

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja • Alueelliset kehitysnäkymät • 2022:59

Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2022

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:59

Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2022

Jouko Nieminen ja Joonas Repo (toim.)

Työ- ja elinkeinoministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use.

Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-327-974-2

ISSN pdf: 1797-3562

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2022

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:59		Teema	Alueelliset kehitysnäkymät
Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Toimittaja/t Kieli	Jouko Nieminen ja Joona Repo suomi	Sivumäärä	177

Tiivistelmä

Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2022 on ELY-keskusten yhdessä keskeisten aluekehittäjien kanssa muodostama näkemys maakuntien nykytilasta ja lähiajan näkymistä. Tämän katsauksen arviot on tuotettu syyskuun 2022 aikana.

Epävarmuus tulevaisuudesta korostuu entistä voimakkaammin alueiden tulevaisuudennäkymissä. Hintojen nousu heikentää ostovoimaa ja nostaa tuotantokustannuksia, millä on erinäisiä kerrannaisvaikutuksia alueiden elinkeinoelämään. Alueiden arvioiden mukaan Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on tähän mennessä aiheuttanut lähinnä välillisiä vaikutuksia ja suorat vaikutukset yrityksiin ovat jääneet pelättyä vähäisimmiksi. Hyökkäyssodan seurausten suora vaikutus on ollut voimakkainta Itä-Suomen maakunnissa, jotka ovat kärsineet kansainvälisen matkailun ja Venäjälle suuntautuneen viennin romahduksesta ja lisäksi Saimaan kanavan kautta maailmalle suuntautuneen viennin vaikeutumisesta. Alueiden talouskehityksen suurin ajankohtainen uhka laajemmassa kuvassa on kuitenkin energian hinnan raju nousu, joka vaikuttaa niin teollisuuden kuin palvelusektorin kannattavuuteen ja toimintaedellytyksiin.

Osaavan työvoiman saatavuus on ollut haastavaa jo pitkään, ja tilanne on edelleen vaikeutunut. Sote-alan työvoimapulasta raportoidaan kautta maan, ja ICT-alalla pula osaajista on merkittävä kasvun este. Korona-aikana alan vaihtaminen yleistyi, mikä osaltaan näkyy nyt sote-alan lisäksi matkailu- ja ravitsemisalan työvoimapulana. Työvoiman saatavuuden turvaamisessa katse kääntyy yhä useammin työperäisen maahanmuuton suuntaan. Talouskasvun hiipumisen myötä työvoiman kysynnän ennakoidaan toisaalta tasaantuvan, mutta samalla myös työttömyyden vähenemisen ennakoidaan hidastuvan. Työttömyys on vähentynyt viime ajat kokonaisuudessaan ripeästi, mutta yli kaksi vuotta työttömänä olleiden osuus on kuitenkin kasvanut.

Asiasanat aluekehitys, ennakointi, työllisyys, elinkeinoelämä, alueet, alueelliset kehitysnäkymät

ISBN PDF 978-952-327-974-2 **ISSN PDF** 1797-3562

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-974-2>

Regionala utvecklingsutsikter hösten 2022

Arbets- och näringsministeriets publikationer 2022:59		Tema	Regionala utvecklingsutsikter
Utgivare	Arbets- och näringsministeriet		
Redigerare	Jouko Nieminen och Joonas Repo		
Språk	finska	Sidantal	177

Referat

Regionala utvecklingsutsikter hösten 2022 är närings-, trafik- och miljöcentralernas och de centrala regionutvecklarnas gemensamt bildade uppfattning om nuläget och utsikterna för den närmaste framtiden i landskapen. Bedömningarna i denna översikt gjordes i september 2022.

Regionernas framtidsutsikter präglas mer än tidigare av osäkerhet. Höjda priser försvagar köpkraften och höjer produktionskostnaderna, vilket har olika kumulativa effekter på näringslivet i regionerna. Regionerna bedömer att Rysslands invasion av Ukraina har haft i huvudsak bara indirekta verkningar, och de direkta verkningarna på företagen har varit mindre än väntat. Följderna av den ryska invasionen har haft största direkta verkningar på landskapen i Östra Finland. De har lidit av nedgången i den internationella turismen och i exporten till Ryssland och dessutom av att exporten till utlandet via Saima kanal har försvårats. På ett mer omfattande plan är det största aktuella hotet mot regionernas ekonomiska utveckling de kraftiga energiprishöjningarna, som påverkar lönsamheten inom och verksamhetsbetingelserna för såväl industrin som servicesektorn.

Tillgången på kompetent arbetskraft har inneburit en utmaning redan en längre tid, och situationen har ytterligare försvårats. Det råder brist på arbetskraft inom social- och hälsovården i hela landet, och inom IKT-branschen utgör brist på kompetent arbetskraft ett betydande hinder för tillväxt. Branschbyten blev vanligare under covid-19-pandemin, vilket i dagens läge syns som brist på arbetskraft förutom inom social- och hälsovården också inom turism- och restaurangbranschen. När det gäller att trygga tillgången på arbetskraft är svaret allt oftare arbetskraftsinvandring. I och med att den ekonomiska tillväxten avtar väntas efterfrågan på arbetskraft jämnas ut sig, men samtidigt väntas också arbetslösheten minska långsammare. Under den senaste tiden har arbetslösheten minskat snabbt, men andelen personer som varit arbetslösa i över två år har ökat.

Nyckelord regional utveckling, prognostisering, sysselsättning, näringsliv, områden, regionala utvecklingsutsikter

ISBN PDF 978-952-327-974-2 **ISSN PDF** 1797-3562

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-974-2>

Regional Development Prospects in Spring 2022

Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2022:59	Subject	Regional Economic Prospects
--	----------------	-----------------------------

Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland
------------------	--

Editor(s)	Jouko Nieminen and Joona Repo
------------------	-------------------------------

Language	Finnish
-----------------	---------

Pages	177
--------------	-----

Abstract

Regional Economic Prospects in Autumn 2022 is a review of the current situation and short-term prospects in the regions produced by the Centres for Economic Development, Transport and the Environment (ELY Centres) and key regional developers. The assessments for this review were made in September 2022.

Uncertainty about the future shows increasingly in the future prospects of the regions. Rising prices reduce purchasing power and increase production costs, which will have various multiplier effects on the business and industry in the regions. The regions estimate that Russia's war of aggression in Ukraine has so far mainly caused indirect impacts, and that there have been fewer direct impacts on companies than feared. The regions of eastern Finland have felt the direct impact of the war most severely as they have suffered from the collapse of international tourism and exports to Russia, as well as from the falling global exports through the Saimaa Canal. However, the biggest current threat to regional economic development is the substantial rise in energy prices, which affects the profitability and operating conditions of both industry and the service sector.

Regions have also suffered from the poor availability of skilled labour for quite a while and the situation has further deteriorated in recent times. The shortage of labour in the health and social services sector is prevalent throughout the country, and the growth of the ICT sector is also hampered by the shortage of skilled workers. The fact that many changed occupations during the coronavirus pandemic has caused a shortage of labour not only in the health and social services sector but also in the tourism and restaurant sectors. In securing the availability of labour, the focus is increasingly shifting towards work-based immigration. As economic growth slows, the demand for labour is expected to level off, but at the same time the fall in unemployment is expected to slow down. Unemployment has fallen rapidly in recent years as a whole, but the proportion of those who have been unemployed for more than two years has increased.

Keywords	regional development, foresight, employment, business and industry, areas and regions, Regional Economic Prospects
-----------------	--

ISBN PDF	978-952-327-974-2
-----------------	-------------------

ISSN PDF	1797-3562
-----------------	-----------

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-974-2
--------------------	---

Sisältö

1	Taustaa.....	7
2	Yhteenveto.....	8
3	Uusimaa	12
4	Varsinais-Suomi	21
5	Satakunta.....	30
6	Pirkanmaa.....	40
7	Kanta-Häme	47
8	Päijät-Häme	56
9	Kymenlaakso.....	65
10	Etelä-Karjala	75
11	Etelä-Savo.....	86
12	Pohjois-Savo.....	95
13	Pohjois-Karjala.....	104
14	Keski-Suomi.....	112
15	Etelä-Pohjanmaa.....	122
16	Pohjanmaa	130
17	Keski-Pohjanmaa	140
18	Pohjois-Pohjanmaa	149
19	Kainuu.....	158
20	Lappi	168

1 Taustaa

Alueelliset kehitysnäkymät 2/2022 on ELY-keskusten yhdessä muiden aluekehittäjien kanssa muodostama näkemys maakuntien nykytilasta ja lähiajan näkymistä. Katsauksen arviot on tuotettu kuluvan vuoden syyskuussa.

Katsausta on laadittu vuodesta 2006 alkaen ja se on keskeinen osa lyhyen aikavälin alue-ennakointia. Kyseessä on laadullinen arvio, jossa keskeisessä roolissa ovat aluekehittäjien ja yritysten kehittämisen parissa toimivien henkilöiden näkemykset. Laadullista arviota tukevat tilastotiedot sekä alueelliset kyselyt ja barometrit mm. Pk-yritysbarometri ja Ammattibarometri. Alueellisten katsausten laatimisessa on monilla alueilla tärkeässä roolissa alueilla toteutetut keskustelupaneelit, joissa osallistujat muodostavat yhteisen näkemyksen alueen nykytilasta ja tulevaisuudesta.

Katsauksessa nimeltä mainittujen yritysten tiedot perustuvat pääosin mediaseurantaan.

2 Yhteenveto

Taulukko 1. Koko maan avainluvut.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	5 548 241	5 533 793	5 503 297	0,3 %	0,8 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	239 116	281 049	288 745	-14,9 %	-17,2 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	25 549	32 830	36 587	-22,2 %	-30,2 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	92 304	111 751	102 343	-17,4 %	-9,8 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	9,1 %	10,7 %	11,0 %	-1,6 %-yks.	-1,9 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	95 446	90 063	51 329	6,0 %	85,9 %

Epävarmuus tulevaisuudesta korostuu entistä voimakkaammin alueiden tulevaisuuden näkymissä. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa luo epävarmuutta kansainväliseen talouteen, ja sodan kerrannaisvaikutukset ovat laajat. Hintojen nousu heikentää kuluttajien ostovoimaa, nostaa tuotantokustannuksia ja vähentää investointihalukkuutta. Alueiden arvioiden mukaan Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on tähän mennessä aiheuttanut lähinnä välillisiä vaikutuksia ja suorat vaikutukset yrityksiin ovat jääneet pelättyä vähäisimmiksi. Hyökkäyssodan seurausten vaikutus on ollut voimakkainta Itä-Suomen maakunnissa, jotka ovat kärsineet kansainvälisen matkailun ja Venäjälle suuntautuneen viennin romahduksesta ja lisäksi Saimaan kanavan kautta maailmalle suuntautuneen viennin vaikeutumisesta. Alueiden talouskehityksen suurin ajankohtainen uhka on energian hinnan raju nousu, joka vaikuttaa niin teollisuuden kuin palvelusektorin kannattavuuteen ja toimintaedellytyksiin. Osaavan työvoiman saatavuuden ongelmat ovat edelleen pahentuneet.

Meneillään olevan kriisin arvellaan toisaalta myös olevan tekijä, joka voi nopeuttaa myönteistä kehitystä, kuten esimerkiksi kiertotaloutta, digitalisaatiota, energiaomavaisuutta, uusien markkinoiden avautumista ja erilaisiin riskeihin varautumista. Venäjän aloittama hyökkäyssota on vauhdittanut energiatuotannon murrosta kohti uusiutuvia energialähteitä, kun pyritään nopeasti irtautumaan venäläisestä tuontienergiasta. Eri puolilla maata on käynnissä tai suunnitteilla merkittäviä tuulivoima- ja aurinkovoimahankkeita. Suuria odotuksia kohdistuu vireillä oleviin vihreän vedyn hankkeisiin. Maatilayritykset investoivat yhä yleisemmin biokaasu- ja aurinkoenergiaan. Energiapuun kysyntä ja hinta ovat nousseet, kun tuonti Venäjältä on loppunut ja turpeen tuotantoa ajetaan alas.

Maatalouden kannattavuusongelmat ovat syventyneet lannoitteiden ja energian hinnannousun johdosta, vaikkakin kohonneita kustannuksia on jossain määrin saatu siirrettyä tuotteiden hintoihin. Tuotantokustannusten nousu ja raaka-aineiden saatavuuden haasteet heikentävät myös elintarviketuotannon ja koko ruokaketjun kannattavuutta. Energian hinnannousun takia kasvihuoneviljelylle tulee seuraava talvi olemaan haastava ja odotettavissa on tilapäisiä tuotantokatkoksia ja henkilöstön lomautuksia. Tästä puolestaan seuraa kotimaisten kasvien saatavuuden heikkenemistä ja hintojen nousua.

Rakennuskustannusten nousu on aiheuttanut joidenkin suunniteltujen hankkeiden siirtämistä ja kustannusarvioita on jouduttu tarkistamaan. Vaikka rakentamisen ennakoidaan jossain määrin hiipuvan, on käynnissä tai alkamassa merkittäviä hankkeita runsaasti eri puolilla maata. Kemissä Metsä Fibren tehdaskokonaisuuden rakentaminen etenee suunnitellusti.

Teknolyyteollisuus on pärjännyt viime ajat varsin hyvin ja tilauskanta on vielä varsin vahva, vaikka merkkejä kysynnän hiipumisesta onkin nähtävissä. Venäjän markkinoiden tilalle on löytynyt uusia markkinoita. Raaka-aineiden hintapaineet ovat hiljalleen hellittä-mässä, mutta energian korkea hinta ja mahdollinen energiapula saattaa aiheuttaa tuotannon sopeutuksia. Työvoiman saatavuusongelmat ovat merkittävä haaste teollisuudessa.

Mennyt kesäsesonki oli matkailualalle kohtalaisen hyvä, vaikka lisääntynyt ulkomaanmatkailu verottikin kotimaahan suuntautuvaa matkailua, varsinkin verrattuna edellisvuoden huippulukuihin. Venäläisturismiin liiketoimintansa perustaneita matkailualan ja vähittäiskaupan yrityksiä on varsinkin Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa, joissa venäläisturismin tyrehtyminen on siirtänyt alan investointeja ja ajanut osan yrityksistä vakaviin vaikeuksiin. Talvikauden osalta on positiivisia merkkejä: Lapin kohteiden varaustilanne on hyvä ja Keski-Euroopasta on tulossa ennätysmäärä lentoja. Toisaalta kohonneet energian ja ruuan hinnat sekä työvoiman saatavuuden haasteet ovat huolenaiheena.

Työvoiman saatavuus on ollut ongelma jo pitkään ja tilanne on vain pahentunut entisestään. Sote-alan työvoimapulasta raportoidaan kautta maan, ja ICT-alalla pula osaajista on

merkittävä kasvun este. Korona-aikana alan vaihtaminen yleistyi, mikä osaltaan näkyy nyt sote-alan lisäksi matkailu- ja ravitsemisalan työvoimapulana. Työvoiman saatavuuden turvaamisessa katse kääntyy yhä useammin työperäisen maahanmuuton suuntaan.

Työllisyys on kehittynyt viime ajat hyvään suuntaan ja työttömyys on laskenut ripeästi. Talouskasvun hiipumisen myötä työvoiman kysynnän ennakoidaan tasaantuvan ja merkkejä työttömyyden laskun hidastumisesta on jo nähtävissä. Työttömyyden pitkittyminen on haaste ja huolestuttavaa on, että yli kaksi vuotta työttömänä olleiden määrä on kasvanut, vaikka muuten työttömyys on vähentynyt.

Lisätietoja

Uudenmaan TE-toimisto

tutkija Inkeri Poskiparta
p. 029 5041090
inkeri.poskiparta@te-toimisto.fi / tutkimus.uusimaa@ely-keskus.fi

Varsinais-Suomen ELY-keskus

työelämäkoordinaattori Timo Vahtonen
p. 0295 020 035
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Satakunnan ELY-keskus

ylivohtaja Marja Karvonen
p. 0295 022 111
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi
työmarkkina-asiantuntija Hannu Ahvenjärvi
p. 0295 022 114
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Pirkanmaan ELY-keskus

ennakointiasiantuntija Juha Salminen
p. 0295 036 208
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Hämeen ELY-keskus

erikoissuunnittelija Sanna Paakkunainen
p. 0295 025 159
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Kaakkois-Suomen ELY-keskus

erikoistutkija Tarja Paananen
p. 0295 029 076
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Etelä-Savon ELY-keskus

yrittäjäasiantuntija Kristiina Laatikainen
p. 0295 024 261
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Pohjois-Savon ELY-keskus

yksikön päällikkö Jan Blomberg
p. 0295 026 552
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Pohjois-Karjalan ELY-keskus

strategiapäällikkö Reijo Vesakoivu
p. 0295 026 116
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Keski-Suomen ELY-keskus

johtava asiantuntija Päivi Hamarus
p. 0295 024 657
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus

strategiapäällikkö Timo Takala
p. 0295 027 708
etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Pohjanmaan ELY-keskus

suunnittelija Meeri Koski

p. 0295 028 686

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

asiantuntija Jarkko Pietilä

p. 0295 038 116

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Kainuun ELY-keskus

erikoissuunnittelija Anne Ristioja

p. 0295 023 582

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

Lapin ELY-keskus

johtava toimiala-asiantuntija Heino Vasara

p. 0295 039 689

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

tutkija Tuula Uusipaavalniemi

p. 0295 037 142

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

KEHA-keskus

strategiajohtaja Jouko Nieminen

p. 0295 022 769

etunimi.sukunimi@ely-keskus.fi

3 Uusimaa

Taulukko 2. Avainluvut Uusimaa.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	1 714 741	1 702 678	1 638 293	0,7 %	4,7 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	82 373	102 729	83 517	-19,8 %	-1,4 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	7 241	10 349	8 139	-30,0 %	-11,0 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	36 220	45 418	32 625	-20,3 %	11,0 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	9,3 %	11,7 %	9,9 %	-2,4 %-yks.	-0,6 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	34 583	30 934	19 379	11,8 %	78,5 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Uusimaa on pääkaupunkiseutuna sekä yrityselämän että valtionhallinnon keskittymänä aluetaloudellisesti hyvässä asemassa. Uudenmaan alue muodostaa 39 % Suomen bruttokansantuotteesta ja Uudellamaalla on Suomen korkein koulutustaso. Alkuvuonna 2020 alkanut koronakriisi iski erityisen kovaa Uudellemaalle sen palveluvaltaisen elinkeinorakenteen takia. Toisaalta Uusimaa on nyt kriisin laantuessa palannut nopeasti muuta maata paremmalle tasolle. Lomautettujen määrä on laskenut pandemiaa edeltävälle tasolle ja työttömyys on laskussa. Helmikuussa 2022 alkanut Venäjän hyökkäyssota on uusi Uudenmaan aluetta koskeva kriisi, jonka seuraukset näkyvät muun muassa energian hintojen nousuna ja investointihalukkuuden laskuna.

Uudenmaan alue koostuu 26 hyvin erilaisessa tilanteessa olevasta kunnasta. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan Uudenmaan väkiluku oli heinäkuussa 2022 1,7 miljoonaa, joista

660 000 asuu Helsingissä, 300 000 Espoossa ja 240 000 Vantaalla. Uudenmaan väestöluvultaan pienimmät kunnat ovat Lapinjärvi (2 500), Myrskylä (1 800) ja Pukkila (1 800 asukasta). Uudenmaan väestöennuste vuodelle 2040 on 1,9 miljoonaa asukasta. Väestökasvun arvioidaan kohdistuvan erityisesti pääkaupunkiseudulle sekä Järvenpäähän, Sipooseen ja Nurmijärvelle. Väestömäärän ennustetaan laskevan eniten Lohjalla, Raaseporissa ja Hangossa. Uudenmaan väestörakenne on muuta maata nuorempaa, eli alle 40-vuotiaita työkäisiä on Uudellamaalla erityisen paljon. Osa kunnista on kaksikielisiä.

Uudenmaan seuduilla näkyy erikoistuminen eri toimialoille. Pääkaupunkiseutu on erikoistunut vahvasti palvelualoille, mutta alue on myös valtakunnallinen julkisen vallan keskittymä. Pääkaupunkiseudulla elektroniikka- ja sähköteollisuus on seudun ainoa teollinen erikoistumisala. KUUMA-alueella logistiikka on vahvassa asemassa, minkä lisäksi siellä on runsaasti rakennusalan työpaikkoja. Rakennusala on suuressa asemassa myös Itä- ja Länsi-Uudellamaalla. Länsi-Uudenmaan alue on erikoistunut teollisuudessa metalli- ja öljytuotteiden jalostukseen ja valmistukseen. Itä-Uudellamaalla on vahvaa osaamista öljytuotteissa sekä kemiallisten tuotteiden valmistuksessa Kilpilahden alueella. Eri seutujen erikoistumisalat tekevät Uudestamaasta kilpailukykyisen ja houkuttelevan alueen yrityksille.

Uusimaa on Euroopan unionin alueella 10. kilpailukykyisin ja toiseksi innovatiivisin alue, minkä lisäksi Euroopan alueiden komitea on myöntänyt Uudellemaalle Euroopan yrittäjyysalue 2022 tunnustuksen. Uusimaa on liikenneyhteyksiltään hyvin saavutettavissa teitä ja raiteita pitkin, vesiteitse ja lentäen. Uudenmaan alueiden välillä on kuitenkin eroja, ja maakunnan syrjäseuduilla heikot julkiset liikenneyhteydet vaikeuttavat kyseisten alueiden saavutettavuutta ja houkuttelevuutta. Pääkaupunkiseudulla liikenneyhteydet Helsingin keskustaan ovat usein hyvät, mutta kaupunkien sisäinen ja välinen poikittainen julkinen liikenne on haastavaa. Tammikuussa 2024 toimintansa aloittavan pikaraitiotie Raidejokerin on tarkoitus tuoda helpotusta pääkaupunkiseudun poikittaiseen liikenteeseen.

Uudellamaalla heinäkuussa 2022 kolme suosituinta ulkomaalaisten matkustajien lähtömaata olivat Saksa, Yhdysvallat ja Ruotsi. Ulkomaalaisia yöpyi Uudellamaalla heinäkuussa yhteensä 265 000 henkilöä, ja heidän majoittumisensa hotelleissa ja muissa rekisteröidyissä majoituspaikoissa kasvoivat 240 prosenttia vuoden takaiseen nähden. Saapuvia laivamatkustajia oli heinäkuussa 679 000, kun ennen pandemiaa heinäkuussa 2019 luku oli 909 000 matkustajaa. Ulkomaalaisten matkailulla on tärkeä merkitys pääkaupunkiseudun matkailuelinkeinolle ja alan elpymiselle pandemian jälkeen. Venäjän hyökkäyssota ja venäläisten matkailijoiden väheneminen on uusi isku matkailualalle. Helsinki-Vantaan lentokentän matkustajamäärät ovat palaamassa hiljalleen pandemiaa edeltävälle tasolle. Kun vuonna 2021 matkustajamäärät olivat yhteensä noin 4,2 miljoonaa henkilöä (lähtevät, saapuvat ja vaihtavat matkustajat yhteensä), oli vuoden 2022 heinäkuuhun mennessä luku jo 6,8 miljoonaa matkustajaa. Pandemiaa edeltävänä vuonna 2019 matkustajaluvut olivat yhteensä 21,8 miljoonaa. Venäjän ylilentokielto vaikuttaa merkittävästi Helsinki-Vantaan

matkustajamääriin, sillä useat Aasian lennot ovat käyttäneet Helsinki-Vantaan lentokenttää välilaskuun. Lentokentän lähellä sijaitsevan Aviapoliksen alueella on runsaasti kansainvälisiä yrityksiä, joiden toimintaan ylilentokielto vaikuttaa kielteisesti. Pandemian pahin vaihe lienee takanapäin, mutta Suomen maantieteellinen sijainti lähellä Venäjää on matkustajaliikenteen palautumisen hidasteena.

Uudenmaan saavutettavuus ulkomailta on muuttunut ja tulevaisuuden näkymiä on vaikea arvioida. Tällä hetkellä on nähtävissä, että Venäjän hyökkäyssodan myötä koko Suomen saavutettavuus on heikentynyt merkittävästi. Tällä hetkellä suorat yhteydet Aasian markkinoille ovat katki, mikä on nostanut kustannuksia eri toimialoilla. Toisaalta siinä missä sata-massa matkustajamäärät ovat pienentyneet, rahdin määrä on kasvanut. Helsingin sata-massa rahdin määrä oli tammi-heinäkuussa yli 8 % suurempaa kuin edellisenä vuonna. Hangon ja Inkoon satamat ovat myös tehneet hyvää tulosta. Sekä pandemian että Venäjän hyökkäyssodan aiheuttama kuljetuskustannusten nousu vaikuttaa logistiikkakustannuksiin ja on vaikea arvioida, mihin tilanne kehittyy kevääseen mennessä. Saavutettavuuden ongelmat ovat suoraan yhteydessä Suomen kilpailukykyyn, jossa Suomen sijainti on ennen ollut valttikorttina.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Elinkeinoelämän tilannetta kuvaa tällä hetkellä epävarmuus. Helsingin seudulla tuotannon kasvu on hiipunut ja nousua edellisvuoteen oli alle puoli prosenttia, mikä oli heikompa kuin koko maassa. Tuotannon kustannukset ovat olleet voimakkaassa nousussa, mikä on heikentänyt tuotannon reaalisen arvon kehitystä. Pandemian aikana vähittäiskauppa kasvoi ja sen liikevaihto kasvaa yhä inflaation myötä, mutta inflaatiosta puhdistettuna vähittäiskaupan liikevaihto laskee. Helsingin seudulla rakentamisen sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan liikevaihdossa on pudotuksen jälkeen vähitellen päästy pandemiaa edeltävälle tasolle. Lisäksi henkilöstömäärän kehitys on näyttänyt huolestuttavalta etenkin majoitus- ja ravitsemistoimessa, jossa pandemiaa edeltävälle tasolle ei ole päästy. Ostovoima on heikentymässä ja korkojen nousu tulee näkymään kuluttajapalveluissa, mutta ei todennäköisesti yhtä suuresti kuin pandemia. Elinkeinoelämän keskusliiton suhdannebarometrin mukaan Uudenmaan alueen suhdanneodotukset ovat matalia. Kannattavuusodotukset ja investoinnit ovat laskeneet ja ensi kevään näkymät ovat vielä sumuiset.

Pk-yritysbarometrissä on selvitetty suomalaisten pienten ja keskisuurten yritysten mielikuvia yleisestä suhdannekehityksestä ja oman yrityksen taloudellisesta kehityksestä. Syyskuussa 2022 julkaistu Pk-yritysbarometri tehtiin nyt ensimmäistä kertaa Venäjän hyökkäyssodan alkamisen jälkeen. Siinä missä vuoden ensimmäisen Pk-yritysbarometrin odotukset olivat odottavat ja toiveikkaat, olivat yritysten odotukset kääntyneet tai heikentyneet syksyn 2022 barometrissa. Uudenmaan alueen vastaajaryityksistä 63 % päätoimiala

oli palvelut, 15 % kauppa, 12 % rakentaminen ja 10 % teollisuus. Uudenmaan vastaukset heijastavat siis isolta osalta palvelualojen vastauksia. Uudenmaan alueen yrittäjien suhdannenäkymät olivat koko maan sekä myös Uuttamaata ympäröivien alueiden keskiarvoa heikkommat. Suhdannenäkymistä johdettu saldoluku kuvaa kyseisten kysymysten kohdalla positiivisista ja negatiivisista vastauksista laskettua prosenttilukujen erotusta. Uudellamaalla saldoluku oli -8, ja koko maassa se oli -5. Saldoluvut vaihtelivat runsaasti myös Uudenmaan sisällä: Espoo/Kauniaisissa saldoluku oli 7, kun taas Helsingin yrittäjillä suhdannenäkymä oli -1. Vantaalla luku oli 0. Uudenmaan alueen pk-yrittäjien vastauksista heijastuu epävarmuus, minkä Venäjän hyökkäyssota on aiheuttanut.

Energian hinnan nousu on herättänyt huolta, mutta hintojen nousun vaikutukset vaihtelevat Uudenmaankin sisällä. Energian hinnan nousu ei pääkaupunkiseudun palvelualojen yrityksissä tunnu yhtä suuresti kuin esimerkiksi teollisuudessa. Erot energian hinnoissa pääkaupunkiseudun sisälläkin voivat olla suuria. Helsingissä joudutaan talvella varautumaan suurempiin kaukolämmön hinnan korotuksiin kuin Vantaalla. Vantaan Energia on panostanut voimakkaasti kotimaisen polttoaineen hyödyntämiseen Martinlaakson biovoimalaitoksessa ja Långmossebergenin jätevoimalassa, mikä näkyy hinnoissa eduksi vantaalaisille kuluttaja-asiakkaille. Energian hinnan nousu on huolestuttava tekijä Uudenmaan taloudelle. Yritykset pohtivat, miten paljon kasvaneista materiaali- ja energiamaksuista on mahdollista siirtää kuluttajan maksettavaksi. Sähkön hinnan nousu ei ole vielä näkynyt lomautusuhkana, mutta ennakoitu energian hinnan nousu huolettaa. Energian hintojen nousuun liittyy myös huoltovarmuus eli sen takaaminen, että Suomessa riittää sähköä. On mahdollista, että Suomessa joudutaan tulevana talvena säännöstelemään sähkön käyttöä. Joulukuussa 2022 Olkiluoto 3 -ydinvoimahankkeen on tarkoitus aloittaa säännöllinen sähköntuotanto, mikä helpottaisi Suomen huoltovarmuutta ja laskisi sähkön hintaa. Sähkön lisäksi maakaasun hinta ja riittävyys aiheuttavat myös epävarmuutta ja jotkin yritykset ovat joutuneet jo keskeyttämään toimintansa toistaiseksi. Inkooseen ollaan joulukuussa 2022 sijoittamassa LNG-terminaalilaiva, joka tulisi tukemaan Suomen kaasuntuontia. Laivassa on nesteytettyä maakaasua, jota syötetään Suomen kaasuverkkoon. Terminaalilaivan vuokrauksella mahdollistetaan Suomen irtautuminen venäläisen putkikaasun riippuvuudesta. Alus olisi tarkoitus saada toimintaan vuoden 2023 alusta.

Teollisuudessa komponenttipula vaivaa yrityksiä, mutta pitkiin toimitusaikoihin on alettu tottua. Teollisuuteen vaikuttavat lännen asettamat pakotteet Venäjälle ja vastavuoroisesti Venäjän lännelle asettamat pakotteet. Lisäksi kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta on tapetilla, koska valvonnalla pyritään estämään sellaisten tuotteiden tai teknologian vienti, jolla voisi edistää yleistä sotilaallista toimintakykyä. Venäjän hyökkäyssodan myötä materiaalikustannukset ovat nousseet, mikä vaikeuttaa monen alan toimintaa. Esimerkiksi rakennusala kärsii runsaasti materiaalikustannusten nousun tuomasta epävarmasta tilanteesta, mikä puolestaan laskee investointihalukkuutta. Käynnissä olevat hankkeet viedään loppuun, mutta kevään rakennusnäkömät näyttävät vielä epävarmoilta. Suomen sijainti

Venäjän kyljessä voi myös aiheuttaa pelkoa ulkomaalaisissa investoijissa. Yrittäminen kiinnostaa edelleen ihmisiä, mutta yritysten rekisteröimisessä on havaittu laskua. Samalla kiinnostus kevytyrittäjyyteen on noussut. Kotitalouksia koskettaa enemmän energian hinnan kuin materiaalien hintojen nousu. Energian hintojen noustessa kotitalouksille jää vähemmän rahaa käytettäväksi ravintoloiden kaltaisiin palveluihin, jotka ovat Uudellamaalla merkittävä elinkeino.

Uusimaa on logistiikan merkittävä solmukohta ja Länsi- ja Keski-Uudenmaan läpi kulkeva valtatie 25 on alueille tärkeä. Valtatiellä on tapahtunut keskiarvoa enemmän onnettomuuksia, ja valtaväylää ollaan kehittämässä. Hyvinkään ja Nurmijärven logistiikkakeskusten on arvioitu kasvattavan raskaan liikenteen määrää valtatiellä melkein kolmanneksella. Vuoden 2022 lopussa Kesko aloittaa uuden logistiikkakeskuksen rakennustyöt Hyvinkäällä. Sekä Itä-Uudellamaalla että KUUMA-alueella joukkoliikenteen heikot vuorovälit tai puuttuminen kokonaan heikentävät alueen vetovoimaisuutta. Työssäkäyntialue pienenee huomattavasti, jos omaa autoa ei ole käytettävissä, minkä lisäksi kulku oppilaitoksiin voi olla opiskelijoille mahdotonta. Sama ilmiö koskee niitä ukrainalaisia pakolaisia, jotka asuvat joukkoliikenteen ulottumattomissa: heidän on hankala työllistyä tai opiskella, jos heillä ei ole omaa autoa. Autollisia koskee valtiovarainministeriössä tällä hetkellä valmistelussa oleva lainsäädäntö ruuhkamaksuista. Ruuhkamaksut ovat herättäneet kielteistä huomiota Uudenmaan syrjäseuduilla, josta pendelöidään paljon pääkaupunkiseudulle. Julkisen liikenteen puuttuminen ajaisi ihmiset epätasa-arvoiseen asemaan, jos ruuhkamaksut otettaisiin käyttöön. Kaikilla ei myöskään ole välttämättä varaa ruuhkamaksuihin, ja he ovat saattaneet muuttaa pääkaupunkiseudun ulkopuolelle nimenomaan pääkaupunkiseudun kalliiden elinkustannusten vuoksi.

Uudenmaan elinkeinoelämän asiantuntijat toivat Venäjän hyökkäyssodan ”positiiviset puolet” esille. Venäjän hyökkäyssota on tuonut erilaiset riippuvuudet pöydälle, mikä on helpottanut niiden hallintaa. Siinä missä pandemia kiihdytti digiloikkaa, vauhditti sota Suomen irtautumista Venäjän energiantuotannosta sekä lisäsi kiinnostusta vihreän siirtymän investointeihin. Porvoossa Kilpilahden teollisuusalue on saanut rahoitusta vihreää siirtymää tukeviin kehitys- ja innovaatiohankkeisiin. Borealis on muun muassa käynnistänyt keväällä 2022 muoviteollisuuden kestävä kehityksen edistämisen hankkeen. Nesteellä tehdään strategista selvitystä siitä, voisiko jalostamo lopettaa fossiilisen raakaöljyn jalostamisen ja siirtyä uusiutuvien ja kiertotaloustuotteiden tuotantoon 2030-luvun puolivälissä. Nesteen ilmoituksesta nostettiin kuitenkin esille tarve tehdä riskiarvio siirtymästä huoltovarmuuden ja kansainvälisen poliittisen tilanteen kannalta. Hyvinkään Lämpövoima alkaa kahden vuoden kuluttua varastoimaan lämpöenergiaa suureen hiekkakuoppaan, eli niin kutsuttuun lämpövarastoon. Lämpövarastoon varastoidaan kesällä ja syksyllä syntyvää hukkalämpöä, jota voidaan käyttää talvella kylmempinä kuukausina.

Matkailun merkitystä elinvoiman lisääjänä ei ole välttämättä huomioitu tarpeeksi, esimerkiksi harva muuttaa alueelle, jossa ei ole ikinä käynyt. Matkailulla on iso merkitys muutto- liikkeen kannalta ja pienemmät kunnat voisivat lisätä vetovoimaisuuttaan erilaisten tapahtumien myötä. Esimerkiksi Loviisan vuodesta 2005 järjestetty Wanhat talot -tapahtuma keräsi tänä vuonna paikalle runsaasti väkeä. Lisäksi ensi vuonna Loviisassa järjestettävät asuntomessut toimivat alueen vetovoimaisuuden edistäjänä. Itä-Uudellamaalla Pornainen, Askola, Pukkila ja Myrskylä aikovat luoda oman RoadMap-matkailuverkoston, minkä tarkoituksena on lisätä alueen tunnettuutta.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Työmarkkinoilla on menossa pandemiasta palautumisen trendi. Työ- ja elinkeinoministeriön työllisyyskatsauksen mukaan Uudellamaalla oli elokuun lopussa yhteensä 82 400 työttöntä työnhakijaa, joista ilman työsuhdetta olevia oli 79 500 ja lomautettuja 2 900. Ilman työsuhdetta olevien määrä laski 12,5 prosenttia ja lomautettujen 75,9 prosenttia vuoden takaiseen verrattuna. Työttömien kokonaismäärä laski 20 400 henkilöllä verrattuna vuotta aikaisempaan. Työttömien määrä on laskenut runsaasti vuoden takaiseen verrattuna, mutta se on vielä noin 10 000 työttöntä työnhakijaa korkeammalla, kuin vuosien 2018 ja 2019 elokuissa. Uudellamaalla työttömyyden lasku on ollut manner-Suomen nopeinta (-19,8 %) ja laskua on ollut eniten nuorissa ja yli 50-vuotiaissa. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 9,3 prosenttia, mikä on hieman enemmän kuin vastaava osuus koko maassa (9,1 %). Pitkäaikaistyöttömiä oli alueella 36 200 ja vuosimuutos elokuuhun 2021 oli -20,3 %. Huomionarvoista on, että yli kaksi vuotta työttömänä olleita oli 18,7 % enemmän elokuuhun 2021 verrattuna. Pitkäaikaistyöttömyys kääntyi laskuun keväällä 2022, mutta huolestuttavaa on, että yli kaksi vuotta työttöminä olleiden määrä kasvaa. Vaikka pitkäaikaistyöttömien määrä on laskussa, on rakenne samalla vaikeutunut. Työttöminä työnhakijoina on siis entistä enemmän henkilöitä, jotka ovat olleet jo pitkään poissa työmarkkinoilta.

Uusimaalaiset ovat varsin nuoria ja korkeasti koulutettuja. Elokuussa 2022 alle 30-vuotiaita oli 19 % kaikista työttömistä työnhakijoista ja yli 50-vuotiaita 36 prosenttia. Korkeakoulutettujen vastavalmistuneiden työllisyyskehitys on ollut positiivista ja työttömyys ennätyskellisen matalaa. Akava Worksin ja työ- ja elinkeinoministeriön tilastojen mukaan vastavalmistuneiden kausivaihtelusta puhdistettu työttömyys on 25 prosenttia matalampaa kuin vuonna 2006, jolloin mittaukset aloitettiin. Siihen verrattuna kaikkien korkeakoulutettujen työttömyys on vuodesta 2006 lisääntynyt 75 prosenttia. Kyseisessä tutkimuksessa on koko maan luvut. Uudellamaalla korkeakoulutettujen osuus kaikista työttömistä työnhakijoista oli elokuussa 2022 26 prosenttia. Uudenmaan työvoiman yhtenä erityispiirteinä muuhun maahan nähden on suuri ulkomaalaisten osuus. Koko Suomen ulkomaalaisista työttömistä työnhakijoista 50 prosenttia asuu Uudenmaan alueella ja heistä 85 prosenttia pääkaupunkiseudulla. Ulkomaalaisia työttömiä alueella oli elokuussa 17 900, mikä on 2 300 (-11,2 %) henkilöä vähemmän edellisvuoteen verrattuna.

Erilaiset hallinnolliset ja lainsäädännölliset uudistukset, kuten vuoden 2023 alusta toimintansa aloittavat hyvinvointialueet sekä siitä vuoden päästä voimaan tuleva TE2024-uudistus ovat herättäneet huolta alueen toimijoissa. Esimerkiksi KUUMA-kuntien alueella on luotu hyviä yhteyksiä eri toimijoiden välille, mutta hyvinvointialueiden uudistuksen pelätään hajottavan nämä yhteydet. Tämän lisäksi pienemmät uudistukset, kuten palkkatuki-uudistus ja YEL-uudistus ovat herättäneet huolta. Palkkatuki on ollut kunnille merkittävä tapa työllistää väestöä ja kysymykseksi jää, missä määrin uudet hyvinvointialueet ovat valmiit hyödyntämään palkkatukea henkilöstönsä palkkaamiseen. TE-toimistoissa ja kuntakokeiluissa tuli toukokuussa 2022 voimaan uusi asiakaspalvelumalli, jonka tarkoituksena on palvella asiakkaita entistä paremmin ja nopeammin. Asiakaspalvelumallissa asiakkaan tulee osoittaa aktiivisuutensa työnhaussa muun muassa hakemalla 1–4 työpaikkaa kuukaudessa. Uusi malli on aktivoinut hyvin työnhakua ja mallin myötä on päästy paremmin kiinni asiakkaiden palvelutarpeisiin. Jotkin yritykset ovat mallin käyttöönoton jälkeen kuitenkin huomauttaneet, että nykyään asiakkaat lähettävät pakon edessä hakemuksia työtehtäviin, joihin heillä ei oikeasti ole pätevyyttä. Asiakaspalvelumalli on jossain määrin siis kuormittanut yrityksiä niin sanotuilla turhilla työhakemuksilla.

Osaavan työvoiman ja ammattityövoiman puute on vahvasti Uudenmaan alueen elinkeinoelämän kasvua hidastava tekijä. Elinkeinoelämän keskusliiton suhdannebarometrissä ammattityövoiman puute oli nostettu esille ja 37 % yrityksistä arvioi sen olevan kasvun esteenä. Samaa ongelmaa kuultiin Uudenmaan alueen elinkeinoelämän asiantuntijoilta. Yritykset haluaisivat palkata lisää työntekijöitä, mutta osaavaa työvoimaa ei ole saatavilla. Osaavan työvoiman saanti on ollut haastavaa muun muassa Kilpilahden teollisuusalueella. Uudellamaalla pääkaupunkiseudulle painottuvalla ja kasvavalla IT-alalla on suuri tarve osaajille ja jo alalla olevillakin voi olla vanhentunutta osaamista, jota tulee päivittää. IT-ala kasvoi kiihtyvästi pandemian aikana, eikä Venäjän hyökkäyssodan ole nähty vaikuttaneen juurikaan sen toimintaan. IT-alalla ulkomaalaisen työvoiman palkkaaminen on tärkeää, ja alalla englannin kieli onkin jo arkipäivää. Yksi osaajapulasta kärsivä ala on rakennusala, jossa ongelma on ollut pitkään läsnä. Rakennusalalla on vaikea päästä työharjoitteluun, koska työpaikkojen osaajapula on niin suurta, ettei työpaikoilla ole aikaa perehdyttää uusia työntekijöitä ja alan opiskelijoita työhön. Yrityksille on haastavaa, jos iso osa työntekijöistä on vasta-alkajia. Apuna tähän voisi olla, että oppilaitokset ottaisivat suuremman roolin uusien työntekijöiden kouluttamisessa yrityksiin. Esimerkiksi oppisopimuskoulutuksissa työnantaja voi kuormittaa suuri raportoinnin määrä, mikä voi laskea intoa ottaa oppisopimuskoulutettavia. Osassa yrityksistä voi olla ennakkoluuloja ottaa mukaan vieraskielistä työvoimaa ja asenteiden muuttaminen voi olla haasteellista. Oppilaitosten tai muun tahon kautta tarvittaisiin työpaikoille väkeä, joka voisi auttaa sekä työntekijöitä että opiskelijoita työharjoitteluiden kanssa. Sosiaali- ja terveysalan osaajista on huutava pula ja viime kevään yhteishaussa Uudenmaan oppilaitoksissa alalle oli vähemmän hakijoita kuin aikaisempina vuosina. Mediassa käyty negatiivinen keskustelu alan tilanteesta

on heikentänyt alan houkuttelevuutta. Työnantajilla on myös vastuu kohentaa julkista kuvaansa, jotta nuoret eivät äänestäisi jaloillaan.

Osalla ammattialoista vallitsee niin kutsuttu kohtaanto-ongelma, jossa alalla on runsaasti sekä työttömiä työnhakijoita että paljon avoimia työpaikkoja, mutta nämä kaksi eivät syystä tai toisesta kohtaa. Pandemian aikana erityisesti ravintola-, tapahtuma- ja matkailuala kärsivät, ja aloilta siirtyi työvoimaa muille aloille. Tätä työvoimaa ei ole saatu takaisin töihin ja osa entisistä työntekijöistä on saattanut jo kouluttautua uusille aloille. Työnvälitystilaston mukaan elokuussa 2022 eniten avoimia työpaikkoja oli Uudellamaalla auki myyntiedustajien, myyjien, rahdinkäsittelijöiden ja varastotyöntekijöiden sekä ravintola- ja suurtaloustyöntekijöiden ammateissa. Vastaavasti ammateittain eniten työttömiä oli myyjien, rahdinkäsittelijöiden ja varastotyöntekijöiden sekä toimisto- ja laitossiivoojien ammattiryhmissä.

Pääkaupunkiseudulla on muuta maata korkeampi hintataso, minkä vuoksi useat työttömät joutuvat tukeutumaan toimeentulotukeen, mikä on tarkoitettu väliaikaiseksi tukimuodoksi. Lyhyen ja epäsäännöllisen työn vastaanottaminen voi olla taloudellinen haaste nimenomaan, jos työnhakija nostaa toimeentulotukea, jossa kuukausittain vaihtuvat tulot tekevät tuen hakuprosessista haastavan. Tämä niin kutsuttuun kannustinloukkuun jääminen tarkoittaa, että pääkaupunkiseudulla työn vastaanottaminen ei välttämättä aina ole taloudellisesti kannattavaa. Etlan arvioinnin mukaan työttömyysloukussa oli vuonna 2021 136 500 henkeä, kun määritelmänä on, että työllistyessä käteen jäävä tulo lisääntyy korkeintaan 20 prosenttia bruttotuloista. Työttömän ei tällöin kannata ottaa työtä vastaan ja osa-aikatyötä tekevän ei kannata ottaa kokoaikatyötä vastaan. Uudenmaan elinkeinoelämän asiantuntijat nostivat myös esille, että Uudellamaalla on paljon osatyökykyisiä henkilöitä, joiden on haastavaa löytää omaan tilanteeseensa sopivaa työtä. Työnantajat eivät tällä hetkellä tunnista tarpeeksi osatyökykyisten potentiaalia työntekijöinä.

Ukrainan pakolaisia ei ole tullut Uudellemaalle niin paljon, kuin alueen toimijat odottivat. Ukrainalaisia tuli ennen sotaa kesällä 2021 15 600 henkilöä kausityöntekijöiksi Suomeen, kun kesällä 2022 heitä tuli 4 700 henkilöä. Osa ukrainalaisista on jäänyt asumaan Suomeen, mutta määrät Uudellamaalla ovat pysyneet kohtalaisen pieninä. Sodan alkamisen jälkeen Uudellamaalla ukrainalaisia on ilmoittautunut työnhakijoiksi TE-toimistoon syyskuun 2022 loppuun mennessä noin 1 400 henkilöä. Alueen toimijat ovat kertoneet kahdenlaista kuvaa ukrainalaisista työnhakijoina. Länsi-Uudellamaalla kerrottiin, että työnhakijat ovat korkeasti koulutettuja ja puhuvat kohtalaisesti englantia, mikä helpottaa heidän työllistymistään Suomen työmarkkinoille. Rekrytointimessut ovat olleet toimiva tapa saada väkeä paikalle. Itä-Uudellamaalla kerrottiin, että ukrainalaisten työnhakijoiden kielitaito on ollut suuri haaste, eikä ukrainalaisia ole saatu rekrytoitua. Ukrainalaiset on nähty potentiaalisena resurssina vastaamaan esimerkiksi vaikeuksissa olevan sote-alan henkilöstöpulaan.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Energian ja materiaalikustannusten hinnan nousu
 - Energian hintojen nousu kurittaa alueen yrityksiä ja kotitalouksia
 - Nousevat hinnat vaikuttavat käytettävissä oleviin tuloihin ja täten myös tuotteiden ja palveluiden kysyntään
- Vihreään energiaan siirtyminen
 - Venäjän hyökkäyssota kiihdyttänyt investointeja uusiutuviin energialähteisiin
- Suomen saavutettavuus
 - Venäjän ylilentokielto on vaikeuttanut Suomen saavutettavuutta
 - Suomen geopoliittinen sijainti huolestuttaa investoijia
- Pakolaisten vaikutus kuntataloudelle ja työvoimalle
 - Kunnat ovat varautuneet varsin hyvin pakolaisiin, mutta pakolaisia tullut alueelle odotettua vähemmän

4 Varsinais-Suomi

Taulukko 3. Avainluvut Varsinais-Suomi.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	483 477	481 403	475 543	0,4 %	1,7 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	20 468	22 653	24 426	-9,6 %	-16,2 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	2 201	2 788	3 051	-21,1 %	-27,9 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	7 413	7 748	8 600	-4,3 %	-13,8 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	8,9 %	9,9 %	10,8 %	-1,0 %-yks.	-1,9 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	8 793	8 219	4 108	7,0 %	114,0 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Varsinais-Suomessa näyttää maailmanlaajuinen tilanne huomioonotettuna kohtuullisen valoisalta. Vientiyrietysten tilauskirjat ovat pääosin suhteellisen pitkiä ja yli puolet Turun kauppakamarin kyselyyn vastanneista vientijohtajista näkee yritysten viennin kasvavan ensi vuonna. Pahimpina viennin esteinä pidettiin kohonneita kustannuksia ja logistisia häiriöitä. Vientinäkymiä paransi lähentyneet välit Nato-maihin, etenkin Yhdysvaltoihin. Kauppakamarin syyskuussa ilmestyneessä toisessa kyselyssä nähtiin suhdanneodotusten pudonneen kesäkuusta, mutta liikevaihdon ja työllisyyden kohtalaisen hyvään kehitykseen riitti edelleen luottoa useimmissa yrityksissä. Syksyllä ilmestynyt Pk-yritysbarometri on linjassa kauppakamarin kyselyn kanssa, ja maakunnan pk-yritysten näkövinkkelistä suhdanneodotukset ovat muuhun Suomeen verrattuna positiivisempia. Myös arvio yritysten kannattavuudesta on paremmassa kurssissa kuin muualla Suomessa. EK:n heinäkuussa teettämän kyselyn mukaan Lounais-Suomen yritysten joukossa pidettiin

suhdannelilannetta suhteellisen normaalina, mutta suhdannenäkymien odotettiin kuitenkin heikkenevän syksyyn päin mentäessä. Ammattitaitoisen työvoiman puute nostettiin suurimmaksi esteeksi toiminnan kehittämiseksi. Kaiken kaikkiaan maakunnan tilanne ja lähiajan kehitys nähdään siis kohtuun positiivisena, mutta silti globaalista tilanteesta joutuksen myös melko haastavana.

Venäjän hyökkäyssodan sekä koronapandemian aiheuttamiin ongelmiin on pystytty jo kohtuullisesti sopeutumaan, ja uusia markkina-alueita on haettu idän sijaan lännestä. Eurooppa ja varsinkin Yhdysvallat ovat kohottaneet asemaansa markkina-alueina, joilta kasvua pyritään nyt hakemaan. Kiinan kanssa käytävää kauppaa varjostaa Kiinan valtion asettamat voimakkaat koronasulut, joiden ei nähdä hetkeen helpottavan. Pois leikkautuneen Venäjän-kaupan osuus nähtiin teknologiateollisuudessa olleen Varsinais-Suomen osalta noin kymmenen prosentin luokkaa viennistä. Alueen talouskehityksen suurin ajankohtainen haaste näyttää olevan energian raju ja ennakoimaton hinnannousu, joka vaikuttaa erityisesti teollisuuden sekä palvelusektorin toimintaedellytyksiin ja kannattavuuteen. Eräänlaisena taloudellisen vireyden tilan mittarina toimii julkista rahoitusta myöntävien toimijoiden (Finnvera, Business Finland, ELY-keskus) käsittelyssä olevat rahoitushakemukset, joita on tällä hetkellä selkeästi normaalia vähemmän.

Erittäin myönteisenä asiana alueella nähdään puolestaan tekniikan alan koulutuksen ja tutkimuksen edelleen vahvasti kehittyvä ja laajeneva ekosysteemi. Sen myönteiset vaikutukset alueen osaamispääomaan, innovaatiokyvykkyyteen ja yritysten kilpailukykyyn ovat jo nyt selkeästi näkyvissä ja lisäävät alueen elinvoimaa enemmän vielä tulevaisuudessa. Myös vihreän siirtymän ja energiamurroksen edistyminen konkreettisin hankkein luo uusia ja hyvin potentiaalisia mahdollisuuksia alueen yrityksille ja oppilaitoksille. Hyvänä esimerkkinä voidaan pitää Naantaliin suunniteltua vetyvoimalaa ja sen ympärille sijoitettavaa isoa ekosysteemiä.

Sotaa paenneita ukrainalaisia oli Varsinais-Suomessa elokuun lopussa 5 300 henkeä, joista lapsia 1 100 ja aikuisia naisia 70 prosenttia. Ukrainalaisista 4 400 asui yksityismajoituksissa ja loput eli vajaa tuhat henkeä vastaanottokeskuksissa. Karkean arvion mukaan työssä olevien ukrainalaisten määrä oli 1 500 hengen tietämällä, joista valtaosa työllistyi kausitöihin maa- ja marjatilaille levittäytyen varsin laajalti ympäri maakuntaa. Kausitöiden ja samalla asumisen maataloilla päättyessä haasteeksi tulee löytää ukrainalaisille uusia majoitustiloja. Haasteita nähdään myös ukrainalaisten tavoittamisessa, huonossa kielitaidossa sekä alhaisessa koulutushalukkuudessa. Varsinais-Suomessa pyritäänkin jalkautumaan ukrainalaisille kunnissa pidettäviin tiedotustilaisuuksiin, jotta kohderyhmän tavoittaminen ja tiedon jakaminen olisi mahdollista. Ukrainalaiset ovat ahkeria työntekijöitä ja olisivat Suomeen jäädessään merkittävä voimavara ainakin monelle pienemmälle paikkakunnalle.

Negatiivisin signaali Varsinais-Suomesta kantautui, kun alueen vahva veturiyrittäjä Valmet Automotive joutui irtisanomaan ja lomauttamaan noin tuhat työntekijää heinäkuussa, jonka lisäksi samassa prosessissa päättyivät autotehtaassa työt myös henkilöstöpalveluyrityksen kautta autotehtaalle työllistyneiltä työntekijöiltä. Tämä näkyi luonnollisesti myös koko Vakka-Suomen työttömyyden jyrkkänä kasvuna erityisesti ulkomaalaisten, miesten ja nuorten työttömyysryhmissä.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Teknologiaelämän tunnelmat ovat maailmantilanne huomioon ottaen aika positiivisia. Pois pyyhityn Venäjän kaupan tilalle on korvaavaa vientimarkkina-alueita löydetty muualta Euroopasta ja myös Amerikan mantereelta. Yritysten liikevaihto-odottama ja tilauskanta näyttävät vuodeksi eteenpäin ihan hyvältä ja pääosa yrityksistä näkee tulevaisuuden suhteellisen positiivisesti eli tilanne on selkeästi parempi kuin puoli vuotta sitten. Turun yliopiston tekninen tiedekunta on tuonut paljon uutta virtaa alueelle, vihreä siirtymä antaa mahdollisuuden uusille liiketoimintamalleille ja Business Finlandin ja EU:n rahoitukset vauhdittavat kasvua sopivasti. Keväällä vaivannut komponenttipula on tavaltaan helpottanut, mutta haasteet kohdistuvat tällä hetkellä lähinnä materiaalien ja puolijohteiden logistisiin toimitusketjuihin. Toimintaa hankaloittavia tekijöitä ovat myös Venäjän hyökkäyssota kerrannaisilmiöineen, teräksen hinta, Kiinan koronasulut sekä hiipuva maailmantalous. Myös metalliteollisuuden perspektiivistä katsottuna tilanne on pitkälti samanlainen ja näkymät hyvät. Haasteet kohdistuvat erityisesti kohonneeseen sähkön hintaan mutta myös komponenttipulaan ja pulaan joistain erikoismateriaaleista. Pula osajista vaivaa molempia teollisuudenhaaroja edelleen.

Valmet Automotive ilmoitti keväällä aloittavansa yt-prosessin, johtuen Mercedes GLC:n katumaasturin tuotantosopimuksen päättymisestä. Irtisanomisten (350 työntekijää) ja lomautusten (n. 680 työntekijää) määrät jäivät lopulta prosessin alussa uumoilluista vähennystarpeista, mutta samassa yhteydessä työsuhde päättyi myös noin 150:ltä henkilöstöpalveluyrityksen työntekijältä. Työttömyyden ja lomautusten vaikutukset osuivat korostuneesti Uudenkaupungin lisäksi myös muualle Vakka-Suomeen, Turkuun ja Satakuntaan. Yrityksen akkuliiketoimintaan ei päättyneellä prosessilla ollut vaikutusta. Vuoden 2023 aikana on Uudessakaupungissa alkamassa kolmen uuden automallin eli urheiluauto Mercedes-AMG GT:n sekä aurinkoenergiaa hyödyntävien sähköautojen Sionin (Sono Motors) ja Lightyear 0:n (Lightyear) valmistus. Tuotantomäärät eivät kuitenkaan ole uusissa tilauksissa nyt päättyneen kokoluokkaa ja työllisyysvaikutuksetkin jäivät selvästi pienemmiksi. Autotehtaalla on kärsitty puolijohteiden saantivaikeuksista loppukestästä, mutta nyt tilanne on normalisoitunut. Akkuliiketoiminnan puolella komponenttipula vaikeuttaa toimintaa ja tuotantoa jonkin verran. Valmet Automotive aikoo listautua Helsingin pörssiin vielä kuluvana vuonna, ajatuksena kasvaa yhdeksi johtavista toimijoista

akkuvalmistuksessa koko maailmassa. Sandvik puolestaan laajentaa Turun tehdastaan ja palkkaa sata uutta työntekijää akkukäyttöisten kaivoskoneiden valmistukseen. Uudet tilat saadaan käyttöön nykyisen tehtaan vierestä ja käytössä niiden pitäisi olla vuoden 2023 lopussa. Kaivoskoneiden tulevaisuus on sähköinen ja Turun tehtaan näkymät ovat erittäin hyvät tilauskirjojen pursutessa tilauksista.

Turun telakalla on valmisteilla tällä hetkellä Carnival-varustamolle syksyllä luovutettava Carnival Celebration -risteilijä. Seuraavana luovutusvuorossa ovat Royal Caribbean -varustamon alukset Icon of the Seas (2023) ja TUI Cruisesin tilaama Mein Schiff 7 (2024). Rajavartiolaitoksen kahden aluksen aiesopimus muuttui kesällä tilaukseksi, mutta satametriset alukset tullaan rakentamaan muualla Suomessa kuin Turussa, koska telakalla on valmisteilla kolme risteilijää juuri samaan aikaan. Rajavartiolaitoksen tilaamien vartioalusten valmistuksen kustannusarvio lienee noin 450 miljoonaa euroa. Telakan tilauskanta ulottuu vuoteen 2026, ja tulevaisuuden uskoa lisää telakan asiakasyritysten markkinoilla näkemä kasvu sekä Business Finland -rahoitusta saanut, kehitteillä oleva ilmastoneutraali risteilijäkonsepti. Ilmastoneutraaliuden uskotaan luovan selkeää kilpailuetua suomalaiselle risteilijärakentamiselle ja poikivan uuden alustilauksen, jossa konseptia olisi mahdollisuus kokeilla. Turun telakan uutisoitiin silti lokakuussa joutuneen pyytämään valtiolta rahoitusta toimintansa tukemiseen maksimissaan 200 miljoonaa euroa. Yrityksen akuutit ongelmat ovat tällä hetkellä terästuotteiden sekä osaavan työvoiman saatavuudessa.

Rakennusteollisuudella menee Varsinais-Suomessa edelleen kohtuullisesti, ja isoja hankkeita on sekä työn alla että suunnittelupöydällä. Kauppakamarin syksyn kyselyssä tosin rakentamisessa (ja kaupanalalla) nähtiin tunnelmat maakunnan toimialoista synkimpinä. Myös rakennusteollisuuden toukokuisessa suhdannekatsauksessa yritykset näkivät rakentamisen kuluvan vuoden kasvun kääntyvän ensi vuonna laskusuhdanteeseen Venäjän hyökkäyssodan aiheuttaman haitan takia. Suurimmat ongelmat tällä hetkellä ovat raaka-aineiden heikentynyt saatavuus sekä korkeaksi kohonnut energian hinta, jolla on suora vaikutus rakentamisen kallistumiseen. Suurimpia toteutuksen alle tulevista julkisista rakennushankkeista ovat Turun musiikkitalo, Sataman yhteisterminaali ym. satama-alueen kehittäminen, Paraisten mantereeseen yhdistävien siltojen uudelleenrakentaminen, E-18-tien parantaminen ja keskustan alittavan tunnelin rakentaminen Raisioon sekä Kupittaaan kampukselle suunniteltu tiedepuisto. Lisäksi listalla on muutamia isoja, mutta toteutukseltaan vielä epävarmoja rakennushankkeita. Myös eri seutukunnissa on mittasuhteiltaan suuria julkisia hankkeita käynnissä, sillä sekä Uuteenkaupunkiin että Paraisille rakennetaan parhaillaan kaupunkien rakennushistorian kalleimpia rakennuksia. Uuteenkaupunkiin nousee monitoimitalo Winter ja Paraisille Luovuuskeskus-niminen koulukompleksi.

Paljon mediatilaa saanut lääkekehityskeskus sai valtion budjetista 20 miljoonaa toimintansa pääomittamiseen. Keskuksen ensimmäisenä toimintavuonna tuskin tapahtuu rekrytointien ja toiminnan käynnistämisen lisäksi paljon merkittävää, mutta jatkossa keskuksen

tehtävä on tukea tutkimusta ja elinkeinoelämää sekä parantaa uusien lääkkeiden päätymistä markkinoille. Lääketeollisuuden tulevaisuudennäkymät ovat maakunnassa valoisat, ellei laajoja komponenttien saantivaikutuksia kohdata. Isoista toimijoista Bayer on rakennuttamassa Turkuun laajasti robotiikkaa ja automaatiota hyödyntävän lääketehaan, jonka kokonaiskustannusarvio on 250 miljoonaa. Myös Orionilla menee hyvin. Sen kahden eturauhassyöpään kehittämän lääkeaihion (darolutamidi ja ODM-208) nähdään omaavan valtavia kaupallistamismahdollisuuksia. Darolutamidin kohdalla voidaan puhua jo potentiaaliaan lunastaneesta lääkkeestä, koska se on saanut myyntiluvan merkittävimmillä markkina-alueilla. Lisäksi Orion osti 130 miljoonalla belgialaisen yrityksen, joka on keskittynyt tuotantoeläimille tarkoitettuihin lääkkeisiin ja terveystuotteisiin. Diagnostiikkapuolella Perkin Elmerin ruokapuoli myytiin, mikä nosti Turussa toimivan Wallacin yksikön painoarvoa yrityksen hierarkiassa. 270 henkeä työllistävä Radiometer Turku osti uusia toimitiloja ja salolainen, pääasiassa erilaisia testiratkaisuja tuottava Salofa, pystyi nelinkertaistamaan liikevaihtonsa koronan aikana ja on investoinut merkittävästi tulevaisuuteensa.

Varsinais-Suomen energiahankkeista merkittävintä sovitetaan Naantaliin, johon turkulaisen Elomaticin tytäryhtiö Green North2 Energyllä on suunnitteilla peräti 250 miljoonan euron vihreän vedyn tuotantolaitos. Vetyä olisi tarkoitus hyödyntää ensisijaisesti lannoitteiden raaka-aineena käytettävän ammoniakkin tuotantoon, mitä varten lähettyville pitäisi rakentaa myös uusi voimalaitos. Ammoniakilla on taas erittäin tärkeä rooli maatalouden huoltovarmuuden turvaamisessa. Investointipäätös vetylaitoksen rakentamisesta on tarkoitus tehdä vuodenvaihteessa. Sijaintinsa ja infransa puolesta Naantali on yksi maan parhaista paikoista vihreän vedyn tuotantoon. Maakuntaan on suunnitteilla myös monta erikokoista aurinkovoimalahanketta, joista merkittävimmät sijoittuvat Kalantiin (300 hehtaaria), Perniöön (60 hehtaaria) ja Loimaalle (170 hehtaaria). Aurinkovoiman kovasta buumista kertoo sekin, että yksistään Loimaan seudulla on selvittelyssä myös kolme muuta aurinkovoimalahanketta. Tuulivoiman osalta maakunnan tilanne ei näytä yhtä ruusuiselta, koska vireillä olevista muutamista hankkeista kaikkiin sisältyy epävarmuutta. Pisimmällä hankkeista on Someron Palmankallion hanke. Salon ja Paimion rajalle on kaavailtu Huso-Pöylän tuulivoimapuistoa, ja myös Mynämäen ja Laitilan rajalle on suunnitteilla puisto. Varsinais-Suomen tuulipuistohankkeiden kehitystä rajoittaa tarpeeksi suurien maa-alueiden löytäminen, jotka sijaitisivat riittävän kaukana asutuksesta. Merialueille kaavoitusta haastaa puolustusvoimien penseä suhtautuminen voimaloihin, koska ne häiritsevät tutkien toimintaa.

Kuljetus- ja logistiikkasektorillakin tapahtuu. Finnlines rakennuttaa parhaillaan kahta Superstar ropax-alusta Kiinassa, joiden on tarkoitus aloittaa liikennöintinsä Naantalien, Ahvenenmaan ja Ruotsin Kappelskärin välillä vuoden 2023 loppupuolella. Yhdistetyssä rahti- ja matkustajalaivassa on tilaa noin 300 rekalle, 200 henkilöautolle ja 1 100 matkustajalle. Finnlinesin laivoissa panostetaan korostetusti henkilöliikenteeseen ja vihreisiin energialähteisiin jatkossa. Laivayhtiö Tallink Silja siirtyy puolestaan ainakin talvikaudeksi

liikennöimään Turku-Tukholma-reitillä vain yhdellä risteilijällä kahden sijaan. Kaarinan Piikkiössä toimiva varustamo Langh Ship kasvattaa laivastoaan tilaamalla kolme uutta konttialusta Kiinasta. Ensimmäinen Euroopan liikenteeseen suunnitelluista aluksista on määrä toimittaa elokuussa 2024. Tilauksen arvo on sata miljoonaa euroa. Kolmen nyt julkistetun laivatilauksen lisäksi yritys odottaa Kiinasta myös kolmea viime vuonna tilattua monitoimialusta, joista ensimmäinen valmistuu ensi kesänä.

Turun rautatieaseman ratapihan ja Kupittaa-Turku kaksoisraiteen rakentaminen on parhaillaan käynnissä runsaan EU-rahoituksen tukemana. Hankekokonaisuuteen kuuluu myös Aurajoen ratasillan uusiminen. EU:n 23 miljoonan tukipäätöstä voitaneen pitää eräänlaisena lähtölaukauksena niin tunnin junalle kuin Varsinais-Suomeen suunnitellulle lähijunaliikenteellekin. Kokonaisuuden budjetti on n. 68 miljoonaa ja hanke pitäisi olla maalissa vuonna 2024. Lähijunaliikenteen käynnistämiseen on löytynyt jo mahdollinen yksityinen toimija (Suomen Lähijunat Oy), jonka tarkoituksena on käynnistää liikennöinti jo lähivuosina Turusta Uuteenkaupunkiin sekä myöhemmin myös Naantaliin, Loimaalle ja Saloon. Väyläviraston mukaan liikennöinti olisi mahdollista aloittaa aikaisintaan vuonna 2026, jolloin tarvittavat radankunnostustoimenpiteet olisivat Uudenkaupungin radalle saatu tehtyä. Kumipyöräliikenteellä on runsaasti kuljetettavaa tällä hetkellä, mutta sekä tavarantähtä henkilökuljetuksen puolella on pulaa kuljettajista. Öljyn hinta on ollut hiukan laskusuunnassa viime aikoina, mutta hallitus on todennäköisesti nostamassa polttoaineveroa taas vuodelle 2023. Uusista energiamuodosta ei vielä ole tavarakuljetukselle apua, koska esimerkiksi sähkökuorma-auton hinta on neljä kertaa kalliimpi kuin polttomoottorilla toimivan.

Maanteiden tiestön osalta kuluvan vuoden päällystysohjelman pituus on kohonneesta kustannustasosta johtuen aiempia vuosia lyhyempi. Vilkasliikenteisen tiestön kunto pysyy ennallaan, mutta erityisesti vähäliikenteisen tieverkon kuntotilanne on huolestuttava. Siltojen osalta Paraisten Lillholmenin läppäsillan uusiminen saatiin jo valmiiksi. Suurista silta- ja korjauksista on saaristotien Kirjalansalmen ja Hessundinsalmen siltojen uusimisten ohella käynnissä Pakurlan sillan uusiminen Paimiossa. Alueella on suunnitelmavalmiudeltaan useampia merkittäviä toteutusvalmiita hankkeita, joista E18:n Rasion kohdan parantaminen odottaa ensimmäisenä toteutusrahoitusta.

Saariston ja Turun seudun matkailukesää voidaan pitää onnistuneena. Saariston matkailijamäärät eivät yltäneet vuoden 2021 koronakesän tasolle, mutta ylittivät koronaa edeltävät kesät matkailijamääriltään selkeästi. Vilkas, tapahtumien täyteinen kesä ja matkailua suosineet ilmat toimivat alustana hyvälle matkailukesälle. Naantalın asuntomessujen kävijämäärä (116 000 kävijää) nousi selvästi parin edellisen koronavuoden määristä ja kolmepäiväinen Ruisrock saatiin myytyä loppuun (105 000 kävijää). Mynämäellä järjestettiin suunnistustapahtuma Jukolan viesti (50 000 kävijää) ja Turussa Paavo Nurmen yleisurheilukisat urheiltiin täyden katsomon (10 500 katsojaa) edessä. Kansainvälisten risteilijöiden

vierailut Turun satamassa yli tuplaantuivat normaalista kesästä Venäjän hyökkäyssodan käännettyä Pietariin suunniteltuja risteilyvierailuja Turkuun. Ruisrockin lisäksi Turussa ja sen ympäristössä järjestettiin useita pienempiä musiikkifestivaaleja kesän mittaan. Myös Turun hotellien täyttöasteeseen tuli roima parannus viime vuoteen verrattuna, ja määrät olivat myös parempia kuin viimeisinä vuosina ennen korona-aikaa. Matkailua saaristoon haittasi selkeä ravintoloiden työvoimapula, jonka johdosta osa pienemmistä toimijoista joutui sulkemaan ovensa. Turun nelivuotinen torityömaa on saatu valmiiksi, ja se avattiin virallisesti syyskuussa. Turun keskusta on säilyttänyt vetovoimansa koronasta ja torin remontista huolimatta suhteessa moneen muuhun ison kaupungin keskusta-alueeseen hyvin.

Varsinais-Suomen vilja- ja rehusadosta on tulossa keskimääräistä parempi viimevuotisen katastrofin jälkeen. Toki paikallisia eroja löytyy myös Varsinais-Suomen sisällä, ja syysviljat ovat menneet pilalle lähes koko maakunnassa. Sadonkorjuusäät ovat olleet kaiken kaikkiaan hyvät ja näin on pystytty välttämään nykyisellään erittäin korkeat kuivauskustannukset. Työvoimatilanne on alkutuotannossa ollut monilla tiloilla haastava, koska kovan luokan osaajista monet ukrainalaiset miehet ovat olleet sotimassa maansa puolesta. Olosuhteet huomioon ottaen ovat maakunnan tilat pärjänneet kuitenkin ihan kohtalaisesti työvoimankin suhteen. Tuotteiden kannattavuudessa saattaa tulla eteen ongelmia, koska lannoitteiden ja energian hinnat ovat erittäin korkeat. Kasvihuoneviljelylle seuraava talvikausi tulee energian hinnannousun takia olemaan kovaa aikaa, ja tämä tulee näkymään kotimaisten kasvien niukkuutena sekä kohonneina hintoina. Se, miten paljon tuotantokustannusten noususta saadaan siirrettyä lopputuotteisiin, lienee ratkaiseva kysymys. Uudenkaupungin lannoitetehdas YARA:n toiminta on ollut normaalia, mutta norjalaisen konsernin lannoitteista päätyy valtaosa ulkomaan markkinoille, eikä se näin helpota paljon kotimaista tarvetta. Myös puuta kaatuu nyt maakunnassa kovaan tahtiin, mutta Venäjän energiaa korvaamaan tarvittaisiin vielä enemmän haketta, koska kysyntä on erittäin kovaa.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Valtiovarainministeriön syksyn ennusteessa uskottiin, että niukka talouskasvu vähentää työvoiman kysyntää ja työllisten määrä supistuu hieman v. 2023. Työllisyyden kääntymisen laskuun lisää työttömyyttä etenkin jalostustoimialoilla, ja työttömyysasteen ennakoidaan kohoavan hieman tästä vuodesta. Talouskasvun hidastumisen odotetaan lisäävän työttömyyttä jo loppuvuodenkin aikana. Ennusteessa nähdään työmarkkinoiden kohtaannon edelleen heikentyneen ja osaamisen puutteiden heikentävän talouden kasvuedellytyksiä. Avoimien työpaikkojen määrä on ollut korkea samalla kun työttömien määrän lasku on pysähtynyt, mikä on ollut selkeästi näkyvissä myös Varsinais-Suomessa loppukevään ja kesän aikana.

Työmarkkinoiden ennätysmäinen työvoiman kysyntä on osoittanut jonkinlaisia rauhoittumisen merkkejä viime kuukausien aikana, ja työhallinnolle auki tulleiden uusien avoimien paikkojen määrä on Varsinais-Suomessa laskenut maaliskuusta lähtien (elokuuta lukuun ottamatta). Esimerkiksi rakennusteollisuudessa avoimien työpaikkojen kertymä elokuun loppuun mennessä on jo pudonnut jonkin verran verrattuna viime vuoteen. Paikkoja on kuitenkin määrällisesti vielä paljon auki, ja eniten työvoiman kysyntää on ollut hoitosektorilla, majoitus- ja ravitsemusalalla, kaupanalalla (pl. puhdas myynti) ja teollisuudessa (pl. metalli). Kolmella ensin mainitulla toimialalla työpaikkojen määrän kasvu on ollut todella voimakasta verrattuna viime vuoteen, ja niillä tulee esiintymään rekrytointivaikeuksia korostuneesti jatkossakin, kuten myös metalliteollisuudessa. Käytännössä kaikilla toimialoilla rakentamista lukuun ottamatta on työvoiman kysyntä ollut kovempaa tänä kuin viime vuonna.

Selkeäksi ongelmaksi on maakunnassa muodostunut koronan kiihdyttämä pitkäaikaistyöttömyys. Yli 24 kuukautta työttömänä olleiden määrä on lisääntynyt koronapandemian alusta lähtien lähes lineaarisesti. Normaali pitkäaikaistyöttömyys (yli 12 kk) on viimeisen vuoden ajan keikkunut suhteellisen samalla korkealla tasolla. Huolestuttavaa asiassa on se, että pitkäaikaistyöttömyyttä ei ole kyetty hyvän talouskasvun ja kovan työvoiman kysynnän siivittämänä supistamaan, ja nyt ollaan siirtymässä selkeästi huonompiin aikoihin. Ulkomaalaisten työttömien määrä on huolestuttavan korkea Turun kaupungissa verrattaessa muihin isoihin kaupunkeihin. Tämän ryhmän työttömyys on heijastunut selkeästi myös pitkäaikaistyöttömyyteen. Huomattavaa on, että Turun ympäristökunnissa kehitys on ollut päinvastainen. Nuorisotyöttömyydessä ja iäkkäämpien työnhakijaryhmien työttömyydessä ei näy isoja ongelmia, vaan työpaikkoja on löytynyt hyvin työmarkkinoiden imun ollessa kovaa. Myös Varsinais-Suomen työllisyysaste on kehittynyt vuoden aikana suotuisaan suuntaan.

Valmet Automotiven irtisanomiset ja lomautukset ovat nostaneet selkeästi etenkin Uudenkaupungin ja Vakka-Suomen työttömyyttä, mutta sillä on ollut heijastuksensa myös Turkuun ja Satakunnan puolelle. Irtisanoituista ja lomautetuista merkittävä osa oli maahanmuuttajataustaisia, mutta irtisanomiset ja lomautukset kirpaisivat pahasti työnhakijaryhmistä myös miehiä sekä nuoria työntekijöitä. Uudenkaupungin työttömyysaste nousi kesäkuusta elokuuhun pitkältikin yt-prosessin seurauksena 6,8 %:sta 11,4 %:iin ja koko Vakka-Suomen 6,8 %:sta 9,6 %:iin.

Suhteessa keväiseen ammattibarometriarvioon nähdään syksyn barometrissa työvoiman kohtaannon suhteen tapahtuneen kehitystä tasapainoisempaan suuntaan. Työvoiman todella raju kysyntä on osoittanut tilastollisestikin tosin jo rauhoittumisen merkkejä, ja työmarkkinoilla ollaan siirtymässä huonompiin ja epävarmempiin aikoihin, mistä tämä muutos todennäköisesti johtuu. Edelleen selkeää pulaa nähdään sote-sektorilla, rakentamisessa sekä kone- ja metalliteollisuudessa, mutta selkeästi harvemmissa ammateissa kuin kevään arvioissa. Sote-sektorilla huomionarvoista on se, että pulaa koetaan lähinnä

eri hoitapuolen tehtävissä, mutta esimerkiksi kaikki lääkaritehtävät nähdään tasapainoammatteina lähitulevaisuudessa. ICT-puolella nähdään pulaa käytön operaattoreista ja tukihenkilöistä. Paljon toiveita on asetettu sille, että TE-hallinnon ja kuntakokeilujen keväällä käyttöönotettu uusi asiakaspalvelumalli ja lisääntyneet resurssit alkaisivat parantaa kohtaantoa työmarkkinoilla.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Energian hinnan kallistuminen ja jopa puute energiasta vaikuttaa koko yhteiskuntaan massiivisesti
- Venäjän hyökkäyssota nopeuttaa siirtymistä vihreän energian tuotantoon (esim. Naantalın suunniteltu vetytehdas ja lukuisat aurinkovoimapuistosuunnitelmat Varsinais-Suomessa)
- Sotapakolaisten tulo Ukrainasta Varsinais-Suomeen (arvio 5 300 henkeä elokuun lopussa)
- Venäjän-kaupan osuuden leikkaantuminen Varsinais-Suomen teknologiateollisuudessa oli arviolta 10 % koko viennistä
- Uusien vientimarkkina-alueiden avautuminen Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan (millä tarkoitus korvata tyrehtynyttä Venäjän-kauppaa)
- Huimasti kohonneilla energian ja raaka-aineiden hinnoilla voi olla isoakin vaikutuksia rakennushankkeiden aikatauluihin ja jopa lopulliseen toteutumiseen
- Erityisesti vähäliikenteisten teiden huono kunto ja korjausvelka Varsinais-Suomessa johtuvat pitkälti bitumin kallistuneesta hinnasta. EU:n alueella peräti 60 prosentissa teiden päällystystöistä käytettiin ennen sotaa venäläistä bitumia, minkä lisäksi osa bitumintekijöistä käytti raaka-aineenaan venäläistä öljyä
- Lisääntyneet risteilyvierailut Turun satamassa Pietarin sijaan, mutta myös ulkomaalaisten turistien vähentynyt osuus saaristomatkoissa turistien kokemuksen ”Venäjän uhan” takia
- Alueen rahoituskysynnän alenemiseen suurin syy on talouden epävarmuus, mihin vaikuttavat Venäjän hyökkäyssota, energian hinta ja inflaatio. Finnveran rahoitus laski Varsinais-Suomessa 26 prosenttia vuoden takaisesta.
- Puolivalmisteiden ja komponenttien sekä joidenkin raaka-aineiden saanti (esim. teräs) vaikeutunut (osittain Venäjän hyökkäyssodan takia)

5 Satakunta

Taulukko 4. Avainluvut Satakunta.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	214 281	215 416	221 740	-0,5 %	-3,4 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	8 236	9 109	10 997	-9,6 %	-25,1 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	940	1 067	1 316	-11,9 %	-28,6 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	2 713	3 264	3 680	-16,9 %	-26,3 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	8,5 %	9,4 %	10,9 %	-0,9 %-yks.	-2,4 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	2 560	2 811	1 643	-8,9 %	55,8 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Satakunta on teollisuuden palveluksessa olevalla henkilöstöllä ja vientiosuudella mitaten Suomen teollisuusvaltaisimpia maakuntia. Satakunnan vahvoja aloja ovat teknologiateollisuus, elintarviketeollisuus, pakkausteollisuus, metsäteollisuus, energiantuotanto, kemianteollisuus, rakentaminen sekä teollisuuden teknologiat ja palvelut. Maakunnan meriteollisuudessa on ollut voimakasta kasvua Rauma Marine Constructions Oy:n hyvän tilauskannan myötä, joskin ajoittain liikevaihto on ollut myös laskussa. Lisäksi erityisesti Porin ja Ulvilan seuduille keskittynyt automaatio-, robotiikka- ja ohjelmointialojen klusteri kasvaa edelleen voimakkaasti. Muita kehittyviä aloja ovat mm. liike-elämän palvelut, hyvinvointiala sekä elämys-, kulttuuri- ja tapahtumapalvelut ja matkailu. Monipuolisen elinkeinorakenteen ansiosta maakunnan ja seutujen muutosjoustavuus on koko maahan verrattuna hyvää tasoa.

Satakunnan talous kasvoi vahvasti vuoden 2021 heinäkuun ja vuoden 2022 maaliskuun välisenä aikana. Valtaosassa päätoimialoista liikevaihto kasvoi nopeasti, osin jopa poikkeuksellisen ripeästi. Kovimpiin nousijoihin kuuluivat teollisuus sekä rakentaminen. Liikevaihdon kasvun taustalla vaikutti koronasta elpymisen ohella ainakin joiltain osin myös hintojen nousu. Liikevaihdon nousu jatkui myös vuoden 2022 ensimmäisellä neljänneksellä nopeana, vaikka Ukrainan sota alkoi helmikuun lopussa. Sen negatiiviset vaikutukset lienevät jatkossa merkittäviä, joskin alakohtaiset erot tulevat olemaan varsin suuria.

Satakunnan viennin veto oli loppuvuonna 2021 hyvin vahva, sillä suurimman vientialan, teknologiateollisuuden, vienti kasvoi Satakunnassa edelleen nopeasti. Kovin nousu kirjattiin metsäteollisuudessa, jonka viennin kehitys oli poikkeuksellisen vauhdikasta. Henkilöstömäärät ovat kasvaneet loppuvuonna 2021 ja vuoden 2022 alussa poikkeuksellisen nopeasti lähes kaikilla päätoimialoilla. Nousu jatkui myös vuoden 2022 ensimmäisellä neljänneksellä. Palkkasumma on kohonnut samalla vahvasti.

Tilastokeskuksen suhdannetietojen mukaan Satakunnan yritysten yhteenlaskettu liikevaihto kohosi vuoden 2021 heinä–joulukuussa 15,6 % vuoden 2020 vastaavaan aikaan verrattuna. Koko maassa kasvua kirjattiin vastaavasti 14,5 %. Pieni ero Satakunnan hyväksi selittyy pitkälti maakunnan rakentamisen paremmalla vedolla. 60 % maakunnan yrityksistä saavutti heinä–joulukuussa liikevaihdon kasvua. Jopa 45 % yritys-kannasta ylsi vähintään 15 %:n nousuun. Vuoden 2022 tammi–maaliskuussa liikevaihto kasvoi Satakunnassa vielä 20,2 % (koko maassa 16,8 %). Ainoastaan meriteollisuudessa ja automaatiossa kirjattiin liikevaihdon laskua loppuvuonna 2021, niissäkin todennäköisesti ainakin osin tilausten laskutusaikataulujen vuoksi.

Kuluneet kesän suur tapahtumat järjestettiin suunnitellusti. Porin suurimmat musiikkifestivaalit Pori Jazz ja Porisphere kärsivät sateisesta säästä, mikä verotti yleisöä. Kotimaan matkailu jatkui edellisvuoden tapaan vilkkaana piristäen Satakunnan taloutta.

Vaikka osa toimialoista on toipunut koronakriisistä nopeasti ja lähtenyt hyvään kasvuun, monilla pandemiasta pahiten kärsineillä toimialoilla liiketoiminta ei ole vielä palautunut koronaa edeltäneelle tasolle. Tällaisia aloja ovat mm. majoitus- ja ravitsemispalvelut, kulttuuri ja luovat alat, liikenne ja logistiikka sekä useat ihmisten kulutuskäyttäytymisestä riippuvat palvelut. Esimerkiksi lounasravintoloiden tilanne on edelleen haastava, sillä myös hybridityö on vähentänyt asiakkaita. Erityisen suurissa vaikeuksissa on polttoaineiden hinnannousun takia kuljetus- ja logistiikka-ala. Toipuminen voi kestää kauan huomioiden myös uutena iskuna tulleet Ukrainan kriisin vaikutukset, jotka koskettavat laajasti kaikkia toimialoja ja myös yksittäisiä kuluttajia. Mm. selvästi voimistunut inflaatio, pakotteet, eriateinen raaka-aine- ja komponenttipula ja mahdollisesti tuleva taantuma vaikuttavat maakunnan toimialoihin eri tavoin. Satakunnassa on merkkejä siitä, että korkea sähkön ja

muun energian hinta saattaa aiheuttaa tuotantokatkoksia, tuotannon supistumista tai tilapäisiä sulkemisia esim. puutarha-alalla ja matkailuyrityksissä.

Satakunnan kaltaiselle vientimaakunnalle hyvien liikenne- ja kuljetusyhteyksien turvaaminen on yksi alueen kilpailukyvyn avainkysymyksistä. Tällä hetkellä ajankohtaisia raideyhteyshankkeita ovat Tampere-Pori/Rauma ratavälien kehittämisselvityksien toimenpiteet, joita Väylävirasto suunnittelee ja toteuttaa yhteistyössä alueen kuntien kanssa. Vuonna 2022 on käynnistetty Pori-Mäntyluoto-Tahkoluoto osuudella ratasuunnitelma, jonka tavoitteena on saada tasoristeyksiä vähennettyä vuoteen 2024 mennessä. Maakunnallisena tavoitteena on myös henkilöjunaliikenteen käynnistäminen Rauma-Kokemäki-radalla vuonna 2024. Suurta kiinnostusta herättää myös Digirata ja sen pilotointi Tampere-Pori/Rauma-radalla. Raideliikenteen kehittämisen ohella maakunnassa on priorisoitu VT 2:n kehittäminen ja VT 8:n perusparannus sekä Porin ja Rauman satamien kehittäminen. Ajankohtaisia hankkeita valtatiellä 8 ovat Eurajoen keskustan kohdan tie- ja risteysjärjestelyt 2021–2023. Rauma-Eurajoki tieosuudella valmistellaan ympäristövaikutusten arviointia ja sen jälkeen yleissuunnitelmaa. Valtatielle 2 laaditaan Porin keskustan kohdan tiesuunnitelmaa, joka tähtää tieosuuden nelikaistaistamiseen ja turvallisuuden parantumiseen. Vientimaakunnalle tärkeät lentoliikenneyhteydet Porista Helsinkiin jatkuvat Porin kaupungin tukemana koronakriisin aiheuttaman tauon jälkeen supistetusti. Lentoyhteyksien osalta Satakunnan tulee päästä yhdenvertaiseen asemaan muiden yli kolmen tunnin matkan päässä pääkaupungista olevien maakuntakenttäalueiden kanssa. Porin kaupunki on käynnistänyt lentojen kilpailutuksen. Valtio on luvannut tukea Porin ja Helsingin välisiä lentoja vuonna 2023 miljoonalla eurolla.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

EK:n suhdannebarometrin mukaan Lounais-Suomen suhdannetilanne oli heinäkuussa lähellä neutraalia (saldoluku +2). Lähikuukausien suhdannenäkymät olivat kuitenkin vai-sut, sillä alueen teollisuuden, rakentamisen ja palveluiden yrityksistä 39 % odotti suhdanteiden heikkenevän ja vain 9 % niiden paranevan. Syksyn 2022 Pk-yritysbarometrin mukaan satakuntalaisten yritysten odotukset ovat laskeneet alkuvuoteen verrattuna ja yleisten suhdannenäkymien saldoluku on kääntynyt selvästi miinukselle (-9). Liikevaihdon odotetaan vielä kasvavan, mutta kannattavuuden arvioidaan yleisesti heikkenevän. Myös pk-yritysten investointihalukkuus on selvässä laskussa.

Pk-yritysbarometrissa Satakunnan erot seutukunnittain olivat isot. Pohjois-Satakunnassa suhdanneodotukset olivat todella alhaalla saldoluvin ollessa -35. Porin seudulla pk-yritysten odotukset olivat myös miinuksella (-11), mutta Rauman seudulla odotukset olivat plussalla (+3). Rauman seudulla odotukset olivat lähes joka osa-alueella muuta maakuntaa paremmat. Se näkyi esimerkiksi pk-yritysten kasvuhaluudessa, jonka odotukset olivat

selkeästi paremmat kuin Porin seudulla ja Pohjois-Satakunnassa. Myös henkilöstömäärän kasvun odotukset olivat Rauman seudulla suuremmat kuin muilla seuduilla.

Ukrainan kriisi ei vielä sanottavammin näytä vaikuttaneen yritysrahoituksen kysyntään alkuvuonna 2022, sillä sekä maaseuturahaston että Euroopan aluekehitysrahaston käynnistyneisiin hakuihin on tullut hakemuksia odotetusti. Finnveran rahoituksen kysyntä on vuoden 2022 ensimmäisellä puoliskolla ollut vähäisempää kuin vuonna 2021. Eri-tyisesti pk-yritysten investointien ja toimitusvakuuksien rahoitus on selvästi vähentynyt. Venäläisomisteisten ja Venäjälle vientiä harjoittavien yritysten tilannetta leimaa suuri epävarmuus.

Suomessa keskimäärin teollisuuden uudet tilaukset kääntyivät laskuun toukokuussa. Etenkin metalliteollisuudessa kirjattiin selvää laskua touko-heinäkuussa. Metsäteollisuudessa loiva kasvu on kuitenkin jatkunut pääosin edelleen. Alavireinen tilauskehitys näkyy ainakin jossain määrin myös Satakunnassa, mutta maakunnassa merkittävän metallien jalostuksen näkymät lienevät suotuisampia. Meriteollisuudessa on ollut ajoittain voimakasta kasvua, mm. Rauma Marine Constructions Oy:llä on yli miljardin euron tilauskanta.

Satakunnasta käy päivittäin yli neljäsataa henkilöä töissä Uudenkaupungin autotehtaalla. Valmet Automotive ilmoitti yt-neuvottelujen päätteeksi kesäkuussa 2022 vähentävänsä Uudenkaupungin autotehtaalta noin 1 000 työntekijää. Vähennyksistä noin kolmasosa on irtisanomisia ja loput toistaiseksi voimassa olevia lomautuksia. Loppuvuodesta 2023 alkaen autotehtaan tuotantomääriin tulevat merkittävästi vaikuttamaan tuotantoprojektit, jotka laajentavat Valmet Automotiven tuotannossa olevaa mallistoa ja painottavat sähköisten ajoneuvojen roolia. Ilmoitettujen lomautusten arvioidaan päättyvän asteittain hankkeiden siirtyessä tuotantovaiheeseen ensi vuoden aikana.

Maatilayritysten tarvitsemat lannoitteet, polttoaineet, sähköenergia ja rehut ovat historiallisen kalliita, mikä tulee aiheuttamaan merkittävälle osalle tiloista vakavia taloudellisia haasteita. Vuoden 2022 sadosta ennakoidaan tulevan keskimääräinen, kuitenkin selkeästi viime vuotta parempi. Korkeat viljan maailmanmarkkinahinnat jonkin verran parantavat kasvinviljelytilojen tilannetta. Kausityövoiman saatavuusongelmista ei ole sanottavammin raportoitu kuluneena kesänä. Maatilainvestointien hakemuskäärät olivat alkuvuodesta selkeästi keskimääräistä alemmalla tasolla painottuen selkeästi aurinkoenergiainvestointeihin.

Turvetuotannon työpaikkojen arvioidaan vähentyvän Satakunnassa noin 250:llä, joista suurin osa Pohjois-Satakunnassa. Turvetuotannon romutuspalkkiota haettiin valtakunnallisesti enemmän kuin varoja oli käytettävissä. Energiakriisi saattaa huoltovarmuusnäkökulma huomioon ottaen hidastaa turvetuotannon alasajoa. Korvaaviksi tulonlähteiksi ja aluetalouden uudistajiksi pyritään löytämään liiketoimintamahdollisuuksia vihreästä

kasvusta, kiertotaloudesta ja resurssiviisaudesta sekä digitaalisuudesta. Toimia voidaan rahoittaa mm. EU:n oikeudenmukaisen siirtymän tuen (JTF, Just Transition Fund) avulla, jonka tukitoimet käynnistyvät käytännössä 2023.

Rakentamisen liikevaihto Satakunnassa kääntyi viime vuonna alkuvuoden supistumisen jälkeen nousuun. Heinä-syyskuussa liikevaihto kohosi 19 % ja vuoden 2022 ensimmäisellä neljänneksellä vielä 26 %. Rakennusteollisuus RT ry:n toukokuun 2022 suhdannekatsauksen mukaan rakentamisen suhdannenäkymät ovat heikentyneet selvästi Venäjän Ukrainassa käynnistämän hyökkäyssodan vuoksi. Suurinta haittaa aiheuttavat kustannusten voimakas nousu sekä vuoden loppua kohti kasvava epävarmuus. Rakennusteollisuus RT ennakoii rakentamisen pysyvän tänä vuonna koko maassa keskimäärin vielä parin prosentin kasvussa ja kääntyvän ensi vuonna vastaavan suuruiseen laskuun. Kotitalouksien korjausrakentaminen tukee rakentamisalan pienyrityksiä, mutta myös kotitalouksien rakennushankkeiden siirtymisestä epävarmassa tilanteessa on viitteitä.

Satakunnassa tukku- ja vähittäiskaupan loppuvuosi 2021 ja ainakin vuoden 2022 tammimaaliskuu sujuivat erittäin myönteisesti, sillä liikevaihto kasvoi ripeästi. Vähittäiskaupan luottamusindikaattori on koko maassa laskenut alle keskimääräisen tason. Kaupan alojen lähiajan kehitykseen Ukrainan kriisin välilliset vaikutukset, kuten kuluttajahintojen raju nousu ja kiihtyvistä inflaatiosta johtuva reaalityulojen lasku, vaikuttavat heikentävästi. Koronakriisi osaltaan kiihdytti erikoiskaupan ahdinkoa kaupunkien keskustoissa, ja uusien yrittäjien saaminen alalle tai omistajanvaihdokset vaikeutunevat entisestään.

Sote-alan tilanne on ollut pitkään haastava. Alalla on jouduttu tekemään koronan takia raskaat epidemian varautumis- ja torjuntatoimenpiteet. Toimet ovat aiheuttaneet tuntuvia lisäkustannuksia sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Lisäksi huolta aiheuttaa hoitoalan työtaistelutoimien mahdollinen jatkuminen ja laajentuminen. Sote-alalla esim. vanhushuolteen erikoistuneet yksityiset yritykset kamppailevat talousvaikeuksissa mm. kuntien kiristyneen ostopalvelupolitiikan takia. Hyvinvointialueen käynnistyminen aiheuttaa epävarmuutta alan yrityksissä, mm. palvelusopimusten jatkumisen näkökulmasta.

Maakunnan teollisuuspuistoissa investoidaan merkittävästi. ELY-keskusten hiljattain tekemän selvityksen mukaan Satakunnassa on suunnitteilla tai jo toteutuksessa yhteensä vähintään 2 miljardin euron investoinnit pääosin vihreään siirtymään. Vuosina 2023–2025 toteutuvien Investointien välitön työllistävä vaikutus on varovaisestikin arvioiden 700–800 henkilötyövuotta.

Meri-Poriin on suunnitteilla BioEnergo Oy:n mm. bioetanolia ja nesteytettyä biokaasua tuottava laitos. Alueelle suunnitellaan myös australialaisten Critical Metalsin ja Neometalsin vanadiinin talteenottolaitosta. Suomen Hyötytuuli Oy suunnittelee Porin Tahkoluodon

merituulipuiston laajennusta. Lisäksi Porin satamaan tehdään investointeja uusiin laitureihin ja terminaaliin.

Harjavallan suurteollisuuspuistossa Fortum aikoo rakentaa hydrometallurgisen kierrätyslaitoksen, jossa tullaan kierrättämään mm. sähköautojen litiumakuissa käytettyjä metalleja. STEP Oy puolestaan suunnittelee kiertotalousvoimalaitoksen rakentamista. P2X Solutions rakentaa vihreän vedyn tuotantolaitoksen Harjavaltaan. Investointipäätös on tehty ja rakentaminen alkaa syksyllä. Boliden toteuttaa Harjavallassa ja Porissa mittavaa kupari- ja nikkelituotannon kasvattamiseen tähtäävää investointiohjelmää. Merkittäviä investointeja on myös Luvatalla Porissa. BASF:n akkumateriaaleja valmistavan tehtaan rakentaminen Harjavaltaan alkoi keväällä 2020. Laitoksen käynnistymistä viivästyttää keskeneräinen ympäristölupakäsittely. Aesir Technologies suunnittelee Kokemäelle nikkelihydroksidilaitosta ja akkutehdasta. Nornickel Harjavalta puolestaan vastaa sähköautojen akkumetallien kasvavaan kysyntään lähes kaksinkertaistamalla tuotantonsa lähivuosien aikana.

Raumalla Metsä Groupin sahan tuotanto on käynnistynyt. Uusi saha työllistää suoraan 100 henkilöä ja lisäksi koko arvoketjussaan noin 500 henkilöä. Rauman kauppakeskushankkeen valmistelevat työt jatkuvat. Rauman keskusta-alueelle rakennetaan Karin kampus-hankekokonaisuutta. Hana- ja vesikalustevalmistaja Oras Group investoi Raumalle muovikromaamoon. Rakentaminen on alkanut vuoden 2022 alkupuolella ja otetaan käyttöön vuonna 2023. Meri- ja raskaan konepajateollisuuden yrityspuisto Seaside Industry Park Raumalla on käynnissä RMC:n uuden monitoimihallin rakentaminen. Myös pk-yrityksillä on esim. Rauman seudulla meneillään merkittäviä rakennushankkeita, kuten LM-Suomiset Oy:n LM-Park sekä Oat Mill Finland Oy:n kauramyly.

Mittavia aurinkoenergiainvestointeja ja tuulivoimahankkeita on suunnitteilla mm. Raumalla ja Pohjois-Satakunnassa. CPC Finland Oy:n yli 40 ha:n aurinkovoimala-alueen maaperätyöt Raumalla ovat käynnistyneet syksyllä 2022. Neoen Renewables Finland Oy suunnittelee Raumalle teollisen mittaluokan sähkövaraston rakentamista. Pohjois-Satakunnassa Kankaanpäässä kolme aurinkoenergiaprojektia on etenemisvalmiudessa odottaen investoijien lopullista rakentamisen käynnistämispäätöstä. Lisäksi Kankaanpäässä on kaavavalmistelussa kolme uutta tuulivoimahanketta. Kankaanpäässä on käynnissä myös Honkajoki Oy:n höyhenproteiinilaitoksen rakentaminen.

Aluetalouden kannalta on merkittävää, että Olkiluodon 3. ydinvoimalaitoksen rakennustekniset työt ovat valmistuneet. Olkiluoto 3 on nyt koekäyttövaiheessa ja Teollisuuden Voiman tiedotteen mukaan säännöllisen sähköntuotannon on määrä alkaa joulukuussa 2022. Olkiluoto 3 -laitosyksikön tuotanto tulee vastaamaan noin 14 prosentista koko maan sähkön kokonaiskulutuksesta ja siten laitoksen valmistuminen parantaa merkittävästi Suomen sähköomavaraisuutta.

Vuonna 2021 Satakunnassa perustettiin reilut 1 300 uutta yritystä, mikä oli 90 yritystä enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Starttirahalla tai työttömyysetuudella yritystoiminnan aloitti 280 henkilöä. Lopettaneita yrityksiä oli noin 950. Tänä vuonna yritysten perustamisaktiivisuus vaikuttaa pysyneen lähes viimevuotisella tasolla. Konkurssiin haettujen yritysten määrä ei tänä vuonna tammi-elokuussa ole kasvanut viime vuoteen verrattuna.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työllisyysaste Satakunnassa vuonna 2021 oli 71,8 %, missä nousua edellisvuodesta oli 0,6 prosenttiyksikköä. Työllisten määrä (15–74-v.) pysyi silti viime vuonna suurin piirtein ennallaan ollen keskimäärin 94 000 henkeä. Myöskään tänä vuonna työllisyyden kasvua ei alkuvuoden tietojen perusteella ole ollut. Pitkällä aikavälillä työllisten ja työvoiman määrä on Satakunnassa laskenut.

Satakunnassa oli elokuun lopussa 8 240 työtöntä työnhakijaa, missä laskua vuoden takaisesta oli 870 henkeä. Työttömien määrä alittaa myös selvästi koronakriisiä edeltävän vuoden 2019 tason. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuussa 8,5 %. Myös lomautettujen määrä on laskenut kaikilla ammattialoilla koronakriisiä edeltävälle tasolle ja rakentamisessa ja teollisuudessa, jossa perinteisesti lomautuksia on eniten ollut, jopa alle sen. Tänä vuonna elokuun loppuun mennessä päättyneissä muutosneuvotteluissa irtisnottujen määrä on jäänyt vajaaseen 120 henkeen. Toistaiseksi vain muutamia muutosneuvotteluja on käynnistynyt liittyen Ukrainan kriisiin.

Työttömyyden laskuvauhti on kuitenkin Satakunnassa hidastumassa. Joissain ikäryhmissä työttömien määrä on jo hieman kasvanut vuoden takaiseen verrattuna. Myös ulkomaalaisia työttömiä työnhakijoita on vuoden takaista enemmän. Nuorten, alle 25-vuotiaiden työttömyys on vielä vähentynyt varsin ripeästi. Myös yli 50-vuotiaiden työttömyys on vähentynyt koko työttömyyttä suhteellisesti enemmän. Tähän on vaikuttanut se, että pitkäaikaistyöttömien, joista moni on ikääntyneitä, määrä on viime kuukausina vähentynyt muuta työttömyyttä nopeammin. Jäljelle jäävän työttömyyden rakenne on kuitenkin entistä haastavampi. Pitkäaikaistyöttömistä jo yli puolet on yli kaksi vuotta työttömänä olleita, joiden työllistyminen ainakin avoimille työmarkkinoille on vaikeaa. Uuden asiakaspalvelumallin vaikutukset työttömyysjaksojen lyhentymiseen eivät ole vielä nähtävissä. Odotettavissa on, että uuden mallin alkuvaiheen sisäänajon jälkeen ja lisääntyneillä TE-toimiston ja kuntakokeilun henkilöresursseilla työttömyysjaksoja pystytään lyhentämään ensi vuonna kuluvaan vuoteen verrattuna.

Hyvän työllisyyskehityksen takana on ollut voimakkaana jatkunut työvoiman kysyntä. Alkuvuoden aikana TE-toimiston kautta hakuun on Satakunnassa tullut ennätysmäärä uusia avoimia työpaikkoja. Työvoiman kysyntä on kasvanut viime vuoteen verrattuna lähes

kaikilla keskeisillä ammattialoilla. Kuitenkin seuraavan vuoden aikana, kun hitaan kasvun aika ja ainakin lyhytaikainen taantuma näyttää entistä todennäköisemmältä, on odotettava, että työllisyys heikkenee yritysten monilla aloilla sopeuttaessa toimintaansa.

Ukrainasta tullut työikäinen väestö on ennakoarvioista poiketen hakeutunut suhteellisen hitaasti työmarkkinoille. Satakunnassa on vastaanottokeskustoiminnan piirissä runsas 1 700 ukrainalaista. Työnhakijoiksi ilmoittautuneita on katsauksen laatimisajankohtana runsas 200 henkilöä. Sodan jatkuminen on kuitenkin viime aikoina lisännyt ukrainalaisten työnhakijaksi ilmoittautumista ja mahdollistunut kuntien järjestäessä alaikäisten koulu- ja varhaiskasvatuspalvelut. Yritykset ovat kiinnostuneita ukrainalaisesta työvoimasta. Tilapäisen suojelun mukaisen oleskeluluvan saaneiden työllistymisen tueksi tarvitaan työllistymistä tukevaa kielikoulutusta ja ammatillisesti suuntautuvaa koulutusta.

Rekrytointiongelmien ovat Tilastokeskuksen työ- ja elinkeinoministeriölle tuottamien työnantajahaastattelujen perusteella yleistyneet. Viimeisen neljän vuosineljänneksen (III/2021-II/2022) aikana 53 % työvoimaa hakeneista toimipaikoista Satakunnassa oli kokenut vaikeuksia työpaikkojen täyttämässä. TE-toimiston syyskuussa laatiman ammattibarometrin mukaan seuraavan puolen vuoden aikana yleisimmin pulaa työnhakijoista arvioidaan Satakunnassa olevan terveydenhuollon ja sosiaalialan ammateissa. Myös rakennus- ja teollisuudessa on paljon työvoimapulasta kärsiviä ammatteja. Lisäksi työvoiman saatavuusongelmat ovat yleistyneet palvelualojen ammateissa. Yhteensä 46 ammatissa arvioissa mukana olleista 217 ammatista arvioidaan olevan pulaa työnhakijoista. Pula-ammatteja on suurin piirtein saman verran kuin viime keväänä.

Satakunnan väkiluvun kehitys on jo pitkään ollut laskeva. Väestönmuutokset ovat näkyneet nuorten ja työikäisten määrän vähentymisenä. Maakunnan haasteena on alueen työllisyyden ja tunnettuuden parantaminen. Negatiivinen väestönkehitys ja kasvava työvoiman kysyntä haastavat myös työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton palvelut. ELY-keskus pyrkii helpottamaan yritysten kasvavaa osaajapulaa mm. yrityslähtöisellä RekryKoulutuksella ja panostamalla kv-rekrytointipalveluiden kehittämiseen. Satakuntaan perustettiin ELY-keskuksen toimesta helmikuussa 2022 maakunnallinen valmisteluryhmä, jonka tavoitteena on työ- ja koulutusperusteisen maahanmuuton ja alueellisten asettautumispalveluiden kehittämistoimenpiteiden koordinoitu suunnittelu ja toimeenpano alueella. Valmisteluryhmän työn tueksi Satakunnan ELY-keskus ja Satakuntaliitto hankkivat tilannekuvaraportin Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI:ltä Satakunnan ennakoidusta väestönkehityksestä ja maahanmuuttovirroista. Satakunnassa on meneillään useita kansainvälisten rekrytointien lisäämiseen tähtäviä hankkeita, mm. Raumalla seutukaupunkeihin liittyvä kv-rekrytointia kehittävä hanke sekä yhden oven palvelumallin rakentaminen.

Satakuntaan on saatu viime vuosina useita merkittäviä koulutuspanostuksia kohdistuen erityisesti maakunnassa voimakkaasti kasvavaan automaatio- ja robotiikkaklusteriin. Alan

insinööri- ja DI-tutkintoon johtavaa koulutusta on järjestetty mm. työvoimakoulutuksena ja muuntokoulutuksena Satakunnan ammattikorkeakoulussa ja Porin yliopistokeskuksessa. Myös ohjelmoinnin ja rakennustekniikan koulutusta on järjestetty SAMKissa osaajapulan helpottamiseksi. Porin yliopistokeskuksessa alkaa syksyllä 2022 uusi tietotekniikan DI- ja tietojenkäsittelyopin FM-tutkintoihin tähtäävä koulutuspilotti. SAMK sai tietotekniikan amk-insinöörin koulutusvastuun vuoden 2021 haussa, ja ensimmäinen sisäänotto siihen on vuonna 2023.

Satakunnan korkeakoulutuksen kehittämistä hiljattain selvittäneen Kalervo Väänänen raportin mukaan varteenotettava vaihtoehto on nykyisen yliopistokeskusmallin kehittäminen sen sijaan että tavoiteltaisiin omaa yliopistoa. Tekniikan alueellisen koulutusvajeen poistamiseksi Väänänen ehdotti muun muassa sitä, että Porissa tulisi aloittaa yliopistollinen tekniikan alan kandidaattikoulutus. Porin yliopistokeskus sai loppuvuodesta 2021 OKM:ltä lisämäärärahan, jolla on aloitettu tekniikan ylioppilaspohjaisen koulutuksen suunnittelu Turun ja Tampereen yliopistojen yhteistyönä. Yrityksillä on mahdollista päästä mukaan koulutuksen sisältösuunnitteluun. Ensimmäinen sisäänotto uuteen kandidaattiohjelmaan on suunnitelmien mukaan vuoden 2023 syksyllä.

Ylioppilaspohjaisen korkeakoulutuksen lisääntyminen vahvistaa maakunnan elinvoimaa tarjoamalla koulutusmahdollisuuksia oman maakunnan nuorille ja toimii vetovoimatekijänä tänne muuttaville. Turun yliopiston kampus Raumalla sekä varhaiskasvatuksen koulutuksen ja tutkimuksen kehittäminen antavat maakunnan koulutukseen lisävahvuutta. Diakonia-ammattikorkeakoulun toiminnan säilyminen alueella on tärkeää erityisesti sote-alan kehittämisen kannalta. Yhteisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen ja opiskelupolkujen rakentamiseen toiselta asteelta ammattikorkeakouluun ja amk-tutkinnoista maisteriopintoihin eri asteen oppilaitosten yhteistyötä syventämällä on Satakunnassa hyvät mahdollisuudet. SAMK on jo käynnistänyt väyläopinnot alueen ammatillisista oppilaitoksista ammattikorkeakoulun opintoihin. SAMK on myös mukana Vaasan yliopiston suoraväylä DI-opintoihin pilottihankkeessa. Suoraväylän kautta SAMKin insinööriopiskelija voi saada paikan Vaasan yliopiston DI-ohjelmaan suorittamalla AMK-opintojen aikana Vaasan yliopiston opintoja.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Uhkaava energiakriisi ja yleinen kustannusten nousu vaikuttavat laajasti sekä yrityksiin että kotitalouksiin. Satakunnassa on erittäin paljon energiaintensivistä teollisuutta, joka joutunee sopeuttamaan tuotantoaan tai tuotantotapojaan mahdollisessa energiapulassa. Kustannusten nousu siirtyy myös lopputuotteiden hintaan heikentäen kysyntää.
- Työllisyys voi heikentyä ainakin tilapäisesti työnantajien reagoidessa energiakriisiin ja kohonneisiin kustannuksiin. Laajasti koettu osaajapula saattaa toisaalta vaikuttaa siten, että osaavista työntekijöistä pidetään kiinni haastavina aikoina.

- Nopea kuluttajahintojen nousu, inflaation kiihtyminen ja reaalityulojen lasku heikentävät kotitalouksien ostovoimaa ja kulutuskysyntää varjostaen palvelujen ja kaupan näkymiä.
- Tuotantopanosten raju hinnannousu heikentää entisestään maatalouden toimintaedellytyksiä. Tällä on väistämättä vaikutuksia kotimaiseen ruokatuotantoon.
- Vahvan ja erikoistuneen teollisen rakenteen johdosta Satakunta on poikkeuksellisen haavoittuvainen prosesseille kriittisten raaka-aineiden ja komponenttien saatavuuden häiriintyessä. Tuotanto ja vienti ovat alttiina negatiiviselle kehitykselle.
- Rakentamisen näkymiä synkentää voimakas kustannusten nousu ja raaka-aineiden saatavuusongelmat.
- Logistiikka-alan yritykset ovat erityisen suurissa vaikeuksissa polttoaineen ja muiden kustannusten nousun takia.
- Työvoiman tarjonta lisääntyy ukrainalaisten hakeutuessa työmarkkinoille. Oleskelulupien saannin nopeuttaminen ja nopeaa työllistymistä edistävien räätälöityjen palvelujen tarve kasvaa. Myös yleisen työllisyyskehityksen mahdollinen heikkeneminen saattaa helpottaa työvoiman saatavuutta.
- Energiaomavaraisuuden korostuminen huoltovarmuuden näkökulmasta saattaa hidastaa turvetuotannon alasajoa ja toisaalta nopeuttaa vihreää siirtymää energiantuotannossa.
- Suomen NATO-jäsenyys avaa uusia vientimahdollisuuksia suomalaisyrityksille.

6 Pirkanmaa

Taulukko 5. Avainluvut Pirkanmaa.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	527 478	522 852	511 642	0,9 %	3,1 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	20 329	24 580	28 866	-17,3 %	-29,6 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	2 357	3 036	4 213	-22,4 %	-44,1 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	6 730	8 639	10 576	-22,1 %	-36,4 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	8,1 %	9,9 %	11,8 %	-1,8 %-yks.	-3,7 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	12 443	12 387	5 122	0,5 %	142,9 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Pirkanmaan talous kohentui hyvää vauhtia. Taloudessa suurimmat muuttujat olivat työllisyysaste, yritysten liikevaihto sekä tuloksen kehityssuunta. Velka-aste pysyi entisellään. Ulkomaiset investoinnit painottuivat alueellisesti Tampereen seutukunnan keskusalueelle. Eniten investointeja sijoittui ICT-sektorille sekä liike-elämän palveluihin. Houkuttelevimmat sijoituskohteet olivat ohjelmistoala, sosiaali- ja terveystalouden tuottaminen sekä yritys- ja asiantuntijapalvelut. Yritysten lukumäärä tänä aikana oli lähes vakio. Viennin arvo ennakkotietojen perusteella olisi 2022 kasvava eli Pirkanmaan vientiyrittäjien tilanne näyttää hyvältä. Merkittävää on, että tavaraliikenteen toimivuus on todettu hyväksi ja tuotannon kapeikot ovat todennäköisesti helposti hoidettavissa. Ongelmana on osaavan työvoiman saanti. Vuodelle 2023 tulee selvästi enemmän haasteita, jotka osittain johtuvat energian hinnasta, puolivalmisteiden ja komponenttien saannista sekä korkojen noususta.

Kokonaisuudessaan Pirkanmaan merkitys tavaraliikenteessä on 10 prosenttia koko maan tavaraliikenteestä, ja liikennemäärät ovat Tampere-Helsinki-välillä maan kolmanneksi suurimmat. Tieverkon monipuolinen kunnossapito on tärkeää, sillä valtaosa tavaraliikenteestä alueella kulkee rekkaliikenteen muodossa: osuus on yli 2/3 koko tavaraliikenteestä. Tarpeellinen rahoitus kuitenkin puuttuu. Pirkanmaan sijainti valtakunnan keskiössä mahdollistaa monia asioita, ja varsinkin Tampere on vuodesta toiseen suosituimpien asuinkuntien joukossa. Tämän tueksi on asumisen, liikkumisen ja työmarkkinoiden oltava toimivat. Asuntojen hintojen ja niiden vuokratason olisi syytä olla houkutteleva. Myös julkisen liikenteen verkoston ja yksityisautoilun toimivuus vaatii huomioimista.

Talouden kasvu tarvitsee työvoimaa, kuten on yritysten ilmoitusten mukaan nähtävissä. Kansainvälinen kauppa on kuitenkin ratkaisevaa kasvun kannalta. Haaste Pirkanmaalla on investointihalukkuus. Onneksi yrityskauppojen määrä oli aloittanut vuoden 2022 aikana kasvu-uralla. Maaseudun kehittäminen sekä nykyisten toimintojen ylläpito vaatisi panostusten tarkempaa kohdentamista. Myös alemman tieverkon kunnon pitäminen hyvänä auttaisi maaseutumaista asumista sekä maaseututaajamien elinkelpoisuutta.

Haja-asutusalueiden palveluiden säilyminen tai riittävän helppo saatavuus olisi myös huomioitava asumismukavuutta parantavana tekijänä. Pirkanmaan seutukunnat ovat kuitenkin selviytyneet kohtalaisen hyvin jatkuvasta muutoksesta, varsinkin väestön ikääntymisen vaikutuksista. Pirkanmaata voidaan kuvata väestörakenteen osalta Suomeksi pienoiskoossa.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Pirkanmaalla oli noin 1 400 yritystä, joiden investoinnit olivat olleet merkittäviä vuoden 2021 aikana. Vuoden 2022 tilanne näyttää tulevan olemaan samankaltainen. Arvio vuodelta 2023 on vielä epävarma. Investoinnit on suunnattu ohjelmistoihin, koneisiin ja kalusteisiin sekä uusiin toimipaikkoihin, uutena lisänä on yritysfuusiot ja ostot. Monen yrityksen toiminta on säilynyt vakaana tai jopa merkittävästi kasvanut, varsinkin informaatio- ja viestintäalan sekä rahoitus- ja vakuutus toiminnassa olevien yritysten osalta. Konkurskien määrä alkuvuonna 2022 oli hieman pienempi kuin vuotta aiemmin, eikä myöskään henkilöstön määrän muutos poikennut edellisen vuoden tilanteesta. Myös liike-elämän palveluiden tilanne näyttää hyvältä. Perinteinen raskasteollisuus toimii hyvin. Alan kasvu saattaa olla positiivinen myös vuonna 2023. Kannattavuus konepaja-alan yritysten osalta oli hyvä. Ongelmia syntyy jonkin verran puolivalmisteiden ja komponenttien saannin osalta, koska toimitusketjun pää on usein ulkomailla. Tämä on osaltaan hidastanut toiminnan ylläpitoa ja tarvittavaa kasvua. Vähittäiskauppa, kuten ruokakauppa, menestyy nyt hyvin. Muilla kaupan aloilla pärjätään edellisiä vuosia paremmin. Pirkanmaalla ulkomaankauppaan

suuntautuneita yrityksiä on n. 1 460 kpl. Loppuvuoden osalta näkymiä on vaikea arvioida, mutta Pirkanmaa tulee kuitenkin onnistumaan.

Suurin haaste näyttää olevan inflaatio sekä mahdollinen taantuma vuoden 2023 aikana. Pahimmassa tilanteessa siihen yhdistyy korkea työttömyyden taso sekä mahdollinen lama. Tilannetta kuvataan stagflaatio-termillä. Markkinatilannetta yritetään mahdollisuuksien mukaan korjata mm. hintojen laskulla, vaikka kustannuksia ei muutenkaan pystytä täysimääräisesti siirtämään hintatasoon. Polttoaineiden hinnat ovat suuri haaste, koska maakunnan vienti koostuu vahvasti suurista laitteista tai materiaaleista. Jos investointihyödykkeiden menekki EU-alueella hiipuu, siitä saattaa tulla haaste monelle yritykselle maakunnan vientirakenteen takia.

Pk-yritysbarometrin mukaan noin kolmannes pk-sektorin yrityksistä suunnittelee sukupolvenvaihdosta tai yrityksen myyntiä. Investoinnit em. yritysryhmässä suuntautuvat kone- ja laitehankintoihin merkittävällä osuudella. Vahvoja toimialoja vientisektorilla ovat metsäteollisuus, muovin, kumin ja kemikaalien valmistus sekä konepaja- ja metallituoteteollisuus. Pk-yritysbarometrin mukaisesti 30 prosenttia yrityksistä tekee tai niillä on suunnitelmassa tehdä vienti- tai tuontikauppaa. Uusien osaamisalueiden yritysten tilanne näyttää kokonaisuus huomioiden hyvältä. Näiden yritysten vientikysyntä on jopa kasvanut, ja myös kotimaan markkinat ovat olleet kiinnostuneita niin investointiosaamisen kuin kuluttajaosaamisen suhteen. Merkitys on kasvamaan päin. Useimpien toimijoiden tarve henkilöstön nopeaan palkkaamiseen sekä alihankintaketjun luomiseen on ollut asiakokonaisuutena esillä. Teollisuusvaltaisena alueena yritysten investointien merkitys on erittäin tärkeä. Pelkillä kehittämistoimilla on rajallinen vaikutus talouteen. Kokonaisuutena suurimmat toimialat kuten teollisuus, rakentaminen, kaupan eri tasot, liike-elämän palvelut sekä yksityinen terveydenhuoltosektori tulevat olemaan talouden ja ennen kaikkea viennin vetureita. Näkymät kuitenkin koettiin haasteellisiksi ja odotukset ovat lievästi positiiviset.

Teollisuuden osalta mm. sahateollisuus pärjää hyvin, samoin kemiallinen metsäteollisuus. Konepajojen osaaminen korostuu sellaisten investointihyödykkeiden tuottamisessa, joiden kysyntä on tällä hetkellä suuri. Liike-elämän palvelut ovat säilyttäneet tasonsa ja näkyvissä on merkittävää kasvua, kuten myös finanssisektorilla. Rakentaminen jatkuu kasvukyksissä, ja myös korjausvelkaa pienennetään vanhan rakennuskannan osalta. Kasvuhakuisuutta Pk-yritysbarometrin mukaan löytyy lähes neljälläkymmenellä prosentilla haastateluista yrityksistä. Alueen palvelutarjonta rakentuu voimakkaasti Tampereen seutukunnan ympärille muodostuneen taajamakehän sekä maaseutumaisten keskusten läheisyyteen. Suurin osa kauppakeskuksista tai hyvinvointikeskuksista sijaitsee Tampereen seutukunnan alueella. Näiden lisäksi reuna-alueiden kunta-/kaupunkikeskustojen liepeillä palveluverkko on hyvällä tasolla ja sitä pidetään yllä. Etätyön jatkuvuus, ostoruokailu, palveluiden saapuminen kotiin sekä uudenlainen ajattelu matkailussa ovat todennäköisesti tulevaisuudessaakin voimissaan. Näiden kasvu vaikuttaa palvelualan ja kaupanalan yritysten

sekä työpaikkojen määrän kasvuun sekä erilaiseen ajatteluun ostokäyttäytymisessä ja kuluttamisessa.

Asuntomarkkinat toimivat hyvin. Kaavoitustoiminta maakunnassa on vireää. Kysyntää riittää, koska muuttoliike muualta vaatii jotain asumisen muotoa, ja samalla vuokraaminen lisääntyy. Syrjäseutujen asuntomarkkinat saavat tästä kasvusykäyksen, joka varmasti muuttaa kaikkien ajattelua etätöiden todellisesta olemuksesta. Uusiokäyttö ja kierrättäminen sekä ekologisuus ovat päivän sanat. Suurin osa toimialoista oli nostanut kasvuodotusta niin liikevaihdon, kannattavuuden kuin henkilöstömäärän kasvun osalta. Lähitulevaisuudessa kierrätysosaamisen kaupallistaminen olisi yksi hyödyllinen sekä taloudellisesti kannattava vientituote. Pirkanmaalaiset yritykset ovat vahvoja erityisesti bioenergiaa, puhtaita prosesseja ja energiatehokkuutta koskevista ratkaisuista. Kehitystyötä ja kasvua on odoteltavissa älyteknologian osalta. Pirkanmaa tekee merkittävää ilmastotyötä sekä siihen liittyvää kiertotalouden osaamisen kehittämistä niin julkisen kuin yksityisen sektorin osalta. Tämä osaltaan luo mahdollisuuksia olla kärkimaakunta uusien innovaatioiden syntymiseen. Osaamista on kehitettävä, ja taloudellisia resursseja olisi lisättävä.

Uuden toimistotilan rakentaminen jatkuu. Tuotanto- ja varastotilojen kysyntä on pysytellyt kohtalaisena. Tonttikysyntää ja uudisrakentamista esiintyy parhailla sijainneilla jonkin verran, sillä yritykset tarvitsevat ajanmukaisempia tiloja. Kehätien varteen sijoittuvat alueet ovat kysytyjä hyvien liikenneyhteyksien ansiosta. Vireillä on useita mittavia investointeja, jotka kehittävät keskustan toimivuutta ja ilmettä huomattavasti.

2 tunnin ajomatkan sisällä Tampereen kaupunkiseudusta toimii 80 % Suomen teollisuudesta, tehdään 80 % patenttihakemuksista, investoidaan 80 % tutkimus- ja kehittämistoiminnan menoista ja asuu 70 % työikäisestä väestöstä sekä lähes 70 % korkea-asteen koulutuksen saaneista. Tampereen seudulla on 1 300 ICT-yritystä ja 4 700 tekoälyn ja analytiikan parissa työskentelevää asiantuntijaa, sekä yli 50 000 opiskelijaa korkeakouluissa ja ammattiopistossa. Joka kuudes tamperelainen on opiskelija, ja suurimmat tamperelaisten ikäluokat ovat 20–34-vuotiaat.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Alkuvuosi 2021 koettiin vielä haasteelliseksi työmarkkinoiden kannalta. Yritysten viesti vuoden 2021 lopulla sekä 2022 alkuvuoden aikana oli se, että työvoimaa ei ole löytynyt siinä mittakaavassa kuin olisi ollut hyvä löytää. Avoimien työpaikkojen keskimääräinen kertymä oli vuoden 2022 alkupuolella 13 600 kpl, joka oli suurin mittaushistorian 15 vuoteen. Vuoden 2022 loppupuolen tilanteesta odotetaan hieman hiljaisempaa työvoiman kysyntään liittyen, tietenkin alasta riippuen. Uusia avoimia työpaikkoja on tarjolla poikkeuksellisen paljon, tosin monet tarjotut työpaikat eivät välttämättä ole heti täytettäväksi

tarkoitettuja. Mahdollisuuksia digitalisaation, ilmastoinnovaatioiden sekä uusiutuvien ja kierrätettävien tuotteiden sekä kehittyneiden palvelukonseptien luomiseen olisi nyt oikea aika. Osaaminen on vahvaa ja tarpeita syntyy jatkuvasti em. osa-alueille. Tarpeentäyttäjää olisi siis luotava nopeasti. Tavoitteena on ongelmakentän helpottamiseksi auttaa yrityksiä tehostamalla yhteistyötä, ottamalla kontaktia omaehtoisesti, edesauttaa yhteistyöverkkojen syntymistä yritysten ja muiden organisaatioiden välillä sekä ottaa vastaan tietopohjaa siitä, millaisia tarpeita yritysten jatko vaatisi, ja auttaa asian ratkaisemiseksi niillä keinoilla, joita julkisella sektorilla on mahdollista antaa yritysten käyttöön.

Panostukset erilaisten rahoitusinstrumenttien hyödyntämiseen tulee myös kysymykseen, joten erilaisia toteuttamis- ja kehittämistapoja sekä hyviä rahoituksen toimintamalleja on oltava tarjolla, ja niitä pitää jatkossakin kehittää sekä ylläpitää. Työllisyys kehittyy suotuisaan suuntaan, mutta vaatii myös panostuksia julkisen vallan osalta sekä kotimaan yritysten halukkuutta lisätä henkilöstöä tai säilyttää nykyisen työvoiman osaaminen. Pk-yritysbarometrin mukaan tarpeet työllistää lisää henkilöstöä oli noin kolmanneksella yrityksistä. Saatavuus on ollut kuitenkin haaste. Pk-sektorilla on haasteita kilpailla työvoimasta suurempien yhtiöiden kanssa.

Uhkakuvina löytyy kiinteistöjen arvon jatkuva aleneminen syrjäseuduilla, sukupolvenvaihdoksien väheneminen sekä tilakoon kasvun hidastuminen. Sitä kautta työikäinen väestö muuttaa kasvukeskuksiin. Myös työvoimatarpeet ja työvoiman saatavuuden varmistaminen korostuvat. Tällä hetkellä kilpaileville yrityksille olisi edelleen tarjolla henkilöstöä, jolla olisi taitoa ja tietoa. Osaamisen parantaminen kaikilla koulutustasoilla koetaan mahdollisuutena. Tilanteen haltuunotto nopeasti edellyttää työvoimakoulutuksen vahvaa osallistumista yhteishankintakoulutukseen sekä täydennys- että perustehtäviin vaadittavan perusosaamisen tarjoamista. Tämä vaatisi merkittävää rahoituksen määrän kasvua. Myös työnantajien olisi omalta osaltaan syytä käyttää yritysten sisäisiä resursseja, jotta yrityksiin tulisi uutta osaamista. Alat, joilla on selviä rekrytointiongelmia, ovat sote-ala, metalliala, sähköala, rakentaminen, liikealan palvelut koulutustasosta riippumatta, majoitus- ja ravitsemisala, koulutussektori sekä ICT:n eräät osa-alueet. Asiaan vaikuttaa mm. palkkauspolitiikka. Pk-yritysbarometrin mukaan ilmastotavoitteet eivät ole yrityksille suurin huolenaihe. Myöskään ilmastonmuutosta ei nähdä merkittävänä liiketoimintamahdollisuutena. Kierrätystä vastaavasti on kehitetty lähes puolella vastanneista yrityksistä.

Työttömien tilanne on osittain huolestuttava, koska jokaisen talouden suuremman taantumien jälkeen osa työllisistä jää työttömiksi. Työttömien ja lomautettujen määrä laski kuitenkin vuositason vertailtaessa. Tällä hetkellä työttömien lukumäärä on huomattavasti alempi kuin vuotta aiemmin ja luvut lähenevät covid-19 edeltävää aikaa. Vuoden 2022 toisen puoliskon tilanne näyttää edelleen selvästi paremmalta. Kolmannen neljänneksen aikana 2022 työttömyys saattaa olla alemmalla tasolla kuin 10 vuoteen on ollut. Seutukuntien osalta tilanne oli lähes kaikissa samankaltainen. Muutokset ovat positiivisia,

työttömyys laskee ja työvoiman kysyntä elpyy. Lomautettujen palaaminen töihin on ollut lieventävä tekijä huomattavasti suuremman työllisyyskriisin syntymisen. Pirkanmaan työllisyyden ongelma tällä hetkellä ovat rakennetyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys. Toinen haasteellinen asia on palveluiden piirissä olevien määrä. Heidän työmarkkina-asemaansa kannattaa miettiä tarkasti. Osaavan työvoiman tilannetta arvioidessa ja eri toimialoja käsiteltäessä on todettava, että osaavan työvoiman haaste on yleisesti kohtalainen joillain aloilla merkittävä. Tosin signaalit työvoiman saannin ongelmista ovat hieman vähentyneet. Työvoiman liikkuvuus on ollut ongelma. Koulutukselle asetetaan jatkossa entistä suurempia paineita.

Oppiminen on edelleen tärkeää työmarkkinoille pääsemiseksi. Tärkeää olisi varmistaa kaikille vähintään toisen asteen tutkinto. Merkittäviä osa-alueita ovat myös yhteistyö muiden yritysten kanssa sekä henkilöstön osaamisen kehittäminen ja koulutustarpeet. Yritysten sisäisen roolituksen ja luottamuksen merkitys kasvaa työvoiman kysyntää ajatellen. Suurin ongelma on pk-sektorilla rahoituksen saatavuus sekä vakuuksien puuttuminen, jotta rahoitus järjestyisi. Samalla uskallus palkata lisää henkilöstöä myös normaalioloissa on haaste. Asian helpottaminen ja keventäminen olisi välttämätöntä. Rahoitustarpeet kohdistuvat investointihyödykkeisiin, kasvun rahoittamiseen, toiminnan ylläpitoon ja henkilöstön kustannuksiin. Pirkanmaan työllisyystilanteen ongelmasta vaikein korjattava on kohtaanto-ongelma, joka osittain liittyy työvoiman liikkuvuuden, yritysten kasvaneen vuokra-työvoiman käytön ja etuusjärjestelmän haasteisiin.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

Tilanne ei ole merkittävästi vuoden 2022 alkupuolen tilanteesta muuttunut. Ukrainan suoranaiset vaikutukset ovat hyvin lieviä niin yritysten kuin työmarkkinoiden osalta. Arviolta noin 100 yritystä, joista yli puolet linkittyvät teollisuuden tuotantoon ja 20 % tukku- ja vähittäiskauppaan, toimii Ukrainan tai Venäjän markkinoilla niin merkittävästi, että sillä on yrityksen tuloksellisuuteen suurehkoa vaikutusta. Osa edellä mainituista yrityksistä etsii aktiivisesti tuotteilleen muualta uusia markkinamahdollisuuksia. Suurin haaste tulee lähinnä tuontisektorin puolelta mm. lämpö- ja sähköenergiasta, sekä erilaisten raaka-ainesten, kuten metallien sekä lannoitteiden, saatavuuden suhteen. Työllistävää vaikutusta pelkästään Venäjän kaupan osalta on hyvin vaikea arvioida, mutta osalla yrityksistä on tai oli toimintaa Ukrainassa sekä Venäjällä. Konsernitasolla edellä mainituilla yrityksillä on noin 13 900 henkilöä, joista muutamia tuhansia oli töissä Venäjällä ennen sotaa. Vaikutusten arvioidaan olevan noin kolmannekselle näistä yrityksistä merkittäviä, mutta ei toimintaa lamaannuttavaa. Käytännössä tulos säilyi, vaikka tuonti sekä vienti em. maihin väheni. Uusia kontakteja etsitään jatkuvasti sekä menetettyä tuotantokapasiteettia siirretään muualle. Vain kuudella prosentilla vientiyrityksistä Ukrainan tilanne vaikuttaa liikevaihtoon merkittävästi. 40 % arvioi pakotteiden vaikuttavan jonkin verran yrityksen taloustilanteeseen. 75 % ilmoitti työvoiman määrän joko säilyvän tai kasvavan tilanteesta huolimatta.

Venäjän merkitys Pirkanmaan talouteen vientisektorin mukaan ei ole kovinkaan vaikuttava. Viennin suhteellinen osuus tuonnista Venäjältä on ollut noin kolmannes. Alihankintaketjutus voi vielä tuoda arvioitua suurempia haasteita. Näiden vaikuttavuus ilmenee muutamana vuoden sisällä.

Rahoitusta Venäjän kaupan kasvattamiseen/aktivointiin ei tulla suuntaamaan. Lisäksi selvitetään vielä Suomessa toimivien venäläisomisteisten/osaomisteisten yritysten rahoitusta. Ukrainaan menijöitä tuskin on, kunnes rauha solmitaan. Pakotteiden piirissä olevien henkilöiden kanssa ei asioida, eikä esimerkiksi Finnvera myönnä enää vientitakuuta Venäjälle. Viimeaikaisissa keskusteluissa Venäjällä operoivien yritysrahoittajien kanssa on ollut enemmän eettismoraalista debattia. Venäjällä sijaitsevien investointien mahdollisen menettämisen pelko on osalle siellä toimintaa harjoittaneille yrityksille todellisuutta. Venäjän kaupan merkitys on vähentynyt viimeiset 10 vuotta, myös Pirkanmaalla.

Kauppakamarin antaman arvion mukaan noin 100–120 jäsenyritystä tekee vientiä Venäjälle. Alle 10 %:lle Venäjä on merkittävä vientimaa (yli 20–50 % viennistä). 80 %:lle Venäjä ei ole merkittävä vientimaa (alle 25 % viennistä). Ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan n. 30 eri yritystä teki säännöllisiä toimituksia Venäjälle (2021). Kauppakamarin myöntämien asiakirjojen kohdemaana Venäjä on sijalla 3. Pirkanmaan vienti painottuu Eta-alueelle (60–70 %). Jäljelle jäävästä 30 %:n osuudesta mitataan aikanaan Venäjän markkinan painoarvo. Vientiyritysten mukaan tilanne ei aiheuta vielä merkittävää laskua liikevaihtoon tai henkilöstövaikutuksia kuin korkeintaan yksittäisille, 1–3 yritykselle. Kriisit vaikuttavat kuitenkin Pirkanmaalla nopeasti. Krimin valtauksen aikana vuonna 2014 maakunnan vienti laski 9 %. Se ei johtunut kuitenkaan Venäjän viennin tyrehtymisestä. Jo ennen Krimin valtausta taloudessa oli alkanut heikko kehitys, jota Krimin valtaus ainoastaan syvensi. Suurimmat ongelmat tulevat markkinoiden epävarmuuden kautta eli komponenttipulasta, konttipulasta, raaka-aineiden saatavuudesta ja hinnasta sekä kuljetuskustannuksista.

7 Kanta-Häme

Taulukko 6. Avainluvut Kanta-Häme.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	170 213	170 577	173 781	-0,2 %	-2,1 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	6 550	7 713	7 836	-15,1 %	-16,4 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	663	921	1 016	-28,0 %	-34,7 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	2 763	2 918	2 570	-5,3 %	7,5 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	8,3 %	9,9 %	9,6 %	-1,6 %-yks.	-1,3 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	2 309	2 248	1 203	2,7 %	91,9 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Kanta-Hämeen vahvuus on hyvä muutosjoustavuus. Elinkeinorakenne sekä yrityskehitys rakenne on monipuolinen. Julkisten työpaikkojen osuus on suuri, jolloin työpaikat eivät ole laskusuhdanteessa vaarassa yhtä nopeasti, mutta ne eivät myöskään takaa toipumista tai pidemmän aikavälin uudistumista. Kriisien vaikutukset näyttävät siis muuta maata lievempinä ja viiveellä, mutta kestävät kauemmin ja niistä palautuminen on hitaampaa ja loivempaa. Vuonna 2021 talouden kasvaessa Kanta-Hämeessä työllisten määrä laski koko maasta ja monista alueista poiketen. Kuluvan vuoden aikana työllisten määrä lähti kasvun lisääntymisen mm. teollisuudessa. Työllisyysaste palasi maan keskimääräistä tasoa korkeammaksi. Heikentyneet talouden näkymät eivät vielä näy työllisyydessä, mutta epävarmoissa näkymissä yllätyksiä voi tulla yksittäin tai useita samaan aikaan. Alueen työpaikkaomavaraisuus on Suomen pienin. Pendelöinti on erityisen merkityksellistä Hämeenlinnan ja Riihimäen seuduilla. Siksi esim. Uudenmaan työmarkkinoiden kehitys vaikuttaa

Kanta-Hämeessä. Koronakriisissä nähtiin, että Riihimäen seutukunnassa työttömyyden ja varsinkin lomautettujen määrän kasvu oli muita Hämeen seutukuntia voimakkaampaa.

Hyvä saavutettavuus on merkittävä vetovoima- ja vahvuustekijä ja sijainti Suomen kasvu-käytävällä hyvä. Alue on houkutelut uusia yritystoimijoita, ja uusia yritysalueinvestointeja tehdään muun muassa teollisuuden, logistiikan ja kiertotalouden käyttöön. Tontti- ja sijoit-tautumiskysyntää on edelleen. Seutukunnat eroavat toisistaan ja Forssan seutukunnan haasteena ovat hyvästä sijainnista huolimatta heikommat liikenneyhteydet.

Vuonna 2020 Kanta-Häme kääntyi muuttovoitossa kasvu-uralle mikä jatkuu edelleen. Kokonaisväkiluvun kasvu on kuitenkin jatkanut pienessä laskusuunnassa myös kuluvan vuoden aikana. Seutukuntien välillä on eroja, ja Forssan seutu on ollut pitkään haasteelli-nen Hämeenlinnan ja Riihimäen seutuihin verrattuna. Hämeenlinnan seutukunta on saa-nut muuttovoittoa myös tänä vuonna

Kanta-Hämeen perinteisesti vahvoja toimialoja ovat kone- ja metalliteollisuus, maanviljely ja elintarvike- ja ruokateollisuus. Alue on pitkään ollut vahvaa bio- ja kiertotalouden sekä luonnonvara-alan kehittämisen ja siihen liittyvän liiketoiminnan aluetta. Venäjän hyökkä-ys sodan seuraukset nopeuttivat jo alkanutta energiamurrosta, ja fossiilisista polttoaineista luopuminen tapahtuu aiottua nopeammin. Tämä luo työmahdollisuuksia, ja aika on otol-lista bio- ja kiertotalouden kehittymiselle. Esimerkiksi paikallisesti tuotettu biokaasu kiin-nostaa. Hämeenlinnan korkeakoulukeskukseen rakentuu uusi Smart Systems & Biotechno-logy -koulutus- ja tutkimusympäristö vihreän siirtymän edistämiseksi sekä osaamisen ja työntekijöiden saatavuuden varmistamiseksi yritysten vihreän siirtymän tarpeisiin.

Venäjän hyökkäyssota vaikuttaa monin tavoin ja heijastuu läpileikkaavana yrityskenttään ja kuluttajien käytettävissä oleviin tuloihin. Yritysten näkymät ovat epävarmat riippumatta siitä, vaikuttaako Venäjä niihin suoraan vai ei. Vaikutukset heijastuvat koulutukseen, opis-kelijamääriin, tutkimukseen, matkailuun ja tapahtumiin. Kanta-Hämeessä arvioidaan ole-van tällä hetkellä noin 2 000 ukrainalaista. Tämä näkyy erityisesti Riihimäellä, jossa väes-tön ukrainalaistiheys on noussut keskimääräistä suuremmaksi. Ukrainalaisten työllistä-miseksi järjestetyt tilaisuudet ovat kiinnostaneet työnantajia. Ukrainalaisten määrä TE-toimis-ton asiakkuuksissa on kasvanut selvästi kesän jälkeen. Suomen NATO-hakemus on pienen-tänyt maariskiä, ja yrityksillä on kasvumahdollisuuksia NATO-hankinnoissa. Hämeessä on vahvaa puolustus- ja turvallisuusteollisuuden osaamista. Esimerkiksi Hämeenlinnassa toi-mivalle Patria Land Oy:lle avautuvat uudenlaiset mahdollisuudet tarjota panssaroituja ajo-neuvoja ja forssalainen elektroniikkayritys DA-Group pääsee entistä tiiviimpään yhteistyö-hön NATO:n kanssa. Vaikutukset näkyvät myös meriteollisuudessa. Jo nyt alueella on yri-tyksiä, jotka toimivat tiiviisti meriteollisuuden parissa.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Alkuvuonna yritysten näkymät olivat parantuneet selkeästi poikkeuksellisen pandemia-ajan jälkeen. Tilanne muuttui Venäjän hyökkäyssodan alettua. Monet mittarit osoittavat, että kasvu on merkittävästi hiljenumassa, eikä kaikkia seurannaisvaikutuksia ole vielä nähty. Hämeen kauppakamarin ja EK:n heinäkuun suhdannebarometri osoitti, että kysyntähetkellä Hämeen teollisuuden, rakentamisen ja palvelualojen yritysten suhdannetilanne oli vielä melko normaali, mutta loppuvuoden odotukset olivat jo selkeästi vaisut. Yritykset ennakoivat markkinoiden heikkenemistä. Erityisesti rakennusteollisuuden näkymät olivat synkät. Palvelualoilla hintojen nousu, inflaatio ja korkojen nousu vaikuttivat kulutukseen. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus oli kuitenkin yhä yritysten suurin tuotannon kasvun este. Myös Pk-yritysbarometrissa pahin ulkopuolinen este yrityksen kehittämiseksi oli työvoiman saatavuus ollen yleisempää kuin maassa keskimäärin. Tämän jälkeen tulivat yleinen suhdanne-/taloustilanne ja kustannustaso. Baronan työnantajatutkimus ennakoii työvoimapulan vain vaikeutuvan taloussuhdanteen epävarmuudesta ja riskitekijöistä huolimatta.

Hämeen kauppakamarin syyskuun talouskyselyssä erityisesti sähkön hinnan ja korkojen nousu vaikuttavat alueen teollisuus- ja palvelualan yritysten toimintaan. Tuotantokustannusten ennakoitaan edelleen nousevan loppuvuoden aikana. Yritykset ovat panostaneet kannattavuuden parantamiseen ja huomionarvoista on, että joka neljäs yrityksistä arvioi kannattavuuden paranevan viime vuoteen verrattuna. Heikentynyt tilanne näkyy kuitenkin monissa yrityksissä, ja jopa 39 % ennakoii kannattavuuden heikkenevän. Valitseva tilanne vaikuttaakin yrityksiin eri tavoin. Syyskuussa julkaistun Pk-yritysbarometrin mukaan vajaa puolet Kanta-Hämeen yrityksistä (46 %) kertoi Venäjän hyökkäyssodan vaikuttaneen kielteisesti liiketoimintaansa tai tuotantoonsa. Samaan aikaan pieni joukko (3 %) katsoi tällä olleen myönteisiä vaikutuksia. Merkittävimpanä nähtiin vaikutukset tuotantokustannuksiin, yleisen epävarmuuden johdosta vähentyneet investoinnit/investointiaikeet, vaikutukset logistiikkaan ja tuotantoketjuihin sekä kysynnän heikentyminen markkinoilla. Kanta-Hämeessä vaikutukset logistiikkaan, tuotantoketjuihin, tuotantokustannuksiin sekä investointeihin ja investointiaikeiden vähenemiseen olivat keskimääräistä voimakkaammat. Sen sijaan heikentynyt kysyntä markkinoilla nähtiin vaikutukseltaan pienempänä kuin maassa keskimäärin.

Pk-yritysbarometri kertoo kantahämäläisten yritysten yleisen suhdannenäkymän olevan koko maata ja lähialueita heikompi. Vielä alkuvuodesta suhdanneodotukset olivat jopa valtakunnan keskiarvo-odotuksia paremmat. Myös yritysten kasvuhakuisuus ylitti tuolloin jopa niukasti maan keskiarvon, mutta palautui jälleen keskimääräistä matalammaksi. Arviot liikevaihdon, kannattavuuden, investointien arvon sekä innovaatioiden kehityksen osalta jäivät sekä koko maan että lähialueiden keskiarvon alapuolelle. Investointien heikko kehitys on yhteydessä poikkeuksellisen suureen epävarmuuteen sodan ja

pandemian jatkumisesta, korkojen noususta ja talouskasvun nopeudesta, mutta myös osaavan työvoiman saatavuudesta. Huolestuttavaa on kustannusten nopeasta noususta aiheutuva kannattavuuden lasku. Kustannusten nousuun joudutaan varautumaan poikkeuksellisen epävarmassa toimintaympäristössä ja osin myös aiempaa heikommin taloudellisin puskurein.

Finnvera kertoi, että Kanta-Hämeessä investointien osuus on pysynyt alhaisella tasolla. Myös yrityskauppoja on tehty selvästi vähemmän kuin vuotta aikaisemmin, toisin kuin mm. Päijät-Hämeessä. ELY-keskuksen yritysrahoituksen osalta vuosi on ollut poikkeuksellinen, sillä päätöksenteko EU-ohjelman 2021–2027 varojen osalta ei ole ollut mahdollista. Käynnissä olleiden hakujen perusteella yrityksen kehittämisavustus kiinnostaa edelleen, eikä hakemusmäärissä ole tapahtunut muutosta. Yritykset ottavat yhteyttä rahoitukseen liittyen, mutta hidastumista on siinä, milloin yhteydenotot konkretisoituvat hakemukseksi. Yritysten kasvuun ja kansainvälistymiseen on ollut haettavissa myös kansallista rahoitusta kasvun kiihdyttämisohjelman sekä kansainvälisen kasvun kiihdyttämisohjelman RRF-rahoituksen kautta. Kiinnostus on ollut selkeässä kasvussa. ELY-keskuksen Yrityspalveluiden tuotteita (analyysi, konsultointi, koulutus) on käytetty aktiivisesti. Erityisen suosittu on ollut Kasvun ja kansainvälistymisen konsultointi, jossa on edistetty mm. yritysten omistajanvaihdoksia. Maaseudun yritysrahoituksen määrä väheni vuodentakaiseen verrattuna, mutta hakemuksia on runsaasti vireillä. Investointeja ovat tehneet mm. elintarvikkeita jalostavat yritykset. Maatalouden investointiaktiivisuus säilyi kohtuullisella tasolla erityisesti kasvaneiden energiainvestointien ansiosta. Sen sijaan lypsykarjatalouden investoinnit ovat hiipuneet hälyttävästi aikaisempien vuosien määriin verrattuna. Yritysten kasvun kannalta tärkeät osaajien saatavuus ja yleisemmin kohtaannon haasteet konkretisoituivat rekrykoulutusten ja palkkatuen kysynnän kasvuna. Myös starttirahalla perustettujen yritysten määrä oli kasvussa.

Uudet kansainväliset avaukset kiinnostavat yrityksiä sekä viennin että hankintojen näkökulmasta. Yrityksiä ovat kiinnostaneet erityisesti Yhdysvallat ja Pohjoismaat. Monet hankintaketjut olivat häiriintyneet jo koronan jäljiltä ja tämän jälkeen sodan takia. Nyt NATO-hankinnat tarjoavat uusia kasvumahdollisuuksia, ja tämän ympärille rakennetaan uusia vientimaita.

Alueella on käynnissä ja valmisteilla monia investointeja mm. teollisuudessa, rakentamisessa, logistiikassa ja kiertotaloussalalla. Myös ICT-puolella on laajennuksia ja sijoittumisia. Investointiympäristön epävarmat näkymät voivat vaikuttaa eteenpäin menemiseen. Toteutuvienkin investointien kohdalla on varauduttava hintojen nousuun. Osassa yrityksiä kasvutavoitteita ja investointeja on jonkin verran hillitty ja siirretty tuleville vuosille kustannusten nousun tähden. Materiaalikustannusten nousua on jonkin verran saatu siirrettyä myyntihintoihin. Pienillä yrityksillä olisi uusia avauksia ja mahdollisuuksia, mutta myös epävarmuutta siitä, saadaanko asiat hoidettua kasaan (mm. tuotanto, logistiikka,

henkilöstö). Palvelualalla lähihoitajat perustavat yrityksiä. Matkailu on kasvussa, ja alueella on käynnissä monia matkailun kehittämisen hankkeita niin kotimaanmatkailussa kuin kansainvälisten matkailijoiden tavoittamiseksi. Matkailu- ja ravitsemusalalla kesä oli vilkas. Alkutuotannolla on alueella vahva merkitys, joten vaikutukset näkyvät alueella vahvasti. HKScan investoi lisää Forssassa, mikä turvaa jatkuvuuden, mutta ei lisää henkilöstöä.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Työvoiman kysyntä on jatkunut ennätyskellisen vilkkaana, työllisten määrä kääntyi kasvuun ja työttömyys laskee edelleen. Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset työmarkkinoille ovat vielä toistaiseksi olleet vähäiset. Kaikkia seurannaisvaikutuksia ei kuitenkaan ole nähty. Vaikutukset ulottuvat työllisyyteen hitaammin.

Muutosneuvotteluja on käynnistynyt edelleen Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksista johtuen. Suurin osa neuvotteluista on kuitenkin yliaalueellisia, eivätkä koske vain Hämettä. Hämeen alueella käydyistä muutosneuvotteluista noin 10 % johtuu Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksista. Vaikutukset näkyvät eniten kaupassa, teollisuudessa ja valmistuksessa. Hämeen kauppakamarin syyskuun talouskyselyssä joka viides vastaaja (21 %) kertoi konkurssiriskin kohonneen hieman tai merkittävästi raaka-aineiden hintojen nousun, saatavuusongelmien tai Venäjän hyökkäyssotaan liittyvien pakotteiden takia. Mikäli yritykset eivät pysty siirtämään kasvavia kustannuksia myyntihintoihin, kannattavuus heikkenee ja konkurssiriski kasvaa.

Syksyn Pk-yritysbarometrissa epävarmat näkymät heijastuvat yritysten henkilöstöodotuksiin heikentyen keväästä. Kuitenkin 16 % kantahämäläisistä yrityksistä aikoo lisätä henkilökunnan määrää. Sen sijaan kymmenes odottaa henkilöstön vähentyvän, mutta palkkaajia on enemmän kuin vähentäjiä. Yritykset katsovat tämän hetken kriisien yli ja pitävät kaikki keinoin kiinni osaajista. Samalla valmistellaan asemia seuraavaan kasvupomppuun. Sama näkyi TEM:n työnantajahaastattelussa, jossa 26 % Hämeen toimipaikoista kertoi toisella neljänneksellä suunnitelmista palkata lisää henkilöstöä seuraavan 12 kk aikana ja 11,5 % suunnitteli vähentämistä. Ammattibarometrissa monissa ammateissa nähtiin kasvavia rekrytointitarpeita – erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, mutta myös mm. tekniikassa ja teollisuudessa.

Vielä viime vuonna työllisten määrä ja työllisyysaste laskivat Kanta-Hämeessä koko maasta ja monista alueista poiketen. Kuluva vuoden aikana työllisten määrä kääntyi kasvuun ja ylittää pandemiaa edeltävän tason. Vuoden toisella neljänneksellä työllisyysaste (15–64-vuotiaat) nousi 76,1 prosenttiin palaten maan keskiarvoa korkeammaksi (74,9 %) ja ollen maakuntien kärkipäätä. Sen sijaan 15–74-vuotiaiden työllisyysaste on kasvusta huolimatta edelleen keskimääräistä matalampi. Tämä kertoo, että yli 64-vuotiaiden työllisyys

on vähäisempää kuin maassa keskimäärin. Työllisyysasteen nousussa on huomioitava työikäisen väestön väheneminen, joka jatkui myös Kanta-Hämeessä. Valuma työvoiman ulkopuolelle pysähtyi. Samanaikaisesti työvoiman määrä kasvoi johtuen työvoiman kysynnän lisääntymisestä. Myös nuorten (15–24-vuotiaat) työllisten määrä kasvoi alkuvuoden aikana, ja heidän työllisyysaste on keskimääräistä korkeampi.

Työttömyyttä laskee erityisesti nuorempien ikäluokkien työttömyyden vähentyminen. Työttömyydessä ei kuitenkaan olla palautettu pandemiaa edeltäneelle tasolle, mikä näkyy sekä lomautettujen että muiden työttömien määrässä. Alkaneiden työttömyysjaksojen määrä on edelleen pääsääntöisesti ollut vuodentakaista ja edellisvuosia pienempi, mutta kesä- ja elokuussa nähtiin pieni kasvu muiden työttömien alkaneissa jaksoissa. Lomautettujen jaksoja alkaa edelleen vähemmän kuin vuosi sitten.

Koronan myötä Kanta-Hämeen suhteellinen asema työllisyudessa heikkeni, mutta on palautunut keskimääräistä paremmaksi. Hyvästä lähtötasosta johtuen työttömyysaste (TEM työnvälitystilasto) pysyi keskimääräistä matalampana. Pitkäaikaistyöttömyys kasvoi kuitenkin voimakkaasti. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä on perinteisesti ollut selvästi keskimääräistä matalampi, mutta on edelleen maakuntien kärkipäätä. Kasvu vuositasolla pysähtyi vasta heinäkuussa eli muita alueita myöhemmin. Työttömyys polarisoituu entisestään, sillä pitkäaikaistyöttömyyden lasku kohdistuu korkeintaan kaksi vuotta työttömänä olleisiin, ja yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden määrä kasvaa edelleen. Samanaikaisesti lyhytkestoisempi työttömyys eli enintään vuoden työttömänä olleiden määrä on ennätyksellisen matalalla. Alueen työttömistä työnhakijoista 42 % on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä vähintään vuoden ja lähes neljännes (22 %) vähintään kaksi vuotta. Terveydelliset haasteet näkyvät monissa työnhakijoissa. Tämä tarkoittaa, että ennen työllistymispolun rakentamista on ratkaistava moniongelmaisten muut sosiaalisiin ongelmiin tai terveyteen liittyvät palvelutarpeet. Alueella toimii Hämeenlinnan seudun työllisyysden kuntakokeilu.

Nuorten työttömyys on vähentynyt merkittävästi ja määrä on pienimmillään sitten vuoden 2007. Nuorten työttömyysaste on palautunut maan keskiarvoa matalammaksi. Nuoria työllistyy merkittävästi myös avoimille työmarkkinoille. Kanta-Häme osallistuu kaksi-vuotiseen nuorten Start Up -hankkeeseen, jossa tuetaan alle 30-vuotiaiden yrittäjiksi ryhtymistä. Lisäksi pyritään löytämään nuoria yritystoiminnan jatkajia ikääntyvien yrittäjien siirryessä eläkkeelle. Sekä vieraskielisten että ulkomaalaisten työttömien määrä on edellisvuosia korkeammalla. Kasvu näkyy selkeimmin Riihimäen seutukunnassa, ja johtuu erityisesti ukrainalaisten työttömien työhakijoiden määrän lisääntymisestä. Kesän aikana ulkomaalaisten työttömyysaste nousi maan keskiarvoa korkeammaksi. Ulkomaalaisten ja vieraskielisten osuus kansalaisista on Kanta-Hämeessä pienempi kuin maassa keskimäärin, mutta sekä osuus että määrä ovat kasvussa.

Työstä työhön liikkumista tapahtuu paljon. TEM:n työnantajahaastattelun mukaan valtaosa Hämeen toimipaikkojen viimeisimmistä rekrytoinneista (52 %) alkuvuoden aikana siirtyi tehtävään toisesta työpaikasta. Työnantajien tarvitessa työvoimaa työelämän monimuotoisuuden huomioiminen on entistä tärkeämpää. Hämeessä toteutetun työelämän monimuotoisuuskyselyn tarkoituksena oli saada laaja tilannekuva työelämän monimuotoisuudesta yrityksissä. Lähes kaikissa vastanneissa yrityksissä (94 %) oli ikääntyneitä, nuoria, etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvia, vieraskielisiä, osatyökykyisiä tai vammaisia työntekijöitä. Monimuotoisuuden suurimpana hyötynä nähtiin uusien osaavien työntekijöiden löytäminen. Työelämän edustajille järjestettiin myös Erätaukokeskustelu, jossa keskusteltiin yli 55-vuotiaiden potentiaalista työmarkkinoilla. Monimuotoiset työyhteisöt, joihin kuuluu myös ns. entisiä nuoria, parantavat mm. innovatiivisuutta ja kehittävät liiketoimintaa. Yritykset usein myös tietävät tämän, ja palkkaisivat mielellään enemmänkin varttuneempia erilaisiin työtehtäviin. Tärkeimpiä rekrytointiperusteita ovat yleensä osaaminen ja/tai työkokemus. Lisäksi tärkeitä ovat motivaatio ja kyky oppia työssä tarvittava. Viimeksi mainittu korostuu erityisesti, koska monella alalla on pulaa osaavasta työvoimasta. Yrityksissä myös perehdytetään työtehtäviin aikaisempaa enemmän. Monen työnhakijan tulisikin rohkeammin hakeutua erilaisiin avoimiin työpaikkoihin ja tuoda esiin olemassa olevaa osaamista ja motivaatiota. Oman osaamisen sanoittaminen ei kuitenkaan ole välttämättä helppoa, ja tähän tarvitaankin usein tukea ja palveluita rinnalle. Myös työnantajat voivat edesauttaa erilaisten hakijoiden hakeutumista töihin kiinnittämällä huomiota hakutapoihin ja hakuilmoitusten kirjauksiin.

Julkisessa työnvälityksessä uusien avoimien työpaikkojen määrä on ollut ennätyskorkealla. Hurjin kasvuvauhti on vaimentunut, mutta kysyntää on edelleen runsaasti eri alojen osajista, erityisesti sosiaali- ja terveystalouden tehtävissä, rakentamisessa, varastoalalla, myynnissä, teollisuudessa mm. kone- ja metalliteollisuuden ja puu- ja sahatavaran tehtävissä sekä ravitsemustoiminnassa. Toimisto- ja laitossiivoojista on suurta kysyntää. Määristä puuttuvat vielä muissa kanavissa ilmoitetut työpaikat. Samanaikaisesti ongelmat osaavan työvoiman saatavuudessa eivät ole helpottaneet. Myös eläköityminen vaikuttaa osaavaan työvoiman saatavuuteen. Vaikka talous hidastuu, monet investoinnit saavat myös lisää vauhtia.

Yleisimmät syyt työpaikkojen täyttöön (TEM työnantajahaastattelut) Hämeessä alkuvuoden aikana olivat tarve lisähenkilöstölle (38 %), edellisen työntekijän siirtyminen toiseen työpaikkaan (24 %) ja sijaisuus (18 %). Kun lisähenkilöstön tarpeeseen lisätään syynä uuden tehtävän täyttö, voidaan tarkastella uusien työpaikkojen määrän syntyä. Kaikkiaan uusia työpaikkoja oli rekrytoinneista 43 %. Osuus on kasvussa ja ylitti pandemiaa edeltäneen tason. Rekrytoinneista 8 %:ssa oli syynä edellisen työntekijän eläköityminen. Tämä on hieman vähemmän kuin vuosi sitten, mutta kasvussa edeltäviin vuosiin verrattuna.

Ammattibarometrikyselyssä työvoimapula-ammattien määrä jatkaa korkealla. Entistä useammassa ammatissa on pulaa ammattitaitoisesta työvoimasta koko Kanta-Hämeen alueella. Kärkipäässä korostuvat sosiaali- ja terveydenhuollon ammatit sekä opetusala, mutta suuri pula osaavasta työvoimasta jakaantuu usealle alalle. Suurta pulaa työvoimasta on edelleen erilaisissa teollisuuden, rakentamisen, kuljetuksen ja ravitsemusalan ammateissa, mutta myös monissa muissa tehtävissä. Syyt osaavan työvoiman saatavuuden ongelmien taustalla ovat pitkälti samat kuin ennen: riittämätön tai soveltumaton koulutus, vähäinen työkokemus tai erityisosaamisen puute. Valmiita osaajia on entistä vähemmän ja yrityksissä tarvitaan ohjausresursseja. Kilpailu työntekijöistä on kiristynyt. Hämeen kauppakamarin Osaajakyselyn mukaan toisin kuin muualla Suomessa alueella korostuu keskimääräistä enemmän haasteiksi etäisyydet työpaikalle tai työvoiman heikko liikkuvuus. Monipaikka- ja etätöön lisääntyminen on helpottanut jonkin verran työvoiman saatavuuden ongelmia.

Alueella tehdään aktiivista ja monipuolista yhteistyötä työvoiman saatavuuden ongelmien ratkaisemiseksi. Uusia keinoja kokeillaan rohkeasti ja kehitettyjä malleja viedään jopa yritysten sisälle. Toimialakohtaisesta kohdentamisesta on saatu hyviä kokemuksia. Oppilaitokset tarvitaan vahvasti rinnalle. Hämeen osaamisen ja ohjauksen koordinaatioryhmän vuoden 2022 yhteiset kehittämiskohteet ovat koulutus- ja ohjauspalveluiden ja yritysyhteistyön kehittäminen sekä ennakointi. Hankehakemus osaamistarpeiden yhteisen ennakoitumallin rakentamiseksi on jätetty. Työnantajilla on lisääntyvää kiinnostusta maahanmuuttajataustaisiin työntekijöihin. Vieraskielisten työllistyminen on kuitenkin edelleen heikkoa. Baronan työnantajatutkimuksen mukaan yhä useampi yritys on palkannut kansainvälistä työvoimaa tai vähintäänkin keskustelelee asiasta.

Pk-yritysbarometrissa selvitettiin pk-yritysten yhteistyötä koulutuksen järjestäjien, tutkimuslaitosten tai kehitysyhtiöiden kanssa. Kanta-Hämeessä yhteistyötä korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten kanssa oli tehnyt 14 % vastaajista. Yleisintä oli yhteistyö ammattikorkeakoulujen kanssa (10 %). Yhteistyötä muiden tahojen (amatilliset oppilaitokset, yksityiset koulutuspalvelujen tarjoajat, kunnalliset tai seudulliset kehitysyhtiöt) teki 38 % – eniten amatillisten oppilaitosten kanssa. Tätä teki lähes kolmannes. Yhteistyön muodot olivat moninaiset, mutta Kanta-Hämeessä korostuivat eniten opinnäytetyöt, koulutusyhteistyö ja uusien osaajien rekrytointi. Yhteistyö uusien osaajien rekrytoinnissa oli yleisempää kuin maassa keskimäärin. Yleisimpänä yhteistyön tuloksena mainittiin tietopohjan ja osaamisen vahvistuminen.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Yleinen suhdannenäkymä koko maan keskiarvoa ja lähialueita heikompi.
- Merkittävimpänä nähtiin vaikutukset tuotantokustannuksiin, yleisen epävarmuuden johdosta vähentyneet investoinnit/investointiaikeet, vaikutukset logistiikkaan ja tuotantoketjuihin sekä kysynnän heikentyminen markkinoilla.
- Yritykset ennakoivat markkinan edelleen heikkenevän. Osaan yrityksistä vaikutukset (liiketoiminta, tuotanto) myönteiset.
- Vaikuttaa läpileikkaavana yrityskenttään ja kuluttajien käytettävissä oleviin tuloihin; vaikutukset heijastuvat koulutukseen, opiskelijamääriin, tutkimukseen, matkailuun ja tapahtumiin.
- Vaikutukset työmarkkinoille vielä toistaiseksi vähäiset. Kaikkia seurannaisvaikutuksia ei kuitenkaan ole nähty, ja taantuma ulottuu työllisyyteen hitaammin.
- Seuraukset nopeuttivat jo alkanutta energiamurrosta. Haasteista huolimatta aika on otollista alueen vahvan bio- ja kiertotalouden kehittymiselle.
- Uudet kansainväliset avaukset kiinnostavat yrityksiä niin viennin kuin hankintojen näkökulmasta – erityisesti Yhdysvallat ja Pohjoismaat kiinnostaneet.
- NATO-hankinnat tarjoavat kasvumahdollisuuksia, ja tämän ympärille rakennetaan uusia vientimaita.
- Ukrainalaisten määrä TE-toimiston asiakkuuksissa kasvanut selvästi kesän jälkeen. Ukrainalaisten työllistämiseksi järjestetyt tilaisuudet ovat kiinnostaneet työnantajia.
- Uudet rajoitukset koskien venäläisten turistien liikkumista rajan yli tulivat voimaan 30.9. Tätä ennen maahan saapui yli 10 000 venäläistä, joilla oli pääosin määränpää muualla kuin Suomessa.

8 Päijät-Häme

Taulukko 7. Avainluvut Päijät-Häme.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	205 124	205 771	208 574	-0,3 %	-1,7 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	10 721	12 472	12 943	-14,0 %	-17,2 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	1 081	1 532	1 558	-29,4 %	-30,6 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	5 281	5 876	5 145	-10,1 %	2,6 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	11,6 %	13,5 %	13,4 %	-1,9 %-yks.	-1,8 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	2 591	2 358	1 447	9,9 %	79,1 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Alueen vahvuudet löytyvät monipuolisesta elinkeinorakenteesta, pk-yritysvaltaisuudesta, sijainnista ja saavutettavuudesta. Perheyrittäjäyys kattaa maakunnassa kaikki toimialat ja yritysten kokoluokat, ollen yleisempää kuin muualla Suomessa. Teollisuus työllistää huomattavasti enemmän ja rakentaminen hieman enemmän kuin koko maassa kokonaistyöllisyyteen suhteutettuna. Vastaavasti maakunnan yritysten työllistävyys on koko maata vähäisempi informaatioissa ja viestinnässä, ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa, rahoitus- ja vakuutustoiminnassa sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminnassa. Merkittävät uudet investoinnit mm. elintarviketeollisuuteen ja kiertotalouteen tarjoavat tulevaisuuden kehitysmahdollisuuksia.

Eteläinen kehätie on tuonut investointeja ja työpaikkoja. Alueella investoidaan lisää yritysalueiden kehittämiseen ja sijoittautumiskysyntä näyttää edelleen vahvistuvan. Lahden

kaupunkiseudun kunnat luovat uusia edellytyksiä yritystoiminnalle seudun ja valtion MAL-sopimuksen mukaisilla toimenpiteillä. Päijät-Hämeen yritystaloudessa on nyt vahva positiivinen vire, jota kuitenkin vallitseva maailmantilanne ja pula energiasta ja raaka-aineista sekä myös osaavasta työvoimasta jarruttaa. Elintarvikealan suurinvestoinnin eli Fazerin makeistehtaan toiminnan on tarkoitus käynnistyä Lahdessa vuonna 2026, mutta sijoittautumispäätöksen valmistelu vaikuttaa jo nyt. Alihankinta- ja rakennushankkeen aikaiset vaikutukset vahvistuvat 2023 alkupuoliskolla. Sijoittautumispäätöksen synnyttämän voimistuvan kasvun arvioidaan tuovan Lahden alueelle jopa 4 000 uutta työpaikkaa. Isot yritysinvestoinnit, Fazerin lisäksi mm. Viking Maltin uuden mallastamon rakentuminen ja vauhdikkaasti kasvava sähköajoneuvojen pikalatausratkaisujen tarjoaja Kempowerilla, heijastuvat väistämättä koko maakuntaan. Sahateollisuudessa Koskisen Oy:llä on käynnissä yrityksen historian suurin investointi, ja tuotantomäärien kasvaessa lisää työvoimaa tarvitaan puun hankintaan, kuljetukseen ja jatkojalostukseen.

Vahvojen klustereiden (mm. vilja, bio- ja kiertotalous, sähköinen liikenne) toiminta tukee yritysten kasvua ja houkuttaa lisää toimijoita alueelle. Isojen investointien myötä elintarviketeollisuus vahvistuu ja viljaklusterin yritysten (mm. Hartwall, Viking Malt, Teerenpeli, Viipurilainen) asema voimistuu. Kansallinen elinkeinopoliittinen merkitys on nousussa. LAB-ammattikorkeakouluun on vuonna 2024 valmistumassa Suomen ensimmäinen elintarvikelaboratorio, joka yhdessä kiertotalouslaboratorion kanssa muodostaa yrityksille ja korkeakouluille uudenlaisen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioympäristön. Vuoden 2021 Lahden ympäristöpääkaupunkistatus edesauttoi alueen jo entisestään vahvan kiertotalouden kasvua. Haasteista huolimatta aika on otollista bio- ja kiertotalouden kehittymiselle, ekosysteemityölle ja investoinneille. Sähköisen liikenteen klusteri on kasvanut Kempowerin vetämänä jo lähes 40 yrityksen kokonaisuudeksi. LUT-yliopistossa Lahdessa on aloittanut Suomen ensimmäinen sähköisen liikenteen professuuri ja maisteriohjelma. LAB-ammattikorkeakoulu on saanut sähkö- ja automaatiotekniikan koulutusvastuun, ja uudella tutkinnolla vastataan sähköistyvän liikenteen merkittävästi kasvavaan työvoiman tarpeeseen. Samanaikaisesti LAB investoi sähkö- ja automaatiotekniikan laboratorioympäristöön yritysten kanssa tehtävän tutkimus-, kehitys- ja innovaatio toiminnan mahdollistamiseksi. Hollolaan tavoitellaan puualan keskittymää.

Lahden yliopisto- ja opiskelijakaupunkistatus on vahvistunut. Korkeakouluopiskelijoiden määrä kasvaa tasaisesti kohti 10 000 opiskelijan tavoitetta vuonna 2030. LUT-yliopiston tulo ja laajeneminen on ollut maakunnalle iso mahdollisuus uuteen kasvuun ja elinkeinon elämän kehittymiseen sekä alueen koulutustason nostoon. Tutkimus- ja kehittämistoiminta tulee heijastumaan myös viennin kasvuun.

Väestökehityksen laskeva trendi jatkuu, mutta positiivista on muista kunnista saatu muutovoitto. Monipaikkaisuus ilmiönä on konkretisoitunut, ja on opittu tunnistamaan ilmiöitä, joita kannattaa tehdä. Lähtökohtaisesti maakunnan tilanne on monilla aluetalouden

mittareilla haastava. Alueella näkyy korostuneesti rakennemuutoksen, matalan koulutustason, väestön ikääntymisen ja ylisukupolvisen syrjäytymisen vaikutukset.

Venäjän hyökkäyssota vaikuttaa edelleen monin tavoin ja heijastuu läpileikkaavana yrittyskenttään ja kuluttajien käytettävissä oleviin tuloihin. Vaikutukset heijastuvat koulutukseen, opiskelijamääriin, tutkimukseen, matkailuun ja tapahtumiin. Alueella arvioidaan olevan noin 1 500–2 000 ukrainalaista. Ukrainalaisten määrä TE-toimiston asiakkuudessa on kasvanut kesän jälkeen. Suomen NATO-hakemus on pienentänyt maariskiä, ja yrityksillä on kasvumahdollisuuksia NATO-hankinnoissa. Hämeessä on vahvaa puolustus- ja turvallisuusteollisuuden osaamista. Vaikutukset näkyvät myös meriteollisuudessa. Jo nyt alueella on yrityksiä, jotka toimivat tiiviisti meriteollisuuden parissa. Hyökkäyksen seuraukset nopeuttivat jo alkanutta energiamurrosta, ja fossiilisista polttoaineista luopuminen tapahtuu aiottua nopeammin. Tämä tuo työmahdollisuuksia. Alueen toimijat ja elinkeinoelämä ovat jo tehneet listauksen toimenpiteistä, joilla riippuvuutta fossiilisista polttoaineista vähennetään. Kallis energia voi avata mahdollisuuksia paikalliselle biokaasun tuotannolle. Esimerkki alan innovaatioista on Lahden Hartwallin tehtaalle rakennettava laitos, joka tuottaa biokaasua oluenpanemisessa sivutuotteena syntyvästä mäskistä. Lahteen on suunnitteilla kaasutehdas, joka tuottaisi uusiutuvaa kaasupolttoainetta raskaan liikenteen käyttöön.

Päijät-Häme on saanut tunnustusta matkailukohteena. Heinäkuussa 2022 päästiin ennätysellisiin yöpymismääriin, mutta yöpymismäärät ovat lisääntyneet koko alkuvuoden. Varsinkin kotimaanmatkailu on kasvanut, mutta myös ulkomaiset vierailijat ovat palaamassa Lahden seudulle. Esim. uusi Lahden visuaalisten taiteiden museo Malva ja monipuoliset kesätapahtumat houkuttelivat matkailijoita. Raideliikenneasiat ovat Päijät-Hämeelle tärkeä kehittämis- ja edunvalvontakohde. Savon oikorata Lahti-Heinola-Mikkeli toisi huomattavan lähes tunnin aikasäästön raideliikenteelle.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Alkuvuonna yritysten näkymät olivat parantuneet selkeästi poikkeuksellisen pandemia-ajan jälkeen. Tilanne muuttui Venäjän hyökkäyssodan alettua. Monet mittarit osoittavat, että kasvu on merkittävästi hiljenumessa eikä kaikkia seurannaisvaikutuksia ole vielä nähty. Hämeen kauppakamarin ja EK:n heinäkuun suhdannebarometri osoitti, että kysyntähetkellä Päijät-Hämeen teollisuuden, rakentamisen ja palvelualojen yritysten suhdannetilanne oli vielä melko normaali, mutta loppuvuoden odotukset olivat jo selkeästi vaikeat. Yritykset ennakoivat markkinoiden heikkenemistä. Erityisesti rakennusteollisuuden näkymät olivat synkät. Palvelualoilla hintojen nousu, inflaatio ja korkojen nousu vaikuttavat kulutukseen. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuus oli kuitenkin yhä yritysten suurin tuotannon kasvun este. Myös Pk-yritysbarometrissa pahin ulkopuolinen este yrityksen kehittämiselle oli työvoiman saatavuus ollen yleisempää kuin maassa keskimäärin. Tämän

jälkeen tulivat yleinen suhdanne-/taloustilanne ja kustannustaso. Baronan työnantajatutkimus ennakoi työvoimapulan vain vaikeutuvan taloussuhdanteen epävarmuudesta ja riskitekijöistä huolimatta.

Hämeen kauppakamarin syyskuun talouskyselyssä erityisesti sähkön hinnan ja korkojen nousu vaikuttavat alueen teollisuusyritysten ja palvelualan yritysten toimintaan. Tuotantokustannusten ennakoidaan edelleen nousevan loppuvuoden aikana. Yritykset ovat panostaneet kannattavuuden parantamiseen ja huomionarvoista on, että joka neljäs yrityksistä arvioi kannattavuuden paranevan viime vuoteen verrattuna. Heikentynyt tilanne näkyy kuitenkin monissa yrityksissä, ja jopa 39 % ennakoi kannattavuuden heikkenevän. Vallitseva tilanne vaikuttaaakin yrityksiin eri tavoin. Syyskuussa julkaistun Pk-yritysbarometrin mukaan lähes puolet (49 %) Päijät-Hämeen yrityksistä ilmoitti Venäjän hyökkäyssodan vaikuttaneen kielteisesti liiketoimintaansa tai tuotantoonsa. Samaan aikaan pieni joukko (4 %) katsoi tällä olleen myönteisiä vaikutuksia. Merkittävimpänä nähtiin vaikutukset tuotantokustannuksiin, kysynnän heikentyminen markkinoilla, yleisen epävarmuuden johdosta vähentyneet investoinnit/investointiaikeet sekä vaikutukset tuotantoketjuihin ja logistiikkaan. Päijät-Hämeessä yleisen epävarmuuden vaikutukset investointeihin ja investointiaikeiden vähenemiseen olivat maan keskiarvoa pienemmät, mutta sen sijaan tuotantoketjuihin keskimääräistä suuremmat.

Yrityksiltä löytyy vaikeasta tilanteesta huolimatta uskoa tulevaan. Isot investoinnit ja erikoistuva huippuosaaminen luovat kysyntää ja työtä, ja myönteiset tapahtumat vahvistavat yritysten toimintaympäristöä yli kuntarajojen. Pk-yritysbarometrissa suhdannenäkymä olikin maan keskiarvoa ja lähialueita positiivisempi. Lähes neljännes vastaajista (24 %) arvioi suhdannenäkymien parantuvan seuraavan vuoden aikana. Myös arviot liikevaihdon, investointien arvon ja innovaatioiden kehityksen osalta olivat keskimääräistä positiivisemmat. Ainoana alueena Suomessa investointiodotukset kohenivat keväästä. Tämä on rohkaisevaa tilanteessa, jossa investointiodotukset ovat kevään tapaan koko maassa edelleen miinuksella. Investointien heikko kehitys on yhteydessä poikkeuksellisen suureen epävarmuuteen sodan ja pandemian jatkumisesta, korkojen noususta ja talouskasvun nopeudesta, mutta myös osaavan työvoiman saatavuudesta. Huolestuttavaa on kustannusten nopeasta noususta aiheutuva kannattavuuden lasku. Kustannusten nousuun joudutaan varautumaan poikkeuksellisen epävarmassa toimintaympäristössä ja osin myös aiempaa heikommin taloudellisin puskurein.

Finnvera kertoi yrityskauppojen vilkastumisesta. Yrityskauppojen lisääntyminen sekä toimituksiin liittyvien rahoitustarpeiden kasvu kertoo positiivisesta vireestä, jota kuitenkin vallitseva maailmantilanne hieman jarruttaa. Myönteinen vire näkyy mm. Finnveran rahoituksena investointeihin. ELY-keskuksen yritysrahoituksen osalta vuosi on ollut poikkeuksellinen, sillä päätöksenteko EU-ohjelman 2021–2027 varojen osalta ei ole ollut mahdollista. Käynnissä olleiden hakujen perusteella yrityksen kehittämisyhteistyö kiinnostaa edelleen,

eikä hakemuserissä ole tapahtunut muutosta. Yritykset ottavat yhteyttä rahoitukseen liittyen, mutta hidastumista on siinä, milloin yhteydenotot konkretisoituvat hakemukseksi. Yritysten kasvuun ja kansainvälistymiseen on ollut haettavissa myös kansallista rahoitusta kasvun kiihdyttämisohjelman sekä kansainvälisen kasvun kiihdyttämisohjelman RRF-rahoituksen kautta. Kiinnostus on ollut selkeässä kasvussa. ELY-keskuksen Yrityspalveluiden tuotteita (analyysi, konsultointi, koulutus) on käytetty aktiivisesti. Erityisen suosittu on ollut Kasvun ja kansainvälistymisen konsultointi, jossa on edistetty mm. yritysten omistajanvaihdoksia. Maaseudun yritysrahoituksen määrä väheni vuodentakaiseen verrattuna, mutta hakemuksia on runsaasti vireillä. Investointeja ovat tehneet mm. elintarvikkeita jalostavat yritykset. Maatalouden investointiaktiivisuus säilyi kohtuullisella tasolla erityisesti kasvaneiden energiainvestointien ansiosta. Sen sijaan lypsykarjatalouden investoinnit ovat hiipuneet hälyttävästi aikaisempien vuosien määriin verrattuna. Yritysten kasvun kannalta tärkeät osaajien saatavuus ja yleisemmin kohtaannon haasteet konkretisoituvat rekrykoulutusten ja palkkatuen kysynnän kasvuna. Myös starttirahalla perustettujen yritysten määrä oli kasvussa. Lahden seudun kehityksen (LADEC) mukaan yritykset ovat aktiivisesti yhteydessä, eikä näytä, että yrityksillä olisi jarrut päällä hankkeissa.

Uudet kansainväliset avaukset kiinnostavat yrityksiä sekä viennin että hankintojen näkökulmasta. Yrityksiä ovat kiinnostaneet erityisesti Yhdysvallat ja Pohjoismaat. Monet hankintaketjut olivat häiriintyneet jo koronan jäljiltä ja tämän jälkeen sodan takia. Nyt NATO-hankinnat tarjoavat uusia kasvumahdollisuuksia, ja tämän ympärille rakennetaan uusia vientimaita.

Alueella on käynnissä ja valmisteilla niin teollisuuden, kaupan, rakentamisen kuin matkailun investointeja. Investointiympäristön epävarmat näkymät voivat vaikuttaa eteenpäin menemiseen. Toteutuvienkin investointien kohdalla on varauduttava hintojen nousuun. Alkutuotannolla on alueella vahva merkitys, joten vaikutukset näkyvät alueella vahvasti.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Työvoiman kysyntä on jatkunut ennätyskellisen vilkkaana, työllisten määrä on kasvanut ja työttömyys jatkanut laskua. Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset työmarkkinoille ovat vielä toistaiseksi olleet vähäiset. Kaikkia seurannaisvaikutuksia ei kuitenkaan ole nähty, ja taantuma ulottuu työllisyyteen hitaammin.

Muutosneuvotteluja on käynnistynyt edelleen Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksista johtuen. Suurin osa neuvotteluista on kuitenkin yliaalueellisia, eivätkä koske vain Hämettä. Hämeen alueella käydyistä muutosneuvotteluista noin 10 % johtuu Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksista. Vaikutukset näkyvät eniten kaupassa, teollisuudessa ja valmistuksessa. Hämeen kauppakamarin syyskuun talouskyselyssä joka viides vastaaja (21 %) kertoi

konkurssiriskin kohonneen hieman tai merkittävästi raaka-aineiden hintojen nousun, saatavuusongelmien tai Venäjän hyökkäyssotaan liittyvien pakotteiden takia. Mikäli yritykset eivät pysty siirtämään kasvavia kustannuksia myyntihintoihin, kannattavuus heikkenee ja konkurssiriski kasvaa. Rapala VMC ilmoitti lokakuussa suunnitelmista siirtää Vääkysssä jäljellä oleva tuotanto Viroon. Muutosneuvottelujen piirissä on 90 henkilöä.

Syksyn Pk-yritysbarometrissa epävarmat näkymät heijastuvat yritysten henkilöstöodotuksiin, vaikka runsas kolme neljäsosaa (78 %) aikoo säilyttää nykyisen henkilöstömääränsä. Saldoluku tippui keväästä ja vuodentakaisesta, mutta yrityksissä oli enemmän palkkajia (14 %) kuin henkilöstön vähentäjiä (8 %). Sama näkyi TEM:n työnantajahaastattelussa, jossa 26 % Hämeen toimipaikoista ilmoitti toisella neljänneksellä suunnitelmista palkata lisää henkilöstöä seuraavan 12 kk aikana ja 11,5 % suunnitteli henkilöstön vähentämistä. Myös ammattibarometrissa monessa ammatissa nähtiin kasvavia rekrytointitarpeita erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ja tekniikan tehtävissä, mutta myös mm. teollisuudessa ja opetuslalla.

Työllisten määrän kasvu jatkui Päijät-Hämeessä alkuvuoden aikana. Työllisten määrässä palattiin pandemiaa edeltävälle tasolle. Toisen neljänneksen työllisyysaste (15–64-v) oli 70,1 % jääden hivenen vuodentakaista matalammaksi ja ollen edelleen maan keskiarvoa (74,9 %) matalampi. Työllisten määrän kasvaessa lasku johtui työikäisen väestön määrän kasvusta. Koko maan kehityksestä poiketen työvoimaan kuulumattomien määrä kasvoi edelleen ylittäen pandemiaa edeltävän tason. Samalla työvoiman määrä supistui, mihin vaikutti työllisten määrän kasvaessa työttömyyden lasku. Alueen työvoimaosuus on keskimääräistä matalampi. Nuorten työllisten (15–24-v) määrä oli viime vuoden tasolla.

Työttömyyttä laskee edelleen erityisesti nuorempien ikäluokkien työttömyyden väheneminen. Työttömyydessä ei kuitenkaan olla vielä palaututtu pandemiaa edeltäneelle tasolle, mikä näkyy sekä lomautettujen että muiden työttömien määrässä. Työttömyysjaksoja kokonaisuudessaan alkaa edelleen edellisvuosia vähemmän. Kuitenkin elokuussa nähtiin pieni kasvu muiden työttömien alkaneissa jaksoissa, mutta lomautettujen jaksoja alkoi yhä edellisvuosia vähemmän.

Työttömyyden rakenteelliset ongelmat näkyvät korostuneesti. Työttömyysaste on maakuntien ja keskuskaupunki Lahden työttömyysaste suurten kaupunkien korkeimpia. Ulko-maalaisten ja nuorten työttömyysasteen osalta alueen asema on kohentunut, vaikka ne ovatkin edelleen keskimääräistä korkeammat. Sen sijaan pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä on yhä maakunnista korkein. Monista alueista poiketen pitkäaikaistyöttömyys kääntyi vuositasolla laskuun vasta keväällä. Työttömyys polarisoituu entisestään, sillä pitkäaikaistyöttömyyden lasku kohdistuu korkeintaan kaksi vuotta työttömänä olleisiin, ja yli kaksi vuotta yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden määrä kasvaa edelleen. Samanlaisesti lyhykestoinen työttömyys eli enintään vuoden työttömänä olleiden määrä on

ennätysellisen matalalla. Alueen työttömistä työnhakijoista lähes puolet (49 %) on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä vähintään vuoden ja kolmannes (31 %) vähintään kaksi vuotta. Työttömät työnhakijat ovat lisäksi ikääntyneempiä ja vähemmän koulutettuja kuin maassa keskimäärin. Haasteena on ylisukupolvinen työttömyys, joka vaivaa erityisesti Lahtea. Terveydelliset haasteet näkyvät monissa työnhakijoissa. Korona lisäsi entisestään esimerkiksi mielenterveydellisiä haasteita ja osa työnhakijoista on huonokuntoisia. Päihde- ja mielenterveyspalvelut eivät pysty vastaamaan haasteeseen. Alueella toimii viidessä kunnassa Lahden seudun työllisyyskuntakokeilu.

Nuorten työttömyys on vähentynyt merkittävästi ja määrä on matalimmillaan sitten vuoden 2008. Nuoria työllistyy merkittävästi myös avoimille työmarkkinoille. Päijät-Häme on mukana kaksivuotisessa nuorten Start Up -hankkeessa, jossa tuetaan alle 30-vuotiaiden yrittäjiksi ryhtymistä. Lisäksi pyritään löytämään nuoria yritystoiminnan jatkajia ikääntyvien yrittäjien siirtyessä eläkkeelle. Sekä vieraskielisten että ulkomaalaisten työttömien määrä on vuodentakaista matalammalla. Ukrainalaisten työttömien määrä on kuitenkin kasvanut keskittyen Lahteen. Vieraskielisten ja ulkomaalaisten osuus kansalaisista on alueella matalampi kuin maassa keskimäärin, mutta sekä osuus että määrä ovat kasvussa.

Työstä työhön liikkumista on paljon. TEM:n työnantaja haastattelun mukaan valtaosa Hämeen toimipaikkojen viimeisimmistä rekrytoinneista (52 %) alkuvuoden aikana siirtyi tehtävään toisesta työpaikasta. Työnantajien tarvitessa työvoimaa työelämän monimuotoisuuden huomioiminen on entistä tärkeämpää. Hämeessä toteutetun työelämän monimuotoisuuskyselyn tarkoituksena oli saada laaja tilannekuva työelämän monimuotoisuudesta yrityksissä. Lähes kaikissa vastanneissa yrityksissä (94 %) oli ikääntyneitä, nuoria, etniseen tai uskonnolliseen vähemmistöön kuuluvia, vieraskielisiä, osatyökykyisiä tai vammaisia työntekijöitä. Monimuotoisuuden suurimpana hyötynä nähtiin uusien osaavien työntekijöiden löytäminen.

Julkisessa työnvälityksessä uusien avoimien työpaikkojen määrä on ollut ennätyskorkealla. Hurjin kasvuvauhti on hiipunut, mutta kysyntää on edelleen runsaasti eri alojen osajista – erityisesti sosiaali- ja terveysalan tehtävissä, teollisuudessa konepaja- ja metalliteollisuuden ja puu- ja sahatavaran tehtävissä, rakentamisessa, ravitsemustoiminnassa, myynnin tehtävissä sekä kuljetusalalla. Toimisto- ja laitossiivoojista on suurta kysyntää. Määristä puuttuvat vielä muissa kanavissa ilmoitetut työpaikat. Samanaikaisesti ongelmat osaavan työvoiman saatavuudessa eivät ole helpottaneet. Myös eläköityminen vaikuttaa osaavan työvoiman saatavuuteen. Vaikka talous hidastuu, monet investoinnit saavat myös lisää vauhtia.

Yleisimmät syyt työpaikkojen täyttöön (TEM työnantaja haastattelut) Hämeessä alkuvuoden aikana olivat tarve lisähenkilöstölle (38 %), edellisen työntekijän siirtyminen toiseen työpaikkaan (24 %) ja sijaisuus (18 %). Kun lisähenkilöstön tarpeeseen lisätään syynä

uuden tehtävän täyttö, voidaan tarkastella uusien työpaikkojen määrän syntyä. Kaikkiaan uusia työpaikkoja oli rekrytoinneista 43 %. Osuus on kasvussa ja ylitti pandemiaa edeltäneen tason. Rekrytoinneista 8 %:ssa oli syynä edellisen työntekijän eläköityminen. Tämä on hieman vähemmän kuin vuosi sitten, mutta kasvussa edeltäviin vuosiin verrattuna.

Ammattibarometrikyselyssä työvoimapula-ammateiksi määriteltävien ammattien määrä jatkaa korkealla, mutta ei enää kasvanut. Suuri pula osaavasta työvoimasta jakaantuu yhä useammalle alalle. Kärkipäässä korostuvat kuitenkin sosiaali- ja terveydenhuollon ja teknii-kan ammatit. Suurta pulaa työvoimasta on edelleen mm. opetusalan, teollisuuden, raken- tamisen ja ravitsemusalan ammateissa. Syyt osaavan työvoiman saatavuuden ongelmien taustalla ovat pitkälti samat kuin ennen: riittämätön tai soveltumaton koulutus, vähäinen työkokemus tai erityisosaamisen puute. Kilpailu työntekijöistä on kiristynyt. Hämeen kaup- pakamarin Osaajakyselyn mukaan toisin kuin muualla Suomessa alueella korostuu kes- kimääräistä enemmän haasteiksi etäisyydet työpaikalle tai työvoiman heikko liikkuvuus. Alueellisena piirteenä korkeakoulusta valmistuvat lähtevät herkästi pääkaupunkiseudulle ja koulutustaso on yleisesti liian matala täyttämään yritysten tarpeet. Erityistä huomioita on kiinnitettävä siihen, miten alue saa yhdessä oppilaitosten ja yritysten kanssa houkutel- tua opiskelijat jäämään. Monipaikka- ja etätöiden lisääntyminen on helpottanut jonkin ver- ran työvoiman saatavuuden ongelmia.

Alueella tehdään aktiivista ja monipuolista yhteistyötä työvoiman saatavuuden ongelmien ratkaisemiseksi. Uusia keinoja kokeillaan rohkeasti. Hämeen osaamisen ja ohjauksen koor- dinaatioryhmän vuoden 2022 yhteiset kehittämiskohteet ovat koulutus- ja ohjauspalvelui- den ja yritys yhteistyön kehittäminen sekä ennakointi. Hankehakemus osaamistarpeiden yhteisen ennakoitumallin rakentamiseksi on jätetty. Työnantajilla on lisääntyvää kiinnos- tusta maahanmuuttajataustaisiin työntekijöihin. Vieraskielisten työllistyminen on kuiten- kin edelleen heikkoa.

Pk-yritysbarometrissa selvitettiin pk-yritysten yhteistyötä koulutuksen järjestäjien, tutki- muslaitosten tai kehitysyhtiöiden kanssa. Päijät-Hämeessä yhteistyötä korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten kanssa oli tehnyt 15 % vastanneista. Yleisintä oli yhteistyö ammattikor- keakoulujen kanssa (10 %). Yhteistyötä muiden tahojen (amatilliset oppilaitokset, yksityi- set koulutuspalvelujen tarjoajat, kunnalliset tai seudulliset kehitysyhtiöt) kanssa teki run- sas kolmasosa. Yleisintä oli yhteistyö ammattioppilaitosten kanssa. Yhteistyö kunnallisten tai seudullisten kehitysyhtiöiden kanssa oli keskimääräistä yleisempää. Yhteistyön muodot olivat moninaiset, mutta Päijät-Hämeessä korostuivat koulutusyhteistyö, opinnäytetyöt ja innovaatioihin liittyvä kehitys. Innovaatioihin liittyvä yhteistyö oli yleisempää kuin maassa keskimäärin. Sen sijaan uusien osaajien rekrytointiin liittyvä yhteistyö oli melko vähäistä ja vähäisempää kuin maassa keskimäärin. Yleisimpänä yhteistyöstä syntyneenä tuloksena mainittiin tietopohjan ja osaamisen vahvistuminen.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Alueen yritystaloudessa vahva positiivinen vire, jota kuitenkin vallitseva tilanne ja pula energiasta ja raaka-aineista, mutta myös osaavasta työvoimasta jarruttaa. Merkittävät uudet investoinnit mm. elintarviketeollisuuteen ja kiertotalouteen tarjoavat tulevaisuuden kehittymismahdollisuuksia.
- Vaikutukset työmarkkinoille vielä toistaiseksi vähäiset. Kaikkia seuranaisvaikutuksia ei kuitenkaan ole nähty, ja taantuma ulottuu työllisyyteen hitaammin.
- Yritykset ennakoivat markkinan edelleen heikkenevän. Osaan yrityksistä vaikutukset myönteiset.
- Haasteista huolimatta otollista aikaa alueen vahvan bio- ja kiertotalouden kehittymiselle.
- Vaikuttaa läpileikkaavana yrityskenttään ja kuluttajien käytettävissä oleviin tuloihin; vaikutukset heijastuvat koulutukseen, opiskelijamääriin, tutkimukseen, matkailuun ja tapahtumiin.
- Uudet kansainväliset avaukset kiinnostavat yrityksiä niin viennissä kuin hankinnoissa; erityisesti Yhdysvallat ja Pohjoismaat kiinnostaneet. NATO-hankinnat tarjoavat kasvumahdollisuuksia.
- Ukrainalaisten määrä TE-toimiston asiakkuudessa kasvanut selvästi kesän jälkeen. Ukrainalaisten työllistämiseksi järjestetyt tilaisuudet ovat kiinnostaneet työnantajia.
- Uudet rajoitukset koskien venäläisten turistien liikkumista rajan yli tulivat voimaan 30.9. Tätä ennen maahan saapui yli 10 000 venäläistä, joilla oli pääosin määränpää muualla kuin Suomessa.

9 Kymenlaakso

Taulukko 8. Avainluvut Kymenlaakso.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	161 391	162 812	170 770	-0,9 %	-5,5 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	7 397	8 294	10 523	-10,8 %	-29,7 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	732	869	1 336	-15,8 %	-45,2 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	2 477	3 105	3 854	-20,2 %	-35,7 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	10,2 %	11,4 %	13,7 %	-1,2 %-yks.	-3,5 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	1 414	1 459	876	-3,1 %	61,4 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Teollisuudella on merkittävä rooli Kymenlaakson yritystoiminnassa. Maakunnan vahva vienti koostuu pääosin teollisuustuotteista. Metsä- ja biojalostusteollisuudella on rakennemuutoksesta huolimatta edelleen keskeinen merkitys etenkin bkt:n muodostumiseen. Maakunnassa on myös vahva logistiikan keskittymä. Käynnissä oleva rakennemuutos on vähitellen monipuolistanut elinkeinorakennetta. Perinteisten alojen tukemisen ja uudistamisen ohella kasvua haetaan myös uudemmilta toimialoilta. Erityisesti keskitytään akkuklusteriin, älykkääseen ja vihreään logistiikkaan, uusiutuviin materiaaleihin ja energiaan sekä datatalouteen, kyberturvallisuuteen ja pelillisyyteen. Haasteita on mm. väestörakenteessa, kansainvälistymisessä ja osaamisen varmistamisessa. Tavoitteena on parantaa alueen elinvoimaisuutta sekä houkutella uusia yrityksiä, osaajia ja innovaatioita Kymenlaaksoon. Sijainti, saavutettavuus ja merkittävä logistiikkaketju ovat Kymenlaakson vahvuuksia. Venäjän hyökkäyssodan myötä sijainti rajamaakuntana voi näyttäytyä myös mainerahittana esimerkiksi asuntokaupassa, yritysten sijoittumisessa, investoinneissa tai matkailussa.

Maakuntaan on saatu isojakin investointeja, mutta investointiodotukset ovat nyt varovaisia. Kokonaistyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys ovat laskussa. Työllisyysaste oli vuoden toisella neljänneksellä 70,3 % eli kaksi prosenttiyksikköä edellisvuotta vähemmän. Kuluvan vuoden alkupuoliskolla väestökehitys oli negatiivista lähes kaikissa Kymenlaakson kunnissa (pl. Pyhtää). Maakunnan väestö vähentyi kaikkiaan noin 900 henkilöllä. Maan sisäinen nettomuutto oli alkuvuonna edellisvuotta negatiivisempaa. Maahanmuuton osalta maakunta on muuttovoittoinen.

Taloukasvu on hidastunut, kuluttajien luottamus romahtanut ja ostovoima supistunut. Suuressa osassa tuotteita ja palveluja on edelleen hinnannousupaineita. Etenkin energian hinnannousu ja mahdolliset saatavuusongelmat heikentävät elinkeinoelämän näkymiä. Sodan seuraukset ovat riippuvaisia sen kestosta, mahdollisesta laajenemisesta ja pakotepolitiikasta. Pakotteet ovat todennäköisesti pitkäkestoisia ja Venäjällä tulisi tapahtua oleellisia poliittisia muutoksia, jotta niitä voitaisiin purkaa. Todennäköinen Nato-jäsenyys muuttaa rajamaakuntien geopolitiittista asemaa ja samalla lisää paineita turvata elinvoimaista ja taloudellisesti vahvaa rajaseutua. Nämä myös osaltaan pienentävät mahdollista maariskiä.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Uusimman Pk-yritysbarometrin mukaan Kymenlaaksossa yleinen suhdannenäkymä on positiivisempi koko maahan ja lähialueisiin verrattuna. Myös arviot henkilökunnan määrästä ovat koko maata positiivisemmat. Liikevaihto- ja kannattavuusodotukset ovat kuitenkin keskimääräistä heikkommat.

Venäjän viennin päättyminen on voinut vaikuttaa yksittäisiin yrityksiin paljonkin. Lyhyellä aikavälillä korvaavien markkinoiden löytyminen voi olla haasteellista, mutta laajemmassa kuvassa yrityskehitys ei ole suurta kriisiä. Maakunnan yritykset ovat selvästi vähentäneet vientikauppaa Venäjälle jo Krimin sodasta lähtien.

Metsäyhtiöt ovat ilmoittaneet hyvistä tuloksista. Isojen metsäyhtiöiden päämarkkinat ovat muualla kuin Venäjällä – esimerkiksi Stora Enson ja UPM:n liikevaihdosta 2–3 % on tullut Venäjältä. Lyhyellä tähtäimellä suomalaisten metsäteollisuustuotteiden kysyntä näyttää vahvalta, mutta tulevaisuuteen liittyy epävarmuuksia (esimerkiksi Kiinan kauppa, Stora Enson Anjalan tehtaan myynti). Metsäsektorille on tehty mittavia investointeja ja niitä on tehty myös metsäteollisuuden uusiin tuotteisiin kuten ligniiniin. Metsäyhtiö Stora Enso suunnittelee biopohjaisen akkumateriaalin valmistamisen laajentamista. Stora Enso ja ruotsalainen Northvolt alkavat kehittää yhteistyössä puupohjaisia akkuja, joita valmistettaisiin ligniinipohjaisesta kovahiilestä. Stora Enso investoi myös Inkeröiden kartonkitehtaan hiilijalanjäljen pienentämiseen. Investoinnin jälkeen kuivainten energialähde muuttuu maakaasusta sähköön, mikä pienentää koko tehtaan hiilidioksidipäästöjä 20 %.

Kymenlaaksossa käynnistyy syksyllä uusi biojalostamo, kun Fintoilin biojalostamo alkaa jalostaa raakamäntyöljyä biopolttoainetuotantoon sekä kemian-, elintarvike- ja lääketeollisuuden tarpeisiin.

Puuntuonnin lakkaaminen on iso haaste (sellu- ja paperiteollisuudessa sekä hakelämmön osalta). Korvaavien toimitusketjujen rakentaminen vaatii aikaa ja lisää kilpailua kotimaisesta puusta. Logistiikkavirrat muuttuvat ja raaka-aineiden kustannukset nousevat, sillä puuta tuodaan jatkossa aiempaa kauempaa ja kalliimmalla. Myös suoraan energiaksi käytetyn hakkeen, polttopuun sekä myös energijakeita sisältävän teollisuuspuun tuonnin keskeytyminen Venäjältä nostaa kotimaisen energiapuun kysyntää ja hintaa. Toistaiseksi metsäyhtiöt ovat pystyneet korvaamaan tuontipuuta kotimaisella ja Itämeren alueelta tuodulla raaka-aineella, mutta etenkin koivukuitupuusta voi tulla pulaa. Osa tehtaista korvaa koivukuitupuuta käyttämällä aikaisempaa enemmän havukuitupuuta. Puun kuljetuksissa haasteena on ollut pula rautatievaunuista. Tilannetta helpottaa päätös sallia Suomessa ulkomaisten vaunujen käyttö.

Energian käytön hallinta on yrityksille yhä keskeisempi osa liiketoimintaa. Kallis sähkön ja maakaasun hinta heikentää näkymiä suuressa osassa yrityksiä, mutta erityisen paljon se kurittaa runsaasti energiaa käyttävää teollisuutta. Tulevan talven hintakehitys ja mahdolliset sähkökatkot aiheuttavat epävarmuutta yritys kentässä. Maakunnassa on käynnissä laajasti uusia hankkeita tai kohteita, joissa siirrytään vihreämpiin energiamuotoihin. Pienten yritysten taloudelliset mahdollisuudet korvata maakaasua ovat vähäisemmät kuin suurilla yrityksillä.

Haminassa otetaan syksyllä käyttöön LNG-terminaali. Sen myötä huoltovarmuus paranee, sillä LNG-terminaalissa voidaan tulevaisuudessa höyrystää vähintään kolmannes Suomen tarvitsemasta maakaasusta. Suunnitelmat kapasiteetin kasvattamiseksi on käynnistetty. Säiliöön voidaan tulevaisuudessa varastoida myös nesteytettyä biokaasua ja nesteytettyä synteettistä maakaasua, jota saadaan hyödyntämällä tuuli- ja aurinkoenergiaa. Lisäksi maakunnassa on suunnitteluvaiheessa isoja energiainvestointeja. Esimerkiksi Kotkan suunnitellaan suurta vihreän vedyn ja uusiutuvan metaanin laitosinvestointia. Kotkan Energia oy ja Nordic Ren-Gas oy ovat sopineet yli sadan miljoonan euron tuotantolaitoksen toteutettavuussuunnittelusta. Kiinnostus aurinkoenergiaratkaisujen kehittämiseen maakunnassa on kasvanut selvästi ja esimerkiksi Miehikkälään kaavillaan suurta aurinkovoimalaa.

Konepajateollisuudessa on nähtävissä epävarmuutta, mutta yritysten välillä on suuria eroja. Raaka-aineiden maailmanmarkkinoiden hinnat ovat hieman rauhoittuneet, mutta komponenttien saatavuusongelmia on edelleen. Positiivisiakin uutisia on: teknologiakonserni Andritz toimittaa sellutehtaan Kiinaan. Tilaus työllistää mm. Kotkan toimipisteessä noin sadan henkilövuoden verran.

Logistiikkatoimiala on myllerryksessä. Alan näkymät ovat heikot ja kuljetusyritysten kannattavuusodotukset alhaalla. Vaikka polttoaineen jakeluvaihteen alentamisella on ollut dieselin pumppuhintaa selkeästi laskeva vaikutus, ovat polttoainekustannukset edelleen korkeita. Korkeat kuljetuskustannukset heijastuvat myös muille toimialoille, kuten kaupan ja teollisuuteen. Raide- ja tieinvestointien ohessa suurin investointi logistiikka-alalla on rautatie- ja maantieteterminaali (RRT) Kouvolassa, jonka ykkösvaihe valmistuu ensi vuoden alkuun mennessä. Venäjän hyökkäyssota pakotti muuttamaan myös RRT-alueen tulevaisuudensuunnitelmia. Nyt mahdollisuuksia nähdään esimerkiksi kasvavassa maan sisäisessä liikenteessä ja sitä myötä kotimaisten virtojen logistiikassa sekä vaarallisten aineiden tilapäisessä säilytyksessä ja varastoinnissa.

Positiivista on logistiikan kehittyminen myös ilmailussa: Pyhtään lentokentälle (Helsinki East Aerodrome, HEA) kehitetään digitaalisen lentokentän testialustaa ja prototyyppiä, mikä tarkoittaa esimerkiksi uuden ilmailuteknologian testaamista. Kentälle on tulossa myös ilmailun tutkimuskeskus. Muuttunut turvallisuusympäristö on myös kasvattanut HEA:n kiinnostusta turvallisuusviranomaisten (kuten Rajavartiolaitos, Puolustusvoimat) keskuudessa. Miehitettömän ilmailun ratkaisuiden kysyntä on kasvanut ja sitä kautta on syntynyt tarve kehittää lentokenttäinfra ja palveluita myös huoltovarmuusnäkökulmasta.

HaminaKotkan satamassa tilanne vaikuttaa suurelta osin transito- eli kauttakulkuliikenteeseen, joka osuus viime vuonna oli 27 prosenttia sataman liikenteestä. Tänä vuonna kauttakulkuliikenne on laskenut 9 prosenttia. Vienti pieneni tammi-elokuussa 3 prosenttia. Sataman kokonaisliikenne on kuitenkin plussalla. Nousun taustalla on sekä kotimaan liikenteen että tuonin kasvu. Saimaan kanavan liikennöinnin loppuminen on kasvattanut sataman merkitystä puunkuljetuksissa ja metsäteollisuuden tuontipuukuljetuksia korvaavaa liikennettä on suuntautunut HaminaKotkan satamaan. Laivaliikenne on suoraan pakotteiden piirissä eli venäläislaivoja ei liiku Suomen satamissa. Konttien saatavuus on edelleen epävarmaa ja rahtihinnat korkeita.

VR lopettaa idänliikenteen vuoden loppuun mennessä. Osan idänliikenteen volyymineneyksistä odotetaan korvautuvan kotimaan kysynnän kasvulla. Idänliikenteen loppumisella on suuri vaikutus HaminaKotkan sataman liikennekehitykseen. Venäjää vastaan nostetut pakotteet estävät venäläisten ja valkovenäläisten rekkojen liikennöinnin Suomeen, mikä on vaikuttanut voimakkaasti raskaan liikenteen määriin.

Vähittäiskaupassa on edelleen hinnannousupaineita, myyntiodotukset pessimistisiä ja kuluttajien luottamus alhainen. Liikevaihto kasvaa nyt hinnannousun myötä. Venäläisistä ostajista riippuvaisten itäraajaseudun vähittäiskauppojen tilanne on erittäin haasteellinen.

Rakennusalalla on menossa mm. suuria toimitilahankkeita, logistiikan investointeja, infra-rakentamista sekä sairaala- ja koulurakentamista. Suurimpia rakennustyömaita ovat Kotkan kampus ja tapahtumakeskus, joiden rakentaminen etenee aikataulussa. Hintataso ja epävarmuus tulevasta hillitsevät investointeja ja rakentaminen todennäköisesti vähenee. Viime aikoina raaka-aineiden hinnoissa on ollut jonkin verran nähtävissä rauhoittumisen merkkejä, mutta tavarantoimittajilla on edelleen vaikeuksia hinnoitella tarjouksia. Osassa rakennusmateriaaleja toimitusvarmuus ja saanti takkuavat. Vaikutukset ovat jo johtaneet jo suunniteltujen projektien siirtämisiin ja peruuntumisiin. Osa Kouvolan kouluhankkeiden suunnitteluista on keskeytetty, jotta löydettäisiin keinoja säästää kustannuksista. Myös Kotkan uuden opiskelijakorttelin alku on viivästynyt. Niin ikään asuntorakentamisessa on nähty hankkeiden peruuntumisia.

Kotimaanmatkailu on ollut korona-aikana nousussa. Matkailutilastojen mukaan yöpymiset majoitusliikkeissä kasvoivat tammi-elokuussa 8 % (koko maa +34 %). Kotimaisten matkailijoiden yöpymisten määrä kasvoi 4 %, kun taas ulkomaalaisten yöpymisiä oli 90 % edellisvuotta enemmän. Kesäkuukausina yöpymisiä oli viime vuotta vähemmän. Valtaosa liikevaihdosta syntyy suomalaisista asiakkaista. Venäläisen tai aasialaisen matkailun varaan ei enää lasketa, vaan sen sijaan tavoitellaan kotimaisia, pohjoismaalaisia ja keskieurooppalaisia asiakkaita.

Matkustajien määrä Suomen ja Venäjän välisellä rajalla kasvoi Venäjän poistettua maaraajojen ylityksiä koskevat koronarajoitukset. Liikennemäärät olivat kuitenkin kaukana ajasta ennen rajoituksia. Suomi on päättänyt rajoittaa merkittävästi itärajan matkustusliikennettä. Päätöksellä pyritään estämään venäläinen turismi ja siihen liittyvä kauttakulku.

Pohjois-Kymenlaaksossa suurin valmistunut matkailuinvestointi oli Tykkimäki Resort, joka avattiin vaiheittain kesän aikana. Etelä-Kymenlaaksossa Kotkan kantasataman uusi risteilyterminaali on valmistunut. Hankkeessa alun perin tavoiteltu säännöllinen matkustajalaiva-yhteys Pietariin ei muuttuneen maailmantilanteen vuoksi ole enää suunnitelmassa, mutta terminaali on jo tämän kesän aikana palvellut kansainvälisiä risteilyaluksia. Kun Pietari sulkeutui, niin monet kansainväliset risteilyvarustamot vaihtoivat itäisimmäksi pysähtymispaikaksi Kotkan. Kesän aikana satamassa on vierailut 21 risteilyalusta. Investointiodotukset matkailussa ovat varovaisia. Esimerkiksi Kaunissaaren palvelujen kehittämiseen lupautunut sijoittaja vetäytyi hankkeesta Venäjän hyökkäyssodan alkamisen jälkeen.

Tapahtuma-alalla on edelleen nähtävissä epävarmuutta, mikä on johtanut joidenkin tapahtumien peruuntumisiin. Tapahtumien rakentaminen ja kuljetukset ovat kallistuneet ja lippujen varauksia saatetaan tehdä viime tingassa. Kesän isojen kesätapahtumien (Meripäivät, Hamina Tattoo) kävijätavoitteet saavutettiin. Hamina Tattoon kävijämäärä oli noin 132 000 ja Meripäivien yli 200 000 vierailijaa. Sen sijaan litin Moto GP:n peruuntuminen oli suuri pettymys. Tapahtuma olisi tuonut Kouvolan alueen yrityksille arviolta 5–10

miljoonan euron tulot. Menettäjiä ovat erityisesti majoitus- ja ravintolapalveluja tarjoavat yritykset.

Alkutuotanto on jo pitkään ollut kannattavuuskriisissä ja peräkkäiset huonot satovuodet ovat heikentäneet tilojen taloudellista tilannetta entisestään. Lisäksi tuotantokustannusten (esimerkiksi polttoaineet, sähkö, lannoitteet, rehut) nousu on ajanut monia maataloja maksuvalmiuskriisiin. Ensi kauden lannoitekauppa on edelleen suuri kysymysmerkki. Vaikka tuottajahinnat ovat viime vuoteen verrattuna nousseet, eivät ne riitä kattamaan nousseita kustannuksia. Lannoitteiden hinnannousu ja saatavuuden heikkeneminen voi johtaa peltojen jättämiseen ruokatuotannon ulkopuolelle. On myös mahdollista, että tiloja lopetetaan aikaisempaa enemmän.

Elintarviketeollisuudessa yrityskohtaista vaihtelua on paljon. Toimialalla on myös investointeja, esimerkkinä uusi lakritsitehdas, Finnish Food Factoryn sekä Fazerin tuotantotilojen laajennus. Sekä raaka-aineiden että energian hinnannousun myötä esimerkiksi tuotevalikoimien supistuminen on mahdollista niin elintarviketeollisuudessa kuin leipomoissaakin. Ravintola-ala alkoi koronan jälkeen toipua hyvin, mutta nyt kustannusten nousu haastaa kannattavuutta.

Valtion omistama Suomen Malminjalostus suunnittelee avaavansa kaksi uutta akkumateriaalitehdasta, jotka valmistaisivat muun muassa sähköautojen litiumakuissa tarvittavia materiaaleja. Haminassa tuotettaisiin prekursorimateriaalia ja Kotkassa katodiaktiivimateriaalia. Tehtaista on allekirjoitettu esisopimukset ja niiden kansainväliset kumppanit on julkaistettu. Käynnistyttyään tehtaot työllistäisivät ensivaiheessa noin 400 henkilöä. Projektien valmistelu jatkuu.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Elokuun 2022 tilastojen mukaan Kymenlaaksossa oli noin 7 400 työtöntä. Luku on 11 % edellisvuoden vastaavaa ajankohtaa pienempi (koko maa -15 %). Lomautettuja oli maakunnassa noin 250, joka on 47 % viimevuotista vähemmän. Työttömiä (ilman lomautettuja) oli 9 % vuoden takaista vähemmän. Suurin työttömien ryhmä on ammatteihin luokittelemattomat ryhmät, mutta seuraavaksi eniten työttömyys kohdistuu palvelu- ja myynti-työntekijöihin sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöihin. On mahdollista, että energia-, materiaali- ja hintakriisien pitkittyessä lomautuksia ja irtisanomisia nähdään esimerkiksi logistiikassa, rakentamisessa, teollisuudessa ja kaupan alalla.

Työttömien osuus työvoimasta on pysytellyt valtakunnallista keskiarvoa korkeammalla. Osuus oli nyt 10 % (koko maa 9 %), kun vuosi sitten osuus oli 11 %. Alle 25-vuotiaita työttömiä on Kymenlaaksossa noin 730 eli 16 % edellisvuotta vähemmän (koko maa -22 %).

Kymenlaaksossa 13 % nuoresta työvoimasta oli työttömänä (koko maa 11 %). Miesten työttömyys on vähentynyt hieman enemmän kuin naisten työttömyys. Yli vuoden työttömänä olleita oli noin 2 500 henkilöä – tämä on 20 % vähemmän kuin edellisvuonna samaan aikaan (koko maa -17 %). Työttömyyden rakenneongelmat jatkuvat. Vaikka rakennetyöttömien määrä on vähentynyt, heidän osuutensa kaikista työttömistä on pysynyt korkeana (68 %, koko maa 63 %). Ulkomaan kansalaisia oli työttöminä työnhakijoina noin 860 henkeä. Ulkomaalaisten työttömyys (-2 %) on vähentynyt vain hieman. Tämä selittyy ukrainalaisten kasvaneilla hakijamäärillä. Ulkomaalaisten työttömyysaste oli 29 % (koko maa 23 %).

Työvoiman kysyntä on edellisvuotta suurempaa. Työ- ja elinkeinotoimistoon ilmoitettiin alkuvuoden (tammi-elokuu) aikana noin 15 700 uutta työpaikkaa eli 25 % enemmän kuin edellisvuonna samaan aikaan (koko maa +35 %). Avoimia työpaikkoja oli eniten myyjille, lähihoitajille, toimisto- ja laitossiivoojille ja sairaanhoitajille.

Osaajapula on edelleen vaikea ja koettelee laajasti eri toimialoja. Kasvaneen kysynnän lisäksi kohtaantotilannetta vaikeuttaa eläköityminen, vanhentunut osaaminen, alaa vaihtavien kasvanut määrä, väestön väheneminen ja osin myös opintojen viivästyminen. Työttömien osalta etenkin metallialalla, rakennusosalalla sekä taloushallinnon ammateissa on tarvetta osaamisen päivittämiselle.

Sota kasvattaa joidenkin ammattiryhmien ja alojen työvoimakysyntää (esimerkiksi ympäristö- ja energia-alan asentajat ja asiantuntijat sekä jotkut huoltovarmuuteen liittyvät alat, erityisesti energia- ja kyberturvallisuus). Suuri osa ukrainalaisista toivonee nopeaa työllistymistä Suomen työmarkkinoille. Heille tarvitaan joustavia ja nopeita osaamisen kehittämisen polkuja, aiemman osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessien kehittämistä ja työelämäyhteistyötä nopean työelämään siirtymisen mahdollistamiseksi. Ukrainalaisia on ohjautunut aikaisempaa enemmän kielellisiin alkukartoituksiin sekä maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen.

Ammattibarometrin mukaan pula-ammattien määrä on ei ole enää kasvanut, mutta pula-ammatteja on paljon ja ne kohdistuvat laajasti eri toimialoille. Lähes kaikki ammatit, joista on merkittävästi pulaa, ovat sosiaali- ja terveystieteiden ammattitehtävät. Edelleen kroonisesta työvoimapulasta kärsivät yritykset, joiden toiminta ja palvelutarjonta perustuvat teknisten alojen ammattilaisten työpanokseen. Erityisesti konetekniikan ja rakennusalan erityisosaajat ovat kysytyjä. Ravintoloilla on pulaa osaavista työntekijöistä, erityisesti ammattitaitoisista kokeista. Maakunta kilpailee myös ICT-osaajista. Pula näkyy tällä hetkellä ohjelmistoalalla, teollisuudessa sekä selkeänä pulana pätevistä ICT-alan opettajista. Työnjohtokoulutusta tarvitaan muuallekin kuin rakennusosalalle.

Korkeakoulusektorilla tapahtuu paljon. Maakuntaan on saatu energiavarastoinnin, kyberturvallisuuden ja merenkulun logististen järjestelmien professuurit. Energiavarastoinnin professuuri tukee kehittyvää akkuklusteria ja kyberturvallisuus on maakunnan kärkiala. Kustannustehokkaan ja häiriöttömän logistiikan merkitys kilpailukyky- ja huoltovarmuustekijänä on kasvanut Venäjän hyökkäyssodan myötä.

Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto (LUT) aloitti tuotantotalouden DI-koulutuksen Kouvolassa syksyllä 2022. Ohjelman sisältöjen keskiössä ovat innovaatiot ja logistiikka, ja sillä vastataan erityisesti Kouvolan alueella toimivien yritysten osaamistarpeisiin. LUT aloittaa uuden elintarviketekniikan alan maisterikoulutuksen Kouvolassa syksyllä 2024. Koulutuksen keskeistä sisältöä ovat tuotantoprosessiosaaminen sekä prosessi- ja tuotekehitys.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk on mukana kymmenen eurooppalaisen korkeakoulun muodostamassa INGENIUM-allianssissa, joka sai Euroopan komissiolta neljän vuoden rahoituksen. Kyseessä on erittäin kilpailtu rahoitus. Tavoitteina ovat entistä avoimemmat tutkinnot, pedagoginen innovatiivisuus, yhteisöllisyys, kestävä kehitys sekä yrittäjyys. Xamkin uusia koulutusavauksia ovat peliteknologian insinöörikoulutus sekä kaksikielinen Nursing-koulutus Kotkassa. Kouvolassa alkaa syksyllä 2023 uusi elintarviketekniikan insinöörikoulutus. Opinnoissa perehdytään etenkin kasviperäisten raaka-aineiden prosessointiin ja tuotekehitykseen, turvalliseen käsittelyyn ja pakkaamiseen sekä tuotteistamiseen.

Kotkan-Haminan seudun koulutuskuntayhtymän Ekami on saanut uusia tutkinnon järjestämisoikeuksia mm. elintarvikealalla ja prosessiteollisuudessa. Akkumateriaalitehtaiden työvoiman saatavuuden varmistamiseen on panostettu lisäämällä prosessiteollisuuden koulutusta. Sosiaali- ja terveysalan sekä matkailu- ja ravitsemisalan työvoiman tarpeeseen vastataan lisäämällä maahanmuuttajataustaisille kohdennettuja tutkinnon osista koostuvia koulutuksia (mm. hoiva-avustajakoulutus), joissa on opiskelijoille tarjolla laaja suomen kielen tuki. Vuoden 2022 aikana käynnistyy lisäksi uusia paikallisia tutkinnon osia kuten elokuva- ja tapahtuma-alalla työskentely sekä dronen ammattikäyttö. Pohjois-Kymenlaakossa Eduko pyrkii vastaamaan toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin kehittämällä mm. innovatiivisia koulutusratkaisuja omavaraisuusasteen nostoon ja huoltovarmuuteen. Näissä keskeisiä koulutusaloja ovat logistiikka ja luonnonvara-ala.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Talouskasvu on hidastunut, kuluttajien luottamus romahtanut ja ostovoima supistunut.
- Sijainti rajamaakuntana voi olla mainehaitta esimerkiksi asuntokaupassa, yritysten sijoittumisessa, investoinneissa tai matkailussa. Maan sisäinen nettomuutto on ollut aikaisempaa negatiivisempaa.
- Venäjän viennin päättyminen on voinut vaikuttaa yksittäisiin yrityksiin paljonkin. Laajemmassa kuvassa yritysentsäessä ei ole suurta kriisiä.
- Energian käytön hallinta on yrityksille yhä keskeisempi osa liiketoimintaa. Kalliit energian hinnat ja mahdolliset saatavuusongelmat heikentävät huomattavasti elinkeinoelämän näkymiä.
- Maakunnassa on käynnissä paljon uusia energiahankkeita. Isoja hankkeita on myös suunnitteluasteella.
- Puun tuonnin lakkaaminen on iso haaste (sellu- ja paperiteollisuudessa sekä hakelämmön osalta). Korvaavien toimitusketjujen rakentaminen vaatii aikaa ja lisää kilpailua kotimaisesta puusta. Logistiikkavirrat muuttuvat ja raaka-aineiden kustannukset nousevat.
- Toistaiseksi metsäyhtiöt ovat pystyneet korvaamaan tuontipuuta kotimaisella ja Baltiasta tuodulla raaka-aineella, mutta etenkin koivukuitupuusta voi tulla pulaa.
- Konepajateollisuudessa loppuvuoden näkymissä on epävarmuutta, mutta yritysten tilanteessa on eroja.
- Rakentamisessa epävarmuus tulevasta hillitsee investointeja ja rakentaminen todennäköisesti vähenee. Tilanne on johtanut jo suunniteltujen projektien siirtämisiin ja peruuntumisiin.
- Suomi on päättänyt rajoittaa merkittävästi itärajan matkustusliikennettä.
- Kotkan kantasataman uusi risteilyterminaali on valmistunut. Hankkeessa alun perin tavoiteltu säännöllinen matkustajalaivayhteys Pietariin ei ole enää suunnitelmassa. Laivavarustamat ovat etsineet korvaavia satamia Pietarin tilalle, mikä toi lisää risteilijöitä HaminaKotkan satamaan.
- Vähittäiskaupan hinnannousupaineet ovat suuret, myyntiodotukset pessimistisiä ja kuluttajien luottamus alhainen. Venäläisistä ostajista riippuvaisten itärajaseudun vähittäiskauppojen tilanne on erittäin haasteellinen.
- Kuljetusyritysten kannattavuusodotukset ovat edelleen heikot. Korkeat kuljetuskustannukset heijastuvat myös muille toimialoille, kuten kauppaan ja teollisuuteen. Venäjää vastaan nostetut pakotteet estävät venäläisten ja valkovenäläisten rekkojen liikennöinnin Suomeen, mikä on vaikuttanut voimakkaasti raskaan liikenteen määriin.
- Kouvolan rautatie- ja maantieteterminaalin (RRT) rooli on muuttunut; liike-toimintamahdollisuuksia etsitään erityisesti kasvavista kotimaisten virtojen logistiikasta.

- HaminaKotkan satamassa transito- ja vientiliikenne on vähentynyt. Kokonaisliikenne on kuitenkin plussalla kasvaneen tuonnin ja kotimaanliikenteen ansiosta.
- VR ajaa idän tavaraliikenteen alas viimeistään vuoden loppuun mennessä. Vaikutus liiketoimintaan on merkittävä esimerkiksi HaminaKotkan satamassa.
- Maatalous on jo pitkään ollut kannattavuuskriisissä. Tuotantokustannusten (esimerkiksi polttoaineet, sähkö, lannoitteet, rehut) nousu on ajanut monia maatiloja maksuvalmiuskriisiin. Viljelypinta-alan pieneneminen ja tilojen lopettaminen voi kiihtyä.
- On mahdollista, että energia-, materiaali- ja hintakriisien pitkittyessä lomautuksia ja irtisanomisia nähdään esimerkiksi logistiikassa, rakentamisessa, kaupassa ja teollisuudessa.
- Ukrainalaisia työttömiä työnhakijoita on parin viime kuukauden aikana ilmoittautunut TE-toimistoon kevättä enemmän. Ukrainalaisia on ohjautunut entistä enemmän kielellisiin alkukartoituksiin sekä maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen.
- Sota kasvattaa joidenkin ammattiryhmien ja alojen työvoimakysyntää (esimerkiksi ympäristö- ja energia-alan asentajat ja asiantuntijat, rajaturvallisuus sekä eräät huoltovarmuuteen liittyvät alat, erityisesti energia- ja kyberturvallisuus).

10 Etelä-Karjala

Taulukko 9. Avainluvut Etelä-Karjala.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	126 107	126 921	130 506	-0,6 %	-3,4 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	5 410	5 817	7 408	-7,0 %	-27,0 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	513	572	965	-10,3 %	-46,8 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	1 439	1 768	2 531	-18,6 %	-43,1 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	9,6 %	10,3 %	12,4 %	-0,7 %-yks.	-2,8 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	1 140	991	593	15,0 %	92,2 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Etelä-Karjalassa sijaitsee yksi Euroopan merkittävimmistä metsäteollisuuden keskittymistä. Metsäteollisuuden uusiutuminen on ollut ja on yhä Etelä-Karjalan aluetalouden kannalta keskeinen kysymys. Toimialan osuudet maakunnan tuotoksesta, arvonlisästä, työllisistä ja investoinneista ovat moninkertaisia maakuntien keskiarvoon verrattuna. Myös monet muut alueen vahvat toimialat, kuten koneiden ja laitteiden korjaus sekä varastointi ja liikennettä palvelevat alat, kytkeytyvät tiiviisti metsäteollisuuteen. Muita vahvoja toimialoja ovat mm. matkailu, kauppa, ICT-ala sekä ympäristö- ja energia-ala.

Tulevaisuuden haasteet liittyvät elinvoimaisuuteen, osaamisen nostamiseen, työvoiman kohtaantoon sekä osaamispohjaisten kasvuyritysten mukaanpääsyyn globaaliin talouskasvuun. Etelä-Karjalassa yrityskenttä koostuu vahvasti mikro- ja pienyrityksistä sekä teollisuuden suuryrityksistä. Haasteena on houkutella yrityksiä sijoittumaan maakuntaan. Tähän

tarvitaan eri elinkeinotoimijoiden yhteistä koordinoitua. Kuluva vuoden alkupuoliskolla väestökehitys oli negatiivista lähes kaikissa Etelä-Karjalan kunnissa (pl. Rautjärvi ja Taipalsaari). Maakunnan väestö vähentyi kaikkiaan noin 700 henkilöllä. Venäjän hyökkäyssodan myötä sijainti rajamaakuntana voi näyttäytyä myös mainehaittana esimerkiksi asuntokaupassa, yritysten sijoittumisessa, investoinneissa, matkailussa tai kansainvälisten opiskelijoiden sijoittumisessa. Maan sisäinen nettomuutto oli alkuvuonna noin 100 henkeä negatiivisempi kuin vuosi sitten. Maahanmuuton osalta maakunta on muuttovoittoinen. Saimaaseen perustuvien vahvuuksien hyödyntämisessä on alueella vielä paljon mahdollisuuksia, niin monipaikkaisuudessa kuin kaikessa muussakin. Lappeenrannan elinkeinorakenne on Imatraa monipuolisempi, ja yhteiskuntatieteellisen koulutuksen saaminen Lappeenrannan-Lahden teknillisen yliopiston (LUT) yhteyteen parantaa merkittävästi alueen elinvoimaa.

Kokonaistyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys ovat laskussa. Työllisyysaste oli vuoden toisella neljänneksellä 73,9 %, mikä on lähes kahdeksan prosenttiyksikköä edellisvuoden vastaavaa ajankohtaa korkeampi. Naisten työllisyysaste on nyt selvästi miesten työllisyysastetta suurempi.

Ennen Venäjän hyökkäyssodan käynnistymistä rajat ylittävä yhteistyö Suomen ja Venäjän välillä oli tiivistä. Sota vaikuttaa raaka-aineiden saatavuuteen, hintoihin, tuotantoon, investointeihin, matkailuun, logistiikkaketjuihin ja kulutukseen. Talouskasvu on hidastunut, kuluttajien luottamus romahtanut ja ostovoima supistunut. Suuressa osassa tuotteita ja palveluja on edelleen hinnannousupaineita. Energian hinta ja mahdolliset saatavuusongelmat heikentävät selvästi elinkeinoelämän kokonaistilannetta. Sodan seuraukset ovat riippuvaisia kriisin kestosta, mahdollisesta laajenemisesta ja pakotepolitiikasta. Pakotteet ovat todennäköisesti pitkäkestoisia ja Venäjällä tulisi tapahtua oleellisia poliittisia muutoksia, jotta niitä voitaisiin purkaa. Todennäköinen Nato-jäsenyys muuttaa Etelä-Karjalan geopolittista asemaa ja samalla lisää paineita turvata elinvoimaista ja taloudellisesti vahvaa rajaseutua.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Konkurssien määrä on ollut suunnilleen samalla tasolla viimevuotiseen verrattuna. Uusimman Pk-yritysbarometrin mukaan yleiset suhdannenäkymät ovat Etelä-Karjalassa samalla tasolla kuin koko maassa (saldoluku -5). Alueen pk-yrityksillä on heikompi odotus liikevaihdon kehityksen, henkilökunnan määrän ja kannattavuuden suhteen kuin koko maassa. Lappeenrannan seutukunnassa näkymät ovat Imatraa valoisammat.

Etelä-Karjalassa on merkittävä määrä yrityksiä, joiden liiketoiminta on perustunut venäläisturismiin. Lisäksi pakotteet osuvat suoraan tai välillisesti kaikkiin yrityksiin, joilla on

Venäjän-kauppaa. Venäjän-viennin päättyminen on voinut vaikuttaa yksittäisiin yrityksiin paljonkin. Lyhyellä aikavälillä korvaavien markkinoiden löytyminen voi olla haasteellista, mutta laajemmassa kuvassa yritys kentässä ei ole suurta kriisiä. Maakunnan yritykset ovat selvästi vähentäneet vientikauppaa Venäjälle jo Krimin kriisistä lähtien. Muualle EU-alueen ulkopuolelle vienti vetää hyvin.

UPM, Stora Enso ja Metsä Group ovat ilmoittaneet ennätystuloksista huhti-kesäkuussa. Myös odotukset koko vuoden tuloksista ovat korkealla. Isojen metsäyhtiöiden päämarkkinat ovat muualla kuin Venäjällä – esimerkiksi Stora Enson ja Metsä Groupin liikevaihdosta 2–3 % on tullut Venäjältä. Maakunnassa on myös menossa isoja investointeja metsäteollisuuteen. Ne osaltaan parantavat alueen metsäteollisuuden kilpailukykyä. Mikäli metsäteollisuuden tuotantoa joudutaan Keski-Euroopassa rajoittamaan maakaasun saatavuuden vuoksi, vähenee näiden tuotteiden tarjonta. Se saattaa koitua suomalaisen metsäteollisuuden eduksi.

Puun tuonnin lakkaaminen on iso haaste (sellu- ja paperiteollisuudessa sekä hakelämmön osalta). Korvaavien toimitusketjujen rakentaminen vaatii aikaa ja lisää kilpailua kotimaisesta puusta. Logistiikkavirrat muuttuvat ja raaka-aineiden kustannukset nousevat, sillä puuta tuodaan jatkossa aiempaa kauempaa ja kalliimmalla. Metsäbiomassan käyttö lisääntyy myös energiasektorilla, kun venäläistä energiaa korvataan kotimaisella metsäbioenergialla. Etelä-Karjalassa hakkuut ovat jo välillä ylittäneet vuotuisen kasvun, ja vain 15 % Etelä-Karjalassa jalostetusta puusta tulee omasta maakunnasta. Toistaiseksi metsäyhtiöt ovat pystyneet korvaamaan tuontipuuta kotimaisella ja Baltiasta tuodulla raaka-aineella, mutta etenkin koivukuitupuusta voi tulla pulaa.

Maakaasu on ollut aiemmin kilpailuetu monille Etelä-Karjalan teollisuusyrityksille, mutta nyt etu on menetetty. Maakaasusta pyritään nyt eroon mahdollisimman nopeasti ja yritykset etsivät keinoja korvata maakaasua investoimalla korvaaviin ratkaisuihin, mutta lupien saaminen ja työt vievät aikaa. Pienten yritysten taloudelliset mahdollisuudet korvata maakaasua ovat selvästi vähäisemmät kuin suurilla yrityksillä. Etenkin teollisuudessa on osin jouduttu palaamaan fossiiliseen energiaan.

Maakunnassa on käynnissä laajasti uusia hankkeita tai kohteita, joissa siirrytään vihreämpiin energiamuotoihin. Lisäksi suunnitteluvaiheessa on isoja energiainvestointeja. Esimerkiksi Kemira ja Ovako selvittävät yhteistyössä, onko vedyn siirtojärjestelmä Kemiran Joutsenon tehtaan ja Ovakon Imatran tehtaan välillä mahdollista ottaa käyttöön. Niin Ovako pystyisi korvaamaan maakaasua vedyllä. Energiayhtiö St1 suunnittelee rakentavansa sadan miljoonan euron metanoli-tehtaan Lappeenrantaan. Sekä Imatralle että Lappeenrantaan suunnitellaan isoa aurinkopuistoa. Uusiutuvan energian lisäämiseen tuulivoiman avulla liittyy itäisessä Suomessa erityisiä haasteita puolustusvalvonnan näkökulmasta. Tuulivoiman lisärakentamiseksi on etsittävä ratkaisuja siten, että tuulivoiman lisärakentaminen

on nykyistä laajemmin mahdollista myös itäisessä Suomessa. Lyhyellä tähtämellä menetetään nyt tuulivoimainvestointeja ja kiinteistöverotuloja. Pitkällä tähtämellä vaarana on, että alueelle ei saada uutta energiaintensiivistä teollisuutta, mikäli alueella ei tuoteta riittävästi puhdasta energiaa.

LUTin tutkimus on oleellinen maakunnan energiasektorin kehityksessä. Se koordinoi valtakunnallisesti vihreän sähköistämisen innovaatiotyötä vuosien 2023–24 aikana rakentaen kansallista yhteistyöverkostoa. LUTissa tehdään jatkuvaa tuotekehitystyötä. Nyt yliopisto on kehittänyt tehokkaan tavan tuottaa edullista ja vähäpäästöistä polttoainetta jätepuusta. Jätepuusta vedyn avulla valmistettava bioetanoli tuottaa jopa 75 prosenttia vähemmän kasvihuonekaasupäästöjä kuin tavallinen bensiini. Vähäpäästöisen polttoaineen saaminen kaupalliseen levitykseen vie arviolta noin viisi vuotta.

Konepajateollisuudessa yritysten välillä on suuria eroja ja loppuvuoden näkymät ovat osin epävarmat. Vaikka raaka-aineiden hinnat on hieman tasaantuneet, komponenttien saatavuusongelmat jatkuvat. Alueen suurelle työllistäjälle Ovakolle Pohjoismaiden jälkeen suurimmat vientimarkkinat ovat Saksa, Britannia ja Ranska. Venäjän teräs puuttuu maailmanmarkkinoilta, ja toistaiseksi tilauskanta on ollut hyvä. Ovako käyttää perusraaka-aineenaan kierrätysterästä, joka saadaan Suomesta.

Rakentaminen näyttäytyy etenkin Lappeenrannan keskustassa asuin- ja liikerakentamisena. Monet kaavat ovat saaneet lainvoiman ja rakennushankkeita on käynnistynyt. Suunnitteilla olevissa rakennushankkeissa korostuu liikunta- ja koulupaikkarakentaminen. Asuntorakentamisen osalta Lappeenrannassa on haettu melko paljon rakennuslupia, mutta asuntojen rakentamista ei ole aloitettu lupien tahtiin. Rakennusmateriaalien hintataso ja epävarmuus tulevasta hillitsevät investointeja ja rakentaminen todennäköisesti vähenee. Viime aikoina raaka-aineiden hinnoissa on ollut jonkin verran nähtävissä rauhoittumisen merkkejä, mutta tavarantoimittajilla on edelleen vaikeuksia hinnoitella tarjouksia. Osassa rakennusmateriaaleja toimitusvarmuus ja saanti takkuavat. Vaikutukset ovat jo johtaneet jo suunniteltujen projektien siirtämisiin ja peruuntumisiin. Aikalisä on otettu mm. Etelä-Karjalan keskussairaalan remontin, Sammontalon ja Imatran liikuntapaikkarakentamisen osalta.

Matkailu eli yli kaksi vuotta ilman venäläisiä turisteja. Tämä näkyi paikallisten yrittäjien kasvuvirassa ja matkustajaprofiilien muutoksina. Se näkyi myös työttömyytenä, yritysten toiminnan lopettamisina ja tuotetarjonnan kapenemisena. Vaikutukset laskettiin vajaassa miljoonassa eurossa per päivä ja negatiiviset työllisyysvaikutukset vuosina 2020–2021 olivat noin 2 000 henkilötyövuotta. Matkustajien määrä Suomen ja Venäjän välisellä rajalla kasvoi Venäjän poistettua maarajojen ylityksiä koskevat koronarajoitukset. Liikennemäärät olivat kuitenkin kaukana ajasta ennen rajoituksia. Suomi on päättänyt rajoittaa

merkittävästi itärajan matkustusliikennettä. Päätöksellä pyritään estämään venäläinen turismi ja siihen liittyvä kauttakulku.

Kotimaanmatkailu on ollut viime aikoina nousussa. Matkailutilastojen mukaan yöpymiset majoitusliikkeissä kasvoivat tammi-elokuussa 16 % (koko maa +34 %). Kotimaisten matkailijoiden yöpymisten määrä kasvoi 11 %, kun taas ulkomaalaisten yöpymisiä oli 200 % edellisvuotta enemmän. Kesäkuukaudet ovat olleet edellisvuotta heikompia, ja matkailun liikevaihto on laskenut. Valtaosa liikevaihdosta syntyy suomalaisista asiakkaista. Venäläisen tai aasialaisen matkailun varaan ei enää lasketa, vaan nyt tavoitellaan kotimaisia ja keskieu-rooppalaisia asiakkaita.

Venäjän hyökkäyssota on peruuttanut myös matkailuinvestointeja. Lappeenranta luopuu satamaan suunnitellusta saunamaailmasta, koska geopoliittinen tilanne, venäläisturistien kato sekä rakennuskustannusten nousu karkottivat kiinnostuneet investoijat. Myös sataman matkaparkkisuunnitelmat on peruttu. Lappeenrannan keskustassa sijaitsevassa Weeran korttelissa Venäjän tilanteen epävarmuus on jäädyttänyt uuden hotellin rakentamissuunnitelmat. Lappeenrannan kesäkävijät riittäisivät hyvinkin uuden hotellin rakentamiseen, mutta talvikävijöiden määrä ei riitä ilman itänaapurista tulevia asiakasvirtoja. Kansainvälisten matkailijaryhmien peruutuksia on ollut toistaiseksi vähän.

Matkailussa on edelleen kehittämispotentiaalia ja siinä panostetaan entistä selkeämmin yhteistyöverkostoihin ja Saimaan alueen tuotteistamiseen. Alueella kehitetään mm. ruokamatkailua. Uskoa matkailuun ilmentää myös Etelä-Karjalan osuuskauppa Eekoon aikomukset rakentaa nykyisen hotelli Lappeen yhteyteen tornihotelli. Kyseessä on arviolta 20–30 miljoonan euron hanke. Ennen tornihotellin rakennustöiden valmistumista Eekoo toteuttaa nykyisen hotellin laajan peruskorjauksen. Itäisen Suomen elinvoimaa on päätetty hallituksen taholta vahvistaa myös matkailua tukevilla toimenpiteillä. Kutilan kanavan hankkeeseen osoitetaan 12,5 miljoonan euron investointivaltuus ja Imatran erämuseon investointihanketta vauhditetaan.

Ennen koronapandemiaa noin 60 prosenttia Lappeenrannan lentoaseman asiakaskunnasta oli venäläisiä. Osaksi venäläisten matkustuspotentiaalin vuoksi lentoasemalle saatiin uusia lentoreittejä. Tällä hetkellä lentoreittejä on yksi. Lappeenrannan lentokenttä on talousvaikeuksissa, koska lentoasema ei saanut hakemaansa valtionavustusta. Traficom katsoo, etteivät lentoaseman omaehtoiset taloudelliset edellytykset ja kannattavuusnäköymät ole lähitulevaisuudessa hyvät. Traficom in avustuspäätökseen haetaan parhaillaan oikaisua. Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavia toimenpiteitä selvittäneen työryhmän loppuraportissa todetaan, että Lappeenrannan kentän toiminnan turvaamiseksi etsitään ratkaisu eri hallinnonalojen yhteistyössä.

Etelä-Karjalaan suunniteltuja liikenneinvestointeja on geopolittisen tilanteen vuoksi peruuntumassa noin 200 miljoonan euron arvosta. Summa koostuu seuraavista hankkeista: Saimaan kanavan remonttiin suunnattu investointipäätös on peruttu. Väylän investointiohjelmaan 2022–2029 sisältyneet raidehankkeet Imatran ja Vainikkalan rajanylityspaikoille on uudesta investointiohjelmaluonnoksesta vedetty pois. Hallitusohjelmaan kirjattu Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistäminen jäi toteuttamatta, ja Parikkalan raja-asema on suljettu kokonaan. Pelkästään rakentamisen aikaiset työllisyysvaikutukset olisivat hankkeissa olleet tuhansia henkilötyövuosia. Lisäksi sota on vaikuttanut teiden suunnitteluhankkeisiin: esimerkiksi Lappeenranta–Nuijamaa -yleissuunnitelman hyväksymisprosessi keskeytettiin. Hankkeen tiejärjestelyihin kuului myös oleellisesti Nuijamaan raja-aseman kehittäminen ja laajentaminen, jolle ei nyt ole perusteita. Budjettiriihessä Karjalan radalle myönnettiin yli 30 miljoonan euron rahoitus. Suurin lähiaikoina käynnistettävistä hankkeista on Kouvola–Luumäki pohjoisen raiteen päällysrakenteen uusiminen (20 M€). Luumäki–Joutsenon välisen kaksoisraiteen ratasuunnitelma on käynnistetty keväällä 2022, mutta rakentamisen rahoittaminen jää seuraavan hallituksen päätettäväksi.

Kuljetusyriyten kannattavuusodotukset olivat jo ennen kriisiä huonot. Kannattavuutta alentavat erityisesti polttoainekustannukset, mutta myös esimerkiksi kaluston huolto on kallistunut. Venäjää vastaan nostetut pakotteet estävät venäläisten ja valkovenäläisten rekkujen liikennöinnin Suomeen, mikä on vaikuttanut voimakkaasti raskaan liikenteen määrään. Saimaan kanava on ollut merkittävä kuljetusväylä Itä-Suomen teollisuudelle ja kuljetukset ovat olleet kustannustehokkaita. Kanavassa liikkunut tavaramäärä vastaa yli 50 000 rekkakuormallista tavaraa, joka on nyt siirtynyt Kaakkois-Suomen ja itäisen Suomen teille ja rautateille. Vaihtoehtoiset kuljetusmuodot ovat yrityksille kalliita, hitaita tai muuten huonosti toimivia. Tämä luo lisää kustannuspainetta ja haasteita yritysten kilpailukyville. Venäjän toiminta on tehnyt liikennöinnin kanavalla riskialttiiksi pitkäksi aikaa. Kun uudet kuljetusreitit ovat vakiintuneet, paluu kanavan käyttöön on entistäkin vaikeampaa. Saimaan kanavan liikenteen häiriötilanne vaikuttaa rahtilaivojen puuttumisen takia koko Saimaan syväväylän rahtiliikenteeseen. Lappeenrannan Mustolan satamassa ja logistiikka-alueella yritysten väliavarastointitarpeet ovat jo nyt kasvaneet ja tulevaisuudessa alueen rooli tulee myös korostumaan logistiikan solmukohtana.

VR on päättänyt vetäytyä Venäjältä. Tavoitteena on ajaa idän tavaraliikenne alas vuoden loppuun mennessä. Vaikutus liiketoimintaan on niin merkittävä, että kaikkea idän tavaraliikennettä ei pystytä korvaamaan. Vainikkalan ja Imatrankosken tavarasemat lakkautetaan. Työtehtävät loppuvat kymmeniltä työntekijöiltä. Lisätyöllisyysvaikutuksia on ollut myös eri huolintaliikkeiden irtisanomisilla ja lomautuksilla.

Päivittäistavarakauppojen liikevaihdon kehitys ei perustu enää kulutuksen kasvuun, vaan se kasvaa hintojen nousun myötä. Vähittäiskaupassa on edelleen hinnannousupaineita, myyntiodotukset pessimistisiä ja kuluttajien luottamus alhainen. Suurimmassa ahdingossa

ovat koruja, elektroniikkaa ja muotivaatteita myyvät erikoisliikkeet, joiden asiakkaista iso osa on ollut venäläisiä. Erikoistavarakauppaan vaikutuksia tulee myös maailmanlaajuisen, jo koronapandemian aikana voimistuneen komponenttipulan sekä logististen haasteiden muodossa (mm. konttipula).

ICT-alalla näkymät ovat tällä hetkellä pääosin hyvät. Taustalla on pitkälti yritysten toimintojen digitalisoituminen.

Fazer on ilmoittanut, että Lappeenrannan makeistehtaan toiminta siirtyy Lahden uuteen tehtaaseen vaiheittain vuosien 2025–2027 aikana. Fazer on Lappeenrannan toiseksi suurin teollinen työnantaja UPM:n Kaukaan tehtaiden jälkeen. Makeistehtaalla työskentelee noin 400 työntekijää. Toiminta nykyisessä makeistehtaassa jatkuu normaalisti siirtoon asti.

Alkutuotannolla on olennainen rooli maan huoltovarmuudessa. Ala on jo pitkään ollut kannattavuuskriisissä. Lisäksi tuotantokustannusten (esimerkiksi polttoaineet, sähkö, lannoitteet, rehut) nousu on ajanut monia maatiloja maksuvalmiuskriisiin. Vaikka tuottajahinnat ovat viime vuoteen verrattuna nousseet, eivät ne riitä kattamaan nousseita kustannuksia. Lannoitemarkkinat ovat edelleen epävarmat. Lannoitteiden hinnannousu ja saatavuuden heikkeneminen voi johtaa peltojen jättämiseen ruokatuotannon ulkopuolelle. Kustannusten nousu ja epävarmuus tulevasta voi myös kasvattaa lopettaneiden maatilojen määrää.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Elokuun 2022 tilastojen mukaan Etelä-Karjalassa oli noin 5 400 työtöntä. Luku on 7 % edellisvuoden vastaavaa ajankohtaa pienempi (koko maa -15 %). Lomautettuja oli maakunnassa noin 200, joka on 43 % viimevuotista vähemmän. Työttömiä (ilman lomautettuja) oli 5 % vuoden takaista vähemmän. Työttömyys on kohdistunut laajasti eri ammattiryhmiin, mutta eniten palvelu- ja myyntitehtäviin sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöihin. Nyt on tiedossa jo logistiikka-alan lomautuksia ja irtisanomisia. On mahdollista, että energia-, materiaali- ja hintakriisien pitkittyessä niitä nähdään myös rakentamisessa, teollisuudessa ja kaupan alalla.

Työttömien osuus työvoimasta on valtakunnallista keskiarvoa korkeampi. Osuus oli nyt 9,6 % (koko maa 9,1 %), kun vuosi sitten osuus oli 10,3 %. Alle 25-vuotiaita työttömiä on Etelä-Karjalassa noin 500 eli 10 % edellisvuotta vähemmän (koko maa -22 %). Etelä-Karjalassa 10 % nuoresta työvoimasta oli työttömänä (koko maa 11 %).

Miesten työttömyys on vähentynyt hieman naisten työttömyyttä enemmän. Ulko-maalaiisten työttömien määrä kasvoi (+15 %). Kasvu selittyy ukrainalaisten kasvaneella

hakijamäärällä. Ulkomaalaisten työttömyysaste (26 %) oli valtakunnallista keskiarvoa (23 %) suurempi. Yli vuoden työttömänä olleita oli noin 1 400 henkilöä – tämä on 19 % vähemmän kuin edellisvuonna (koko maa -17 %). Yli kaksi vuotta työttömänä olleiden määrä kasvoi 11 %. Työttömyyden rakenneongelmat jatkuvat: rakennetyöttömiä oli 64 % kaikista työttömistä (koko maa 63 %).

Työvoiman kysyntä on edellisvuotta suurempaa. Työ- ja elinkeinotoimistoon ilmoitettiin (tammi-elokuun 2022 aikana) noin 9 900 uutta työpaikkaa eli 19 % enemmän kuin edellisvuonna samaan aikaan (koko maa +35 %). Avoimia työpaikkoja oli eniten myyjille, toimisto- ja laitossiivoojille, myyntiedustajille ja lähihoitajille.

Osaajapula on edelleen vaikea ja koettelee laajasti eri toimialoja. Kasvavan kysynnän lisäksi kohtaantotilannetta vaikeuttaa eläköityminen, vanhentunut osaaminen, alaa vaihtavien kasvanut määrä, väestön väheneminen ja osin myös opintojen viivästyminen. Ammattibarometrin mukaan pula-ammattien määrä ei ole enää kasvanut, mutta pula-ammatteja on paljon ja ne kohdistuvat laajasti eri toimialoille. Selkein työvoimapula on sote-sektorilla, mutta pula näkyy selvästi myös metalliteollisuudessa ja rakennusalalla. Sote-alan tilanne etenkin julkisella puolella on ollut ennätyksellisen vaikea erityisesti sairaanhoitajien ja lääkäreiden osalta. Kone- ja tuotantotekniikan ammattilaisista on maakunnassa kova pula. Tekijöitä tarvitaan eri teollisuusalojen valmistus-, asennus- sekä kunnossapitotehtäviin. Eri-työsosaamista vaativien asiantuntijatehtävien täyttäminen teollisuudessa ja rakennusalalla on ollut jo pitkään hankalaa. Koronan myötä tapahtuneet toimialasiirtymät esimerkiksi ravintola- ja tapahtumateollisuusosalta kiristävät edelleen työmarkkinoita. ICT-alan työvoimapula on hieman rauhoittunut edellisistä vuosista, mutta edelleen ICT-alan ammattilaisille on edelleen suuri tarve. Varsinaisia ylitarjonta-ammatteja on vähän.

Maakunnassa on paljon erityisesti matkailuun ja liiketoimintaan liittyvää Venäjä-osaamista, jonka kehittämiseen ei lähivuosina panosteta. Sota kasvattaa joidenkin ammattiryhmien ja alojen työvoimakysyntää (esimerkiksi ympäristö- ja energia-alan asentajat ja asiantuntijat, rajaturvallisuus sekä eräät huoltovarmuuteen liittyvät alat, erityisesti energia- ja kyberturvallisuus). Kriisi vaikuttaa myös kausityöntekijöiden ja alkutuotannon kokoaikaisen työntekijöiden saatavuuteen. Suuri osa ukrainalaisista toivonee nopeaa työllistymistä Suomen työmarkkinoille. Osaamisen tunnistamista on tehtävä mahdollisimman ripeästi. Työllistymisen esteenä voi olla myös kielitaito. Ukrainalaisten (sekä muiden maahanmuuttajataustaisten) osaajien työllistymistä voidaan edesauttaa mm. kielikoulutuksilla, työelämään liittyvillä tukipalveluilla ja koulutuksella. Tarvitaan hallinnonalojen ylittävää yhteistyötä ja joustavia, nopeita koulutus- ja työllistymisratkaisuja. LAB-ammattikorkeakouluun ja LUT-yliopistoon hakeneiden ukrainalaisten määrä on jäänyt odotettua pienemmäksi. LAB-ammattikorkeakoulu ja LUT varasivat ukrainalaisille yhteensä 120 maksutonta opiskelupaikkaa, mutta hakijoita on ollut vain muutamia. Ukrainalaisten kiinnostus suomen

kielen opintoihin ja TUVA-koulutukseen on kasvussa. Myöhemmin tämä tulee näkymään myös ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa.

Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymällä on uusia koulutusavauksia ulkomaalaisten koulutusten osalta. Keniasta ja Kaukoidästä tulee opiskelijoita niille aloille, joilla maakunnassa on kaikkein eniten työvoimapulaa, kuten lähihoitajia, kokkeja ja siivoojia. Tulijoilla on pohjakoulutus ja vuoden koulutuksella täällä suoritetaan suomalainen perustutkinto ulkomailla suoritettuna koulutuksen päälle. Korkeakoulusektori on kokenut viime vuosina isoja rakenteellisia muutoksia. LAB-ammattikorkeakoulussa on panostettu erityisesti joustaviin koulutusratkaisuihin, kuten täysin verkossa toteutettaviin sekä erilaisiin verkkopainotteisiin tutkintoihin. LUT-yliopistolle myönnetty yhteiskuntatieteiden koulutusvastuu kasvat-
taa alueen veto- ja pitovoimaa. Koulutus valmistaa yhteiskuntatieteilijöitä yksityissektorille liikkeenjohtoon sekä sen tutkimukseen. Kandidaatin tutkintoon johtava koulutus käynnistetään 60 aloittajalla vuonna 2023. Vuotta myöhemmin päästään etenemään myös maisteriopintoihin. Yliopiston tavoitteena on, että uusi tiedekunta voisi tuoda yliopistolle vuoteen 2030 mennessä noin tuhat uutta opiskelijaa ja sata uutta henkilökunnan jäsentä. Itäisen Suomen avustuspaketista odotetaan panostuksia TKI-toimintaan ja korkeakoulusektorin aloituspaikkoihin.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Venäjän hyökkäyssota vaikuttaa raaka-aineiden saatavuuteen, hintoihin, tuotantoon, investointeihin, matkailuun, logistiikkaketjuihin ja kulutukseen.
- Talouskasvu on hidastunut, kuluttajien luottamus romahtanut ja ostovoima supistunut.
- Sijainti rajamaakuntana voi näyttäytyä myös mainehaittana esimerkiksi asuntokaupassa, yritysten sijoittumisessa, investoinneissa, matkailussa tai kansainvälisten opiskelijoiden sijoittumisessa. Maan sisäinen nettomuutto on ollut aikaisempaa negatiivisempaa.
- Todennäköinen Nato-jäsenyys muuttaa Etelä-Karjalan geopoliittista asemaa ja samalla lisää paineita turvata elinvoimaista ja taloudellisesti vahvaa rajaseutua.
- Etelä-Karjalassa on merkittävä määrä yrityksiä, joiden liiketoiminta on perustunut venäläisturismiin.
- Venäjän viennin päättyminen on voinut vaikuttaa yksittäisiin yrityksiin paljonkin. Laajemmassa kuvassa yritysentsyissä ei ole suurta kriisiä.
- Puun tuonnin lakkaaminen on iso haaste (vaikutus sellu- ja paperiteollisuuteen sekä hakelämpöön). Logistiikkavirrat muuttuvat ja raaka-aineiden kustannukset nousevat. Toistaiseksi metsäyhtiöt ovat pystyneet korvaamaan tuontipuuta kotimaisella ja Baltiasta tuodulla raaka-aineella, mutta etenkin koivukuitupuusta voi tulla pulaa.

- Metsäbiomassan käyttö on kasvanut myös energiasektorilla, kun venäläistä energiaa korvataan kotimaisella metsäbioenergialla.
- Energian käytön hallinta on yrityksille yhä keskeisempi osa liiketoimintaa. Kalliit energian hinnat ja mahdolliset saatavuusongelmat heikentävät selvästi elinkeinoelämän näkymiä.
- Maakaasu on ollut aiemmin kilpailuetu monille Etelä-Karjalan teollisuusyrityksille, mutta nyt etu on menetetty. Maakaasusta pyritään nyt eroon nopeasti ja yritykset etsivät keinoja korvata maakaasua investoimalla korvaaviin ratkaisuihin, mutta lupien saaminen ja työt vievät aikaa.
- Teollisuudessa on osin jouduttu siirtymään fossiiliseen energiaan.
- Maakunnassa on käynnissä laajasti uusia hankkeita tai kohteita, joissa siirrytään vihreämpiin energiamuotoihin. Suunnitteluvaiheessa olevia isoja hankkeita on useita.
- Konepajateollisuudessa hintojen nousu on hieman tasaantunut, mutta komponenttipula aiheuttaa vaikeuksia. Yritysten tilanteessa on eroja, mutta loppuvuoden näkymät ovat osin epävarmat.
- Rakentamisessa hintojen nousu ja epävarmuus tulevasta hillitsevät investointeja ja rakentaminen todennäköisesti vähenee. Tilanne on johtanut jo suunniteltujen projektien siirtämisiin ja peruutumisiin.
- Suomi on päättänyt rajoittaa merkittävästi itärajan matkustusliikennettä.
- Myös matkailuinvestointeja on peruuntunut.
- Lappeenrannan lentokenttä on talousvaikeuksissa. Osaksi venäläisen matkustuspotentiaalın vuoksi lentoasemalle saatiin uusia lentoreittejä.
- Etelä-Karjalaan suunniteltuja liikenneinvestointeja on peruuntunut noin 200 miljoonan euron arvosta (mm. Saimaan kanavan remontti, Väylän investioitiohjelmaan 2022–2029 sisältyneet raidehankkeet Imatran ja Vainikkalan rajanylityspaikoille, Parikkalan rajanylityspaikan kansainvälistäminen).
- Saimaan kanava on ollut merkittävä kuljetusväylä Itä-Suomen teollisuudelle ja kuljetukset ovat olleet kustannustehokkaita. Vaihtoehtoisten kuljetusmuotojen käyttö luo lisää kustannuspainetta ja haasteita yritysten kilpailukyvyille.
- Vähittäiskaupan hinnannousupaineet ovat suuret, myyntiodotukset pessimistisiä ja kuluttajien luottamus alhainen. Suurimmassa ahdingossa ovat koruja, elektroniikkaa ja muotivaatteita myyvät erikoisliikkeet, joiden asiakkaita iso osa on ollut venäläisiä.
- VR ajaa idän tavaraliikenteen alas viimeistään vuoden loppuun mennessä. Vaikutus liiketoimintaan on merkittävä, eikä kaikkea idän tavaraliikennettä ei pystytä korvaamaan. Vainikkalan ja Imatrankosken tavara-asetat lakkautetaan. Työpaikkavaikutus on merkittävä, huomioiden VR:n irtisanomisten lisäksi myös huolintayhtiöiden lomautukset ja irtisanomiset.
- Kuljetusyritysten kannattavuusodotukset ovat edelleen heikot. Venäjää vastaan nostetut pakotteet estävät venäläisten ja valkovenäläisten rekkojen liikennöinnin Suomeen, mikä on vaikuttanut voimakkaasti raskaan liikenteen määriin.

- Maatalouden tuotantokustannusten (esimerkiksi polttoaineet, sähkö, lannoitteet, rehut) nousu on ajanut monia maatiloja maksuvalmiuskriisiin. Tilanne voi johtaa viljelypinta-alojen pienenemiseen tai tilojen lopettamiseen.
- Logistiikka-alan irtisanomisia ja lomautuksia on jo realisoitunut. On mahdollista, että energia-, materiaali-, ja hintakriisien pitkittyessä niitä nähdään myös muilla toimialoilla (esimerkiksi rakentamisessa, kaupan alalla, teollisuudessa).
- Ukrainalaisia työttömiä työnhakijoita on parin viime kuukauden aikana ilmoittautunut TE-toimistoon kevättä enemmän.
- Sota kasvattaa joidenkin ammattiryhmien ja alojen työvoimakysyntää (esimerkiksi ympäristö- ja energia-alan asentajat ja asiantuntijat, rajaturvallisuus sekä eräät huoltovarmuuteen liittyvät alat, erityisesti energia- ja kyberturvallisuus).
- LAB-ammattikorkeakouluun ja LUT-yliopistoon hakeneiden ukrainalaisten määrä on jäänyt odotettua pienemmäksi. Ukrainalaisten kiinnostus suomen kielen opintoihin ja TUVA-koulutukseen on kasvussa.

11 Etelä-Savo

Taulukko 10. Avainluvut Etelä-Savo.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	131 688	132 702	140 422	-0,8 %	-6,2 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	5 075	5 493	6 965	-7,6 %	-27,1 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	543	629	913	-13,7 %	-40,5 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	1 681	1 958	2 275	-14,1 %	-26,1 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	9,0 %	9,7 %	11,3 %	-0,7 %-yks.	-2,3 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	1 278	1 470	890	-13,1 %	43,6 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Etelä-Savon maakuntastrategian kärjet ovat metsä, ruoka ja vesi – luonnonvarat ja luontoarvot, niihin liittyvä osaaminen ja niiden kestävä hyödyntäminen. Nämä on valittu perustuen Etelä-Savon suhteelliseen kilpailuetuun Suomessa, Euroopassa ja maailmanlaajuisesti. Etelä-Savon metsät ovat hyväkasvuisia, runsaspuustoisia ja täällä myös hakataan vuosittain määrällisesti eniten puuta Suomessa. Puuta jalostetaan maakunnassa erityisesti mekaanisesti, päätuotteina vaneri ja muut kerrostetut tuotteet. Puunjalostuksen prosesseihin liittyvää, kansainvälisesti kilpailukykyistä laitevalmistusta, on sekä kemiallisen että mekaanisen jalostuksen tarpeisiin. Maakunnassa on myös puun hyödyntämiseen liittyvää tutkimus- ja kehitystoimintaa, erityisesti Savonlinnassa XAMK:n Kuitulaboratorion myötä.

Ruokaan liittyvät vahvuudet perustuvat vahvaan raaka-ainepohjaan; varsinkin erikoistunutta tuotantoa, kuten luomua, pyritään lisäämään. Elintarviketeollisuuden alalla

maakunnassa on muutamia valtakunnallisestikin merkittäviä yrityksiä. Saimaan alueesta on kehittymässä Euroopan ruoka- ja kulttuurimatkailun keskus, sillä alue hakee European Region of Gastronomy -titteliä vuodelle 2024. Työtä edistetään Etelä-Savon, Etelä-Karjalan ja Pohjois-Karjalan maakuntien laajalla ylimaakunnallisella yhteistyöllä. Tämän lisäksi Etelä-Savon ruokaklusteri jakaa Etelä-Savon ruoka-alan kehittämisohjelman (2021–2027) vision vastuullisesta, menestyvästä ja muutosjoustavasta ruoka-alasta.

Vesiteeman vahvuuksina ovat imagomielessäkin merkittävät ja puhtaat vesistöt sekä jätevesien käsittelyyn kytkeytyvä osaaminen. Vesien käsittelyn tutkimus- ja kehitystoimintaa on LUT-yliopiston erotustekniikan osastossa Mikkelissä, ja sen toimintojen ohella Mikkeeliin on valmistunut moderni jäteveden käsittelylaitos, johon luodaan erilaisia tutkimus- ja kehitysalustoja. Mikkelin kaupunki on solminut Innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimuksen valtion kanssa, mikä tukee EcoSairilan alueen vesiosaamisen kehittymistä ja liike-toimintaa. EcoSairilan yritysalue tarjoaa kiertotaloutta hyödyntäville yrityksille monipuolisen toimintaympäristön. Teollisten ja yhdyskuntien jätevesien käsittelyyn erikoistuneita, korkeatasoisia yrityksiä on maakunnassa muutama.

Etelä-Savossa on perusteollisuudessa useita vahvoja yritysryppäitä, esim. konepajoja ja muovituotteiden valmistajia. Maakunta on sijainniltaan hyvässä paikassa, etäisyydet ja yhteydet Suomen talouskasvun vahvimpiin alueisiin sekä kansainvälisen toiminnan solmukohtiin ovat kohtuulliset. Uusiutuvan energian tuotantoon on rakenteilla Pieksämäelle itäisen Suomen suurin tuulivoimala-alue ja Mikkelissä on meneillään uusiutuvaa metaania ja vihreää vetyä tuottavan laitoksen toteuttavuussuunnitelma.

Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainaan ja siitä aiheutuvat hintojen nousu, raaka-ainneiden ja komponenttien saatavuusongelmat, logistiikan muutokset, kiihtyvä inflaatio ja mahdollinen taantuma aiheuttavat epävarmuutta yritysten toimintaan ja kansalaisille. Tuotantokustannusten voimakas nousu koettelee Etelä-Savon maataloutta ja kannattavuus on laskenut, koska tuottajahintoihin ei ole saatu riittävää korotusta. Maakunnan väestö yhtä aikaa sekä vähenee että keskimäärin vanhenee. Tällä ilmiöllä on vakavia seurauksia. Paikallismarkkinat heikkenevät, vaikka matkailun ja vapaa-ajan asukkaiden kysyntä osaltaan tilannetta parantavatkin. Markkinoiden heikkoho kehitys keskittää toimintoja entisestään sekä vähentää kilpailua ja erikoistumisen mahdollisuuksia, ja työpaikkakehitys on ollut noususuhdanteessakin laskevaa. Väestökehitys vaikuttaa myös julkisiin palveluihin. Edessä on näiden palvelujen (koulutus, soite ym.) sopeuttaminen väestömuutosten raameihin, mikä vaikuttaa myös yksityisten palvelujen kysyntään.

Infrastruktuurin tason säilyttäminen nykytasolla on myös haasteellista, puhumattaan siitä, että sitä pystyttäisiin voimakkaasti kehittämään. Maakunnassa on parhaillaan menossa isohkoja julkisia hankkeita esim. tiestöön ja sairaalapasiteettiin liittyen. Valtakunnallinen kilpailu julkisista investoinneista tulee olemaan kovaa, ja koko Itä-Suomella on

vaikeuksia pärjätä siinä kilpailussa. Alueen kannalta erittäin tärkeä on Itä-Suomen raideliikenteen kehittäminen. Tietoliikenneinfrastruktuurissa Mikkelin ja Savonlinnan keskustojen ulkopuolella on kuitenkin vain joitakin yksittäisiä saarekkeitä, joissa maakunta voi katsoa olevansa kilpailukykyinen. Harvaan asuttu alue tarvitsisi uusia ratkaisuja logistisen kilpailukykynsä parantamiseen. Heikohko tietoliikenneinfrastruktuuri ei juuri tarjoa mahdollisuuksia älyliikenteen sovelluksille ja kokeiluille.

Nykyisen hallituksen tärkeimpiä tavoitteita ovat työllisyysasteen nousu 75 %:in sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiopanostusten nousu 4 %:in bruttokansantuotteesta. Molempien osalta Etelä-Savolla on suuria haasteita. Tki-satsaukset ovat vain noin 0,5 % bkt:sta. Vuoden 2021 työvoimatutkimuksen mukaan Etelä-Savon työllisyysaste 73,4 % on koko maan osuutta (72,3 %) korkeampi, mutta työllisyysaste on Etelä-Savossa parantunut työikäisen väestön vähenemisen eikä työllisten määrän nousun takia.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Syyskuussa julkistetun Pk-yritysbarometrin mukaan Etelä-Savon yritysten suhdanneodotukset olivat selvästi heikentyneet alkuvuodesta. Syksyn Pk-yritysbarometrista on luettavissa yritysten huoli Venäjän sotatoimien heijastusvaikutuksista ja energian kallistumisesta. Eniten Etelä-Savossa harmitellaan vähentyneitä kysyntää, tuotantokustannusten nousua ja yleisen epävarmuuden lisääntymistä. Etelä-Savossa koetaan lisäksi muuta maata yleisemmin, että sota haittaa logistiikkaa. Yritysrahoituksen uusi ohjelmakausi on kuitenkin lähtenyt vilkkaana käyntiin.

Alkuvuonna Finnveran myöntämä rahoitus Etelä-Savoon oli normaalia hiljaisempaa. Investointeja oli liikkeellä vähän. Etelä-Savossa ei ole kovin paljon Venäjä-riippuvaisia yrityksiä. Venäjän hyökkäyssodan ehkä suurin vaikutus yrityksiin on raaka-aineiden saatavuusongelmat, kuten koivuvanerin. Yritysten tilauskannat ovat olleet kohtuullisen hyvällä tasolla.

Vuoden 2022 kesän sääolot ovat maatalouden harjoittamisen kannalta olleet huomattavasti edellistä kesää paremmat. Etelä-Savon, kuten koko maankin, maataloutta ovat kuitenkin kurittaneet voimakkaasti kohonneet tuotantokustannukset, myyntituottojen vähäinen nousu ja kausityövoimariski. Kausityövoiman tarve on kuluneenakin kesänä ollut Etelä-Savossa Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen jälkeen kolmanneksi suurin. Heinäkuussa maatiloillamme tarvittiin noin 1 700 kausityöntekijää. Lisäksi puutarhayrityksissämme työskentelee useita satoja vierastyöläisiä. Vierastyövoima on aiemmin melko vakiintuneesti tullut pääasiassa Ukrainasta ja Venäjältä. Maatilat ja puutarhat olivat aktiivisia, ja jopa hakivat tuttuja perheitä Ukrainasta turvaan sodan jaloista. Kausityövoiman lisäksi työvoimapula koettelee maataloustuotantoa laajemminkin.

Tuotantokustannusten voimakas nousu koettelee koko maan maataloutta. Etelä-Savossa nousu on koetellut intensiivisesti toimivia kotieläin- ja kasvinviljelytiloja. Alueemme tärkeimpien maataloustuotteiden maidon ja naudanlihan hinnat ovat hienoisesti nousseet, mutta ei kuitenkaan lähellekään samaa nopeutta kuin kustannukset. Merkittävimpien tuotantosuuntien (maito, naudanliha) uudisinvestoinnit ovat olleet vuonna 2022 hyvin vähäisiä, koska maidontuotannossa merkittävimmät meijerit ovat hinnoittelujärjestelmillään ehkäisseet maidontuotannon lisäystä ja naudanlihan tuotannon uudisrakentamisen investointitukea on voitu myöntää hyvin rajoitetusti. Maitomarkkinoilla on odotettavissa tarjonnan niukkuutta Venäjän pakotteiden ja sodan supistaessa tarjontaa maailmalla.

Maatilat ovat investoineet melko aktiivisesti uusiutuvan energian tuotantoon. Erityisesti aurinkoenergian hyödyntäminen on kiinnostanut. Intensiivisesti toimivan maatilalla energiankulutus on melko suurta ja energian hinnalla on suuri vaikutus tuotannon kannattavuuteen. Heikko kannattavuus ja mm. ympäristö- ja ilmastovaatimusten täyttäminen mietityttävät maatalousyrittäjiksi aikovia uusia yrittäjiä. Nuorten viljelijöiden tukea onkin Etelä-Savossa myönnetty vähemmän kuin koskaan aiemmin eli vain 2 kappaletta.

Sodan värityksenä alkuvuonna suuret metsäteollisuusyritykset ovat uutisoineet hyvistä, 2000-luvun tai jopa kautta-aikain parhaista, tuloksista vuoden ensimmäisillä kvartaaleilla. Huippusuhdanteen merkittävyyttä korostaa Venäjän toimintojen alaskirjaukset, joita yhtiöt ovat tiedotteidensa mukaan tehneet. Metsäsektorin suurina jarruina toimivat globaalit logistiikkahaasteet mm. konttipulan muodossa. Myös muiden kustannusten, etunäissä energian ja polttoaineiden, hinnannousut aiheuttavat mietintöjä. Oman värinsä Saimaan altaan ympärillä toimimiseen luo Saimaan kanavan käytettävyys. Kanavalla operoiminen on teoriassa mahdollista, mutta riskien ja kustannusten vuoksi käytännössä mahdotonta. Mediatietojen mukaan metsäteollisuusyritykset ovat löytäneet lisäkustannuksista huolimatta korvaavia ratkaisuja kanavaliikenteen korvaamiseen. Odotukset kanavainvestointiin varattujen rahojen käyttämisestä Itä-Suomen ja Etelä-Savonkin logististen yhteyksien parantamiseen nähdään alueen toimijoiden keskuudessa yleisesti tarpeellisena.

Etelä-Savon yksityismetsien hakkuuaikomukset jätettyjen metsänkäyttöilmoitusten perusteella ovat viikon 33 tilanteessa noin 20 % pienemmät kuin vuotta aiemmin. Hyvä kysyntä ja tarjonnan niukkuus ovat tilastojen valossa vaikuttaneet positiivisesti myös puunhintoihin kaikissa tavaralajeissa. Taustalla vaikuttaa myös Venäjän Ukrainaan kohdistamasta hyökkäyssodasta johtuva puuntuonnin loppuminen itärajan yli. Merkittävimmät tavaralajit tuonnissa ovat olleet koivukuitu- sekä energiapuu.

Sahatavaran tuotantoa leimaa epävarmuus tulevasta. Alkuvuoden hyvä tilauskanta ja toiveisuus ovat kääntyneet syksyä kohti odottavasiin tunnelmiin. Talouden mittareiden kääntynyt laskuun on myös sahatavaran volyymin ja hintojen trendi laskeva. Keväiset odotukset Venäjän tuonnin loppumiseen eivät konkretisoituneet odotetussa aikataulussa,

vaan sahatavaran tuonti jatkui vielä kesällä 2022. Lopputuloksena on ollut sahatavaratuottajien asiakkaiden varastojen kasvu ”tuonnin loppukirissä”. Nähtäväksi jää kuinka pitkälle turvonneet varastot vaikuttavat kotimaisen sahatavaran menekkiin. Näkemyksen mukaan myös venäläisen sahatavaran viennin painottuminen Euroopan ulkopuolelle luo Euroopan sisämarkkinoille ylitarjontaa.

Vanerin tuotantoa on Etelä-Savossa nostettu mm. käyntiastetta kasvattamalla. Samalla myös uusia työpaikkoja vanerituotannossa on saatu lisättyä, vaikka sopivan työvoiman löytämisessä onkin ollut haasteensa. Venäjä on ollut suurin koivuvanerin tuottaja. Positiivinen vireen koivuvanerimarkkinoilla nähdään kestävän pitkälle tulevaan venäläisen vanerin poistuttua sodan myötä markkinoilta. Huolena tulevaisuudessa nähdään koivutukin saataavuus, sillä suomalaisessa metsässä koivuvaneritukki kasvaa pääosin sekapuustona. Vaikka eteläsavolainen vanerituotanto nojaakin pitkälle kotimaisen puuhun, on enemmän tuontipuuhun nojaavissa laitoksissa jouduttu myös rajoittamaan tuotantoa puupulassa. Yksittäisenä kasvavana toimituskohteena on vanerintuottajalle ilmaantunut LNG-kaasulaivojen rakentajat, joiden laatustandardeja vastaavia vanerituottajia on Euroopassa vain kourallinen. Havuvanerin osalta tulevaisuus on kahtiajakoinen: syksy 2022 näyttää vielä tilauskantojen osalta hyvältä, mutta hiipuva rakentaminen luo harmaita pilviä tulevaisuuteen.

Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset heijastelevat voimakkaasti eteläsavolaiseen lämmitysenergian tuotantoon. Kun Suomessa käytetystä energiahakkeesta noin 20 % on perustunut tuontiin ja eritoten nyt tyrehtyneeseen Venäjän-tuontiin, on Etelä-Savon alueella tuontihakkeen käyttö ollut vain 5 %:n luokkaa. Välilliset vaikutukset kotimaisen energiahakkeen kysynnälle luovat kuitenkin niukkuutta myös Etelä-Savon sisällä.

Monen puunkorjuuyrittäjän tilanne on ollut alkuvuonna nousevien kulujen ja työtaistelun aiheuttamien häiriöiden takia tukala. Työllisyystilanne on kesän aikana vakiintunut, ja kulunutta kesää kuvaillaankin metsäkoneyrittäjien työtilanteen osalta lähes ennennäkemättömäksi. Kulujakin on toteutussopimusten uudelleen neuvottelujen myötä saatu katettua. Kuitenkin edelleen kulujen kasvu sekä hintojen, eritoten polttoaineiden, nopeat heilahtelut luovat ennustamattomuutta sekä kassapainetta yrittämiseen. Työtilausten määrää ei ole voitu täysmittaisesti ulosmitata, sillä osaavista kuljettajista on pula.

Euroopassa teollisuuden pidemmän aikavälin suhdanneodotukset ovat jatkaneet heikentymistään. Vankka tilauskanta kantaa syksyn, mutta pudotusta koko Itä-Suomea tarkasteltaessa on jopa 20 %. Tällä hetkellä kysyntätilanne on edelleen kohtuullinen, vaikkakin kyllä rauhoittumaan päin. Tilauskertymän arvoa on kasvattanut osaltaan nopeasti kohonneet tuottajahinnat. Tarjouspyyntökyselyn saldoluku oli heinäkuussa +4. Saldoluku on nyt heikentynyt neljä perättäistä vuosineljännestä. Heinäkuun aikana kerätty tieto viestii siitä, että kysyntätilanne markkinoilla on alkanut tasaantumaan. Selvää käännettä heikompaan ei ole vielä tarjouspyyntökyselyn perusteella nähtävissä, vaan kyse on jatkuvasta tasaisesta

kysynnän hiipumisesta. Mahdollisuus löytää uusia markkinoita on tällä hetkellä kuitenkin vielä jotakuinkin kohtuullinen.

Kone- ja metallituoteteollisuuden vientitilausten arvo on jo selvästi vuodentakaisista alemmalla tasolla, ja kun huomioidaan kohonnut hintataso, tilauskertymä on yllättävänkin heikko, vaikka kokonaisluvuista voi nopeasti päätellä kasvua. Kasvaneet varastot ja hiipuva kysyntä muodostavat merkittävän riskin liiketoiminnalle myös Etelä-Savossa. Itä-Euroopasta ostettujen tuotteiden haasteet voivat tuoda joillekin paikallisille yrityksille lisää tilauksia, ja pian alkaa jälleenrakennuksen suunnittelu, joka taas on iso mahdollisuus. Näkymät vaihtelevat todella paljon. Kuluttajien luottamuksen romahdus voi heijastua rakentamisen ja kuluttajarajapinnan kanssa toimivien yritysten näkymiin nopeastikin.

Rakentamisen suhdannenäkymä on Etelä-Savossa Venäjän hyökkäyssodasta huolimatta tasainen vuonna 2022. Maakunnassa rakentamisen kokonaisvolyymi kääntyi hienoiseen kasvuun alkuvuonna 2022. Etelä-Savossa asuntorakentaminen pysyy tasaisena, noin 250 asunnossa vuositasolla. Kerrostalorakentamisen aloitukset kääntyivät kasvuun alkuvuonna 2022, mutta Venäjän hyökkäyssodan aiheuttama epävarmuus langettaa varjoja asuntokaupan ylle, ja korkea inflaatio on saanut kuluttajien luottamuksen ennätysalalle. Vanhojen kerrostalojen nimellishintojen kohoaminen kertoo patoutuneesta kysynnästä, jolloin uusia asuntoaloituksia pitäisi saada rakentumaan myös epävarmoina aikoina.

Etelä-Savon rakentamisen suurin haaste on kurjistuva kuntatalous. Kunnissa seurataan rakentamisen kustannusten kehitystä, ja voimakkaasti kohonneet rakennuskustannukset siirtävät hankkeiden aloitusta. Hyvinvointialueeltakin puuttuu rahoitusta, mikä uhkaa myös julkisia palvelurakentamishankkeita. Paras veto on liike- ja toimistorakentamisessa, mutta orastanut elpyminen teollisuus- ja varastorakentamisessa taittui laskuun alkuvuonna 2022. Savonlinnan seudullakin rakennetaan aikaisempia vuosia vilkkaammin, mutta vuoden 2023 investointibudjetti on pienenemässä.

Rakennusten korjausvelka on kasvanut matalan investointitason aikana, ja korjausrakentamisen volyyymi on kasvussa. Rakennusala vaivaa koko maakunnassa osaavien toimihenkilöiden pula, ja tulevaisuuden rakentajien houkuttelemiseksi alalle tarvitaan kehitystyötä, jotta tulevat rekryointitarpeet saadaan täytettyä. Venäjän hyökkäyssota aiheuttaa jatkuvasti rakentamisen näkymiin suurta epävarmuutta. Rakennuskustannusindeksi on noussut n. 8 % kuukausittain vuoden takaisesta, ja rakentamisen kokonaiskustannukset ovat kohonneet 15–30 %. Tarviketoimittajat eivät pysty antamaan tuotteiden hintoja tulevaisuuteen, ja toimitusvaikeuksiakin esiintyy. Rakentamisen tarjoustoiminta on vaikeutunut merkittävästi, mutta tarjoushalukkuus on säilynyt hyvällä tasolla. Rakentamisen kustannustason laskua ei ole näköpiirissä, ja investointien lykkääminen näyttää aiheuttavan vain kustannustason nousua.

Etelä-Savon matkailun näkymät ovat tulevan talven osalta hyvin epävarmoja koronapandemian jälkeisten vaikutusten, kustannusten merkittävän nousun ja Venäjän matkailun rajoitusten vuoksi. Pandemian jälkeen yhä pahentunut työvoimapula on merkittävä este yritysten toipumiselle, kasvulle ja kehittämiselle. Tämän lisäksi kustannusten nousu – erityisesti energian osalta – vaikeuttaa yritysten selviytymistä talven yli. Korkeat lämmityskustannukset esim. mökkiyrityksissä saattavat johtaa jopa toiminnan tilapäiseen alasajoon tai käytössä olevan kapasiteetin rajoituksiin. Viisumirajoitusten vuoksi venäläisten matkailijoiden määrä jäänee hyvin pieneksi.

Etelä-Savon 2022 tammi-heinäkuun majoitusmyynti oli lähes 28 miljoonaa euroa, ja se lisääntyi 797 000 euroa edellisestä vuodesta, vaikka rekisteröityjen majoitusvuorokausien määrä väheni vastaavana aikana lähes 2 %. Emme täysin yltäneet huippukesän 2020 kotimaan matkailijoiden majoitusmääriin, mutta kesä oli kohtuullisen hyvä ja paikoin edelleen parempi kuin ennen pandemiaa vuonna 2019. Ulkomaalaisten matkailijoiden määrä kasvoi (reilut 125 %), mutta ns. normaalivuoteen on vielä paljon matkaa. Nyt tarvitaan merkittäviä markkinointipanostuksia Euroopan kohdemarkkinoille, jotta venäläisten matkailijoiden puuttumista pystytään edes osin kompensoimaan. Tämän lisäksi tarvitaan vahvaa kotimaan markkinointia. Kotimaan kysynnän kehitys tulevana talvena on avainasemassa arvioitaessa matkailun talvisesongin näkymiä. Alkusyksystä nähtävissä ollut työmatkailun ja yritystilaisuuksien määrän kasvu toivottavasti jatkuu talven yli. Polttoainehintojen kohoaminen saattaa kuitenkin vaikuttaa vapaa-ajan matkailuun kotimaassa, minkä lisäksi matkailu- ja ravintolatoimialan näkymiä voi heikentää kotitalouksien kiristyvää taloustilanne.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Työssäkäyntitilaston vuoden 2020 tietojen mukaan miesten työllisyysaste oli Etelä-Savossa 61 % ja naisten 67 %. Miesten korkeamman työttömyysasteen alentamiseksi ja työllisyysasteen nostamiseksi sekä myös ammattien sukupuolisegregaation lieventämiseksi on tarpeen kannustaa suhdanneherkiltä aloilta työttömäksi jääneitä miehiä naisvaltaisille aloille, mm. sote-alan ammatteihin. Miesten työllisyysaste yltää lähes naisten tasolle 30–45-vuotiailla, mutta tätä nuoremmilla ja erityisesti vanhimmilla työikäisillä erot ovat isoja. 50–59-vuotiaiden työllisyysaste vuonna 2020 oli 74 %. 60–64-vuotiaista on vielä joka toinen töissä. 20–30-vuotiaiden työllisyysasteet ovat korkeimpia Etelä-Savon pienissä kunnissa. Keskiarvo on 59 %, ja sen allittavia osuuksia on vain Mikkelissä ja Savonlinnassa.

Tilastokeskuksen ja TEM:n vuosittain toteuttaman Työvoiman hankinta toimipaikoissa -selvityksen mukaan neljällä edellisellä vuosineljänneksellä (3/2021–2/2022) rekrytointivaikeuksia vähiten koko maassa (42 % rekrytoivista toimipaikoista) on ollut Etelä-Savossa ja toiseksi vähiten Kaakkois-Suomessa.

Etelä-Savon työttömyysaste oli koko alkuvuoden 2022 koko maan keskiarvoa 0,5–1-yksikköä heikempi. Kesä-elokuussa Etelä-Savon työttömyysaste oli hieman koko maan keskiarvoa alempi. Etelä-Savossa oli heinäkuun 2022 lopussa työttömiä 400 vähemmän kuin vuosi sitten. Etelä-Savossa ei ole pariin vuoteen ollut isoja irtisanomisia, mutta lähikuukausina Savonlinnassa yhden metallituotealan yksikön siirtyminen pois paikkakunnalta heikentää tilannetta.

Elokuun lopussa lomautettuja oli Etelä-Savossa vähiten sitten elokuun 2006. Naisten osuus lomautetuista oli vuoden 2022 ensimmäisellä puoliskolla 21 %. Pahimmillaan vuoden 2020 toisella neljänneksellä puolet lomautetuista oli naisia.

Pitkäaikaistyöttömyys kääntyi Etelä-Savossa laskuun jo vuoden 2021 toisella neljänneksellä, kun koko maassa kasvu taittui vasta neljännellä vuosineljänneksellä. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä oli elokuun 2022 lopussa 30 %. Yli 55-vuotiaista työttömistä pitkäaikaistyöttömiä on 40 % ja alle 30-vuotiaista työttömistä 17 %. Pitkäaikaistyöttömien osuus on korkeampi työttömyyskassoihin kuulumattomissa, joiden kohdalla se on 38 %, kun se työttömyyskassojen jäsenistössä on 18 %.

Alle 30-vuotiaiden työttömien määrä laski Etelä-Savossa 8 % elokuusta 2021 elokuuhun 2022. Ulkomaalaistaustaisten työnhakijoiden määrä on laskenut kolmessa vuodessa 18 %. Ulkomaalaisten työttömien aktiivointiaste on Etelä-Savossa tammi-heinäkuussa 2022 keskimäärin 56 %; palveluista 80 % on joko työvoimakoulutusta tai omaehtoista koulutusta työttömyysetuudella.

Metalliteollisuudessa hitsaajista ja koneistajista on ollut vuosikausia rekrytointivaikeuksia. Metallialan koulutukseen on kuitenkin viime aikoina hakeuduttu aiempaa paremmin. Rakennusala vaivaa koko maakunnassa osaavien toimihenkilöiden pula. Betonituoteteollisuus on noussut uudeksi rekrytointivaikeusalaksi. Rekrykoulutusta on käytetty ratkaisuna. Sosiaali- ja terveyspalveluissa määrällinen pula on suurta lähihoitajista ja sairaanhoitajista. Tilanne on vaikein Pieksämäellä. Miesten määrä sote-alan ammateissa on pikkuhiljaa kasvanut.

Majoitus- ja ravitsemisalalta on poistunut koronapandemian aikana paljon työntekijöitä kouluttautumaan ja työhön muille aloille. Matkailualan kausityövoiman saanti kesällä on ollut erittäin hankalaa. Venäjän hyökkäyssota vaikeutti maa- ja puutarhatalouden sekä metsänhoitotöiden kausityövoiman saantia.

EU:n ulkopuolista maista voidaan maaliskuussa 2022 hyväksytyin linjauksen mukaisesti hakea Etelä-Savoon työntekijöitä uusille aloille betonituoteteollisuuteen, puutarha- ja siivoustyöhön ilman saatavuusharkintaa. Aiemmin vapautettuja ovat olleet sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattityöntekijät, hitsaajat ja koneistajat sekä maataloustyö.

Ukrainalaisia on ilmoittautunut työnhakijoiksi Etelä-Savon TE-toimistoon 1.3.-24.9.2022 yhteensä 250, ja heistä työttömiä on 108 ja koulutuksessa 85.

Rekry- ja TäsmäKoulutuksia on markkinoitu vahvemmin keinona yritysten työvoiman hankintaan ja riittävyteen. RekryKoulutusten määrä on kasvanut, ja niihinkin on ollut haasteellista löytää soveltuvia kiinnostuneita hakijoita.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Energiahinnan nousun vaikutus tuotantoon ja tuotantokustannuksiin sekä yritysten kannattavuuteen
- Polttoaineen korkea hinta heikentää liikkumisen ja kuljetusten kannattavuutta
- Vienti Venäjälle vaatii hyvin hoidettua riskienhallintaa ja korostettua huolellisuutta. Pakotelistalla olevat tuotteet sekä henkilöt, varmistus maksusta ja kansalaismielipiteet aiheuttavat epävarmuutta.
- Venäjän hyökkäyssodan vuoksi vapaa-ajan matkustus Venäjältä ei tule palautumaan vuosikausiin. On myös varauduttava siihen, ettei Suomen sijaintia koeta lähiaikoina turvallisiksi.
- Toimintaa ovat vaikeuttaneet komponenttien saatavuusongelmat, logistiikkaongelmat, raaka-aineiden hinnat ja työvoiman saantivaikeudet.
- Saavutettavuus- ja liikenneongelmat (mm. puuraaka-aine, erilaiset palvelut ja siihen muodostuvat korvaavat palvelut)
- Hyökkäyssodalla vaikutuksia myös kansainvälisten opiskelijoiden määrään nyt ja pitkällä tähtäimellä.

12 Pohjois-Savo

Taulukko 11. Avainluvut Pohjois-Savo.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	248 363	248 265	252 815	0,0 %	-1,8 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	9 957	11 284	12 793	-11,8 %	-22,2 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	1 244	1 496	1 840	-16,8 %	-32,4 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	4 272	4 742	4 646	-9,9 %	-8,0 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	8,9 %	10,0 %	11,1 %	-1,1 %-yks.	-2,2 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	4 323	4 179	2 403	3,4 %	79,9 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Pohjois-Savon vahvuutena on useilla eri seuduilla olevat kansainväliset vientiyrietykset. Kuopion seudun menestymisen takana yhtenä osatekijänä on monipuolinen ja useampaan vahvaan toimialaan pohjautuva elinkeinorakenne. Teollisuudesta puu- ja elintarviketeollisuus ovat merkittävimpiä toimialoja, mutta myös matkailu- ja palvelualoilla on suuri merkitys seudun talouteen. Ylä-Savon vahvuutena puolestaan on seudun metalli- ja teknologia-alan veturiyritykset, joiden rinnalle on syntynyt mittava alihankintaverkosto. Orastavasta taantumasta huolimatta Ylä-Savossa on edelleen vilkas kone- ja metallialan osaajien kysyntä. Seudulla on myös vahvaa maa- ja metsätaloutta. Varkauden seudun vahvuudet ja mahdollisuudet löytyvät energiaosaamisesta. Tulevaisuuteen suuntautuvissa energiateknologian ratkaisuissa seudulla on osaamista. Suuremmilla energiateknologiayrityksillä on vahva ja pitkäkestoinen tilauskanta, mikä kantaa lähiajan haastavien aikojen yli. Seudulla on suuntauduttu uusiutuvien energialähteiden kehittämiseen sekä

tuottamiseen. Sisä-Savon seudun vahvuuksina puolestaan ovat kasvuhakuiset puunjalostus- ja metallialan perheyrietykset sekä kasvava elintarviketeollisuus.

Uhkakuvina sekä Ylä-Savossa että Varkauden seudulla voidaan nähdä elinkeinorakenteen yksipuolisuus, sillä seudut ovat kohtalaisen paljon muutamien veturiyritysten varassa. Yhtenä heikkoutena, Kuopion seutua lukuun ottamatta, on maakunnan väestökehitys ja seutujen ikärakenne. Elinkeinoelämän kilpailukyvyyn ja erityisesti vientiyritysten näkökulmasta myös alueen saavutettavuus huolestuttaa. Maakunnan saavutettavuuden turvaaminen niin teiden, raideliikenteen kuin lentoliikenteenkin osalta nähdään tärkeäksi.

Vuosille 2022–2025 laaditussa maakuntaohjelmassa Pohjois-Savon kehittämisen teemoiksi on valittu kone- ja energiateknologia, metsäteollisuus, elintarvikkeet, hyvinvointiteknologia, matkailu, älykäs vesijärjestelmä ja biojalostus. Maakunnan talouden kannalta tällä hetkellä vahvimpina edellä mainituista osa-alueista korostuvat kone- ja energiateknologia, metsäteollisuus sekä elintarvikkeet. Muut kehittämisen kärjet puolestaan ovat nousevia, tulevaisuuden aloja, joita tullaan kehittämään.

Pitkittynyt epävarma tilanne on vaikuttanut maakunnan yrityksiin eri tavalla. Osa yrityksistä on löytänyt Venäjän viennin tilalle korvaavia vientimarkkinoita, mutta kohtalaisen moni yrityksistä kamppailee kannattavuusongelmien kanssa. Vaikka materiaali- ja komponenttihintojen uskotaankin tasaantuvan loppuvuoden aikana, yritysten tuloksetekokyky heikkenee. Puskurit on jo kulutettu, joten käyttöpääoman tarve on ajankohtainen. Synknevästä tilanteesta huolimatta konkurssseja ei ole ollut normaalitilannetta enempää.

Syksyn Pk-yritysbarometrin mukaan maakunnan yleiset suhdannenäkymät ovat viime kevättä ja koko maan tilannetta olennaisesti heikommat (saldoluku -14). Muihin lähialueisiin verrattuna tilanne on kuitenkin keskimääräisellä tasolla. Barometrissä korostuu myös yritysten kannattavuuden heikkeneminen. Kun yritysten kannattavuudesta kertova saldoluku oli vielä keväällä -7, oli se nyt syksyn barometrissä -21 eli 14 yksikköä synkempi.

Yrityksillä on edelleen haasteita työvoiman saatavuudessa. Erityisesti hoiva-, palvelu- ja ICT-alan osaajia haetaan. ICT-alalla nähdään hyviä liiketoimintamahdollisuuksia, mikäli osaajat löydetään.

Kaikilla Pohjois-Savon seuduilla investointiodotukset ovat koko maata heikommat. Kuopion seudulla näkymät ovat kuitenkin lähimpänä koko maan keskiarvoa. Kuopion seudulla on muita maakunnan seutuja enemmän erilaisia investointihankkeita meneillään ja lähiajan suunnitelmissa. Elinkeinoelämän näkökulmasta kuluvan syksyn uskotaan vielä olevan olosuhteisiin nähden kohtalainen, mutta vuoden vaihteen molemmin puolin suhdanteiden uskotaan entisestään heikkenevän.

Uusiutuviin energialähteisiin pohjautuvat hankkeet ovat kasvussa. Tuulipuistohankkeet Ylä-Savossa ja Sisä-Savossa etenevät suunnitellusti ja uusia alustavia tuulivoimaan liittyviä keskusteluja on myös muilla seuduilla. Samoin aurinkoenergiահankkeita on käynnissä ja suunnitteilla erityisesti maakunnan eteläosassa. Kiertotalouden keskittymän rakentaminen Riikinnevan jätelaitoksen yhteyteen on poikimassa muitakin alaan liittyviä hankeaihoita. Savonia-ammattikorkeakoululla ja Itä-Suomen yliopistolla on myös käynnistymässä yhteinen biomassareaktori-hankekokonaisuus, jonka tarkoituksena on edistää vihreää siirtymää paikallisten bioalan yritysten kanssa.

Maakunnan väestömäärän kehitys oli Kuopion vetämänä vuonna 2021 ennätyksellinen (muuttovoitto yli 700 ihmistä). Alkuvuoden 2022 lukujen perusteella vastaavaa väestökehitystä ei odoteta. Tammi-heinäkuun aikana Pohjois-Savon väkiluku laski 550 hengellä. Pidemmälle meneviä johtopäätöksiä tästä ei kuitenkaan vielä voida tehdä, sillä luvuissa näkyy kesäkaudella opiskelijoiden poismuutto opiskelupaikkakunnilta. Esimerkiksi Kuopion seudun väestön määrä kasvaa syksyllä opiskelukauden alettua. Viime vuoden ennätykselliseen väestökehitykseen kuluvan vuoden osalta ei kuitenkaan uskota.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Pk-yritysbarometrin mukaan Pohjois-Savon yritysten tulevaisuuden näkymät ovat tuntuvasti muuta maata synkemmät. Erityisesti yritysten kannattavuuden uskotaan heikentyvän, mikä puolestaan näkyy myös investointihalukkuuden laimenemisena.

Yrityksen kehittämisavustusta haettiin Pohjois-Savossa uudella alkaneella EU-rakennera-hastokaudella 2021–2027 maaliskuussa 2022 avautuneessa haussa tähän mennessä (syyskuun loppu) 60 hankkeeseen yhteensä 36 milj. euroa.

Kehittämissuunnitelmia on useilla eri toimialoilla toimivilla yrityksillä, ja suurimmat hankkeet ovat valmistavassa teollisuudessa. Kesän jälkeen on selvästi havaittavissa vähenevää kysyntää rahoitukselle. Yritystuilla on jatkuva haku, ja yrityksiä kannustetaan selvittämään omia mahdollisuuksiaan kehittämisrahoitukseen ELY-keskuksen asiantuntijoiden kanssa.

Yleisten suhdannenäkymien heikkenemisen merkit tuntuvat ehkä selvimmin Ylä-Savon ja Sisä-Savon seuduilla, missä taantuman pelko on jo nousemassa. Kuopion seudulla, missä Pk-yritysbarometrin mukaan suhdannenäkymät ja liikevaihto-odotukset ovat edelleen koko maan keskiarvoa korkeammalla, investoidaan vielä kohtalaisen paljon, joskin sielläkin varovaisuutta on jo ilmassa. Varkauden seudulle suhdanteiden heikkeneminen tulee yleensä pienellä viiveellä, sillä elinkeinorakenteesta johtuen isoilla energiateknologian vientiyrityksillä on pitkät tilauskannat, mikä näkyy myös alihankintaverkostossa.

Barometrin tuloksista merkille pantavaa kuitenkin on se, että haastavista ajoista huolimatta Pohjois-Savossa on suhteellisesti muuta maata suurempi kasvuhakuisten yritysten joukko (saldoluku +45 %). Sisä-Savon saldoluku (+63 %) kertoo siitä, että seudulla on viimeisten vuosien aikana investoitu runsaasti rakennuksiin, koneisiin ja laitteisiin, ja nyt kasvua haetaan tuotannon tehostamisen kautta.

Kuopion seudun vetovoima on edelleen hyvä, ja kaupan, logistiikan ja teollisuuden alan toimitilojen ja yritystonttien kysyntä, myös maakunnan ulkopuolelta, on edelleen kohtalaisen vilkasta. Toimitiloissa tosin suurin kysyntä kohdistuu nyt aiempaa pienempiin tiloihin. Seudulla on rakenteilla suuren mittaluokan oppimis-, innovaatio- ja työpaikkakeskittymä, Savilahti kampus, sekä samalle alueelle valmistuvat lääketehaan tuotanto-, toimisto- ja laboratoriotilat. Lääketehaan toiminta suuntautuu terveys- ja hyvinvointiteknologiaan sekä lääketutkimukseen. Täten varmistetaan koko Suomen huoltovarmuutta lääkkeiden osalta. Puolustusvoimien entiseen luolastoon rakennettavassa liikunta- ja tapahtumakeskuksessa on siirrytty jo sisäosien rakentamiseen. Keväällä 2024 avattava luola toimisi poikkeusoloissa myös 7 000 henkilön väestönsuojatilana. Lisäksi Kuopion keskustan kaupallisen vetovoiman parantamiseksi on menossa asemakaavaahanke, mikä mahdollistaa alueen täydennysrakentamisen ja uudistamisen.

Ylä-Savossa investoidaan erityisesti julkisella puolella. Uimahallirakennus on valmistumassa ja useita kouluhankkeita on toteutettu ja toteutumassa. Uusien investointien, kuten kulttuurikeskus tai jäähalli, ajoitusta joudutaan nopeiden kustannusnousujen vuoksi harkitsemaan tarkkaan. Samoin yksityisen puolen tuotantorakennusten aloitus- ja laajennushankkeita on laajalti olemassa, mutta korkeat rakennuskustannukset ja materiaalien saavuus laimentavat hankkeiden aloitushalukkuutta. Seudulle on suunnitteilla myös Suomen tähän mennessä suurin biokaasu- ja nesteytyslaitos. Toteutuessaan laitoksen vuosituotantokapasiteetiksi on arvioitu 125 GWh ja mukana hankkeessa voisi olla noin 300 maatilaa.

Varkauden seudulla Riikinvoiman jätelaitoksen yhteyteen suunnitellaan kiertotalouden keskittymää. Euroopan energiatilanteen siivittämänä alueelle on mahdollista saada jo kaavailun biokaasulaitoksen lisäksi myös muita merkittäviä esimerkiksi vedyn tuotantoon tai tuulivoimaan liittyviä hankkeita. Aurinkopuistohankkeita on puolestaan rakenteilla ja suunnitteilla Joroisiin, missä valtakunnan sähköverkko kulkee kunnan läpi, ja missä sijaitsee sähköasema. Suurilla varkautealaisilla energiateknologiayhtiöillä on myös omat kehityshankkeensa, joilla vastataan ilmastonmuutokseen sekä energian varastointiin. Varkauteen juuri valmistuneen 1,5 hehtaarin suuruisen konepajarakennuksen lisäksi suurempia teollisuuden tuotantorakennushankkeita ei tällä hetkellä ole vireillä. Tarvetta nykyaikaisemmille toimitiloille olisi, mutta tämänhetkinen kustannusrakenne siirtänee hankkeita tuonemmaksi. Lähes hehtaarin verran lisätalaa on tulossa myös kalan kasvattamolle. Vastavia kirjolohien kiertovesikasvattamoja ei Suomessa ole aiemmin rakennettu. Investoinnin

on valmistuessaan syksyllä 2023 arvioitu tuovan 15–20 uutta työpaikkaa. Seudun julkinen rakentaminen kohdistuu lähinnä koulu- ja seniorikerrostalohankkeisiin.

Maakunnan liikevaihdon vuosimuutos vuonna 2021 oli teollisuudessa 12,5 %, rakentamisessa 6,9 %, tukku- ja vähittäiskaupassa 6 % ja muissa palveluissa 8,9 %. Myös alkuvuoden osalta erityisesti teollisuudessa (24,6 %) ja rakentamisessa (18,2 %) liikevaihdon kehitys näyttää edelleen vahvalta.

Rakennusteollisuudessa on meneillään murroskausi. Julkisen puolen investointeja rajoittaa kuntien tiukka taloustilanne. Uusia jo suunniteltujakin hankkeita lykätään, joten lähiajan aloitusmäärät jäävät totuttua alhaisemmiksi. Rakentamisessa erityisesti raaka-aineiden hintojen jyrkkä kallistuminen, kuluttajien poikkeuksellisen alhainen luottamus talouteen sekä kohonnut inflaatio jarruttaa uudistuotantoa. Rakennusprojektit ovat kuitenkin pitkiä, joten vielä tällä hetkellä rakentamisen hiipuminen ei näy kovinkaan voimakkaana, ainakaan maakunnan keskuskaupungissa Kuopiossa. Näkymät rakennusteollisuuden osalta ovat kuitenkin heikot.

Teknologiатеollisuuden päätoimialoista merkittävimpänä Pohjois-Savossa korostuu kone- ja metalliteollisuus. Tilauskanta tällä hetkellä on hyvä, mutta joitakin merkkejä kysynnän tasaantumisen on jo aistittavissa. Raaka-aineiden hintapaineet ovat hiljalleen hellittä-mässä, mutta energian korkea hinta ja edelleen jatkuvat saatavuusongelmat haastavat yritysten kannattavuutta. Puolivalmiit tai lähes valmiit tilaukset sitovat pääomaa varastoihin, sillä tiettyjen komponenttien saatavuusongelmat viivästyttävät tilausten toimittamista tilaajille. Joitakin irtisanomisia alalla on Venäjän viennin tyrehtymisen seurauksena tullut, mutta pitkien irtisanomisaikojen vuoksi ne eivät ole vielä konkretisoituneet. Kone- ja metalliteollisuuden osajia kysytään edelleen, joten uudelleen työllistyminen näyttäisi ainakin vielä kohtalaisen helpolta.

Pohjois-Savossa viljan kasvukausi oli erinomainen, mikä osaltaan helpottanee alan ahdingkoa. Vaikka hintoja onkin saatu nostettua, tuotantopanosten kustannuspaineet ja erityisesti energian ja lannoitteiden hintakehitys maataloilla ovat edelleen haastavia. Kotieläin-tuotannosta luopuminen on voimakasta. Tämän seurauksena myös investoinnit alkutuotannon osalta jäävät hyvin maltillisiksi. Samoin elintarviketuotannon puolella kustannuspaineet ovat korkeat.

Kaupanalalla erityisesti päivittäistavarakaupan myynti nousi koronan myötä, mutta on jo hiukan tasoittunut. Myös ravintoloihin ovat palanneet asiakkaat. Autokauppaa vaivannut komponenttipula vaikuttaa kauppamääriin, mutta tilauskanta, erityisesti sähköautojen osalta, on odotettua suurempi. Kuluttajien epävarmuus tulevaisuudesta, kiihtyvä inflaatio ja asumisen ja liikkumisen kustannusten nousu alkaneen näkyä ei välttämättömyyshyödykkeiden kaupassa. Tästä huolimatta esimerkiksi Varkauden seudulla kaupanalalla investoi

parhaillaan ja on viimeisten vuosien aikana investoinut kohtalaisen voimakkaasti. Alan haasteeksi Pohjois-Savossa onkin muodostunut riittävän ja osaavan työvoiman löytäminen. Erityisesti logistiikan ja teknisen myynnin osaajia kaivataan.

Kuljetuspuolella polttoaineen hinnan muutokset ovat aiheuttaneet kannattavuusongelmia ja jopa kuljetussopimusten purkuja, koska tuotot eivät ole kattaneet kuluja. Maakunnan pienyrittäjämäisen joustavuuden ansiosta konkurseilta on kuitenkin vältytty. Pohjois-Savossa korostuu erityisesti puupuolen kuljetukset, missä kuljetuspuolen osaajista on kova kysyntä.

Matkailu on yksi maakunnan kehittämisen kärjistä, joten matkailuun liittyviä suunnitelmia ja toteutuksia on käynnissä runsaasti. Yksi maakunnan merkittävistä alueista matkailun kehittämisen näkökulmasta on Tahkon alue. Tahkon asema eteläisen Suomen merkittävimpänä matkailukeskuksena on kasvussa. Tahkon keskustan kaavaluonnoksissa suunnitellaan yli 30 000 m²:n lisä- ja täydennysrakentamista. Tällä tavoitellaan ympärivuotisesti vilkasta ja monipuolisesti palveluita tarjoavaa matkailukeskusta. Tämän lisäksi Tahkon huipulla on käynnistynyt noin 350 m²:n aikuisille suunnatun metsäkylpylän ja 10 erillistä sviit-tiä käsittävän maisemahotellin rakentaminen. Matkailuhankkeita on myös Kuopion kaupungin alueella, esimerkiksi satamaan aallomurtajan päähän on tulossa järvimatkailukeskus. Samoin Sisä-Savon alueella Tervossa matkailualaa on haluttu kehittää jo pitkään. Kalastusmatkailukeskuksen uudistus- ja laajennustyöt ovat käynnistyneet. Tavoitteena on 50 hehtaarin lomakompleksi, johon tulee nykyisten tilojen lisäksi kylpylä, maisemasviittejä ja runsaasti erilaisia harrastetiloja. Lisäksi Varkauden seudulle Joroisiin on vuoden loppuun valmistumassa korkeatasoinen, sekä kansainvälisille että kotimaan matkailijoille suunnattu lomakylä.

Matkailun haasteena koronan jälkeen on ollut ammattitaitoisen työvoiman löytäminen. Haastetta lisää se, että matkailukohteet sijaitsevat usein keskustojen ulkopuolella, minne ei ole julkista liikennettä, jolloin työntekijöiden kulkuongelmat korostuvat. Lisäksi matkailualalle yleiset epätyypilliset työsuhteet, kuten osa-aikatyö ja työsuhteiden määräaikaisuus vähentävät kiinnostusta alan työtehtäviin.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Pohjois-Savon työllisyysaste on tasaisesti vuosittain noussut vuodesta 2016 alkaen, lukuun ottamatta vuotta 2020, jolloin työllisyysaste pysyi edellisen vuoden tasolla. Työllisyysaste vuonna 2021 oli 70,9 % koko maan keskiarvon ollessa 72,3 % (vuosikeskiarvo). Miesten työllisyysaste Pohjois-Savossa oli 70,5 % ja naisten 71,3 %. Pohjois-Savossa on muusta maasta poiketen ollut naisten työllisyysaste vuodesta 2015 lähtien miehiä korkeampi.

Kuluvan vuoden ensimmäisen (71,2 %) ja toisen (73,7 %) vuosineljänneksen osalta työllisyysaste oli edellisen vuoden vastaavan ajanjakson yläpuolella.

Työttömien määrä maakunnassa on laskenut koko alkuvuoden ja pysytellyt koronaa edeltävän vuoden 2019 alapuolella. Työttömien osuus työvoimasta oli alimmillaan sitten vuoden 2008 kuluvan vuoden toukokuussa (8,8 %) ja elokuussa (8,9 %). Työttömien osuus työvoimasta on pääosin ollut aavistuksen koko maan keskiarvon alapuolella.

Vaikka vielä keväällä 45 % silloisen Pk-yritysbarometrin vastaajayrityksistä suunnitteli lomautuksia tai työaikajärjestelyjä, lomautettujen määrä on pysynyt ennätyksellisen matalalla. Pohjois-Savossa oli elokuun lopussa vain 365 lomautettua. Toisaalta lomautusuhka yrityksissä on lisääntymässä. Todennäköistä on, että vuoden vaihteen molemmin puolin lomautusten määrät kasvavat.

Lomautukset ovat kohdistuneet pitkälti miesvaltaisille aloille, mutta kesäaikana myös lomautettujen naisten määrä kasvoi lähinnä kausiluontoisten työtehtävien osalta. Elokuussa lomautetuista 80 % oli miehiä ja 20 % naisia.

Alkuvuoden aikana lomautettuja on ollut eniten rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ryhmässä (38 %). Toiseksi eniten (16 %) heitä on ollut prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden luokassa, ja lähes yhtä paljon (15 %) palvelu- ja myyntityöntekijöiden joukossa. Rungas työvoiman kysyntä ja pula osaavasta työvoimasta pitää lomautukset vielä syksyn ajan kohtuullisina. Joitakin irtisanomisia Venäjän hyökkäyssodan vaikutusten vuoksi on ollut, mutta pitkien irtisanomisaikojen vuoksi ne eivät ole vielä konkretisoituneet. Useilla aloilla vallitseva kohtalaisen kova työvoiman kysyntä helpottanee kuitenkin irtisanottujen uudelleensijoittumista. Suurempiin irtisanomisiin lähitulevaisuudessa ei kuitenkaan uskota.

Uusia avoimia työpaikkoja maakunnassa on ollut aiempia vuosia huomattavasti enemmän. Tammi-elokuun aikana uusia avoimia työpaikkoja Pohjois-Savossa oli 38 400, mikä on lähes neljänneksen enemmän (+23 %) kuin edellisen vuoden vastaavalla ajanjaksolla. Työvoiman kysyntä oli normaalia vilkkaampaa jo vuoden 2021 aikana. Suhteellisesti eniten työpaikat lisääntyivät toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöille (+280 %) sekä ammatteihin luokittelemattomien ryhmässä (+190 %). Vielä syksyn ajan työvoiman kysynnän uskotaan säilyvän kohtalaisen vilkkaana, mutta osalla erityisesti teollisuuden yrityksistä taantuman pelko rajoittaa jo rekrytointihalukkuutta.

Osaavan työvoiman saatavuus ja työvoimapula ovat muodostuneet odotettua suuremaksi työllisyyden kasvun esteeksi. Pk-yritysbarometrin mukaan suurimpana kehittämisen esteenä nähdään kuitenkin yleinen suhdannetilanne ja kustannustaso ja vasta kolmantena tekijänä mainitaan työvoiman saatavuus. Osaavan työvoiman puute korostuu erityisesti

suorittavan tason työpaikoissa, missä etätömahdollisuutta ei ole. Asiantuntijatyö puolestaan ei ole niin paikkasidonnaista, jolloin työvoimaa voidaan hyödyntää laajemmalla alueella. Samoin TE-toimiston laatiman ammattibarometrin mukaan ammatteja, joissa on paljon pulaa tekijöistä, on runsaasti. Työvoimaa kaivataan lähes kaikilla toimialoilla, mutta erityisesti sosiaali- ja terveysalalla, metalliteollisuudessa, siivousalalla sekä IT-alalla ohjelmioijia ja suunnittelijoita.

Työ- ja elinkeinoministeriön laatiman tilaston mukaan rekrytointiongelmia kokeneita yrityksiä Pohjois-Savossa viimeisen vuoden aikana oli 51 %. Vuoden 2022 ensimmäisellä kvartaalilla niitä oli 63 % ja toisella kvartaalilla 39 %.

Pitkäaikaistyöttömiä Pohjois-Savossa on 4 300. Pitkäaikaistyöttömien määrä kääntyi hyvin loivaan laskuun jo noin vuosi sitten. Nyt pitkäaikaistyöttömiä on 10 % vähemmän kuin vuosi sitten. Yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleista miehiä on 64 % ja naisia 36 %.

Nuorten pitkäaikaistyöttömien määrä on kuitenkin kasvanut viimeisten vuosien aikana. Alle 25-vuotiaita pitkäaikaistyöttömiä oli elokuun lopussa 270, mikä on lähes kaksinkertainen (+73 %) määrä vuoteen 2019 verrattuna. Työttömien nuorten määrät sitä vastoin ovat laskeneet jopa muuta työttömyyttä nopeammin.

Erilaisia rekrytointitapahtumia on järjestetty sekä yleisesti että ukrainalaisille kohdennettuina ja tullaan järjestämään vielä syksyn aikana ympäri maakuntaa. Samoin rekrytointikoulutuksia maakunnassa on järjestetty runsaasti; eniten kysyntää on ollut kuljetus-, teknologia-, sote- ja palvelualoilla.

Vieraskielisten työttömien työnhakijoiden määrä on lisääntynyt viimeisen vuoden aikana 22 %. Kuluvan vuoden lisääntyminen selittyy pelkästään ukrainalaisten työttömien työnhakijoiden määrällä. Ukrainalaisten työnhakijoiden määrä on lähes seitsenkertainen vuoden takaiseen tilanteeseen nähden.

Pohjois-Savossa on tällä hetkellä yksi vastaanottokeskus Kuopiossa, mutta uusia vastaanottokeskuksia ollaan perustamassa Kuopioon sekä lisäksi joko Varkauteen tai Iisalmeen. Syyskuussa 2022 Pohjois-Savossa on noin 2 000 ukrainalaista.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

Venäjän ja Ukrainan sodan vaikutukset kohdistuvat kaikkiin toimialoihin. Sodan vaikutusten seurauksena yritysten kustannukset ovat nousseet, mikä on näkynyt kannattavuuden ja kilpailukyvyn heikentymisenä. Erityisesti energian ja tuotantokustannusten hintojen nousu pakottavat yritykset nostamaan myyntihintoja.

Sodan vaikutus myös julkisiin ja yksityisiin investointeihin on tuntuva. Epävarmassa tilanteessa kaikkia investointeja ja niiden toteuttamisajankohtia harkitaan tarkasti. Korkeat rakennuskustannukset, saatavuus- ja logistiikkaongelmat korostuvat erityisesti rakennusteollisuudessa, missä rakennuskohteiden aloitusten uskotaan hiipuvan.

Sodan vaikutukset maatalouteen ovat myös merkittävät. Korkea energian hinta ja tuotantopanoskustannusten nopea nousu heikentävät entisestään maatalouden matalaa kannattavuutta. Kausityövoiman saatavuus marjatilaille on myös vaikeutunut. Osa kuluvan vuoden marjasadosta jäi pelloille, ja ensi kesästä pelätään tulevan vielä hankalampi.

13 Pohjois-Karjala

Taulukko 12. Avainluvut Pohjois-Karjala.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	163 281	163 537	167 599	-0,2 %	-2,6 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	8 643	9 390	11 394	-8,0 %	-24,1 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	1 024	1 151	1 441	-11,0 %	-28,9 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	3 334	3 861	4 213	-13,6 %	-20,9 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	12,1 %	13,2 %	15,3 %	-1,1 %-yks.	-3,2 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	1 694	1 566	1 045	8,2 %	62,1 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Suuret toimintaympäristömuutokset, ensin globaali koronapandemia ja sitten Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan seurannaisilmiöineen, ovat heijastuneet maakunnan kehitykseen, kuten muuallakin. Pandemiasta selvittiin pienemmillä ongelmilla kuin Etelä-Suomessa ja maakunnan yritysten liikevaihtokehitys palasi pitkän aikavälin kasvu-uralle. Kuluva vuosi on kuitenkin tuonut mukanaan uusia isoja haasteita, eikä koronaakaan ole vielä selätetty. Hyökkäyssodan seurausten vaikutus on ollut suurin itärajan maakunnissa, jotka ovat kärsineet kansainvälisen matkailun ja Venäjälle suuntautuneen viennin romahduksesta ja lisäksi Saimaan kanavan kautta maailmalle suuntautuneen viennin vaikeutumisesta.

Pohjois-Karjalan lähtökohdat ovat muutenkin monilta osin olleet haasteellisia: väestö ikääntyy ja vähenee, työttömyys on muuta maata korkeammalla ja bkt on selvästi maan keskitasoa alhaisempi. Maantiede ja liikenneinfrastruktuuri asettavat omat rajoitteensa,

jotka korostuvat nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa. Tiestön huono kunto voimistaa logistiikkaongelmia ja vaikuttaa suuresti etenkin metsä-bioalan toimintaedellytyksiin. Tie-liikenteen toimivuuden merkitys kasvaa entisestään Saimaan kanavan jäätyä toistaiseksi pois käytöstä.

Työikäinen väestö, työpaikat ja koulutus sekä innovaatiotoiminta jatkavat keskittymistään Joensuun seudulle. Haasteet näkyvät voimakkaimmin reuna-alueilla. Väestön ikärakenne heijastuu työvoimatarjontaan ja kulutuskäyttäytymiseen. Osaavan työvoiman saatavuudesta, nuorten jäämisestä maakuntaan ja työperäisestä maahanmuutosta tulee yhä kriittisempi tekijä yritysten kasvun kannalta. Yritysten haasteena on pysyä mukana mm. robotiikan ja digitalisaation mahdollistamien kilpailukykytekijöiden ylläpitämisessä. Kiinteistöjen heikko vakuusarvo vaikeuttaa yritysten rahoitustilannetta.

Huolena on kustannustason nousun jatkuminen ja erityisesti energian hinta ja riittävyys tulevana talvena. Lentoliikenteen pidemmän aikavälin tulevaisuus on edelleen epävarma. Myönteisenä asiana on hallituksen Itä-Suomen tukipaketti (Karjalanradan parantaminen ml. suunnittelu, määrärahalisäykset tutkimukseen ja koulutukseen, kehittämishankerahoitukseen sekä matkailuun, alueellisen opintolainahyvityskokeilun käynnistyminen, kuljetustuet, ratkaisujen hakeminen tuulivoimakysymykseen).

Maakunnan kehityksessä on toisaalta ollut paljon myönteisiä piirteitä. Pohjois-Karjala on ollut useina vuosina muuttovoittomaakunta, vuoden 2021 kokonaismuuttoliike oli ennätyksellisesti 654 henkeä plussalla. Työttömyys on laskenut kohtuullista tahtia ja bkt-ero suhteessa koko maahan on pienentynyt. Maakunnan vahvuutena on monipuolinen, suhdannevaihteluja tasaava toimialarakenne useine vahvuusaloineen, sekä osaamistarpeisiin ja välillisesti myös väestörakennehaasteisiin vastaava laaja-alainen koulutuskenttä.

Uhkatekijöinä nähdään kasvava inflaatio, yleinen heikko suhdannekehitys, maailmankaupan sakkaaminen, häiriöt tuotantoketjuissa ja kustannustason nousu. Kuluttajien synkät näkymät ja kasvava varovaisuus lisäävät taantumaa ajautumisen todennäköisyyttä. Saa-vutettavuus heikentyy rautaesiripun paluun ja liikenteellisen pussinperäseman korostumisen myötä (ml. jatkuva huoli lentoliikenteen tulevaisuudesta). Lisäksi monia kilpailijoita pidemmät välimatkat markkinoille korostavat liikkumisen kustannusten nousun merkitystä maakunnan yrityksissä. Hyvinvointialueuudistuksen rahoitusjärjestelmään liittyvät haasteet (ml. palkkaharmonisointi) ajavat kuntien taloutta ahdinkoon.

Mahdollisuuksina nähdään vihreän kasvun ml. uusiutuvien energiamuotojen kehittämisen ja käyttöönnoton vauhdittuminen tuontienergian vähenemisen, sähkön hinnan nousun ja politiikkamuutosten myötä.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Elinkeinoelämän yleisnäkyviä voisi luonnehtia kaksijakoiseksi. Tulevaisuuden näkyviä hallitsee vahva epävarmuus ja taantumien synkät odotukset. Toisaalta nykytilanteessa on indikaattorien mukaan paljon myös positiivista. Työllisyystilanne on parantunut koko kuluvan vuoden, ja yritysten tilauskirjat ovat olleet hyvässä tilanteessa. Konkurssreja ei juuriakaan ole tullut. Pohjois-Karjalan tavaravienti kasvoi tammi-kesäkuussa peräti 31,6 % edellisvuoden vastaavaan aikaan verrattuna. Maakunnassa toimivilta isoilta yrityksiltä ei ole kuulunut negatiivisia uutisia, vaan tilanne on vaikuttanut vakaalta. Venäjän markkinoiden sulkeuduttua yleisvaikutelma on, että yritykset ovat onnistuneet toimintansa sopeuttamisessa muuttuneeseen tilanteeseen.

Tulevaisuuden näkymissä on paljon epävarmuutta. Inflaatiokehitys huolestaa erityisesti. Pk-yritysbarometrin näkymät olivat vuosi sitten maan parhaat, nyt kehitysnäkymien saldo-luku (-26) on sekä maan huonoin että Pohjois-Karjalan historian huonoin. Työllisyysodotukset (-7) ja liikevaihto-odotukset (-4) ovat vuoden päähän lievästi pakkasella, kannattavuus enemmän (-25). Yrityksillä on halukkuutta kehitystoimenpiteisiin, ja näiltä osin luvut ovat parempia kuin koko maassa tai naapureissa. Kehitysrahoituksen kysyntä on toistaiseksi ollut hyvä. Tosin ELY-keskusten Eura 2021 -järjestelmän käyttöönotto on viivästynyt pian vuodella. Investointikokonaisuuksia on tämän johdosta viivästynyt. Vaikuttaako viivästyminen yhdessä tuotantotekijöiden ja korkojen nousun kanssa niin, että yritykset jättävät suunniteltuja investointeja toteuttamatta, jää nähtäväksi. Investointipäätöksiä harmitaan nyt pitempään ja tiukemmalla seulalla.

Venäjän hyökkäyssotaa seurannut energian hinnan nousu on osaltaan vauhdittanut vihreää siirtymää. Savon Voiman kaukolämpölaitokselle on tehty kesän aikana kattilakonversiot, jotka varmistavat puuhakkeen käytön raaka-aineena. Puuraaka-aineen hankintaan (energiakäyttöön ja biohiililaitokselle) on perustettu yhtiö Itä-Suomen Biomassa Oy. Tämä Suomen viidenneksi suurin biomassan hankintayhtiö vastaa bioteollisuuslaitoksen ja Joensuun voimalaitoksen biomassan toimitusten lisäksi myös Savon Voiman noin 20 muun energiaverkon biomassan hankinnasta. Savon Voiman nykyiseen biomassan hankintaan verrattuna käyttö kasvaa noin 45 prosenttia. Tämä tulee tarkoittamaan merkittävää kysynnän lisäystä maakunnan energiapuulle.

liksenvaaran voimalaitosalueelle aletaan rakentaa 2024–2025 myös teollisen mittakaavan vihreän vedyn ja sähköpolttoaineiden tuotantolaitosta, toteuttajina Savon Voima ja P2X Solutions. Laitoksen työllistävä vaikutus Joensuun seudulle olisi noin 50 henkilötyövuotta. Laitos tuottaa valmistuttuaan vihreää vetyä uusiutuvalla energialla tuotetulla sähköllä 30–50 MW:n kapasiteetilla. Laitos tuottaisi sivuvirtana jopa noin 20 prosenttia Joensuun kaukolämmön tarpeesta. Joensuun ensimmäinen biokaasutankkausasema avataan syys-lokakuussa, raaka-aine tulee Kiteeläiseltä BIO10 -yhtiöltä.

Sahateollisuuden osalta hinnat ja kysyntä ovat laskeneet merkittävästi vientimarkkinoilla. Esim. USA:n hintafutuurit ovat tippuneet viime kuukausina alle puoleen alkuvuodesta. Kotimaassa puupohjaisten raaka-aineiden hinnat ovat kääntyneet myös selvään laskuun. Toisaalta Venäjän tuontipuun väheneminen näkyy raakapuun kysynnän kasvuna ja kantohintojen nousuna. Energiapuulla on tällä hetkellä tarjontaa suurempi kysyntä. Hyvä puun kysyntätilanne tuo töitä alueella toimiville puun korjuuketjuille sekä kantorahatuloja metsänomistajille.

Huolena Itä-Suomessa vihreän siirtymän edistämiseksi ovat rajavalvonnan asettamat tuulivoiman rakentamisen esteet ja EU:n näkemykset puun asemasta uusituvan energian tuotannossa. Tuulivoima on keskeinen tekijä niin biopolttoaineiden tuotannossa kuin vetytalous siirtymisessä. Sillä on iso merkitys myös kuntien verotuloille. Aurinkoenergiaprojekteja on myös vireillä, mutta vielä vähäisessä määrin.

Teknolomiteollisuuden toimialalla metalliteollisuuden avainyrityksillä on erittäin vahvat tilauskirjat ensi kesään saakka. Tämä vetää myös alihankintaverkoston hyvään imuun. Alueen metalliyhtiöt ovat pystyneet viemään varsin hyvin raaka-aineiden nousseet hinnat lopputuotteisiin, joskin inflaatio tekee kustannusten arvioinnista haastavaa. Raaka-aineiden hinnoissa teräksen hinta on tullut reippaasti alas huippulukemista. Energiakustannusten nousu ja mahdolliset sähköjakelun katkokset huolestuttavat yrityksiä. Harva on kuitenkaan alkanut vielä varautumaan esim. sähkökatkokkien varalle.

Kaivannaisalalla GTK:n uuden laboratorio- ja toimistorakennuksen rakentaminen on käynnistynyt, ja laajennukset ja uudistukset tuovat lisää TKI-työpaikkoja yksikköön. Uudistuksiin liittyy myös kaivannaisalan arvoverkoston kehittämistyö, joka etenee lupaavasti. Pampalon kaivoksella tuotanto on käynnissä, ja euro/dollari-suhde on toiminnan kannalta hyvä. Tuotannon laajentaminen ja luvitukset ovat ajankohtaisia. Malminetsintään Karjalan kultalinjalla panostetaan aiempaa enemmän. FinnCobaltin kaivoshankkeen osalta kairaukset ja resurssiarvioinnit on saatu tehtyä ja 10 vuoden toiminta-aika näyttää mahdolliselta.

Matkailu on Pohjois-Karjalassa edelleen pitkälti kotimaisten matkailijoiden varassa. Tammi-kesäkuussa 2022 kotimaisten yöpymisten osuus oli 92,8 %. Yöpymisten määrä majoitusliikkeissä on noussut kahdesta edellisvuodesta, mutta edelleen ollaan jäljessä 6,2 % vuoden 2019 alkupuoliskoon nähden. Muita ulkomaisia kuin venäläisiä yöpymisiä oli 26,2 % vähemmän kuin ennen koronaa. Venäläisten yöpymisten määrä majoitusliikkeissä on romahtanut eikä tule kasvamaan todennäköisesti pitkään aikaan. Lentoliikenteen jatkuvuuden ongelmat haittaavat matkailumyyntiä. Aikataulujen pitäisi olla tiedossa vähintään vuosi eteenpäin, nyt tiedossa on lentojen jatkuminen heinäkuulle 2023. Pohjois-Karjalan Osuuskauppa investoi hotellikiinteistön Kolille, jonka toiminta käynnistyy kesäsongille 2023, ja joka tuo arviolta viisikymmentä uutta työpaikkaa matkailusektorille.

Toimialoista heikoimmassa asemassa on edelleen maatalous. Polttoaineiden ja lannoitteiden hinnan nousu yleistä inflaatiota ja elintarvikkeiden hinnan nousua voimakkaampana heijastuu edelleen voimakkaasti niin kannattavuuteen kuin investointihalukkuuteen. Riskinä on yhä vahvempi maataloustuotannon painottuminen Länsi- ja Etelä-Suomeen. Tämän kesän sadon onnistuminen vaikuttaa tuotannon laajuuteen vuonna 2023.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Pohjois-Karjalan työllisyystilanne on parantunut viime vuoteen verrattuna, joskin suhteellinen asema maan korkeimpana työttömyysalueena ei ole muuttunut. Tammi-elokuussa 2022 työttömiä työnhakijoita oli keskimäärin noin 9 300, joka on 1 300 työtöntä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Määrä on pienin sitten vuodesta 2006 alkaneen uuden tilastointitavan kuluessa. Tammi-elokuun aikana työpaikkoja oli TE-toimistossa kuukauden aikana avoimena keskimäärin 4 000, mikä on 1 000 paikkaa enemmän verrattuna vuoden 2021 vastaavaan lukuun. Työpaikkoja on ollut haettavana edellisvuotta enemmän koko alkuvuoden 2022 ajan.

Lomautettujen työnhakijoiden määrä on vähentynyt. Pitkäaikaistyöttömyys on lievässä laskussa, jota selittää parantunut työmarkkinatilanne, mutta myös työnhakijoiden eläköityminen. Yli 55-vuotiaiden hakijoiden määrä on vähentynyt, heitä oli paljon pitkäaikaisyöttömien ryhmässä. Yli kaksi vuotta työttömänä olleiden määrä sen sijaan on kasvussa ja kehitys jatkuu samanaikaisena.

Nuorisotyöttömyys on laskussa, ja sama kehitys jatkuu, jos työmarkkinatilanne säilyy samanaikaisena. Pohjois-Karjalassa lasku on hieman loivempi kuin valtakunnallisesti, mutta ei merkittävästi erolla. Koulutustarjonta Pohjois-Karjalassa on hyvä. Vieraskielisten työttömyys nousee jonkin verran, johon suurin syy on ukrainalaiset asiakkaat, joita todennäköisesti ilmoitetaan vielä lisää sodan jatkuessa.

Arviot Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksista työllisyyteen riippuvat sodan kestosta. Sodan joskus loppuessa hyökkäystä paenneet palaavat kotimaahansa. Tilanteen pitkittyessä tai jäädessä epästabiiliksi osa jää Suomeen ja hakeutuu paikallisille työmarkkinoille. Avainasemassa tähän on kielikoulutukset ja työpaikan löytäminen. Maa- ja puutarhataloudessa ukrainalaisia kausityöntekijöitä ei ole tänä vuonna ollut Suomessa niin paljoa kuin aiempina vuosina. Tulevaisuudessa tilanne voi olla toinen: kyselytutkimuksen mukaan Suomessa olevista ukrainalaisista jopa joka kolmas olisi valmis jäämään Suomeen. Venäjän hyökkäyssodan johdosta oppilaitosten yhteishankkeet venäläisten osapuolten kanssa on lopetettu. Esim. Karelia AMK on joutunut muuttamaan kv-opiskelijoiden rekrytointiprofiliaan ja siihen liittyvää kampanjointia. Venäjälle aiottu rekrytointikampanja, kuten kaikki muukin yhteistyö, on ajettu alas ja rekrytointi suuntautuu muualle. Venäläisiä opiskelijoita

kyllä hakee edelleen opiskelemaan maakuntaan, mutta ongelmia on viisumin saannissa ja rahaliikenteen järjestymisessä.

Osaavan työvoiman saatavuudessa on ollut haasteita useilla eri toimialoilla, joita ovat mm. sosiaali- ja terveydenhoitoala, ICT, rakennusala, teollisuus, sekä ravintola- ja matkailuala. Talouskehitys ja taantumun uhka vaikuttaa tilanteeseen vähentäen työvoiman kysyntää tietyiltä toimialoilta. Työvoiman saatavuuden näkökulmasta pidemmän aikavälin haasteita ovat kuitenkin edelleen ennen kaikkea työikäisen väestön väheneminen ja keskittyminen Joensuun seudulle.

Toimialakohtaisesti tarkasteltuna sosiaali- ja terveydenhoitoalalla on selkeästi eniten työvoimapulaa, ja se pahenee. Etenkin sairaanhoitajia ja lähihoitajia tarvitaan töihin ympäri maakuntaa, ja myös lääkäreille, hammaslääkäreille, puheterapeuteille ja psykologeille on jatkuvasti tarvetta. Siun sote palkkasi heti 200–500 hoitajaa lisää, jos palkattavia vain olisi. Hoitohenkilökunta toimii 5–10 % vajeella, mikä näkyy niin hoitoon pääsyssä kuin työntekijöiden jaksamisessakin. Kevään ammattibarometrissa kaikki ammattiryhmät, joiden työllisistä oli paljon pulaa, olivat sote-ammatteja. Maakunnan reuna-alueilla tilanne on kriittinen. Ongelmana on myös toimialan laskenut vetovoima. Väestön vanhetessa työvoiman tarve tulee entisestään kasvamaan. Sote-alan työntekijöiden eläköitysmäärät ovat suuria toimialan suuren koon vuoksi. Toimialalla tähän on reagoitu mm. houkuttelemalla eläkkeellä olevia takaisin töihin.

Teknolomiteollisuudessa lomautuksia ja työvoiman vähennyksiä ei juurikaan ole tapahtunut, koska Venäjän-viennin korvaavia markkinoita on löytynyt. Osaavan työvoiman pula on keskeinen pitemmän ajan kehittymisen riskitekijä.

ICT-ala liittyy moneen toimialaan, ja alan osaajien pulasta on riski tulla pullonkaula. Ala hyödyntää julkisen ohella ja sijasta paljon muita rekrytointikanavia. Etätö on saattanut osin helpottaa rekrytointiongelmia.

Rakennusalalla on suuri kysyntä useiden erityisalojen osaajista, kuten kirvesmiehistä, rakennuspuusepistä sekä rakennussähköasentajista. Kustannusten nousu on toisaalta vaikeuttanut alan näkymiä ja hillinnyt työvoimapulaa. Uuden asuntotuotannon kasvu on hiljentynyt.

Majoitus- ja ravitsemusalalla on rekrytointivaikeuksia, moni on lähtenyt toisille aloille töihin koronatilanteen aiheuttaman tauon aikana. Kotimaan matkailu on edelleen vetovoimainen, mutta rajojen avautuminen tasasi matkailuvirtoja. Tapahtuma-ala menetti korona-aikana osaajia, jotka eivät enää palanneet alalle.

Kuljetusalalla on rekrytointivaikeuksia mm. yhdistelmäajoneuvonkuljettajista. Kallistunut polttoaine vaikuttaa kuljetusyhtiöiden kannattavuuteen.

Sosiaali- ja terveydenhoitoalan työvoimapulaan ei pystytä vastaamaan ilman työ- ja koulutusperäistä maahanmuuttoa. Tilanne on osittain sama myös palvelualoilla, kuten ravintola- ja catering-aloilla sekä puhtaus- ja kiinteistöpalveluissa. Myös kone-, muovi- ja metallialan työvoimatarpeeseen vastaaminen edellyttää koulutus- ja työperäistä maahanmuuttoa.

Osaavan työvoiman saatavuuteen on tehty lyhyemmän ja pitemmän aikavälin toimenpiteitä. Maakunnassa on tällä hetkellä useiden eri toimijoiden projekteja työperäiseen maahanmuuttoon liittyen. Koulutus vahvistuu entisestään ammattiopisto Riverian englanninkielisen kone- ja tuotantotekniikan perustutkinnon, Itä-Suomen yliopiston DI-koulutuksen ja Karelia AMK:n tieto- ja viestintätekniikan insinööri- ja toimintaterapeuttikoulutusten saatuaan järjestämisluvan vuoden vaihteessa. TE-toimiston Rekry- ja Täsmäkoulutukset ovat olleet kasvussa viime aikoina. Tosin sopivien hakijoiden puute on lisääntynyt Rekrykoulutuksissa.

TE-palvelujen resurssitilanne on hyvä. Uusi työvoimapalvelumalli käynnistyi toukokuussa, ja sen tuomia muutoksia on otettu käyttöön kuluvan vuoden aikana. Maakunnassa on useita työllisyshankkeita, joiden avulla on saatu nuorten, osatyökykyisten ja maahanmuuttajien sekä pitkään työttömänä olleiden resursseja käyttöön. Työperäistä maahanmuuttoa ja kansainvälisten opiskelijoiden paikkakunnalle jäämistä on edistetty hankkeilla sekä Talent Boost -toiminnalla. Osaavan työvoiman maahanmuuttoa ja saatavuutta edistettiin päivittämällä alueellista työlupalinjausta siten, että saatavuusharkinnasta vapautettiin kaikki ammattialat.

Ammattiopisto Riveriassa englanninkielisessä kone- ja tuotantotekniikan koulutuksessa aloittaa 23 opiskelijaa tammikuuhun 2023 mennessä. Puhtauspalvelualalla maakunnassa on aloittanut 20 kansainvälistä oppisopimusopiskelijaa syyskuussa 2022 ja sosiaali- ja terveysalalla lähihoitajakoulutuksessa loppuvuonna 2022 aloittaa 45 oppisopimusopiskelijaa. Sosiaali- ja terveysalalle on uutena avattu hakuun lähihoitajakoulutus, jossa koulutus aloitetaan englannin kielellä, mutta koulutuksen tavoitteena on suorittaa tutkinto lopulta suomen kielellä.

Vuoden 2023 aikana Riveriaan on tulossa lähtömaassaan suomea opiskelleita kansainvälisiä hakijoita erityisesti elintarvikealalle (leipuri-kondiittori), ravintola- ja catering-alalle, sosiaali- ja terveysalalle sekä kone- ja tuotantotekniikkaan.

Ukrainalaisten osalta koulutusorganisaatiot ovat tarjonneet mahdollisuuksia kielikoulutuksiin ennen varsinaisiin ammatillisiin tutkintokoulutuksiin hakeutumista. TE-toimiston palveluina on pystytty järjestämään kotoutumiskoulutuksia, joiden jatkopolkuna

työmarkkinoille siirtymiseksi on tarjolla uutena palveluna suomea työelämässä -valmennus. TE-toimiston asiakkuudessa on n. 220 ukrainalaista. Työelämässä oleville on tarjolla työpaikkasuomi-koulutusta yhteishankintana (työnantaja osallistuu koulutuksen rahoitukseen).

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Suorat vaikutukset: Venäjän viennin hiipuminen (v. 2021 130 milj €, n. 10 % koko viennistä, vrt. koko Suomi n. 5 %), venäläismatkailijoiden määrän väheneminen, Venäjältä tuotavien raaka-aineiden ja tuotteiden korvaaminen ja saatavuusongelmat.
- Epäsuorat vaikutukset: hintojen nousu, kuluttajien ja yritysten epävarmuus, tuotantoketjujen häiriöt saatavuusongelmista johtuen, vientikysynnän supistuminen maailmantalouden kasvun hidastuessa.
- Jo koronapandemiasta alkanut lentoliikenteen jatkuvuuden ongelmat haittaavat suuresti elinkeinoelämän yhteyksiä ja matkailun kehittämistä. Nyt kilpailutettu liikenne jatkuu 7/2023 asti eikä Finnair aio sen jälkeen jatkaa lentoja kaupalliselta pohjalta.
- Saimaan kanavan liikenteen tyrehtyminen on jo vähentänyt yritysten, erityisesti kv-yritysten, investointihalukkuutta maakuntaan.
- Tavaraliikenteen siirtyminen yhä enemmän pyörille edellyttää tiestön kunnon parantamista. Tieverkon, etenkin alemman tieverkon, heikko kunto haittaa puuraaka-aineen saantia.
- Kiihtyvä inflaatio (ml. korot) ja talouden yleinen epävarmuus vähentävät investointi- ja kehittämishalukkuutta. Ennustettavuus on huonompi kuin koskaan.
- Kuluttajien synkät näkymät ja kasvava varovaisuus lisäävät taantumaa ajautumisen todennäköisyyttä.
- Sähkön hinta kohosi merkittävästi, ensi talvena huolena sähkön riittävyys.
- Energian ja polttoaineiden kohonneet kustannukset vaikuttavat monelta suunnalta liiketoimintaan (ostot, raaka-aineiden hinnat, myyntirahdit ja jopa asiakkaiden liikkumisen väheneminen)
- Teräs- ja erikoistuotteiden hinnat nousivat ja komponenttien saatavuus heikkeni merkittävästi sodan alettua. Nyt teräksen hinnat ovat laskussa ja komponenttien saatavuus on parantunut.
- Puutavaran ja puutuotteiden hinnat nousivat hyökkäyssodan alettua. Nyt hinnat tulevat alaspäin.
- Teräs- ja puutuotteiden sekä energian kallistuminen vähentänyt ja vähentää rakentamista merkittävästi.
- Vihreässä energiassa paljon potentiaalia koko Itä-Suomen alueella, edellyttää infran vahvistamista ja tutkaongelman ratkaisemista.

14 Keski-Suomi

Taulukko 13. Avainluvut Keski-Suomi.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	272 683	272 617	273 910	0,0 %	-0,4 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	13 576	15 421	16 102	-12,0 %	-15,7 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	1 914	2 348	2 496	-18,5 %	-23,3 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	5 149	6 309	5 131	-18,4 %	0,4 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	10,9 %	12,4 %	12,7 %	-1,5 %-yks.	-1,8 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	2 939	2 758	2 313	6,6 %	27,1 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Keski-Suomen maakunnassa erityisesti metsäbiotalouden vaikutus on merkittävä. Biokierrotalous, metalliteollisuus ja vahva osaaminen varsinkin ICT-alalla ovat maakunnan vahvuuksia. Biokierrotalouteen liittyy mm. kansainvälistä huipputeknologiaa ja kuituosaaamista sekä bioenergiaosaamista. Keski-Suomen vahvan bio- ja kierrotalouden kehitysmahdollisuudet ja investoinnit luovat valoisaa näkymää pitkälle tulevaisuuteen. Maakunnan strategiset painopisteet ovat bio- ja kierrotalous, uudistuva teollisuus, digitalisaatio ja hyvinvointi. Keski-Suomen keskeinen sijainti 9-tien ja valtatie E4 solmukohdassa on erityisesti elinkeinoelämän sijoittumisen kannalta hyvä, mikä korostuu nyt mm. kuljetuskustannusten noustua. Valtatie E4 uusi osuus Kirri-Vehniä on sujuvoittanut liikennettä merkittävästi.

Koronan jälkimainingit ja digitalisaatio sekä Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset ja sen myötä kohonnut energian ja raaka-aineiden hinnat sekä samanaikainen inflaatio ja korkeahinta sekä toisaalta ilmastomuutoksen ja vihreän siirtymän haasteet vaikuttavat vahvasti elinkeinoelämään. Osaavan työvoiman saatavuus on selkeä riskitekijä yritystoiminnan kasvulle. Elinkeinoelämän tulevaisuuden näkymät ovat myönteisen odottavat, mutta tulevaisuus nähdään erityisen sumeana ja sitä on vaikea ennakoida pitkälti eteenpäin. Muutokset tapahtuvat nopeasti, muutamissa kuukausissa. Huoltovarmuus ja omavaraisuus ovat korostuneet. Alueilla varaudutaan hybridivaikuttamiseen ja siihen liittyen tehdään valmiussuunnittelua. Hyvinvointialueen konkreettinen käynnistyminen on kuntien osalta merkittävin lähitulevaisuuden muutos.

Monipaikkaisuus on tuonut uusia ympärivuoden kiinteästi asuvia mökkiläisiä moneen kuntaan. Maan sisäinen nettomuutto oli tammi-elokuussa positiivista kuudessa Keski-Suomen kunnassa, vastaava luku edellisvuonna oli 11, mikä kertoo koronavaikutusten mallistumisesta. Luonnollisessa väestökehityksessä tapahtui vähenemistä. Koronan myötä hieman nousut syntyvyys on lähtenyt laskuun ja samaan aikaan korkea ikääntyneiden määrä nostaa kuolleisuuslukua. Ukrainalaisten pakolaisten tulo ei vielä näy juurikaan työvoimana. Suurimpana esteenä on kielitaito.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Syksyn 2022 Pk-yritysbarometrin mukaan Keski-Suomen pk-yrittäjien yleinen suhdannenäkymä on koko maan keskiarvoa heikompi. Suhdannenäkymissä on isoja alueellisia eroja. Liikevaihdon kasvuodotuksissa ollaan kuitenkin myönteisen puolella, vaikka arviot liikevaihdon ja investointien arvon kehityksestä jäävät alle maan keskitason.

Pk-barometrin mukaan kasvuhakuisten yritysten osuus on pysynyt samana, mikä on merkittävää mm. tki-toiminnan näkökulmasta. Oppilaitosten ja tutkimuslaitosten ohella maakunnassa on vahvistumassa tki-osaamiskeskittyviä useille seuduille (Karstulan Puulaakso, Äänekosken biokiertotalouden ekosysteemissä Metsä Boardin osaamiskeskus, Jamkin Bio-talous Instituutti, Jämsän Kaipolan alueen kiertotalousteollisuuteen ja Keuruun sähkökonversioon liittyvä tki-yhteistyö).

Eryteisesti energiaintensiivisillä aloilla merkittävimmät muutostekijät ovat Euroopan energiakriisi sekä polttoaineiden ja energian hinnan nousu, mikä näkyy myös Kauppakamarin syksyn talouskyselyssä. Energian vaikutus hintoihin kertautuu tuotantokustannusten lisäksi kuljetuskustannusten nousun myötä. Myös komponenttien saatavuus ja kohonnut hinnat vaikuttavat kannattavuuteen. Osin koronan, osin Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksesta. Komponenttien saatavuudessa on haasteita ja toimitusketjuissa on jouduttu

hakemaan uusia kumppaneita. Raaka-aineiden hinnanvaihtelut tuovat epävarmuutta saatavuuteen ja kannattavuuteen.

Sopimusteknisillä seikoilla on merkittävä vaikutus yritysten kannattavuuteen, kun toimintaympäristön muutosnopeus on kiihtynyt. Pitkiä toimitussopimuksia tehneet yritykset ovat haasteellisessa tilanteessa, sillä korotusten siirtäminen tuotteiden loppuhintoihin on vaikeaa. Konkurssien määrässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Tuotantokustannusten nousu vaikuttaa investointien ajoitukseen. Investointeja suunnitellaan, mutta niiden suhteen on varovaisuutta epävarmojen tulevaisuuskuvien vuoksi. Korkea inflaatio ja korot välillisine vaikutuksineen tuovat tähän oman lisänsä. Yrityskentässä on nähtävissä jonkinlainen polarisaatio. Isot yritykset sekä ne, joilla on taloudellista puskuria ja hyvät tilauskirjat pitkälle, pärjäävät ja investoivat suunnitellusti. Pienet yritykset lykkäävät investointeja ensi vuoden puolelle. Investoinnit keskittyvät pk-sektorilla koneisiin ja laitteisiin. Investointeihin vaikuttavat erityisesti kohonneet rakentamisen ja energian hinnat sekä epävarma globaali tulevaisuusnäkökulma. Näkymät vaihtelevat myös toimialoittain. Uusi tilanne edellyttää yrityksiltä rohkeutta, ketteryyttä, uusia toimintamalleja, uutta ajattelua, jopa radikaaleja innovaatioita, sekä verkostoitumista.

Rakennemuutoksiin liittyen Jämsän Kaipolan UPM:n tehtaan lakkauttamisesta johtuva liikevaihdon lasku Jämsän seudulla näkyy pitkään, mutta siitä huolimatta seudulla katsotaan tulevaisuuteen luottavaisin mielin. Vähähiilisyyteen ja kiertotalouteen perustuvat uudet avaukset ovat tärkeässä roolissa Kaipolaan suunnitteilla olevalle vihreän talouden keskittymälle. Tehdasalueella on useita yrityshankkeita menossa, F35-hävittäjäkauppa tuo uusia työpaikkoja ja erityisesti matkailu on kokonaistaloudellisesti merkittävää seudulle. Energiakriisi voi vauhdittaa vihreän talouden siirtymää. Jämsässä puuraaka-aineen käsittelyyn liittyvä osaaminen, logistiset yhteydet ja puun saatavuus läheltä voivat avata uusia mahdollisuuksia energia-alalle.

Kaipolan lakkautus näkyy myös viennin arvossa: tammi-kesäkuussa 2022 vienti laski 7 %, 98 miljoonaa euroa. Vientiin liittyen muutamilla tuotannollisilla yrityksillä vienti Venäjälle on ollut merkittävää; osa niistäkin on kuitenkin jo onnistuneesti hakenut uusia markkinoita muualta. Kiinan vienti tyrehtyi, kun junaliikenne Venäjän kautta loppui.

Menossa olevan soteuudistuksen ja hyvinvointialueen rakennemuutoksesta johtuen monella kunnalla on huoli kuntien talouden kestävästä jatkosta. Valmistelussa oleva Työllisyyspalvelu-uudistus tuo omat haasteensa kuntien tehtäviin ja talouteen.

Toimialoittain tarkasteltaessa metalli-, puu-, kangas- ja muoviteollisuudessa tilauskannat ovat hyvät ja liikevaihdot ovat kasvaneet korona-aikana. Raaka-aineiden hinnat ovat nousseet ja saatavuusongelmat tuovat ongelmia ja epävarmuutta. Myös valmistavassa

teollisuudessa, mm. Valtralla tilauskanta on ennätyskorkealla. Erityisesti metsäbiotalous on vahvaa. Puun kysyntä on kovaa ja hinta on korkealla. Samoin sellulla on kysyntää ja pakkausteollisuudella menee hyvin. Äänekosken seudulla Metsä Group on investoinut miljardiluokan moderniin biotuotetehtaaseen, missä haetaan kestäviä ratkaisuja metsätaloustuotteiden monipuoliselle jalostamiselle. Äänekosken tehdasalueen ytimenä on moderni sellutehdas, syksyllä avattiin 3D-kuitutehdas ja alueella toimii tekstiilikuitudemotehdas. Äänekosken Metsä Groupin miljardiluokan modernin biotuotetehtaan uusiin rakennusprojekteihin kuuluu työn alla oleva kertopuutehdas. Alueelle suunnitellaan myös mekaanisen metsäteollisuuden laitoksia. Kaiken kaikkiaan puhutaan satojen miljoonien mahdollisista investoinneista 2030-luvulle saakka. Jyväskylässä Spinnova Oyj investoi alkuvuonna yli 7 miljoonalla. Sen liikevaihto yli kaksikymmenkertautui vuoden ensimmäisellä puoliskolla. Woodspinnin tekstiilikuitutehtaan rakentaminen on loppusuoralla Jyväskylän Eteläportissa. Spinnovan ja Eecon pilottilaitos on toiminnassa.

Puuteollisuudella on ollut huippuvuosi ja hinnat ovat olleet korkealla. Tilauskannat ovat olleet hyvät ja raaka-aineiden hinnat tasoittuneet hieman. Energian kohonnut hinta vaikuttaa tähänkin toimialaan. Nähtäväksi jää, lähteekö ala jatkossa hiipumaan kohonneiden hintojen vuoksi. Rakennusalalla näkymä myynnissä on alavireinen. Riskivarannot ovat nousseet. Vapaa-ajan rakentamisessa kysyntä on kuitenkin ollut hyvää. Jyväskylässä erityisesti asuntorakentamisessa rakennuslupien määrässä on vähentymistä ja rakentaminen on palaamassa normaalitasolle. Inflaatio, nousevat korot, korkeat rakentamisen kustannukset sekä yleinen epävarmuus voivat vähentää tai siirtää rakentamisen aloituspäätöksiä tuonemmaksi. Toimitilapuolella vuokrakohteiden kysyntä on vilkastunut, ja niissä kiinnostavat erityisesti moderni teknologia ja energiatehokkaat ratkaisut. Vuokrasopimusten pituudet ovat lyhentyneet.

Tienpidossa rakennuskustannusten voimakas nousu on vähentänyt ostovoimaa. Kustannusten nousuun vaikuttaa eniten moottoripolttoöljyn, bitumin, metallituotteiden ja energian kallistuminen. Pidemmällä aikajänteellä tämä voi heijastua yritysten kannattavuuteen.

Keski-Suomessa on vahvoja matkailukeskittyymiä ja mm. Jämsän seudulla matkailuun investointeja suunnitellaan ja toteutetaan Himoksen alueella. Matkailussa laaja palvelutarjonta auttaa toimialan menestymisessä. Matkailuyritysten kysynnässä näkyy kotimaan matkailun suuntautuminen ulkomaille koronarajoitteiden purkautuessa sekä samaan aikaan Venäjän matkailijoiden määrrien putoaminen. Ulkomaisten matkailijoiden houkuttelun osalta tehdään määrätietoista työtä Keski-Euroopan suuntaan. Pitkään jatkuneesta epävarmuudesta ovat kärsineet ne yritykset, joilla ei ollut puskuria ennen pandemiaa. Monelle yrittäjälle sukupolvenvaihdos on ajankohtainen. Toimialalla on käynnissä rakennemuutos kohti digitaalista saavutettavuutta.

Tapahtuma-alalla on koronarajoitteiden poistumisen jälkeen rikottu kävijäennätyksiä mm. MM-ralleissa ja Himoksen festivaaleissa. Myös Suomen turvallisuuskuvalla on merkitystä jatkossa.

Energiakriisin myötä energiaomavaraisuus korostuu. Keski-Suomessa on suunnitteilla ja rakenteilla useita tuulivoimapuistoja ja uusiutuvassa energiassa nähdään potentiaalia, erityisesti pohjoisessa Keski-Suomessa. Tällä hetkellä haasteena on valtakunnallisen sähköverkon rajallinen kyky vastaanottaa tuotettua energiaa eli sähkönsiirtokapasiteetti on rajallinen. Turpeen alasajon vaikutukset tulevat näkymään energiakriisin myötä mm. kuntien taloudessa. Osa yrittäjistä on ehtinyt romuttaa koneensa romutuspalkkiota hyödyntäen. Pahin on vasta edessä, sillä energiaintensiivistä turvetta on vaikea korvata hakkeella, jota tarvittaisiin moninkertainen määrä turpeeseen verrattuna. Lisäksi hakemateriaalin keruu laajoilta alueilta ja pitkät kuljetuskustannukset nostavat kokonaiskustannuksia kohonneiden polttoainekustannusten vuoksi. Koska JTF-rahoituksella on tarkoitus kompensoida alan menetyksiä, olisikin tärkeää, että rahaa voitaisiin kohdentaa juuri näihin yrityksiin ja uusiin investointeihin. Myös turvesoiden jatkokäyttö on avoinna.

Puolustukseen liittyvä teollisuus on vahvistunut ja tuo uusia työpaikkoja, mm. Jäm-sän seudulla ilmailuteollisuudessa on investointeja. Huoltovarmuuteen liittyy myös liiketoimintamahdollisuuksia.

Maataloudessa näin heikkoa aikaa ei ole aiemmin ollut. Maatalouden työ on koneellistettua ja energiaintensiivistä. Kohonneet polttoaineen hinnat ja sähkön hintojen nousu kurittavat maataloutta, samoin kuin kohonneet lannoitteiden hinnat. Kustannuksia ei ole voitu siirtää hintoihin. Alan kannattavuus on kriisissä ja tilat miettivät vaihtoehtoja. Maatilat etsivät rinnakkaista yritystoimintaa muulta toimialalta (esim. koneurakointi). Samaan aikaan lähiruuan merkitys, huoltovarmuus ja omavaraisuus korostuvat. Jos tilojen ahdinko jatkuu, uhkana omavaraisuuden näkökulmasta voi olla osaamisen ja infran häviäminen. Alkutuo-tannon huoltovarmuutta kehitetään Keski-Suomen ELY-keskuksen toteuttamassa hankkeessa, jossa pilotoidaan toimintamallia maataloustraktoreiden ja työkoneiden varaamiseksi poikkeusoloissa.

Maatalouden ohella koko elintarviketeollisuus ja -ketju ovat haasteissa. Kaikkien raaka-aineiden hinnat ovat nousussa ja mm. öljykasvien saatavuudessa on vaikeuksia. Öljykasvit ovat mm. rasvojen ja rehujen raaka-aineita ja niiden kustannusnousu on ollut erittäin kovaa. Hinnoittelujärjestelmän kankeus ei taivu nopeisiin kustannustason muutoksiin, mikä vaikuttaa kannattavuuteen.

Kaupan alalla energian ja raaka-aineiden hinnan nousu tuo haasteita tuotteiden hinnoittelulle. Jo koronan aikaan alkaneet erikoiskaupan haasteet eivät ole väistyneet. Verkkokaupassa näkyy vahvaa kasvua. Yleinen taloustilanne (inflaatio, kohonneet korot ja hinnat)

vaikuttaa pidemmällä aikavälillä ostovoimaan, mikä tulee näkymään myös kaupan ja palveluiden alalla.

It-alan yritykset ovat hyötyneet laajasta etätyöstä, monipaikkaisuudesta ja digitaalisten palveluiden kysynnän lisääntymisestä. It-puolella isoja toimijoita on perustanut sivukonttoreita Keski-Suomeen. Komponenttipulaa on helpottanut Aasian tuonti. Osaajista ja kyberosaamisesta on kova kysyntä. Myös kunnat varautuvat hybridivaikuttamiseen muutuneessa tilanteessa.

Rahoituksen kysyntään heijastuu epävarmuus tulevaisuudesta. Samoin ELY-keskuksen osalta keskeisten rahoitusjärjestelmien käynnistymisen viivästyminen hidastaa hankkeiden käyntiin lähtöä, jos niihin on haettu rahoitusta. Omalla riskillä aloittamisen kynnys on noussut epävarmassa tilanteessa. Yritysrahoitukselle saatu korkeampi tukitaso vaikuttaa uusilla tukialueilla varmasti yritysrahoituksen kysyntään ja investointeihin on tarvetta ja kiinnostusta. Jossain määrin investointipäätökset venähtävät, kun alueen yritykset odottavat, kunnes korkeamman tukitason päätösprosessi saadaan ELY-keskuksissa käyntiin. Pienempiä investointeja on vireillä ja käynnistyy koko ajan. Kansainvälistymishankkeiden toteutushaasteet lisääntyivät sodan ja epävarmuuden takia. Toisaalta tarve niille ei ole kadonnut vaan pikemminkin lisääntyi mm. Venäjän markkinoiden hävitessä.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Keski-Suomessa työttömien työnhakijoiden määrä osoittaa tasaantumisen merkkejä koronan aiheuttaman tilastopiikin jälkeen: määrä on palautunut lähelle koronavuotta 2020 edeltäneitä kahta vuotta. Työttömien työnhakijoiden määrä on laskenut tasaisesti viimeisen vuoden aikana, esimerkiksi vuoden 2021 elokuuhun verrattuna määrä on laskenut 12 %. Kokoaikaisesti lomautettujen määrä puolestaan laski vuoden takaiseen verrattuna 46,5 %.

Elokuussa 2022 Keski-Suomen 10,9 % työttömyysaste on Suomen muihin maakuntiin verrattuna toiseksi korkein. Keski-Suomen 22 kunnasta viidentoista työttömyysaste on alle 10 % ja kolmen kunnan 12 % tai yli. Suurien kaupunkien työttömyysastevertailussa Jyväskylä (12,1 %) sijoittuu Turun rinnalle jaetulle toiselle sijalle Lahden johtaessa tilastoja (13,2 %).

Työvoimapula on laaja-alaista koko Keski-Suomen alueella. Kaipolan tehtaan lakkauttamisen pahimmat ennusteet jäivät toteutumatta. Syyskuussa 2022 paperitehtaalta irtisanotuja työttömiä työnhakijoita oli Jämsän seutukunnassa 110 henkilöä, mikä on 10,3 % Jämsän työttömistä työnhakijoista.

Nuorisotyöttömyys on Keski-Suomessa palautunut vuotta 2020 edeltäneelle tasolle. Alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden osuus maakunnan työttömistä työnhakijoista on 14,1 % maan keskiarvon ollessa 10,7 %. Keski-Suomen nuorisotyöttömyys laski 22,7 % vuoden takaisesta yleisen työttömyyden vanavedessä. Yli vuoden työttömänä olleiden pitkäaikaistyöttömien määrä on laskenut viimevuotisesta 18,39 %, koko maan keskiarvon laskiessa 17,4 %. Yli kaksi vuotta työttöminä olleiden pitkäaikaistyöttömien määrä on noussut 13,5 %, koko maassa nousu on 16,3 %. Keski-Suomen työttömistä työnhakijoista 37,9 % on pitkäaikaistyöttömiä, koko maassa 38,6 %.

Keski-Suomessa ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi viimevuotisesta 17,5 % (vrt. koko maassa ulkomaalaisten työttömien määrä laski 2,7 %). Keski-Suomessa Ukrainasta paenneita tilapäisen suojelun tarpeessa olevia on kunnilta ja kaupungeilta saadun arvion mukaan noin 2 100 henkilöä, joista hieman yli puolet sijoittuu Jyväskylään. Ukrainasta paenneista yli puolet on työikäisiä. Työllistymisen kannalta suurin haaste on kielitaidon puute. Lisäksi lastenhoito ja autottomuus rajoittavat työllistymismahdollisuuksia. Tilanteen parantaminen vaatii nopeita ratkaisuja, sillä nykyinen asiakaspalvelumalli ruuhkauttaa palveluita ja kuormittaa työnhakijoita kohtuuttomasti. Asiakasrajapinnasta saatavan tiedon tehokas käyttö on ensiarvoisen tärkeää, jotta Ukrainasta paenneiden työllistymistä saadaan parannettua. Työnantajilta on saatu hyviä kokemuksia kääntöohjelmista sekä yksinkertaisemman työkielen käyttämisestä. Työllistämisen mahdollisuuksia parannetaan edelleen hankkimalla venäjänkielisiä työvoimapalveluja.

Keski-Suomen TE-toimistoon ilmoitettujen avoimien työpaikkojen määrä kasvoi 37,9 % vuoden 2021 elokuuhun verrattuna. Työvoiman kysynnän suuri määrä on aiheuttanut Keski-Suomeen pulaa erityisesti ravintola- ja suurtaloustyöntekijöistä sekä lähihoitajista. Ravintola-alan kasvua heikentää ammattitaitoisen työvoiman saatavuusongelmat. Myös toimisto- ja laitossiivoojista, myyjistä, myyntiedustajista ja tarjoilijoista on suuri pula. Erityisesti sote-alan osaajien puuttuessa kunnat ovat joutuneet tekemään kestävämpiä väliaikaisratkaisuja, muun muassa palkkaamaan hoitoalalta jo eläköityneitä sijaisiksi. Hoitajapulan odotetaan pahenevan hoitoalan työtaisteluiden myötä.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Yksittäisille yrityksille vaikutukset ovat erilaisia, polarisoivia: osaa vahvistaa, osaa heikentää. Vaikutukset näkyvät myös julkisen talouden heikentymisenä.
- Euroopan energiakriisi (polttoaineet ja sähkö) on keskeisin uhka ja sen vaikutukset heijastuvat laajasti, ei vain elinkeinoelämään, vaan myös julkiseen sektoriin.
 - Energian hinnalla on iso merkitys yritysten kannattavuuteen. Esimerkiksi aiemmin tehdyt sopimukset käyvät yrityksille kannattamattomiksi polttoaineen hinnan nousun myötä (mm. kuljetusala, logistiikka).

- Polttomoottorikäyttöisten laitteiden käyttö on erittäin kallista ja vaikuttaa kannattavuuteen. Kustannuksia on vaikea siirtää kulutushintoihin
- Energian säästötalkoot vaikuttavat esim. tuotantolinjojen toimintaan, työvuoroihin ja kaupan alaan.
- Turpeen alasajon merkittävimmät vaikutukset ovat vasta edessä. Yritykset ajaneet kaluston alas romutuspalkkiota hyödyntäen ja turvetta on vaikea korvata muilla energialähteillä, mikä tulee näkymään myös kuntien taloudessa.
- Omavaraisuus energian suhteen korostuu. Uusiutuvan energian yhdistelmiä etsitään. Tarve uusiutuvan energian kokonaispaketeille (esim. aurinko-, tuulivoima, akkuteknologia ja palvelumuotoilu) kasvaa.
- Bioenergialla ja biopolttoaineilla on hyvä kysyntä. Biokaasulla nähdään paljon mahdollisuuksia, erityisesti maataloilla ja lämmityksessä. Tarvetta on tuotantokapasiteetin nostolle ja isojen laitosten saamiselle, mutta mm. maatalouden ahdinko vaikuttaa investointikyvykkyyteen.
- Etätöiden suosio kasvaa myös taloudellisista syistä (työmatkakustannukset) ja yritykset työllistävät mielellään lähialueilta. Korkeat työmatkakustannukset joissain tapauksissa estävät työn vastaanottamisen kannattamattomana.
- Maatalouden ahdinko erittäin huolestuttava. Ala energiaintensiivistä ja lannoitteiden hintojen nousu vaikuttaa kannattavuuteen. Liiketoiminta jopa miinusmerkkistä ja tilat etsivät muita työllisyysmahdollisuuksia ulkopuolelta. Vaarassa tilojen lakkauttaminen, millä on vaikutusta huoltovarmuuteen jatkossa, kun osaaminen poistuu. Mikä voisi olla maanviljelijöiden uusi rooli osana huoltovarmuutta jatkossa?
 - Omavaraisuus ruuan suhteen korostuu ja sen tuotannossa nähdään paljon mahdollisuuksia.
 - Lähellä tuotetun ruuan merkitys kasvanut, mutta miten ostovoiman heikkeneminen vaikuttaa tähän jatkossa?
 - Jalostusarvon nostamisella ja tukkuportaan luomisella mahdollisuuksia.
 - Voisivatko vahvasta maatalousperinteestä tulevat ukrainalaiset tuoda uusia avauksia aikaa myöten maatalous- ja elintarvikealalle?
- Koko elintarviketeollisuudella on sumuiset näkymät. On vaikea hinnoitella ensi kevään tuotteita, kun raaka-aineiden ja energian hinnat nousseet. Erityisesti öljyn saamisessa vaikeuksia.
- Komponentti- ja raaka-ainepula (mm. lämpöpumput, laatat) yllättävilläkin aloilla vaikeuttaa yritystoimintaa. Komponenteissa venäläisiä tai ukrainalaisia raaka-aineita tai tuotantoa. Toimintaketjuissa venäläisten osapuolien tilalle jouduttu etsimään uusia kumppaneita.
- Raaka-aineiden ja komponenttien saatavuus heikkoa. Hinnat korkeat ja hinnan (teräs, puutavara jne.) vaihtelut vaikeuttavat tarjousten tekemistä.

Kohonneiden tuotantokulujen vieminen tavaroiden hintaan on vaikeaa. Sopimuskäytännöt eivät muunnu nopeasti muuttuviin olosuhteisiin: kauppahinnat on sovittu usein jo aiemmin eivätkä ne enää välttämättä vastaa nopeasti nousutta kustannustasoa.

- Pakotteet näkyvät joidenkin yritysten viennissä ja vienti Venäjälle tyrehtynyt täysin. Muutamilla tuotannollisilla yrityksillä vienti Venäjälle on ollut merkittävää; osa niistäkin on kuitenkin jo onnistuneesti hakenut uusia markkinoita muualta.
- Matkailutoimialalla näkyy venäläisten matkailijoiden väheneminen. Uusia kohderyhmiä haettu Euroopasta.
- Epävarmuus maailmalla nostaa kaikkia hintoja. Hinnannousulla voi olla monialaiset ja pitkävaikutteiset seuraukset
 - yritykset sitoutuneet vanhoihin sopimuksiin, vaikuttaa yritysten kannattavuuteen
 - erityisesti rakennusalalla hintojen nousulla monialaisia vaikutuksia
 - vaikutus heijastuu aikaa myöten palveluihin ja kulutuskäyttäytymiseen
 - kuluttajien ostovoiman heikkeneminen näkyy ajan myötä yritysten kysynnässä ja liikevaihdossa, myös kaupan ja palveluiden alalla.
 - Epävarmuus näkyy mm. siinä, että asiakkaat eivät tilaa tavaraa varastoihin samalla tavalla kuin aiemmin. Tämä heijastuu kuljetus- ja logistiikka-alalle, missä lisäksi polttoaineen kustannusten nousu heikentää näkymiä.
- Kyberturvallisuus korostuu kyberhyökkäysten myötä ja kyberturvallisuustoimijoiden kanssa yhteistyö on lisääntynyt. Kyberturvallisuuden osaamiskeskus on suunnitteluvaiheessa.
- Puolustusteollisuudessa ja siihen liittyvässä alihankinnassa näkyy varautuminen. Huoltovarmuus tuo mahdollisuuksia liiketoiminnalle, myös innovaatioille.

- Bio- ja kiertotaloudelle syntynyt mahdollisuuksia.
- Ukrainalaiset pakolaiset osana työvoimaa:
 - Sitoutuminen epävarmaa, osa työllistyneen ja kotoutuneen pysyvästi alueelle
 - Kielitaidon merkitys korostuu työllistymisessä erityisesti työturvallisuudessa. Yritykset hakevat uusia keinoja ylittää kieliesteet, mm. tulkki työpaikalle.
 - Kausityövoimaa on ollut saatavilla kohtuudella.
- Uhka sodan jatkumisesta vaikuttaa mm. rahoituksen saantiin ja tarjousten hinnoitteluun.
- Koulutuksessa kustannukset rasittavat. Aikuisopiskelijoiden keskuudessa rahan riittävyys stressaa, mikä voi vaikuttaa yksilökohtaisesti opintojen keskeytymiseen.
- Nykyisessä tilanteessa on useita ajureita, joiden kielteiset vaikutukset voivat vahvistaa toisiaan, millä taas voi olla laajoja seurannaisvaikutuksia. Energian ja elintarvikkeiden kohonneet hinnat ja toisaalta inflaatio ja nousevat korot voivat vaikuttaa kuluttajien ostovoimaan ja sitä kautta yritysten kannattavuuteen. Tämä yhdessä tulevaisuuden epävarmojen näkymien kanssa heijastuu investointeihin ja myös julkiseen talouteen sekä rahoituksen kysyntään, jos omarahoitusosuus joudutaan lainoittamaan korkealla korolla.
- Julkisen puolen talouteen liittyvät energian (ml. turve) hinnan nousu ja saatavuus, sote-uudistus ja valtion osuuksien muutos sekä ukrainalaisten pakolaisten tulo. Kasvuyritysten ja tki:n merkitys korostuu jatkossa talouden hallinnassa.

15 Etelä-Pohjanmaa

Taulukko 14. Avainluvut Etelä-Pohjanmaa.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	191 762	192 150	196 572	-0,2 %	-2,4 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	5 084	5 548	7 356	-8.4 %	-30,9 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	689	761	1 265	-9.5 %	-45,5 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	1 230	1 503	1 637	-18.2 %	-24,9 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	5,9 %	6,4 %	8,2 %	-0,5 %-yks.	-2,3 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	2 256	2 373	1 277	-4.9 %	76,7 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Etelä-Pohjanmaan erityishaasteita ovat epäsuotuisa demografinen kehitys, työvoiman saatavuus, heikko kansainvälistymisaste ja väestön alhainen koulutustaso. Veto- ja pitovoimatekijöiden parantaminen on merkittävä tulevaisuushaaste, johon vastaaminen edellyttää uusia panostuksia myös maakunnan edunvalvontaan ja imagon kehittämiseen. Samaan aikaan pitäisi kyetä tekemään strategista kehittämisloikkaa elinkeinorakenteen uudistamisessa ja monipuolistamisessa, jotta maakunta pystyisi paremmin vastaamaan alati kasvavaan muutosvauhtiin ja kilpailemaan osaavasta työvoimasta.

Myönteistä on, että uuden EU-ohjelmakauden tarjoamat rahoitusmahdollisuudet ovat erinomaisen hyvät, ja kehittämistoimijoilla uskoa tulevaan riittää. Käsillä olevan geopolittisen tilanteen epävakaus ja suhdannenäkymien sumuisuus tuovat omat haasteensa,

mutta tilanne luo myös mahdollisuuksia uudistumiseen, jotka on kyettävä rohkeasti hyödyntämään.

Talouden ja työllisyyden näkökulmasta voidaan todeta, että meneillään olevien kriisien aiheuttamat uhkakuvat eivät ole toteutuneet pelätyllä laajuudella, mutta tilanteen pitkittyessä seuraukset alkavat näkyä yhä selvemmin myös työmarkkinoilla. Leimallista on tilanteen epävarmuus ja heikko ennustettavuus. On kuitenkin fakta, että talousennusteet ennakoivat taantumaa, mutta myös Venäjän sotatoimien arvaamattomuus ja uudet ilmenemismuodot luovat uusia jännitteitä. Läntinen Suomi on vaikutusten aikajänteen osalta suotuisemmassa asemassa kuin itäiset maakunnat, joille Venäjän hyökkäyssota ja rajojen sulkeutuminen on muodostanut akuutin shokin. Vaikka epävarmuus on kasvavaa, krooninen pula osaavasta työvoimasta on dilemma, joka ei tule hevillä poistumaan. Ukrainan kriisin konkreettiset haasteet ovat ilmenneet muun muassa raaka-aineiden saatavuutena ja viime kuukausien ajan vahvasti pinnalla ovat olleet energia- ja huoltovarmuuskysymykset, jotka läpileikkaavat koko yhteiskuntaa. Maakunnalle merkittävän ruokaketjun osalta erityisenä kipupisteenä on alkutuotannon kyky taistella kroonisen kannattavuusongelman kanssa, johon tuotantokustannusten rakettimainen nousu on tuonut merkittäviä lisähaasteita.

Väestökehityksen trendikäyrä on jo pitkään osoittanut maakunnassa huolestuttavaan suuntaan. Tilastokeskuksen mukaan Etelä-Pohjanmaalla asui viime vuoden joulukuun lopussa 191 762 henkilöä. Tietojen pohjalta väestömäärä väheni vuoden 2021 aikana 388 henkilöllä, mikä on edellisiä vuosia positiivisempi tulos, mihin vaikutti maan sisäisen muuttoliikkeen suotuisa kehitys. Kuluneen vuoden ennakkotietojen mukaan väestön vähentyminen tulee jatkumaan ja tahti vaikuttaa kiihtyvän viime vuodesta, eli tilannekuva on edelleen haastava. 2010-luvun alusta lähtien tarkasteltuna Järviseudun ja Suupohjan seutukunnat ovat menettäneet väestöään suhteellisesti eniten, mutta myös Kuusiokunnissa väestö on vähentynyt selvästi. Seinäjoen seutukunnan väkiluku on kasvanut, jota selittää Seinäjoen kaupungin väestönkasvu. Väestökehityksen osalta juopa keskuseudun triangeliin (Seinäjoki-Ilmajoki-Lapua) ja muun maakunnan välillä on kasvava. Suurimmat muuttotappiot syntyvät nuorista, jotka muuttavat opintojen perässä esimerkiksi yliopistokaupunkeihin. Etelä-Pohjanmaalla on selkeästi vähiten korkeakoulutuksen aloituspaikkoja suhteessa 15–24-vuotiaiden ikäryhmään, mikä on kärjistänyt muuttotappioita.

Ulkomaalaisten osuus väestöstä on edelleen valtakunnan alhaisin, vaikka viimeisen kymmenen vuoden periodilla ulkomaalaisten määrä on kasvanut selvästi. On selvää, että uusien asukkaiden ja työvoiman määrätietoinen houkuttelu ulkomailta on mahdollisuus, jota ei ole varaa jättää käyttämättä. Tässä mielessä huomionarvoista on, että maakuntaan saapuneet ukrainalaiset ovat tehneet eräänlaista pioneerityötä työllistyessään alueelle. Tämä on erittäin myönteinen ilmiö, jonka toivotaan tuottavan kauaskantoista rohkaisua pk-yritysten kansainvälisen työvoiman rekrytointeihin.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Etelä-Pohjanmaa tunnetaan yrittäjyydestä, vahvasta maataloussektorista sekä monipuolisesta kulttuuritarjonnasta. Vahvimmat klusterit ovat teknologiateollisuus (pääpaino kone- ja metalliteollisuudessa), elintarviketuotanto, sekä puutuote- ja huonekaluteollisuus. Kaupan alan keskittymiä löytyy luonnollisesti maakuntakeskuksesta Seinäjoelta sekä seutukuntakeskuksista. Voidaan todeta, että Etelä-Pohjanmaa näyttäytyy yleisilmeeltään varsin maaseutumaisena, ruuan tuotantoon ja valmistavaan teollisuuteen nojaavana alueena.

Maakunnan yrityskehityksen uusiutuminen on perinteisesti ollut varsin hidasta. Eräänä kesto- haasteena on vaimea kasvuhaluus, joka on laskenut trendinomaisesti jo vuosia. Yrittäjäkunnan ikääntyminen on ollut haasteena jo pidemmän aikaa. Tilastokeskuksen mukaan uusien yritysten perustamisaktiivisuus on kuitenkin jonkin verran piristynyt viime vuosina, mikä on myönteinen signaali. Myös yrityskehitys on kasvanut, mutta varsin maltillisesti. Konkurssiin haettujen yritysten määrä on suunnilleen viime vuosien tasolla, joten tältä osin tilanteesta ei ole mitään dramatiikkaa. Toisaalta erilaisten tilastolähteiden ja barometrien pohjalta voidaan todeta, että alueen yritysten taloudelliset haasteet ovat olleet kasvusuunnassa. Ukrainan kriisin vaikutuksia ei voida vielä tässä vaiheessa arvioida luotettavasti, mutta yhteistoimintaneuvottelujen osalta sodan vaikutukset alkavat näkyä jo vahvemmin.

Maakunnan pk-yritysten suhdanneodotukset ovat olleet eri barometreissä selvästi maan keskimääräistä heikompia ja odotukset tulevasta ovat olleet varovaisia. Kiristynyt kilpailutilanne, yritysten tarjoustoiminnan vaikeutuminen, pula osaavasta työvoimasta ja erilaisten kustannusten roima nousu ovat vaikuttaneet selvästi odotusarvoihin. Syksyn arvioissa lähitulevaisuuden näkymiä arvioitiin pessimistisesti ja erityisesti henkilöstömäärän kehityksen osalta saldoluku oli heikko. Toisaalta yritysten arviot henkilöstön kouluttamistarpeesta olivat positiivisia, mikä viittaa siihen, että osaavasta työvoimasta halutaan pitää kiinni. Huolestuttavaa oli myös se, että investointien kehitystä kuvaavat arviot olivat jopa aikaisempaa tasoa alavireisempiä. Toisin sanoen elinkeinoelämä varautuu selvästi nykyistä heikompaan suhdannetilanteeseen.

Ukrainan kriisin vaikutusten täsmällinen arviointi on edelleen haastavaa. On selvää, että jo koronan myötä yleistyneet haasteet raaka-aineiden ja komponenttien saatavuuden, sekä erilaisten kuljetus- ja tuotantoketjuja koskevien kysymysten osalta ovat voimistuneet ja tuottaneet haasteita alueen yrityksille. Roimasti noussut kustannustaso vaikuttaa kaikkialle, myös yhteiskunnan perusrakenteiden ylläpitoon, ja tuo haasteita erilaisten infrarakentamiskohteiden toteuttamiselle. Energiatuotteiden, ruuan, sekä erilaisten materiaalien ja hyödykkeiden hinta- ja saatavuuskysymykset ovat nopeasti nousseet tekijöiksi, jotka haastavat sekä yrityksiä että jokaista kansalaista. Kuluttajien ostovoima, valinnat ja luottamus tulevaan nousevatkin jatkossa yhä merkittävämmäksi tekijäksi talous- ja työllisyyskehityksen osalta.

Yritysten lisääntynyt varovaisuus näkyy yritysrahoituksen kysynnän asteittaisena hiljennemisenä, sillä suunniteltujen investointien toteuttamista siirretään. Toisaalta energiakysymykset ovat akuutti teema, joihin haetaan yrityksissä ratkaisuja eri keinoin. Kokonaisuutena tilanne on kimurantti, sillä alkaneen rakennerahastokauden mahdollisuudet olisi kyettävä hyödyntämään nyt mahdollisimman innovatiivisesti ja tehokkaasti. Ohjelmakauden vaihdos on myös uusi tilanne, johon liittyy uuden oppimista, tukiprosenttien muutoksia ja järjestelmäteknisiä haasteita, jotka saattavat vaikuttaa hakuaktiivisuuteen. Kriisitilanteet ja murrokset avaavat kuitenkin myös mahdollisuuksia, joita ei tulisi aliarvioida. Tilanne vaatii yrityksiltä riskinottoa, ketteryttä ja rohkeutta kehittää toimintaansa sekä tahtoa suuntautua myös uusille markkinoille. Meneillään oleva kriisi voi vauhdittaa myönteistä kehitystä, kuten esimerkiksi kiertotaloutta, digitalisaatiota, energiaomavaisuutta ja erilaisiin riskeihin varautumista. On tärkeää, että yritysten toimintaympäristöä pyritään vakauttamaan ja varmistamaan erilaisten yrityspalveluiden ja -rahoituksen saatavuus. Yritysten kehittämispalvelujen (mm. erilaiset konsultoinnit) hyvä kysyntä viittaa siihen, että erilaisille yrityssparrauksille on edelleen kasvavaa tilausta.

Elintarviketuotannon osalta meneillään oleva Ukrainan kriisi on valtava haaste. Ukrainan sota vaikuttaa elintarvikealan yrityksiin raaka-aineiden ja energian huomattavana kallistumisena. On selvää, että elintarviketeollisuudella on edelleen painetta siirtää kohonneita tuotantokustannuksia myyntihintoihin, jotka ovat jo nousseet merkittävästi. Toisin sanoen liikevaihto kasvaa, mutta samalla kannattavuushaasteet tulevat nostamaan päätään. Vientiyritysten osalta on kartoitettava uusia markkinoita, sillä geopoliittisen tilanteen selkiytyminen vie oletettavasti hyvin pitkään. Myönteisiä signaalejakin on, vaikka kokonaistilanteessa riittää huolenaiheita. Elintarvikepuolella on syntynyt ja syntymässä uusia innovaatioita ja tuotantoa. Esimerkiksi Atria on toteuttamassa historiansa suurinta investointia: 155 miljoonaa euroa siipikarjatuotannon laajennukseen Nurmon tuotantolaitoksen yhteyteen. Investoinnin myötä Atria Suomen siipikarjan tuotantokapasiteetti lisääntyy noin 40 %. Uuden tehtaan arvioidaan olevan kokonaisuudessaan valmis aikaisintaan vuoden 2024 aikana.

Alkutuotannossa kannattavuuskurimus jatkuu akuuttina, joten tuottajien tulevaisuusosko koetellaan perinpohjaisesti. Tilanne haastaa erityisesti kotieläintiloja, joita kustannuskriisi koskettaa syvimmin. Toisaalta myös kasvihuonetuotannon ennakoitaan supistuvan. Haasteena on energian, polttoaineiden, rehun ja lannoitteiden hintojen rakettimäinen nousu. Haastava aika näkyy myös investointihalukkuuden vaimenemisena. Yrittäjätulon ennustetaan pysyvän heikkona ja tilojen välisten erojen arvioidaan kasvavan. Tulopuolen nousu voi tuoda helpotusta joidenkin tuotantosuuntien osalta, mutta toiminnan rahoittamisessa on merkittäviä haasteita kautta linjan. Tilojen lopettamiset ja konkurssit ovat hyvin todennäköisiä lähitulevaisuudessa. Myönteistä on, että kotimaan viljasadon arvioidaan olevan kuluneena satokautena kohtuullisen hyvä. Viljojen laadussa on alueellista vaihtelua johtuen puintaikaan sattuneista sadejaksoista. Lannoitteiden korkea hinta luo

epävarmuutta ensi vuodelle, koska tiloilla olevat lannoitevarastot on pääsääntöisesti käytetty loppuun. Edellä kuvatun ongelmatiikan lisäksi myös työvoiman saatavuus maatalouteen on ollut suuri haaste.

Teknolgiateollisuudessa, josta kone- ja metallituoteteollisuus muodostaa leijonanosan, tilanne on monisyinen, ja erot yritysten välillä ovat kasvamassa. Ennakoidaan, että rakentamisen hiipuminen tulee vaikuttamaan esimerkiksi teräsrakenteiden valmistukseen, mistä on jo selkeitä signaaleja nähtävissä. Yleisesti arvioidaan, että tilanteeseen nähden tilauskannat ovat pysyneet varsin kohtuullisina, mistä kertoo myös se, että rekrytoinnit eivät ole seisahuneet. Krooninen työvoimapula on luonut epävarmuutta yritysten toiminnan suunnitteluun ja mahdollisiin tuleviin investointeihin. Yritykset tiedostavat, että alan osaajia on haasteellista löytää, joten osaajista halutaan pitää kiinni. Panoksia on laitettu myös tuotannon automatisointiin, millä turvataan tulevaa pidemmällä aikajänteellä. Alan yrityksillä on merkittäviä investointiaikeita, mikä on positiivista. Suunnittelupöydällä olevia asioita tarkastellaan kuitenkin kriittisesti, koska näkymät ovat sumentuneet ja epävarmuus on kasvanut.

Puutuote- ja sahateollisuudessa tilanne on tällä hetkellä kohtuullisen myönteinen. Kysyntä on ollut edelleen kohtuullisen hyvällä tasolla. Kulutuskäyttäytymisen ja rakentamisen volyymin muutokset ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat jatkossa negatiivisesti kysyntään. Peikkona on myös työntekijöiden saatavuus tuotannollisiin tehtäviin sekä pätevien suunnittelijoiden löytyminen. Rakennuspuusepänteollisuudessa haasteita ovat aiheuttaneet lasi, vaneri ja alumiini, joiden hintataso ja saatavuus on vaikuttanut yritysten toimintaedellytyksiin. Maakunnan sahoilla viime vuodet ovat olleet kiireisiä ja näkymiä voidaan kuvata kohtuullisen myönteisiksi myös jatkossa. Isot investoinnit ovat kasvattaneet tuotantokapasiteettia ja kysyntää on riittänyt sekä kotimaassa että erityisesti ulkomailla. Arvioidaan, että energia- ja kuljetuskustannusten raju nousu vaikuttaa kannattavuuteen ja voi joiltain osin rajoittaa jopa tuotantoa.

Kaupan ja palveluiden näkymät arvioidaan kohtuullisiksi, vaikkakin varsinaisen kasvun aikaansaaminen on haastavaa. Lienee selvää, että kuluttajien luottamuksen ja ostovoiman heikkeneminen tulevat vaikuttamaan tilanteeseen olennaisesti. Osa palvelualan yrityksistä on kärsinyt koronan seurauksista (kysyntä, työvoimapako), mutta suunta on ollut parempi rajoitusten poistumisen ja liikkumisrohkeuden lisääntymisen myötä. Pienten palveluyritysten taloudellinen kestävyys tilanteessa, jossa kuluttajakäyttäytyminen muuttuu nopeasti, on kuitenkin merkittävä huolenaihe. Myös erilaisten tuotteiden ja komponenttien saatavuus on tuottanut haasteita sekä yrityksille että kuluttajille.

Matkailun osalta aluetason ikkuna tulevaan on toiveikas, vaikka Venäjän hyökkäyssota, matkustusrajoitukset ja matkustamisen kohonnut kustannustaso ovat tekijöitä, jotka aiheuttavat epävarmuutta ja hidastavat koronasta elpymistä. Matkailutilinpidon mukaan

kysyntä on korona-aikana vähentynyt, mutta kotimaan matkailun suosion lisääntyminen on ollut tekijä, jonka uskotaan tuovan mahdollisuuksia myös jatkossa. Itärajan sulkeutumisella on vaikutuksia myös Etelä-Pohjanmaalle suuntautuvaan matkailuun, mutta tähän on varmasti jo varauduttu. Myönteistä on, että koronarajoitusten purkaminen mahdollisti maakunnalle tärkeiden kesä tapahtumien järjestämisen, tuoden huomattavan lisäyksen alueelle suuntautuvaan kesämatkailuun, ja tarjoten kaivattuja työmahdollisuuksia monelle kulttuurialan toimijalle. Ukrainan kriisin johdosta festivaalivieraiden kansainvälinen kirjo oli tosin suppeampi. Jatkossa kustannustason voimakas nousu tuo uusia huolenaiheita tapahtumanjärjestäjille, sillä tällä hetkellä suunniteltuja mannerten välisiä konserttikiertueita perutaan kannattamattomuussyihin vedoten. Tapahtumiin liittyvän matkailun ohella virkistys- ja luontomatkailu ovat teemoja, joiden nosteeseen on luottamusta jatkossakin, ja ne tarjoavat konkreettisia kehittämismahdollisuuksia erityisesti maakunnan reuna-alueilla.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Maakunnan työllisyysaste on työvoimatutkimuksen perusteella valtakunnallisen tavoitteen (75 %) kannassa. Eräänä huomionarvoisena trendinä on, että tehtyjen työtuntien määrä ei kasva, koska maakunnan työvoima supistuu ja osa-aikaisten työsuhteiden osuus on kasvanut jo pitkään. Toisin sanoen pelkän työllisyysasteen tarkastelu ei anna läheskään riittävää kuvaa kokonaisuudesta. Työllisyyskehityksen ennakointi on haastavaa, koska epävarmuus on kriisitilanteessa suurta, mutta vahvana oletusarvona on, että suunta on jatkossa jonkin verran heikompaan. Epävarmuudesta huolimatta osaavan työvoiman saatavuushaasteet tuovat haasteita, jotka eivät häviä, vaikka suhdanteet viilenisivät. Toiveena on, että työnantajat pitävät henkilöstöstään kiinni ja löytävät keinoja kehittää osaamispuutetta myös haasteiden keskellä. Työpaikkoja on ollut kesään saakka avoinna ennätyskellisen runsaasti, mutta elokuussa uusien avointen paikkojen kokonaismäärä kääntyi laskuun, josta oli viitteitä jo aiemmin teollisuuden ja rakentamisen työpaikkatarjonnan hiipumisen muodossa.

Syksyn ammattibarometrin mukaan työvoiman saatavuushaasteiden määrä ja kirjo on edelleen huomattava, vaikka eri toimialojen näkymät ovat entisestään sumentuneet. Eri-tyisen suuri puute työvoimasta oli sosiaali- ja terveysalalla, teknologiateollisuudessa, ICT-alalla ja palvelualoilla, erityisesti horeca-kokonaisuudessa. Lähtökohtaisesti maakunnan työvoimapula on kroonistunut ja osaavan työvoiman saatavuushaasteet ovat arkipäivää lähestulkoon kaikilla toimialoilla. Työvoimapulaa on pyritty helpottamaan neljän ELY-alueen yhteisellä työlupalinjauksella, jossa työlupien harkinnanvaraisuudesta on luovuttu laajasti. Ulkomaisen työvoiman tarve on maakunnassa ilmeinen, mutta on epätodennäköistä, että alue pystyy menestyksellisesti kilpailemaan työvoimasta Euroopan talousalueella (EU- ja ETA-maat). Merkittävänä haasteena on myös se, että työvoimakoulutusten

volyymia ei kyetä nostamaan, koska edes tarjolla oleviin koulutuksiin ei useinkaan saada riittävästi osallistujia.

Työttömien työnhakijoiden määrä oli loppukesällä edelleen laskusuunnassa, mutta laskuvauhdissa on havaittu hidastumista. Elokuun lopussa rekistereissä oli noin 5 100 työtöntä työnhakijaa. Vuoden takaisesta vertailuajankohdasta määrä väheni 450 henkilöllä, eli noin 8 prosentilla. Työttömien työnhakijoiden osuus EteläPohjanmaan työvoimasta oli 5,9 prosenttia, joka oli MannerSuomen toiseksi alhaisin. Koko maassa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 9,1 prosenttia, eli selvästi korkeampi.

Työttömyys on ollut pääsääntöisesti laskussa kaikissa ikäryhmissä vuoden takaiseen verrattuna. Alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli elokuussa hieman alle 700 henkilöä, mikä oli noin kymmenen prosenttia vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Yli 50-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli noin 1 900, eli noin 12 prosenttia vähemmän kuin viime vuonna vastaavaan aikaan. Työnhakijapoolin rakenne on erityisen haastava, sillä eniten työttömiä työnhakijoita oli yli 60-vuotiaiden ryhmässä. Pitkäaikaistyöttömyys on kuitenkin vähentynyt, sillä yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli elokuun lopussa reilut 1 200 henkilöä, mikä tarkoittaa noin 18 prosentin laskua viime vuodesta.

Ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden määrä on kääntynyt selvään kasvuun, johon vaikuttaa luonnollisesti Ukrainan sota. Arvioiden mukaan maakuntaan on saapunut reilut 1 500 ukrainalaista, joten määrä on huomattava. Ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden määrä on noin 350 henkilöä, ja kasvua viime vuoden vertailuajankohtaan nähden siinä on noin 100 henkilöä (45 %). Hakijaksi on ilmoittautunut murto-osa tilapäistä suojelua saavista, mutta kotoutumiskoulutuksen tarjontaa on lisätty kysynnän kasvun myötä. Ukrainalaisten työllistymispotentiaalia nostaa keskimäärin korkea koulutus ja työnantajien halu auttaa Venäjän hyökkäyssodan uhreja. Tilapäistä suojelua saavien työllisyyspotentiaalia kuitenkin laskee kotimaisten kielten taidon puute, oleskelun määräaikaisuus sekä tulojoiden ikä- ja sukupuolijakauma. Valtaosa tilapäistä suojelua hakeneista ukrainalaisista on naisia ja lapsia.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

Yleisesti voidaan sanoa, että Etelä-Pohjanmaan kokonaistilanteessa ei ole repivää draamaa, mutta vaikutusten arvioidaan voimistuvan loppuvuoden aikana, johon myös eri suhdannebarometrit viittaavat. On selvää, että yritysten tilanteiden erot toimialojen välillä, mutta myös niiden sisällä, ovat kasvamassa. Konkreettisenä ilmenemismuotona ovat positiivisen työllisyyskehityksen vaimeneminen ja uusien investointien väheneminen. Uuden EU-ohjelmakauden toimeenpanon näkökulmasta tilanne on ilman muuta jarruna. Venäjän toimien arvaamattomuus ja mahdolliset uudet ilmenemismuodot seurausvaikutuksineen tuovat tilanteeseen myös uusia epävarmuustekijöitä, joihin on syytä pyrkiä varautumaan.

On selvää, että yrityksillä on edelleen tarvetta saada tilanteeseen liittyvää neuvontaa, sparrausta ja konsultointia.

Etelä-Pohjanmaan rooli ruuantuotannossa on merkittävä. Kannattavuuskysymykset ovat olleet alkutuotannon haasteena jo pitkään, mitä käsillä oleva tilanne on pahentanut huomattavasti. Moni alkutuottaja on pahoissa ongelmissa, koska toiminta ei ole kannattavaa. Kuluneen vuoden aikana merkittävät investoinnit ovat olleet vähäisiä. Ruokaketjun ongelmat ovat jo heijastuneet muille toimialoille ja kuluttajahintoihin. Huoltovarmuus on tärkeä näkökulma, joka on noussut vahvasti keskustelun keskiöön.

Kansalaisten tulevaisuusluottamuksen ja ostovoiman heikkeneminen on tekijä, jonka merkitys tulee korostumaan jatkossa. Huolenaiheena on erityisesti mikro- ja pienyritysten kestokyky, joka ei ole vielä palautunut koronan aikaisesta kurimuksesta. Esimerkiksi palvelusektorin toimijat kohtaavat supistuvan kysynnän uudelleen kovin nopeasti.

Energian ja polttonesteiden kallistuminen on merkittävä seurannaishaaste, joka näkyy tuotantokustannuksissa, logistiikkakustannuksissa ja lämmityskustannuksissa. Kaikki nämä kustannukset siirtyvät hintoihin, heikentävät katetta ja luovat painetta toimintojen uudelleentarkasteluille yhteiskunnan eri sektoreilla. Energian hintojen nousu saattaa vaikeuttaa myös työllistymistä matalapalkka-aloille sekä osa-aikatöihin, mikäli vastaanotetusta työstä saatu kompensatio ei enää riitä kattamaan kasvavia liikkumis- ja asumiskustannuksia.

Tiettyjen materiaalien (mm. lasi, vaneri, tyyppi, teräs, alumiini) ja komponenttien (mm. elektroniikka, mekaniikka) saatavuusongelmat ovat arkipäiväistyneet. Maakunnan yritykset ovat kuitenkin onnistuneet hyödyntämään pääsääntöisesti vaihtoehtoisia ja uusia toimittajamaita, jotka ovat korvanneet tuonnissa Venäjän, Valko-Venäjän ja Ukrainan. Toimitusketjujen hajauttamisen ohella myös varastojen kasvattaminen on ollut yleinen sopeutumiskeino. Hintakehitys on kuitenkin ollut monen raaka-aineen osalta nousukiidossa. Kustannustason nousu ja epävakaus vaikeuttavat myös yritysten tarjoustoimintaa läpi toimialakirjon.

Myönteistä on, että Ukrainan sodan luoma epävarmuus ja osoitus yhteiskunnan haavoittuvuudesta ovat lisänneet kotimaisten alihankinta- ja logistiikkaverkostojen arvostusta sekä siirtänyt myös muualle ulkoistettua tuotantoa takaisin kotimaahan.

Työllisyys on kehittynyt vielä suotuisasti, mutta viilenemisen merkit ovat vahvistuneet. Tällä hetkellä työttömien työnhakijoiden määrä on hyvin alhainen ja kroonistuneet osaan työvoiman saatavuusongelmat koskettavat toimialakenttää laajasti. Vaikka tilanne kääntyisi, haasteet työvoiman saatavuuden kanssa jatkuvat. Tässä mielessä on erittäin myönteistä, että yritysten halukkuus työllistää sotatilannetta pakenevia on ollut korkea ja yleinen mielenkiinto kansainvälisiä rekrytointeja kohtaan on kasvanut.

16 Pohjanmaa

Taulukko 15. Avainluvut Pohjanmaa.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	176 041	175 816	176 729	0,1 %	-0,4 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	4 165	4 938	6 575	-15,7 %	-36,7 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	425	546	902	-22,2 %	-52,9 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	1 165	1 718	1 993	-32,2 %	-41,5 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	5,1 %	6,0 %	7,8 %	-0,9 %-yks.	-2,7 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	2 279	2 030	929	12,3 %	145,3 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Pohjanmaa on energinen maakunta, jonka elinkeinoelämä on monipuolista ja työllisyys-tilanne maan huippua. Pohjanmaalla on selvitty hyvin koronakriisistä ja uusiinkin haasteisiin vastataan; maakunnassa kehitetään esimerkiksi monia erilaisia uusiutuvaan energiaan pohjautuvia ratkaisuja vihreän siirtymän edistämiseksi.

Maakunnan vahvuus on monipuolinen toimialarakenne, joka käsittää vientipainotteisen teollisuuden, alkutuotannon, kaupan ja matkailun sekä rakennusalan. Teollisuustoimiala työllistää maakunnassa yli viidenneksen kaikista työllisistä ja viennin osuus teollisuuden liikevaihdosta on noin 80 prosenttia. Pohjalaiset teollisuusyritykset toimivat muun muassa energia-, meriteknologia-, vene-, kulkuneuvo- ja biotuoteteollisuuden parissa. Alkutuotanto on olennainen osa maakunnan elinkeinorakennetta ja alueen maataloustuotanto on merkittävää koko Suomelle. Myös tukku- ja vähittäiskaupan ala sekä rakennusala työllistävät maakunnassa merkittävän määrän ihmisiä.

Vaasassa toimii Pohjoismaiden suurin energiateknologian keskittymä EnergyVaasa. Uusiutuvan energian merkityksen vahva kasvu luo tarvetta myös akkuteknologian kehittymiselle. Tärkeä kehityskulku alueella liittyykin Vaasan Laajametsässä sijaitsevan GigaVaasa-akkutehdasalueen kehittämiseen. Alueelle on solmittu aiesopimus akkukennotehtaan rakentamisesta. Vaasan hankkeet kytkeytyvät osaksi laajempaa suuren osan maasta kattavaa akkuketjua aina akkumineraalikaivoksista akkutehtaisiin saakka. Pohjanmaan maakunnassa on tuulivoimaloita maakunnittaisessa vertailussa toiseksi eniten koko maassa tuotantokapasiteetilla mitattuna. Tuulivoimarakentaminen on kiivasta ja investoinnit vaikuttavat myös alueen satamien kehittämiseen. Pohjanmaalla on uusiutuvaan energiaan liittyviä hankkeita myös mm. vety-, metanoli- ja biokaasutuotannossa.

Alkuvuodesta käynnistyneen Venäjän Ukrainaan kohdistuneen hyökkäyssodan aiheuttama maailmantalouden epävarmuus näkyy myös pohjalaisyriyten toiminnassa. Energian, kuljetusten ja raaka-aineiden kustannusten nousu ja inflaation kiihtyminen vaikeuttaa yritystoimintaa useilla toimialoilla. Korona-aikana alkanut komponenttipulakaan on vielä täysin helpottunut. Sähkön hinta tulee nousemaan talven lähestyessä, ja sähköä voidaan joutua jopa säännöstelemään. Taantumun uhka on kasvanut. Ukrainan sodan myötä huolena on ollut mahdollinen ulkomaisten yritysten varovaisuus investoida Suomeen. Vielä ratifiointikierroksella oleva Suomen Nato-jäsenyys kuitenkin tuo turvaa ja vakautta ulkomaisten investoijien silmissä. Alueella arvellaan sen piristävän erityisesti Yhdysvaltoihin suuntautuvaa vientiä. Ukrainan sodan myötä kiihtyneet vihreää siirtymää edistävät toimet luovat entisestään kysyntää uusiutuvalla energialle, joka on yksi maakunnan vahvuuksista. Tämä luo mahdollisuuksia maakunnasta pulppuaville innovaatioille erityisesti pidemmällä aikavälillä.

Pohjanmaan työllisyystilanne on perinteisesti ollut hyvä, monissa kunnissa vallitsee jatkuvasti täystyöllisyys ja monien eri toimialojen yritykset kärsivät työvoimapulasta. Koronan aiheuttamasta työttömyyden kasvusta on palauduttu nopeasti. Maakunnan väestömäärän ennustetaan pienenevän tulevaisuudessa, mikä entisestään vaikeuttaa osaavan työvoiman saatavuutta. Tulevana talvena sähkön korkeasta hinnasta johtuva kasvihuoneiden väliaikainen sulkeminen tulee aiheuttamaan lomautuspiikin Suupohjan rannikkoseudulla, jolla on perinteisesti vallinnut täystyöllisyys.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Ukrainan sodan vuoksi energian ja polttoaineiden hinnat ovat nousseet merkittävästi. Lisäksi sota on vaikeuttanut useiden materiaalien ja komponenttien saatavuutta. Nämä tekijät vaikeuttavat suoraan tai välillisesti monien eri alojen toimintaa, heikentävät kannattavuutta ja aiheuttavat paineita hintojen korotuksille. Materiaalien kallistumisen lisäksi työvoimapula vaikeuttaa elinkeinoelämän toimintaa monilla toimialoilla. Alueella on

pelätty myös ulkomaisten investointien heikentymistä Venäjän läheisen sijainnin vuoksi. Nato-jäsenyyshakemuksen arvellaan lievittävän huolta ja piristävän Yhdysvaltoihin suuntautuvaa vientiä. Haasteista huolimatta Pohjanmaalla on aktiivista TKI-toimintaa ja useita investointeja erityisesti uusiutuvaan energiaan ja vihreään siirtymään liittyen.

Elinkeinoelämän keskusliiton heinäkuussa 2022 julkaiseman Suhdannebarometrin mukaan yritysten suhdannetilanne pohjalaismaakunnissa (Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa) oli normaalia parempi, mutta suhdannenäkymät tummentuivat epävarmuuden vuoksi. Tuotannon ja henkilöstön määrä oli kasvanut alkukesän aikana, mutta kasvun ennakoitiin hiipuvan. Suurimpana tuotantokapeikkona on ammattityövoiman puute, mutta kapasiteetin ja raaka-aineiden osuus kapeikoista on kasvanut merkittävästi.

Työ- ja elinkeinoministeriö, Finnvera ja Suomen Yrittäjät julkaisivat syyskuussa 2022 Pk-yritysbarometrin. Barometriin vastanneiden yritysten mukaan maakunnan suhdannenäkymät ovat vaisut, ja moni odottaa suhdannetilanteen ja yritysten kannattavuuden heikkenevän seuraavan vuoden aikana. Yleisten suhdannenäkymien saldoluku -9 on hieman koko maata alhaisempi (saldoluku -5). Yritysten liikevaihdon ja henkilökunnan määrän odotetaan kasvavan, ja myös innovaatioiden, tuotannon ja tuotteiden kehityksen suhteen ollaan optimistisia, ja niiden saldoluvut ovat korkeampia kuin koko maassa keskimäärin. Sen sijaan investointien arvo, kansainvälistymispanostukset ja vienti heikkenevät. Samaan aikaan yritykset ennakoivat palkka- ja materiaalikustannusten kasvavan. Kustannustaso ja yleinen suhdannetilanne ovatkin pk-yritysten merkittävimpiä kehittämisen esteitä, ja poikkeuksellisesti työvoiman saatavuus on kehittämisen esteistä vasta 3. merkityksellisin. Suurimpaan osaan Pk-yritysbarometriin vastanneista yrityksistä Ukrainan sota on vaikuttanut kielteisesti. Sota näkyy erityisesti kysynnän heikentymisenä, tuotantokustannusten kasvuna sekä yleisenä epävarmuutena, jota on vähentänyt investointeja tai investointiaikeita.

Myös Pohjanmaan Kauppakamarin syyskuussa 2022 julkaisema Business Panel kertoo suhdannenäkymien synkentyneen kauppakamarin alueella eli Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Energian ja raaka-aineiden kohoavat kustannukset ja huono saatavuus, yleinen epävarmuus sekä tilanteen heikko ennustettavuus huolettavat Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueen vastaajia. Tuotantokustannusten odotetaan nousevan ja konkurssiriski on kasvanut. Lohdullista kuitenkin on, että alueella investoidaan isosti, ja tulevaisuus on barometrin tuloksista huolimatta kokonaisuutena valoisa. Toimialoista teollisuuden näkymä on positiivisin, erityisesti liikevaihto-odotukset ovat valoisat ja useat aikovat myös rekrytoida lisää työntekijöitä.

Vaasassa toimii Pohjoismaiden suurin energiateknologian keskittymä. Se käsittää lukuisia kansainvälisiä suuryrityksiä sekä laajan joukon pienempiä alihankkijoita. Energiateollisuuden yritysten toimintaa ovat viime aikoina vaikeuttaneet Ukrainan sodan kiihdyttämä raaka-aineiden, komponenttien, energian ja kuljetusten hinnannousut sekä jo pitkään

vaivannut työvoimapula. Ukrainan sodan myötä fossiilisista polttoaineista irtautuminen on kiihtynyt, minkä vuoksi uusiutuvaan energiaan liittyvät kasvun mahdollisuudet ovat kasvaneet ja alueella onkin käynnissä lukuisia hankkeita muun muassa akkuteollisuuteen, vetytalouteen ja tuulivoimaan liittyen.

Alueella on pitkään pedattu laajassa yhteistyössä akkuteollisuuden asettumista GigaVaasa-alueelle, ja aiesopimus akkukennotehtaan rakentamisesta onkin jo allekirjoitettu. Norjalainen FREYR Battery on kasvattanut alueelta vuokraamansa maa-alan kokoa ja aloittanut maaperän ja ympäristön analysoinnin. FREYR Battery:n akkukennotehtaan YVA-arviointi on tarkoitus saada valmiiksi vuoden loppuun mennessä. Myös anoditehtaiden osalta oli solmittu aiesopimukset, mutta tehtaan takana olevat yritykset purkivat yhteistyösopimuksensa syksyllä 2022. Akkuteollisuuden voimakkaaseen kehitykseen ja muihin uusiutuvaan energiaan liittyviin tulevaisuuden osaamistarpeisiin on alueella jo ryhdytty vastaamaan mm. ammattikorkeakoulun ja yliopiston opintotarjonnalla ja tutkimushankkeilla.

Energian huoltovarmuuden kannalta pohjalaisten energiateknologian yritysten ja muun muassa alueella käynnissä olevien tuulivoimahankkeiden merkitys kasvaa entisestään. Pohjanmaa on yksi Suomen edelläkävijöitä tuulivoiman hyväksikäytössä. Maakunnassa on toiminnassa 137 tuulivoimalaa, joiden kapasiteetti on noin 530 MW. Rakenteilla olevien tai hyväksytyin kaavan omaavien tuulivoimaloiden yhteenlaskettu kapasiteetti on lähes 1 500 MW. Lisäksi suunnitteilla on yli 350 voimalaa, joiden kapasiteetti on yli 3 000 MW. Pohjanmaalle on suunnitteilla myös merituulivoimaa; Korsnäsin merituulivoimahanke on ensimmäinen Suomen aluevesille suunniteltu avomerellä toimiva merituulipuisto.

Myös esimerkiksi biokaasun, aurinkovoiman ja muiden uusiutuvien polttoaineiden ja energiamuotojen tuotantolaitoksia on alueella sekä toiminnassa että suunnitteluvaiheessa. Vedyllä ennakoitaan olevan merkittävä rooli päästöjen vähentämisessä tulevaisuudessa, ja siitä povataan myös uutta vientivalttia Suomelle. Kristiinankaupunkiin on suunnitteilla vetykaasulaitos, jonka kapasiteetti on juuri päätetty tuplata noin 200 megawattiin. Suunnitelmien mukaan laitosta alettaisiin rakentaa vuonna 2025 ja laitos loisi toteutessaan 25–30 uutta työpaikkaa. Vetykaasulaitoksen on tarkoitus valmistaa lähialueilla tuulivoimalla tuotetusta sähköistä vetyä, josta saadaan jalostamalla polttoainetta raskaan liikenteen käyttöön. Vaasaan taas on suunnitteilla EPV Energian, Vaasan Sähkön ja Wärtsilän yhteistyönä uusiutuvan vedyn tuotantoon perustuva sähkön varastointi- ja tuotantoratkaisu (H-Flex-E-hanke). Tavoitteena on rakentaa Power-to-X-to-Power -järjestelmä, joka mahdollistaa uudenlaisen tavan varastoida uusiutuvaa energiaa. Hanke on saanut työ- ja elinkeinoministeriöltä 14 miljoonan euron investointituen. Hankkeen on tarkoitus valmistua vuonna 2024. Pietarsaaren on suunnitteilla hanke, jossa tuotettaisiin vihreää metanolia uusiutuvalla energialla. Tehdas tulisi työllistämään yli 100 henkilöä ja sen odotetusta 70 000 tonnin metanolituotannosta valtaosan arvioidaan suuntautuvan vientiin, esimerkiksi teollisuuteen ja kuljetuksiin.

Wärtsilä käynnistää maailmanluokan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeen nollapäästöisen merenkulun edistämiseksi yhdessä lähes 200 toimijan kanssa. Business Finland on myöntänyt nelivuotiselle Zero Emission Marine -hankkeelle 20 miljoonan euron rahoituksen veturiyritysten haastekilpailussa. Hankkeen tavoitteena on saavuttaa 60 prosentin vähennykset kasvihuonekaasupäästöissä meriliikennesektorilla vuoteen 2030 mennessä ja hiilineutraalius tai hiilinegatiivisuus vuoteen 2050 mennessä kaikille Wärtsilän veturiekosysteemin tuotteille. Wärtsilän Vaasaan valmistunut Sustainable Technology Hub on maailmanluokan tutkimus-, tuotekehitys- ja tuotantokeskus.

Merkittävä osa uusiutuvan energian tuotantoratkaisujen markkinoista koostuu tulevaisuudessa investoinneista järjestelmäratkaisuihin. Uusiutuvan energian tulevaisuuden järjestelmäratkaisujen kehittämistä koskevia käynnissä olevia aloitteita on tehty menestyksekkäästi Pohjanmaalla, kuten esimerkiksi järjestelmätason yhteistyötä kehittävä EnergySAMPO-ekosysteemi, ja jo aiemmin esitelty vetytalouteen keskittyvä H-Flex-E-hanke. Pohjanmaalla tarvitaan kuitenkin edelleen merkittäviä panostuksia alueellisiin demonstraatio- ja Living Lab -ympäristöihin. Ympäristöt tarjoavat testaus-, verifiointi- ja pilotointimahdollisuuksia sekä yrityksille että korkeakouluille ja ovat tärkeitä yritysten välisen innovaatioyhteistyön edellytysten luomisessa ja eri toimijoiden välisen osaamisen vaihdon lisäämisessä. Tämän lisäksi ympäristöt mahdollistavat uusien teknologioiden kehittämisen ja kehitystyön nopeuttamisen sekä vahvistavat tutkimustulosten käyttöönottoa ja kaupallistamista.

Pietarsaaren seudulla toimii monipuolista teollisuustuotantoa, joka kasvaa lähivuosina investointien myötä merkittävästi. Seudun yrityksissä on käynnissä suuria investointeja. Esimerkiksi Mirka, joka on yksi maailman suurimmista hiomatuotteiden valmistajista, investoi tulevana vuosina jopa 40 miljoonalla eurolla. Tästä 10 miljoonaa euroa kohdistuu Pietarsaaren sijoittuviin uusiin tehdasiloihin. Pietarsaaren seudulla on merkittävää elintarviketuotantoa. Viime aikoina suurta kasvua tehnyt, erityisesti lounassalaateistaan tunnettu Fresh Servant Oy on laajentanut Edsevön-tehdastaan. 25 miljoonan euron investoinnin myötä tehtaan pinta-ala lähes kaksinkertaistui 15 000 neliöön. Lihatalo Snellman on rakentanut laajennuksen Pietarsaaren-tehtaalleen, ja markkinoille on jo tuotu uudessa tehtaassa valmistettuja valmisruokia.

Metsä Board uutisoi syyskuussa käynnistävänsä esisuunnittelun uudesta taivekartonkitehtaasta Kaskisissa. Metsä Board arvioi, että mahdollinen investointipäätös voitaisiin tehdä aikaisintaan vuonna 2024. Tehtaan vuosikapasiteetti olisi noin 800 000 tonnia, investointi noin miljardin euron luokkaa, ja tehdas tulisi työllistämään 200–300 henkilöä. Toteutessaan tehdas lisäisi myös puutavarakuljetuksia Suupohjan radalla ja avaisi uusia mahdollisuuksia radan kehittämislle.

Pohjanmaalla on monipuolista maataloustuotantoa. Alkutuotannon merkitys on suuri ja sen tärkeys korostuu entisestään huoltovarmuuskysymysten myötä. Alan toimintaa on kuitenkin viime aikoina vaikeuttanut alhaisten tuottajahintojen ja kasvaneiden kustannusten yhteisvaikutuksena syntynyt kannattavuuskriisi. Kaikkien alojen toimintaa vaikeuttaneet energian, lannoitteiden ja polttoaineiden hinnannousut lisäävät myös alkutuotannon kustannuksia ja heikentävät kannattavuutta alalla, jolla tuottajien on vaikea siirtää kustannusten nousua lopputuotteen hintaan. Energian hinnannousun vaikutuksia saattaa osaltaan tasoittaa se, että viljelijät ovat viime aikoina hakeneet aktiivisesti investointitukea aurinkopaneeleihin. Huoltovarmuuspaketin ansiosta lisätukea maksetaan muun muassa kasvihuonetuotantoon. Kausityövoiman saatavuus on aiheuttanut huolta, sillä ukrainalaisten kausityöntekijöiden työpanos on ollut merkittävää maatalouden kesäsesongissa.

Suurin osa Suomessa tuotetuista tomaateista ja kurkuista tuotetaan Suupohjan rannikkoseudulla: Närpiössä ja sen lähikunnissa. Tulevana talvena kotimaisista kasviksista tulee kuitenkin pulaa, sillä sähkön hinnan nousu vaikeuttaa tulevana talvena kasvihuonetuottajien tilannetta jopa siinä määrin, että valtaosa alueen tuottajista aikoo sulkea kasvihuoneensa väliaikaisesti kylmimpien talvikuukausien ajalle. Merkittävä osa kasvihuonetyöntekijöistä on ulkomaan kansalaisia, erityisesti vietnamilaisia. Kasvihuoneiden sulkeminen tarkoittaa satojen työntekijöiden lomautusta alueella, jonka väestömäärä on pieni ja työttömyysaste perinteisesti vain muutamia prosentteja. TE-toimisto tunnistaa haastavan tilanteen ja sidosryhmien kanssa onkin jo aloitettu keskustelut lomautettujen palveluiden suhteen. Tilanteessa on kuitenkin vielä avoimia kysymyksiä liittyen esimerkiksi lomautettujen tarkkaan määrään, koulutustaustaan, kielitaitoon sekä lomautusten pituuteen. Myös lomautettujen työlupien tyyppi vaikuttaa siihen, miten helposti he voivat saada muuta työtä lomautuksen ajaksi.

Suomi on suurin sertifioitujen ketunnahkojen tuottaja maailmassa. Valtaosa Suomen turkistarhoista sijaitsee pohjalaismaakunnissa. Turkisten huutokauppoja hoitava Saga Furs-yhtiö uutisoi syyskuun 2022 huutokaupasta positiivisesti, mutta turkistuottajien edunvalvontajärjestö FiFurin mukaan tilanne on vaikein pariin kymmeneen vuoteen. Tiettyjen nahkojen huutokauppahinnat jäivät alhaisiksi, ja energiakustannusten raju nousu kurittaa myös turkisalaa. Turkistilojen määrä on laskenut viime vuosina, ja puolessa vuodessa jopa kymmeniä tiloja on lopettanut toimintansa, osa pitää välivuotta. Valtaosa syksyn huutokaupan ostoista suuntautui päämarkkinalle Kiinaan, mutta koronasulut vaikeuttavat edelleen Aasian-kauppaa ja venäläisostajat ovat kaikonneet markkinoilta.

Epävarma maailmantilanne heijastuu myös palvelualalle. Energian ja polttoaineiden hinnannousut lisäävät painetta hintojen nostamiseen, ja työvoiman saatavuus on vaikeutunut, kun korona-aikana matkailu- ja ravintola-alalta muihin töihin lähteneiden jättämä työvoimavajetta ei ole saatu kunnolla paikattua. Pohjanmaan Kauppakamarin Business Panel -tutkimuksessa yksityisten palveluiden tunnelmat ovat nousseet kevään

shokkitilasta nollaviivan tuntumaan, mutta muiden palvelualojen saldoluvut ovat laske-
neet. Kannattavuutta nakertaa erityisesti yleinen kustannustason nousu. Kaupan alalla
tunnelma on jatkanut vajoamistaan, kun inflaatio ja korkojen nousu syö kuluttajien osto-
voimaa ja leikkaa kuluttamista.

Matkailualalla ja kulttuuritapahtumissa on alettu palautua koronan vaikutuksista. Ukrainan
sodan myötä matkailualalla on kuitenkin hieman huolettanut ulkomaisten asiakkaiden
varovaisuus Suomen suhteen. Vaasan ja Uumajan välillä seilaavan uuden, ympäristöstä-
vällisen Aurora Botnia -matkustaja-autolautan ensimmäinen vuosi on ollut pandemiasta ja
Ukrainan sodasta huolimatta onnistunut. Ensimmäisen liikennöintivuotensa aikana Aurora
Botnia on kuljettanut 250 000 matkustajaa ja melkein 50 000 henkilöautoa. Rahtia reitillä
on kulkenut yli 22 000 rahtiyksikköä. Wasalinen kautta on myös varattu paljon hotelliyöpy-
misiä Vaasaan ja Uumajaan, ja yhtiön mukaan kesällä 2022 kaupunkien hotelliyöpymiset
olivatkin ennätystasolla; matkailijamäärät ovat piristyneet pandemiaa edeltävälle tasolle.
Kesän aikana Vaasaan oli tarkoitus saapua jopa kuusi suurta risteilijää, mutta moni perui
tulonsa Ukrainan sodan vuoksi.

Rakennusalan tunnelmat ovat selvästi pessimistiä syyskuisessa Pohjanmaan Kauppakama-
rin Business Panel -selvityksessä todennäköisesti siitä syystä, että rakennusala on niin riip-
puvainen muista toimialoista. Materiaalipula, kohonneet hinnat ja yleinen epävarmuus
vaikuttavat muidenkin alojen investointeihin vaikeuttaen esimerkiksi uusien tuotantolai-
tosten rakentamista. Tilauskirjojen kerrotaan ohentuneen ja kannattavuuden pelätään hei-
kentyvän. Business Panelissa ainoa rakennusalan koholla oleva saldoluku on liikevaihto.

Yritysrahoitusten uusi ohjelmakausi on alkanut, mutta rahoituspäätöksiä ei ole pystytty
vielä tekemään, koska rahastojen digitaalinen hallintajärjestelmä EURA2021 ei ole vielä
valmis. Alueen yritykset ovat halukkaita investoimaan ja kehittämään, joten yritysrahoi-
tusten kysyntä on suurta, mutta EAKR-varoja alueelle on jaettu täysin riittämättömästi.
Potentialisia hankkeita pystytään tukemaan vain rajoitetusti. Oikeudenmukaisen siirty-
män rahaston varoista (JTF) saadaan pientä helpotusta niukkaan yritysrahoitukseen, mutta
todennäköisesti vasta vuonna 2023.

Alueen toimijat toivovat merkittäviä panostuksia liikenneinfrastruktuuriin elinkeinoelämän
toimintaedellytysten parantamiseksi. Toiveena olisi muun muassa pysäyttää alemman tie-
verkoston rapistuminen, saada kaksoisraide pääradalle, kehittää Suupohjan rataa, raken-
taa pistoraide GigaVaasa-alueelta raidekuljetuksia varten sekä leventää satamaan johtavaa
väylää.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Pohjanmaan maakunnassa työllisyystilanne on perinteisesti ollut Manner-Suomen parhaimmista. Työttömyystilanne heikkeni korona-ajan alussa, mutta palautuminen on tapahtunut nopeasti ja työllisyystilanne on jo jopa parempi kuin koronaa edeltävänä aikana.

Vuoden 2022 toisella vuosineljänneksellä maakunnan työllisyysaste oli 82,5 %, mikä on maakuntien välisen vertailun paras tulos. Koko maassa työllisyysaste oli 74,9 %. Pohjanmaan työttömyysaste oli vuoden 2022 elokuussa 5,1 %, eli niin ikään paras Manner-Suomen maakunnista koko maan keskiarvon ollessa 9,1 %. Alle 25-vuotiaiden työttömyysaste oli 5,2 % ja ulkomaalaisten työttömyysaste 17,9 %, ja myös nämä työttömyysasteet olivat maakunnittaisen vertailun parhaita. Koko maassa nuorten työttömyysaste oli 10,8 % ja ulkomaalaisten 23,0 %.

Maakunnassa oli elokuun 2022 lopussa 4 165 työtöntä työnhakijaa, mikä on 16 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Alle 30-vuotiaiden osuus työttömistä oli 20 % ja yli 50-vuotiaiden osuus 40 %. Suurin osa työttömistä oli koulutustaustaltaan toisen asteen tutkinnon omaavia. Ammattiryhmistä olivat suurimmin edustettuna ammatteihin luokittelemattomien ryhmä ja sen sisällä erityisesti ammatittomat, palvelu- ja myyntityöntekijät sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä työnhakijoista oli jo lähes 30 prosenttia, mikä on kuitenkin reilusti pienempi osuus, kuin koko maassa keskimäärin. Elokuussa 2022 yli vuoden työttömänä olleita oli 1 165. Pitkäaikaistyöttömien määrä on onneksi jo kääntynyt laskuun, mutta yli kaksi vuotta työttömänä olleiden määrä kasvaa vielä hiljalleen.

Työvoiman kysyntä kohentui alueella nopeasti korona-aikojen alun jälkeen ja on vain kiihtynyt kuluvana vuonna. Elokuun 2022 aikana avoinna oli yli 6 000 työpaikkaa, joista lähes 2 300 oli uusia, kuukauden aikana auenneita paikkoja. Eniten on avoinna palvelu- ja myyntityöntekijöiden paikkoja; niitä on jopa yli kolmannes kaikista avoimista työpaikoista. Seuraavaksi eniten työpaikkoja on avoinna asiantuntijoille, noin neljäsosa kaikista paikoista.

Ukrainan sota ei kriisin alussa vaikuttanut työttömyyteen tai avointen työpaikkojen määrään Pohjanmaalla. Ukrainan kansalaisia on tällä hetkellä Pohjanmaalla työnhakijana vajaat neljäsataa, mikä on reilut 3 % kaikista työnhakijoista – maakuntien välisessä vertailussa osuus on suuri, mutta Pohjanmaalla työnhakijoiden kokonaismäärä onkin alhainen. Ukrainalaista työvoimaa on käytetty etenkin alkutuotannon sesonkitöissä, ja keväällä työvoimapulan pelättiin pahenevan entisestään, kun ukrainalaiset eivät päässeet aiempaan tapaan työskentelemään Suomeen. ELY-keskus ja TE-toimisto yhdessä alueen muiden toimijoiden kanssa pyrkivät löytämään korvaavaa työvoimaa esimerkiksi EURES-palveluiden kautta. Sesonkityöntekijöiden ongelma ratkesi kesän aikana, eikä kriisiä pääsyt syntymään. Ukrainan sota tulee kuitenkin vaikuttamaan työttömyystilanteeseen

epäsuorasti energian hintojen nousun kautta, jos aiemmassa kappaleessa kerrotun mukaisesti Suupohjan rannikkoseudun kasvihuoneet sulkeutuvat tilapäisesti tulevana talvena ja lomauttavat väliaikaisesti siellä työskentelevät sadat työntekijät.

Vaikeudet osaavan työvoiman saatavuudessa ovat vaivanneet Pohjanmaan maakuntaa pitkään. Ongelmat ovat nousseet esiin jälleen kerran tuoreissa tutkimuksissa ja mittauksissa. Heinäkuussa 2022 julkaistussa Elinkeinoelämän keskusliiton Suhdannebarometrissa ammattitaitoisen työvoiman puute oli heinäkuussa yleisin kapeikkotekijä 48 %:n osuudella Pohjanmaan alueella. Syksyn 2022 Pk-yritysbarometrissa työvoiman saatavuus oli tärkeimmäksi koettu kehittämisen este viidesosalla kyselyyn vastanneista – osuus on pienempi kuin aiemmin, sillä yleinen suhdannetilanne ja kustannustaso ovat nousseet työvoimapulaa merkittävimiksi kehittämisen esteiksi.

TE-toimistojen syyskuussa julkaisema Ammattibarometri kertoo, että työvoimapula koskettaa yhä useampia aloja. Vaasan alueella pulaa oli Ammattibarometrin mukaan lähes 80 eri ammatin edustajista ja Pietarsaaren seudullakin yli 50 eri ammattinimikkeellä. Eri-tyisen paljon pulaa arvioitiin olevan hitsaajista ja kaasuleikkaajista, lähihoitajista, ravintola- ja suurtaloustyöntekijöistä, sairaanhoitajista ja terveydenhoitajista, tarjoilijoista, yleislääkäreistä sekä yli- ja erikoislääkäreistä. Ylitarjontaa oli vain harvojen ammattinimikkeiden edustajien osalta. Työvoimapula ei rajoitu vain tietyn koulutustason vaativiin tehtäviin, vaan pulaa on aina avustavista työntekijöistä vaativiin erityisasiantuntijoihin. Työ- ja elinkeinoministeriön Tilastokeskukselta tilaamassa rekrytointiongelmatutkimuksessa Pohjanmaan ELY-keskusalueen (ml. Keski-Pohjanmaa) työvoimapula ei kuitenkaan näyttäydy kovin huonona muihin alueisiin verrattuna.

Alhainen työttömyys ja korkea työvoiman kysyntä synnyttävät ongelmia alueen yrityksille. Työvoiman kysynnässä ja tarjonnassa on kohtaanto-ongelmia, kun työnhakijoiden osaaminen ei vastaa yritysten tarpeisiin. Maakunta tarvitsee myös lisää työvoimaa muualta Suomesta sekä ulkomailta. Kohtaanto-ongelmaa pyritään alueella ratkomaan monin keinoin eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Työvoiman saatavuutta edistävinä toimenpiteitä ovat muun muassa Vaasan työllisyyden ekosysteemi, kansainvälisen työvoiman käyttöä edistävä Talent Coastline -ekosysteemi sekä työvoiman liikkuvuuden edistämistä tukevat toimet. Vaasan työllisyyden ekosysteemissä tavoitteena on saada alueellinen yhteistyömalli työllisyyden kokonaisvaltaiseen hoitoon. Kansainvälisen työvoiman käyttöä edistetään Pohjanmaan ELY-keskuksen johtamalla Talent Coastline -työllä esimerkiksi vähentämällä ulkomaisen työvoiman työllistymisen esteitä, hyödyntämällä alueella jo olevien ulkomaa-laisten osaamista, houkuttelemalla alueelle lisää kansainvälisiä osaajia sekä kehittämällä alueen pitovoimaa. Työvoiman liikkuvuuden edistämiseksi on tarpeen lisätä pendelöintiä, etätöitä sekä monipaikkaisen työn mahdollisuuksia. Lisäksi tärkeää on kehittää työnhakijoiden osaamista paremmin työelämän tarpeita vastaavaksi. Esimerkiksi TE-toimiston tarjoamat RekryKoulutukset ovat olleet yritysten keskuudessa suosittu ja hyviä tuloksia tuottanut keino kouluttaa räätälöidysti juuri heille soveltuvia työntekijöitä, ja näin ratkaista kohtaanto-ongelmaa muutama työntekijä kerrallaan.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

Monilla eri toimialoilla elinkeinoelämän toimintaa vaikeuttavat sodasta joko suoraan tai välillisesti aiheutuneet energian, polttoaineiden, lannoitteiden ja komponenttien hinnannousut ja saatavuusongelmat. Tuotantokustannusten kasvaessa yritykset joutuvat kohottamaan lopputuotteiden hintoja, mutta kannattavuus on silti heikentynyt usealla alalla. Maatalouden kustannuskriisi kurittaa alkutuotantoa, ja energian hinnan räjähdysmäinen kasvu aiheuttanee Suupohjan rannikkoseudun kasvihuoneiden sulkeutumisen talvikausien ajaksi.

Kustannusten kasvu ja epävarma maailmantalouden tilanne tuo epävarmuutta myös yritysten investointiaikeisiin. Onneksi siitä huolimatta alueella on kuitenkin vielä rohkeutta investoida ja innovoida. Ukrainan sodan vauhdittama vihreä siirtymä saa uutta pontta Pohjanmaalta, jossa kehitellään uusiutuvan energian käyttöä edistäviä ratkaisuja mm. vety-, metanoli- ja biokaasutuotannossa. Ukrainan sodan myötä Suomen sijainnista Venäjän rajanaapurina on uhannut tulla tekijä, joka heikentää ulkomaisten investointien sekä matkailijoiden suuntautumista Suomeen. Nato-jäsenyyshakemus kuitenkin lievittää huolta.

Pohjanmaan maakunnan työllisyystilanne on maan paras ja työvoiman kysyntä alueella on kovaa. Työvoimapula vaivaa laajasti. Ukrainan sodasta aiheutuvalla energiakriisillä tulee kuitenkin olemaan suuria, joskin väliaikaisia vaikutuksia myös työllisyystilanteeseen; tulevana talvena suuri haaste liittyy Suupohjan rannikkoseudun kasvihuoneiden väliaikaiseen sulkemiseen, kun kasvihuoneilla ja niihin liittyvissä oheistoiminnoissa työskentelevät sadat, pääasiassa ulkomaalaiset työntekijät joudutaan väliaikaisesti lomauttamaan.

17 Keski-Pohjanmaa

Taulukko 16. Avainluvut Keski-Pohjanmaa.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	67 915	67 988	69 027	-0,1 %	-1,6 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	2 198	2 452	2 811	-10,4 %	-21,8 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	307	333	432	-7,8 %	-28,9 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	783	847	814	-7,6 %	-3,8 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	7,2 %	8,1 %	9,0 %	-0,9 %-yks.	-1,8 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	633	669	329	-5,4 %	92,4 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Keski-Pohjanmaalla on monipuolinen elinkeinorakenne ja vahvat toimialakeskittymät. Alueella on vahvaa teollisuutta, monipuolista alkutuotantoa ja merkittävä kaupan ja palveluiden toimiala. Valtaosa maakunnassa sijaitsevista yrityksistä on pieniä, alle 10 henkilöä työllistäviä yrityksiä.

Kokkolassa on Pohjoismaiden suurin epäorgaanisen kemianteollisuuden keskittymä, Kokkola Industrial Park (KIP), jossa toimii kymmeniä vientipainotteisia kemian- ja metallialan huippuyrityksiä, ja jota pidetään kiertotalouden edelläkävijänä Suomessa ja koko Euroopassa. Kemian, biotalouden ja mineraalitalouden osaamiskeskittymä Biolaakso taas on elinkeinoelämän, tutkimuksen, innovaatio toiminnan ja koulutuksen keskittymä. Maakunnassa on koko maan mittakaavassa merkittävää veneteollisuutta. Suurimmat elintarviketeollisuuden yritykset ovat lihanjalostuksessa, meijeritoimialalla sekä virvoitusjuomien

valmistuksessa. Rakennustoimialalla on aktiivisia yrityksiä, esimerkiksi talotehtaita. Kokkola on myös perinteinen kaupan alan keskus. Tukku- ja vähittäiskaupan toimipaikkojen osuus maakunnan kaikista yritystoimipaikoista onkin varsin suuri.

Keski-Pohjanmaalla on merkittävä rooli maan akkuarvoketjussa. Maakunnan tunnetut litiummalmivarat on arvioitu Euroopan merkittävimmiksi, ja kaivos- ja akkukemikaaliyhtiö Keliberin tavoitteena on tuottaa akkulaatuista litiumhydroksidia omasta malmista vuonna 2024. Kokkolan KIP-alueella toimii jo useita akkukemikaaleja tuottavia yrityksiä ja lisäksi lähialueelle on kaavoitettavana Kokkola South -akkutehdasalue.

Alkuvuodesta käynnistyneen, Venäjän Ukrainaankohdistuneen hyökkäyssodan aiheuttama maailmantalouden epävarmuus näkyy myös Keski-Pohjanmaan elinkeinoelämässä. Energian, kuljetusten ja raaka-aineiden kustannusten nousu sekä inflaation kiihtyminen vaikeuttavat yritystoimintaa useilla toimialoilla, eikä korona-aikana alkanut komponenttipulakaan ole vielä kokonaan helpottanut. Sähkön hinta on noussut kuluvan vuoden aikana paljon, ja hinnan odotetaan vielä kasvavan talvella; sähköä voidaan joutua jopa säännöstelemään. Taantumuhan ja maailmantalouden heilahtelut iskevät maakunnan vientiyrityksiin, joista vaikutukset heijastuvat myös pienempiin alihankkijoihin. Suomen turvallisuuspoliittisen tilanteen muutos saattaa vaikuttaa ulkomaisten yritysten investointipäätöksiin, joiden suhteen on oltu toiveikkaita esimerkiksi maakunnan akkuteollisuuden kehittymistä ajatellen. Vielä ratifiointikierroksella oleva Suomen Nato-jäsenyys tuo turvaa ja vakautta ulkomaisten investoijien silmissä. Toisaalta Ukrainan sodan myötä kiihtyneen vihreän siirtymän uskotaan heijastuvan myös maakunnalle merkittävän akkuteknologian kehittämiseen ja kasvattavan entisestään akkujen kysyntää tulevaisuudessa.

Maakunnan työllisyystilanne on koko maan tilanteeseen nähden erinomaisella tasolla. Korona-aikana kohonneista työttömyyslukuista on nopeasti palattu pandemiaa edeltäneelle tasolle. Työvoimapula kuitenkin vaikeuttaa yritysten kasvua, ja kustannusten nousun vuoksi yritykset voivat lykätä rekrytointeja. Pitkän ajan ennusteet väestön vähenemisestä eivät lupaa hyvää tilanteen korjaantumisen kannalta. Alueen työvoimareservin täysimääräinen hyödyntäminen sekä veto- ja pitovoiman kehittäminen ovat tärkeässä roolissa työvoiman saatavuusongelman ratkaisussa.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Ukrainan sodan vuoksi epävarmuus maailmanmarkkinoilla on kasvanut ja energian, raaka-aineiden ja polttoaineiden hinnat ovat nousseet merkittävästi. Lisäksi sota on vaikeuttanut materiaalien ja komponenttien saatavuutta; komponenttipula on osaltaan jo koronapandemian aikaista perua. Nämä tekijät vaikeuttavat monien eri alojen toimintaa ja

aiheuttavat paineita hintojen korotuksille. Hinnannousujen ja talouden epävarmuuden kasvun lisäksi elinkeinoelämän toimintaa vaikeuttaa työvoimapula.

Elinkeinoelämän keskusliiton heinäkuussa 2022 julkaiseman Suhdannebarometrin mukaan yritysten suhdannetilanne pohjalaismaakunnissa (Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa) oli normaalia parempi, mutta suhdannenäkymät tummentuivat epävarmuuden vuoksi. Tuotannon ja henkilöstön määrä oli kasvanut alkukesän aikana, mutta kasvun ennakoitiin hiipuvan. Suurimpana tuotantokapeikkona on ammattityövoiman puute, mutta kapasiteetin ja raaka-aineiden osuus kapeikoista on kasvanut merkittävästi.

Työ- ja elinkeinoministeriö, Finnvera ja Suomen Yrittäjät julkaisivat syyskuussa 2022 Pk-yritysbarometrin. Barometriin vastanneiden keskipohjalaisyriyten suhdannenäkymät ovat vaisut. Yleiset suhdannenäkymät (saldoluku 0) ovat hieman koko maan keskiarvoa valoisammat (saldoluku -5), ja liikevaihdon ja henkilökunnan määrän arvioidaan kasvavan hieman seuraavan vuoden aikana, mutta investointien, kansainvälistymispanostusten ja viennin pelätään heikkenevän. Samaan aikaan odotetaan palkkakustannusten, materiaalien ja lopputuotteiden hintojen kasvavan. Tämä kehitys heikentää yritysten kannattavuutta. Ukrainan sodalla on ollut kielteisiä vaikutuksia hieman reiluun kolmannekseen vastaajista, ja yli puolet vastaajista kertoo, että sodalla ei ole ollut vaikutusta liiketoimintaan tai tuotantoon. Sodan kielteiset vaikutukset näkyvät eniten tuotantokustannusten kasvuna, heikentyneenä kysyntänä sekä logistiikassa.

Myös Pohjanmaan Kauppakamarin syyskuussa 2022 julkaisema Business Panel kertoo suhdannenäkymien synkentyneen kauppakamarin alueella eli Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa. Energian ja raaka-aineiden kohoavat kustannukset ja huono saataavuus, yleinen epävarmuus sekä tilanteen heikko ennustettavuus huolettavat Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueen vastaajia. Tuotantokustannusten odotetaan nousevan, ja konkurssiriski on kasvanut. Lohdullista kuitenkin on, että alueella investoidaan isosti, ja tulevaisuus on barometrin tuloksista huolimatta kokonaisuutena valoisa. Toimialoista teollisuuden näkymä on positiivisin: erityisesti liikevaihto-odotukset ovat valoisat ja useat yritykset aikovat myös rekrytoida lisää työntekijöitä.

Ukrainan kriisin myötä Venäjältä tuoduista fossiilisista polttoaineista on tarkoitus irrottaa nopeasti ja korvata ne uusiutuvalla energialla. Vihreän siirtymän edistäminen tarjoaa kasvun ja kehittymisen mahdollisuuksia myös keskipohjalaisyriyksille. Keski-Pohjanmaalla sijaitsee lukuisia kansainvälisillä markkinoilla toimivia yrityksiä, erityisesti suuressa kemianteollisuuden keskittymässä. Osa näistä yrityksistä liittyy myös voimakkaaseen akkuteollisuuskehitykseen, ja Kokkolaan kaavoitettavalle Kokkola South -alueelle toivotetaankin akkutehdastoimijat tervetulleeksi. Suomen muuttunut turvallisuuspoliittinen tilanne saattaa kuitenkin jarruttaa joidenkin ulkomaisten yritysten investointihalukkuutta. Lisäksi

kansainvälisillä markkinoilla toimivien suuryritysten kohtaamat haasteet heijastuvat lopulta myös alihankkijaketjuun, joka koostuu pienemmistä paikallisista yrityksistä.

Keliberin akkumineraaleja tuottavat kaivoshankkeet ovat vihreän siirtymän kannalta tärkeässä asemassa. Kevään ja kesän aikana hankkeen rahoitus on varmistunut, kun enemmistöomistajaksi nousi kaivosyhtiö Sibanye-Stillwater. Kokkolan KIP-alueelle sijoittuvan litiumkemiantehdas sai rakennusluvan huhtikuussa ja tehtaan ympäristölupa lainvoiman elokuussa 2022. Tehtaan rakennusvaihe tulee työllistämään noin 250 henkilöä. Tuotannon on määrä alkaa vuonna 2024 työllistäen noin 75 henkilöä. Lisäksi useat yhtiön kaivosalueiden kaavat saivat lainvoiman kesäkuussa. Keliberin rikastamon kaava sai myös lainvoiman ja sille myönnettiin rakennuslupa kesäkuussa. Yhtiön mineraalivarannot sijaitsevat niin ikään Keski-Pohjanmaalla, ja ne ovat kasvaneet uuden esiintymän myötä.

Tuulivoimarakentaminen on vilkasta myös Keski-Pohjanmaalla, ja tuulivoimahankkeita on eri vaiheissa lukuisia. Kokkolan ja Pietarsaaren edustalle suunnitellaan jopa suurta merituulipuistoa. Joissain hankkeissa tuulivoimaan yhdistellään myös muita uusiutuvan energiantuotantotapoja. Toholammilla entiselle turvesuolle on suunnitteilla biometaanijalostamo, aurinkovoimala ja tuulivoimapuisto. Halsuan ja Kokkolan alueella sijaitseville entisille turvetuotantoalueille suunnitellaan tuulipuistoa, johon liittyy myös aurinkovoiman tuotanto. Hybridihankkeissa saadaan tasaisempaa sähköntuottoa, kun eri tuotantomuodoissa tuotannon ajankohdat vaihtelevat. Tuulivoima-alan osaamistarpeiden kasvu on huomattu ja maakunnassa onkin alettu selvittää tuulivoiman osaamiskeskuksen perustamista. Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä ja Kaustisen seutukunta aikovat hankkeessaan vahvistaa tuulivoima-alan koulutusvaihtoehtoja alueella. Kokkolan satamassa alkavassa projektissa kehitetään satamaa erityisesti tuulivoimalakomponenttien kuljetuksia varten.

Toholammin hybridihankkeen lisäksi biokaasutuotannon potentiaalia sekä alueellisten biokaasulaitosten kannattavuutta on pohdittu maakunnassa laajemminkin. Maatilat ovat toteuttaneet viime vuosina useita biokaasulaitosinvestointeja Keski-Pohjanmaan alueella. Maaseuturahaston yritystuen elpymisvaroilla on tuettu näiden lisäksi mittava biokaasulaitosinvestointi. Myös vetytalouteen liittyviä hankkeita on vireillä: tällä hetkellä KIP:n alueella on pieni pilottilaitos, ja suuremman mittakaavan pilottilaitoksen rakentaminen alkaa tämän vuoden aikana.

Vedyn käytön arvioidaan kattavan lähes neljänneksen EU:n energiantarpeesta vuonna 2050. Perämeren rannikkoalueilla nähdään olevan suuri merkitys siirtymässä vetytalouteen. Niin sanotulla Perämeren kaarella Kokkolan ja Uumajan välillä on lukuisia raskaan teollisuuden paikkakuntia, jotka olisivat vedyn tuotannon ja kulutuksen kannalta merkittävänä. Nordic Hydrogen Route -hankkeessa tavoitellaan vetytalouden luomista rakentamalla rajat ylittävä vetyinfrastruktuuri ja avaamalla avoimen vetymarkkina Perämeren alueelle vuoteen 2030 mennessä. Nordic Hydrogen Routen tavoitteena on edistää hiilestä

irtautumista, tukea alueellista vihreää teollistumista, talouden kehitystä ja Euroopan energiaomavaraisuutta.

Pitkäjänteisillä investoinneilla kehitetty Kokkolan satama palvelee keskipohjalaista viennin painotteista teollisuutta, ja sillä on tärkeä merkitys myös laajemmin Suomessa. Sataman kautta kulkee noin kahdeksan miljoonaa tonnia tavaraa vuodessa. Ennen Ukrainan sotaa sataman kautta kulki paljon transitiokuljetuksia Venäjälle, mutta ne tyrehtyivät sodan myötä. Sataman liikennevirrat ovat kuitenkin elpyneet keväästä, kun transitiokuljetuksia korvaavaa liikennettä on syntynyt. Satamaa kehitetään tällä hetkellä erityisesti tuulivoimarakentamiseen liittyviä kuljetuksia ajatellen. POWER-4-FUTURE-projektissa Hopeakiven satamaa kehitetään erityisesti tuulivoimalakomponenttien kuljetuksia varten. Sataman osaan rakennetaan uusi laituri ja laiturin taustalle uutta lastinkäsittelyaluetta. Rahdin takamaakuljetuksia edistetään laajentamalla ja pidentämällä olemassa olevaa raiteistoa. Projektissa kehitetään myös Kantasataman satamanosaa kumipyöräliikennettä varten. Uusi laituri tulee mahdollistamaan ja uusi liikennemuoto palvelemaan useita teollisuudenaloja sekä sataman läheisyydessä että laajemmalla alueella Keski- ja Pohjois-Suomessa.

Keski-Pohjanmaalla on monipuolista maataloustuotantoa. Alkutuotannon merkitys on suuri ja sen tärkeys korostuu entisestään huoltovarmuuskysymysten myötä. Alan toimintaa on kuitenkin viime aikoina vaikeuttanut alhaisten tuottajahintojen ja kasvaneiden kustannusten yhteisvaikutuksena syntynyt kannattavuuskriisi. Kaikkien alojen toimintaa vaikeuttaneet hinnannousut lisäävät myös alkutuotannon kustannuksia ja heikentävät kannattavuutta alalla, jolla tuottajien on vaikea siirtää kustannusten nousua lopputuotteen hintaan. Myös kausityövoiman saatavuus vaikeutui kesällä, sillä ukrainalaisten työpanosta on hyödynnetty maatalouden kausitöissä. Huoltovarmuuspaketin ansiosta lisätukea maksetaan muun muassa sika- ja siipikarjatuotantoon.

Suomi on suurin sertifioitujen ketunnahkojen tuottaja maailmassa. Valtaosa Suomen turkistarhoista sijaitsee pohjalaismaakunnissa. Turkisten huutokauppoja hoitava Saga Furs -yhtiö uutisoi syyskuun 2022 huutokaupasta positiivisesti, mutta turkistuottajien edunvalvontajärjestö FiFurin mukaan tilanne on vaikein pariin kymmeneen vuoteen. Tiettyjen nahkojen huutokauppahinnat jäivät alhaisiksi ja energiakustannusten raju nousu kurittaa myös turkisalaa. Turkistilojen määrä on laskenut viime vuosina, ja puolessa vuodessa jopa kymmeniä tiloja on lopettanut toimintansa, osa pitää välivuotta. Valtaosa syksyn huutokaupan ostoista suuntautui päämarkkinalle Kiinaan, mutta koronasulut vaikeuttavat edelleen Aasian-kauppaa, ja venäläisostajat ovat kaikonneet markkinoilta.

Rakennusalan tunnelmat ovat selvästi pessimistiä syyskuuisessa Pohjanmaan Kauppakamarin Business Panel -selvityksessä todennäköisesti siitä syystä, että rakennusala on niin riippuvainen muista toimialoista. Materiaalipula, kohonneet hinnat ja yleinen epävarmuus vaikuttavat muidenkin alojen investointeihin vaikeuttaen esimerkiksi uusien

tuotantolaitosten rakentamista. Tilauskirjojen kerrotaan ohentuneen, ja kannattavuuden pelätään heikentyvän. Business Panelissa ainoa rakennusalan koholla oleva saldoluku on liikevaihto.

Epävarma maailmantilanne heijastuu myös palvelualalle. Energian ja polttoaineiden hinnannousut lisäävät painetta hintojen nostamiseen, ja työvoiman saatavuus on vaikeutunut, kun korona-aikana matkailu- ja ravintola-alalta muihin töihin lähteneiden jättämää työvoimavajetta ei ole saatu kunnolla paikattua. Pohjanmaan Kauppakamarin Business Panel -tutkimuksessa yksityisten palveluiden tunnelmat ovat nousseet kevään shokkitalasta nollaviivan tuntumaan, mutta muiden palvelualojen saldoluvut ovat laskeneet. Kannattavuutta nakertaa erityisesti yleinen kustannustason nousu. Kaupan alalla tunnelma on jatkanut vajoamistaan, kun inflaatio ja korkojen nousu syö kuluttajien ostovoimaa ja leikkaa kuluttamista.

Matkailualalla ja kulttuuritapahtumissa on alettu palautua koronan vaikutuksista. Esimerkiksi Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla oli heinäkuussa yli 40 000 kävijää, mikä on lähellä vuoden 2019 normaalisti toteutetun juhlan kävijämäärää.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Keski-Pohjanmaan maakunnan työllisyystilanne on maakunnittaisessa vertailussa erinomaisella tasolla. Korona-ajan alussa kohonneista työttömyysluvuista on palauduttu lähelle pandemiaa edeltävää tasoa.

Vuoden 2022 toisella vuosineljänneksellä maakunnan työllisyysaste oli 74,6 % koko maan arvon ollessa 74,9 %. Maakunnan työllisyysaste elää kvartaaleittain jonkin verran, sillä pienessä maakunnassa vähäisetkin vaihtelut väestön määrässä vaikuttavat työllisyysasteeseen voimakkaasti – esimerkiksi vuoden 2021 aikana työllisyysaste on vaihdellut 68,6–78,3 prosentissa eri vuosineljänneksillä. Elokuussa 2022 Keski-Pohjanmaan maakunnan työttömyysaste oli 7,2 %, mikä on Manner-Suomen maakunnista 3. alhaisin. Koko maassa työttömyysaste oli 9,1 %. Alle 25-vuotiaiden työllisyysaste oli 10,2 %, koko maassa keskimäärin 10,8 %. Ulkomaalaisten työttömyysaste 20,2 % kuului myöskin maakunnittaisen vertailun parhaimmiston koko maan keskiarvon ollessa 23,0 %.

Keski-Pohjanmaalla oli elokuun 2022 lopussa 2 198 työtöntä työnhakijaa. Se on 10 % vähemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömistä työnhakijoista neljäsosa on alle 25-vuotiaita ja yli 50-vuotiaiden työttömien osuus on 35 %. Yli puolella työttömistä koulutustaustana oli toisen asteen tutkinto, ja ammattiryhmistä vahvimmin edustettuna olivat ammatteihin luokittelemattomien ryhmä ja siinä erityisesti ammatittomat, palvelu- ja myyntityöntekijät sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista

työttömistä oli 36 %, mikä on lähellä valtakunnallista keskiarvoa (39 %). Pitkäaikaistyöttömien määrä oli laskenut vuotta aiempaan nähden, mutta yli kaksi vuotta työttömänä olleiden määrä oli kasvanut, ja heidän osuutensa kaikista pitkäaikaistyöttömistä oli jo 55 %.

Työvoiman kysyntä on avointen työpaikkojen määrällä mitattuna aktiivista, vaikkakin vuoden 2022 aikana kysynnän kasvutahti on hieman rauhoittunut. Elokuun 2022 aikana avoinna oli yhteensä 1 299 työpaikkaa, joista 633 uusia, kuukauden aikana auenneita työpaikkoja. Avoimia työpaikkoja oli 5 % enemmän kuin vuotta aiemmin, mutta uusien avoimien työpaikkojen määrä oli 5 % pienempi vuodentakaiseen nähden. Yli kolmannes avoimista työpaikoista oli palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä.

Matala työttömyys yhdistettynä kasvavaan työpaikkatarjontaan synnyttävät ongelmia työvoiman saatavuudessa. Nämä ongelmat ovat vaivanneet keskipohjalaisyrityksiä jo vuosia, ja tilanne näyttää menevän vaikeampaan suuntaan. Ongelmat nousevat kerta toisensa jälkeen esiin myös monissa tutkimuksissa ja mittauksissa. Ongelmat ovat nousseet esiin jälleen kerran tuoreissa tutkimuksissa ja mittauksissa. Heinäkuussa 2022 julkaistussa Elinkeinoelämän keskusliiton Suhdannebarometrissa ammattitaitoisen työvoiman puute oli heinäkuussa yleisin kapeikkotekijä 48 %:n osuudella pohjalaismaakuntien (Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa) alueella. Syksyn 2022 Pk-yritysbarometrissa työvoiman saatavuus on merkittävin kehittämisen este 17 prosentilla vastaajista. Osuus on pienentynyt kustannustason ja yleisen suhdannetilanteen noustessa työvoimapulaa merkittävimiksi kehittämisen esteiksi.

TE-toimistojen syyskuussa 2022 laatiman Ammattibarometrin mukaan työvoimapula koskettaa yhä useampia aloja lukuisissa ammattiryhmissä eri toimialoilla. Työvoimapula ei myöskään rajoitu vain tietyn koulutustason vaativiin tehtäviin, vaan pulaa on aina avustavista työntekijöistä vaativiin erityisasiantuntijoihin. Työvoimapula-aloja oli Ammattibarometrissa 71 kpl, ja erityisen paljon pulaa oli hammaslääkäreistä, yleislääkäreistä, ylilääkäreistä ja erikoislääkäreistä, lähihoitajista, psykologeista, sairaanhoitajista ja terveydenhoitajista, sosiaalityön erityisasiantuntijoista, kuulontutkijoista ja puheterapeuteista, kotipalvelun kodinhoitajista, ravintola- ja suurtaloustyöntekijöistä, avustavista keittiötyöntekijöistä sekä toimisto- ja laitossiivoojista. Keski-Pohjanmaalla on jouduttu työvoimapulan sekä hoitajamitoituksen kiristymisen takia jopa sulkemaan lukuisia vanhusten hoitopaikkoja.

Työ- ja elinkeinoministeriön Tilastokeskukselta tilaamassa rekrytointiongelmatutkimuksessa Pohjanmaan ELY-keskusalueen (Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnat) työvoimapula ei kuitenkaan näyttäydy kovin huonona muihin alueisiin verrattuna.

Osaamistarpeiden kasvuun on varauduttava myös maakunnan kehittyviin toimialoihin, kuten akkuteollisuuden ja tuulivoimaan liittyen. Keliberin kaivostoiminnan käynnistymiseen sekä lisääntyvään tuulivoimarakentamiseen liittyviä osaamistarpeita on pyritty

ratkaisemaan uusilla koulutuksilla, joita on käynnistetty alueen oppilaitoksissa. Kaustisen seutukuntaan suunnitellaan tuulivoiman osaamiskeskuksen perustamista, sillä tulevaisuudessa maakunnassa tarvitaan kymmeniä asentajia rakentamaan ja huoltamaan lukuisia tuulipuistoja. Myös TE-toimisto on ollut mukana järjestämässä kaivosalalle ja tuulivoimaloiden kunnossapitotöihin valmistavia koulutuksia. Syksyllä 2022 Kokkolassa Centria-ammattikorkeakoulussa käynnistyi Suomen ensimmäisten akkuinsinöörien koulutus. Kyseessä on muuntokoulutus kone-, sähkö, kemian- ja prosessiteknikan insinööreille. Opintokokonaisuus nojaa Suomen kansalliseen akkustrategiaan.

Alhainen työttömyys ja korkea työvoiman kysyntä synnyttävät ongelmia alueen yrityksille. Työvoiman kysynnässä ja tarjonnassa on kohtaanto-ongelmia, kun työnhakijoiden osaaminen ei vastaa yritysten tarpeisiin. Lisäksi maakunta tarvitsee lisää työvoimaa muualta Suomesta sekä ulkomailta. Kohtaanto-ongelmaa pyritään alueella ratkomaan monin keinoin eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Kansainvälisen työvoiman käyttöä edistetään Pohjanmaan ELY-keskuksen johtamalla Talent Coastline -työllä esimerkiksi vähentämällä ulkomaisen työvoiman työllistymisen esteitä, hyödyntämällä alueella jo olevien ulkomaalaisten osaamista, houkuttelemalla alueelle lisää kansainvälisiä osaajia sekä kehittämällä alueen pitovoimaa. Työvoiman liikkuvuuden edistämiseksi on tarpeen lisätä pendelöintiä, etätyötä sekä monipaikkaisen työn mahdollisuuksia. Lisäksi tärkeää on kehittää työnhakijoiden osaamista paremmin työelämän tarpeita vastaavaksi. Esimerkiksi TE-toimiston tarjoamat RekryKoulutukset ovat olleet pienten yritysten keskuudessa suosittu keino kouluttaa räätälöidysti juuri heille soveltuvia työntekijöitä, ja näin ratkaista kohtaanto-ongelmaa muutama työntekijä kerrallaan.

Ukrainan sodalla ei ole vielä ollut voimakkaita, suoria vaikutuksia maakunnan työttömyys-tilanteeseen. Keski-Pohjanmaalla oli Ukrainan kansalaisia työnhakijana vajaat sata elokuussa 2022. Kerrannaisvaikutuksia tulee pidemmällä aikavälillä, jos talouskehitys heikentyy ennusteiden mukaisesti.

Ukrainalaista työvoimaa on käytetty etenkin alkutuotannon sesonkitöissä, ja keväällä pelättiinkin työvoimapulan pahenevan entisestään, kun ukrainalaiset eivät päässeet aiempaan tapaan työskentelemään Suomeen. ELY-keskus ja TE-toimisto yhdessä alueen muiden toimijoiden kanssa pyrkivät löytämään korvaavaa työvoimaa esimerkiksi EURES-palveluiden kautta, ja kriisiä ei kausityövoiman suhteen päässyt syntyymään.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on helmikuusta lähtien vaikuttanut myös keskipohjalaiseen elinkeinoelämään. Energian, polttoaineiden, komponenttien ja lannoitteiden hintojen nousu sekä saatavuusongelmat vaikeuttavat monien yritystoimintaa monilla

toimialoilla. Kustannusten kasvun myötä kannattavuus heikkenee. Sodan vaikutukset kiihdyttävät edelleen myös maatalouden kustannuskriisiä.

Maailmantalouden epävarmuus ja ennustukset tulevasta taantumasta saattavat heikentää yritysten uskallusta investoida. Ulkomaisia investointeja saattaa jarruttaa Suomen sijainti hyökkäyssotaa käyvän maan rajanaapurina. Siitä huolimatta keskipohjalaisyriyksissä on vielä rohkeutta satsata tulevaisuuteen, ja erityisesti vihreän siirtymän edistämiseksi ollaan vahvasti mukana mm. akkuteollisuuden, tuulivoiman, biokaasun ja aurinkovoiman kautta. Venäjän-markkinoille on löydetty korvaajia, esimerkiksi Kokkolan satamassa tuulivoimarakentamiseen liittyvät kuljetukset ovat nyt kuromassa kiinni aukkoa, joka liikennöintiin jäi Venäjän transiitokuljetusten päättymisestä.

Keski-Pohjanmaan työllisyys on hyvällä tasolla ja työvoiman kysyntä vielä aktiivista. Työvoimapula koettelee monia toimialoja ja lukuisia ammatteja. Jos talouden epävarmuus jatkuu ja taantumaan ajaututaan, voi työvoiman kysyntä hiipua Keski-Pohjanmaallakin. Ukrainan tilanne ei ole vielä suoraan vaikuttanut alueen työllisyystilanteeseen, kun ukrainalaisia työnhakijoitakin on alueella vasta alle 100.

18 Pohjois-Pohjanmaa

Taulukko 17. Avainluvut Pohjois-Pohjanmaa.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	415 603	413 830	411 150	0,4 %	1,1 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	17 603	19 841	22 712	-11,3 %	-22,5 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	2 567	2 923	3 791	-12,2 %	-32,3 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	6 338	7 696	7 533	-17,6 %	-15,9 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	9,3 %	10,6 %	12,2 %	-1,3 %-yks.	-2,9 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	5 822	6 477	3 365	-10,1 %	73,0 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa luo laajaa epävarmuutta kansainväliseen talouteen. Sodan uhrien, inhimillisen hädän ja fyysisen tuhon ohella sota heikentää Euroopan talousnäkymiä, luo kauaskantoista epäluottamusta Venäjän ja muun Euroopan välille ja nostaa materiaalien, ruoan ja energian hintoja. Syksyä kohti on käynyt selväksi, että Venäjä käyttää energiaa aseenaan. Sodan eskalaatioriski on kohonnut merkittävästi alkusyksyn aikana ja sodan seuraukset ovat pitkäkestoisia.

Sodan suorat vaikutukset Pohjois-Pohjanmaalle ovat edelleen kohtuullisen vähäisiä. Suoraa liiketoimintaa Venäjälle harjoittavia yrityksiä on Pohjois-Pohjanmaalla rajallisesti, ja vientipakotteet ovat vaatineet eräiden yritysten etsimään uusia markkinoita ja asiakkaita. Kuten muillakin alueilla, välillisten vaikutusten kirjo on laaja. Länsi-Euroopan maat ovat Suomen tärkeimmät kauppakumppanit. Vireillä oleva Nato-jäsenyys vahvistaa Suomen

maakuvaa ja lisää investointivarmuutta. Erilaiset kyber- ja hybridiuhat arkipäiväistyvät jatkossa. Toimintavarmuus edellyttää laajaa yhteiskunnallista varautumista yllättäviin muutoksiin ja kykyyn toimia häiriötilanteissa. Huoltovarmuuden, turvallisuuden ja saavutettavuuden kehityskohteita on edistettävä aktiivisesti koko Pohjoisen Suomen alueella.

Yleinen varovaisuus ja epävarmuus ovat lisääntyneet yrityksissä. Moni kohtaa edelleen huomattavia vaikeuksia raaka-aineiden ja välituotteiden tilauksissa ja toimitusajoissa. Raaka-aineiden ja osien hinnat ovat nousseet huomattavasti, ja riskinä on, että kohonneiden hintojen vuoksi tuotteiden kysyntä vähenee. Korkea polttoaineen hinta koettelee niin yrityksiä kuin pitkiä työmatkoja ajavia. Suuri huolenaihe on edelleen työvoimapula: tarjolla oleviin työpaikkoihin ei tunnu löytyvän helposti tai nopeasti sopivia tekijöitä. Pula on jatkunut jo useita vuosia, eikä se ole suhdannesidonnaista. Tilanne on muuttunut pysyväksi haasteeksi. Erittäin moni korostaa työperäisen maahanmuuton lisäystä keskeisenä keinona helpottaa työvoimapulaa.

Uhka sähkörajoitteista ja huomattavan korkeasta sähkön hinnasta luo epävarmuutta niin yrityksissä kuin kotitalouksissa. Tuleva talvi tulee olemaan poikkeuksellinen. Kohoavat hinnat siirtyvät kuluttajahintoihin ja sähköintensiivisillä aloilla joudutaan harkitsemaan millainen tuotanto ja mihin vuorokauden aikaan on tulevana talvena järkevää. Tuotantoseisokit ovat mahdollisia. Korkea energian hinta nostaa lähes kaikkien hyödykkeiden tuotantokustannuksia ja vaikuttaa siten yleiseen hintatasoon. Nopea inflaation kasvu hillitsee kulutusta. Syyskuussa kuluttajien näkemykset omasta ja Suomen taloudesta olivat mittaushistorian (1995–2022) pessimistisimmät (Tilastokeskus).

Kustannusten nousu ja materiaalipula hillitsevät investointeja. Aluekyselyn perusteella suunniteltuja investointeja on jouduttu jo lykkäämään – käynnissä olevat viedään loppuun. Esimerkiksi rakennuskustannusten ja valmistuvien tilojen käyttökustannusten nousut ovat jäädyttäneet suunniteltuja toimitilahankkeita. Pyhäjoen ydinvoimalan valmistelu on loppunut – päätös ydinvoimahankkeen raukeamisesta on iso takaisku. Tiedossa on muutamia isoja rakennushankkeita, joissa harkitaan investoinnin mahdollista pienentämistä kustannusten noustua ja lainarahan kallistuttua.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan talous ovat olleet kasvussa vielä alkuvuoden aikana. Kansallisissa ennusteissa arviot maan talousnäkymistä ovat heikentyneet mitä pidemmälle vuosi on edennyt. Näkymien poikkeuksellista sumeutta kuvaa hyvin se, että eri ennustetahojen BKT-arviot vaihtelevat selvästi ensi kevääseen. Selvää on, että taantumariski on kasvanut viime keväästä. Alkusyksyn ennusteissa mahdollinen taantuma nähdään kuitenkin

valtaosin lyhytkestoisena ja korkeintaan lievänä. Epävarmuus Euroopassa on kasvanut ennusteiden julkaisun jälkeen.

Uusia yrityksiä on perustettu maakunnassa hyvää tahtia. Syksyn kyselyissä (Pk-yrittäjät, Kauppakamarit) Pohjois-Pohjanmaan yritysten odotukset suhdannekehityksestä, liikevaihdosta ja kannattavuudesta ovat heikentyneet aiemmasta, ja huolta aiheuttavat erityisesti kohoavat energiakustannukset ja korkojen nousu. Positiivinen viesti on, että liiketoiminnan huomattavaa pudotusta tai kannattavuuden radikaalia heikentymistä ei ole vastauksista tulkittavissa. Vaikka kyselyissä näkyy lisääntynyt varovaisuus investoida, on maakunnassa investointikykyisiä kasvuyrityksiä, joilla on puskuria sopeutua suhdanneheilahteluihin. Varsinkin tuotannon tehostamiseen halutaan panostaa. Kasvuhaluja tukee se, että Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksella on käytössä poikkeuksellisen paljon EU-rahoitteisia yritystukia vuonna 2023.

Vuosikymmen sitten Raahen kaivoksesta piti tulla Euroopan suurimpia kullon tuottajia. Kaivosta ei ole saatu kannattavaksi, ja ongelmia on ilmaantunut tasaisesti. Kaivos on ylläpitotilassa. Kaivosyhtiö on laatinut saneerausohjelmaesitystä ja hakenut uutta omistajaa. Pyhäjärvellä louhinta loppui elokuussa – rikastamo jatkaa kaivosalueella vuoteen 2026. Kaivosalueelle suunniteltu pumppuvoimala on jatkokäytön kärkihanke, ja muuttuva sähkömarkkina lisää hankkeen kiinnostavuutta.

Maatalous jatkaa kustannus- ja kannattavuuskriisissä, ja näkymät ovat haasteelliset. Tuotantopanosten hinnat ovat nousseet sodan seurauksena erityisesti viljassa, rehuissa, energiassa ja lannoitteissa – lisäys on yli kaksinkertainen edellisestä vuodesta. Kohonneita kustannuksia on saatu siirrettyä kevään ja kesän aikana tuotteiden hintoihin kohtalaisen hyvin, mikä helpottaa tilannetta. Sektorikohtaiset erot ovat kuitenkin suuria. Parhaiten hinta on noussut viljoilla ja maidolla. Maito on tärkein markkinatuottoja tuova sektori Pohjois-Pohjanmaalla. Myös naudanlihassa tuottajahinnat ovat nousseet merkittävästi, mutta nousua pidetään kustannuksiin nähden vielä liian pienenä.

Sodan seurauksena kausityövoiman saatavuus nousi haasteeksi. Pohjois-Pohjanmaan tiloilla on ollut vuosittain noin 600 ukrainalaista kausityöntekijää. Korvaavaa työvoimaa onnistuttiin hankkimaan toimijoiden aktiivisuuden ja yhteistyön kautta kohtalaisesti, eikä tilanne kriisiytynyt. Turkisalan tilanne jatkuu ongelmallisena. Osa tarhoista on lopettanut toimintansa joko hallitusti tai konkurssin kautta. Osa tarhoista näkee, että turkisalalla on edelleen mahdollisuuksia.

Pohjois-Pohjanmaan isot toimijat ovat ilmoittaneet lopettavansa turpeen tuotannon tai käytön vuosina 2022–2024, eikä energiaturvetta käytetä merkittävästi enää vuonna 2025. Muutamissa pienissä laitoksissa käyttö voi jatkua vähäisenä, mutta se loppuu vuoden 2030 mennessä. Energiakriisin uhka on lisännyt kannanottoja käyttäen turvetta.

Pohjois-Pohjanmaan JTF-suunnitelmaa on valmisteltu turvealalta poistuvien tueksi – EU-komission päätös saataneen pian. Myönteinen päätös toisi maakuntaan huomattavan määrän JTF-rahoitusta.

Maakunnan metalliyriyten kokonaisliikevaihto on kasvanut jo pari vuotta, ja uutta henkilöstöä on palkattu. Monissa metalli- ja konepajayrityksissä lisätään tai uudistetaan tuotantokapasiteettia uusilla laiteinvestoinneilla. Huolta herättää raaka-aineiden hintojen nousu, ja myös toistuvat hintojen vaihtelut tekevät liiketoiminnasta haastavaa. SSAB:n Raahen tehdasta uudistetaan merkittävästi lähivuosina, ja rakennustöillä on suuri työllistävä vaikutus. Huomattava tekijäpula vaikeuttaa tuotantoa erityisesti Ylivieskan ja Raahen seuduilla.

Saha- ja puutuotteille (kartonki, sellu, sahatavara, rakennustuotteet ym.) on edelleen hyvin kysyntää, joskin osa aluekyselyyn vastanneista totesi näkymän heikentyneen aiemmasta. Tilastokeskuksen tietojen mukaan maakunnan puuklusterin kokonaisliikevaihto on kuitenkin kasvanut vuodesta 2020 alkaen alkukesään saakka, ja yrityksiin on palkattu lisää työntekijöitä. Jos rakentaminen vähenee, heijastuu se myös puutuotteiden kysyntään. Puunjalostukseen on tulossa isoja investointeja mm. Oulussa, Utajärvellä, Pudasjärvellä ja Taivalkoskella. Stora Enso vahvisti muuttavansa Oulun tehtaan toisenkin entisen paperikoneen kartonkikoneeksi. Investoinnin arvo on noin miljardi euroa vuosien 2022–2025 aikana. Oulaisiin ja Haapajärvelle on rakenteilla uudet raakapuun kuormauspaikat junaradan varteen – työt valmistuvat ensi vuoden lopulla. Puun kuljetuksen ja varastoinnon parantamiseksi on suunnitteilla muitakin kuormauspaikkoja mm. Vaalaan ja Lapin kuntiin.

Vihreän siirtymän suunnitelmat ja toimet ovat lisääntyneet merkittävästi viimeisen vuoden aikana. Siirtymä vauhdittuu Ukrainan sodan seurauksena, kun koko maassa halutaan lisätä kotimaista fossiilivapaata energiatuotantoa, ja toimia tehdään monilla sektoreilla. Moni tuskailee merkittävien investointihankkeiden hitaasta etenemisestä. Hallitus toi julki lakiehdotuksen, jossa merkittäville vihreän siirtymän hankkeille annettaisiin etusija lupakäsittelyssä ja muutoksenhaussa hallinto-oikeuksista. YVA-arviointeja (ELY:t) sekä lupa- ja tuomioistuinkäsittelyjä (AVI:t, hallinto-oikeudet) halutaan nopeuttaa myös henkilöllisäyksillä.

Pyhäjoen ydinvoimahankkeen kariutuminen lopettaa työt yli 500 henkilöltä. Pohjois-Pohjanmaan osuus on yli 200. Suurin osa heistä on kuitenkin työllistynyt jo uudelleen. TE-toimisto on ollut aktiivinen järjestämällä työllistämistilaisuuksia. Lisäksi Pyhäjoella, Kalajoella ja Raahessa pidettiin tilaisuudet yrityksille, joihin voimalatyömaan pysähtyminen on vaikuttanut. Heille markkinoitiin yritysten kehittämisen ja työvoiman tukemisen palveluja. Vapautuneessa työvoimassa on ulkomaalaisia, joilla on halu jäädä alueelle. Kielitaitovaatimukset vaikeuttavat monen työllistymistä. Voimala-alueelle jää huomattava kiinteistömassa – neuvottelut sen kohtalosta on aloitettu.

Uusiutuvan energian hankkeita on vireillä runsaasti eri suunnitteluvaiheessa. Maatilayritykset lisäävät energiaomavaraisuutta – biokaasu- ja aurinkosähköhankkeita on suunnitteilla selvästi aiempaa enemmän. Teollisen kokoluokan tuulivoimatuotannossa maakunta on maamme kärjessä. Viime aikoina ympäristövaikutusten arviointeja on käynnistetty varsinkin sisämaan kunnissa (mm. Vaala, Siikalatva ja Pyhäjärvi). Hallan merituulipuiston YVA-ohjelma on tullut nähtäville – hanke on kokoluokaltaan poikkeuksellisen suuri. Hanke- ja voimalamäärän räjähdysmäinen kasvu edellyttää maakuntakaavallista päivitystä – Pohjois-Pohjanmaan energia- ja ilmastovaihekaavalla on luonnosvaiheessa ja siinä osoitetaan myös seudullisesti merkittävät tuulivoima-alueet. Tuulivoimakomponenttien kuljetukset lisäävät merkittävästi Raahen sataman toimintaa – tieverkon soveltuvuutta komponenttien erikoiskuljetuksiin on selvitetty.

Aurinkovoima on vahvassa nousussa – hankkeita on vireillä mm. Raahessa, Utajärvellä, Yli-lissä (Oulu) ja Kalajoella. Huomattava sähkötuotannon lisäys vaatii merkittäviä investointeja siirtoverkkoihin ja sitä tukevaan tekniseen infrastruktuuriin. Vetytalous on kuuma puheenaihe. VTT toteuttaa esiselvityksen vetytalouden mahdollisuuksista Pohjois-Pohjanmaalla ja kysyy myös Raahen seudun yritysten kiinnostuksesta vetyliiketoimintaan. Tuloksia saadaan ensi kevääseen mennessä.

Hetkellisen suvantovaiheen jälkeen rakennusalan yritysten kokonaisliikevaihto on ollut taas kasvussa, ja määrällisesti rakennushankkeita on käynnissä runsaasti varsinkin Oulun seudulla. Monessa kunnassa on meneillään tai avautumassa julkisia tilainvestointeja erilaisiin hyvinvointipalveluihin, mutta hankkeita on myös jäädytetty kustannusten nousua. Käynnistyneitä tai pian alkavia isoja kohteita ovat mm. Nokian uudet toimitilat Oulussa, Oulun pääpoliisiaseman ja vankilan yhteishanke, Vaalan uusi vankila ja Raahen SSAB:n uusi tutkimuskeskus ja hallintorakennus. Hailuodon kiinteän yhteyden rakennustyöt voivat alkaa ensi vuonna, jos hallinto-oikeus vahvistaa vesiluvan lainvoiman piakkoin. Uudis- ja korjausrakentamisen kustannukset ovat nousseet huomattavasti. Rakentamisen ja saneerauksen vähenemistä on nähtävissä. Jos rakentaminen vähenee, vähenee myös paikallisten rakennustuotteiden ja tuotepakettien kysyntä.

Pohjois-Pohjanmaan matkailijamäärissä ei ole vielä palattu koronakautta edeltäneelle tasolle. Maakunnan matkailuyritysten liikevaihto- ja henkilöstökehitys on ollut hyvin vaihtelevaa viime vuodet – isossa kuvassa suunta on nousujohteinen. Pahin koronakausi oli monelle yritykselle karmea – kotimaiset matkailijat pitivät monia palveluja pystyssä. Rajoitusten poistuttua osa on suunnannut matkansa ulkomaille. Jatkossa laaja kustannusten nousu vähentää matkustusintoa.

Etäkokouksien yleistyminen vähentää työmatkustamista. Lentoyhtiö Norwegian ilmoitti lopettavansa Helsinki-Oulu -yhteyden ainakin talvikaudeksi. Kilpailun loppuminen näkyy harvoin hintojen alenemisena. Venäjän ilmatilan kiertäminen kasvattaa kustannuksia

ja saattaa vähentää Suomen kiinnostavuutta aasialaisten vierailukohteena. Venäläisten matkailu Pohjois-Pohjanmaalle väheni merkittävästi jo pahimpaan korona-aikaan. Hallituksen viisumipäätökset syyskuussa lopettavat venäläisten tulon ja kauttakulun matkailutarkoituksessa.

ICT on ollut jo usean vuosikymmenen maakunnan kärkiklustereita, ja erilaiset tietoliikenne, sisältö- ja sovellustuotteet/-palvelut sekä tietoturva ovat edelleen kasvussa. Tilaus- ja projektikanta on useissa yrityksissä edelleen korkea. Huomattava työntekijäpula rasittaa ICT-yrityksiä. Tilanteen parantamiseksi on mm. perustettu sivutoimipaikkoja maakunnan ulkopuolelle, markkinoitu aluetta kansainvälisillä forumeilla, järjestetty rekrytapahtumia ja hyödynnetty kansainvälisiä verkostoja. Korkeakouluihin lisättyjen aloituspaikkojen toivotaan osaltaan helpottavaan yritysten tarpeita lähivuosina.

Pohjois-Pohjanmaalla kaupan toimiala on kasvanut viime vuodet hyvin, ja niin kokonaisu-liikevaihto kuin henkilöstömääräkin ovat lisääntyneet. Useissa tuoteryhmissä hinnat ovat selvästi kohonneet tänä vuonna samalla kun kuluttajien ostovoima on vähentynyt. Lähitulevaisuudessa perushyödykkeisiin kuluu rahaa normaalia enemmän, minkä olettaisi vähentävän kulutusintoa kalliimpiin hankintoihin. Varsinkin pienissä erikoistavarakau-poissa myynti voi vähetä.

Monet yksityiset palvelut (pl. kauppa) ja varsinkin pienet toimijat ja yksinyrittäjät olivat ahtaalla koronakaudella. Kontakteja ehkäisheet rajoitteet romahduttivat monen liiketoi-minnan. Moni sopeutui ja osoitti sisukkuutta selviämällä vaikean kauden yli. Kuten kaupan ja matkailun sektoreilla, jatkossa kuluttajat ovat entistä varovaisempia varsinkin hinnak-kaissa hankinnoissaan. Moni karsii hemmottelun, harrastusten ja elämysten palveluista, jos varat riittävät kireässä tilanteessa lähinnä perustarpeisiin. Yksityisten hoivapalvelujen tarve ja käyttö kasvavat, ja uusia yksiköitä ja palveluja avataan aktiivisesti. Laaja tekijäpula vai-keuttaa hoivatöiden organisointia.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Elokuun 2022 lopussa Pohjois-Pohjanmaalla oli 17 600 työtöntä työnhakijaa (ml. lomautetut), mikä on 2 200 työtöntä vähemmän kuin vuosi sitten. Työttömyysaste on laske-nut Pohjois-Pohjanmaalla koko vuoden, pl. kesäkuukausiin kuuluva normaali kausilisäys. Talouden kasvu on lisännyt lomautettujen paluuta työhön, ja useat työantajat ovat hake-neet aktiivisesti uutta työvoimaa tarpeisiinsa. Työttömien määrässä maakunta alitti korona edeltäneen tason jo vuoden 2021 loppupuolella.

Maakunnan työttömyysaste on pysytellyt jo pitkään lähellä kansallista keskiarvoa. Maa-kunnan sisällä työttömyys vaihtelee suuresti: alhaisen työttömyysasteen kunnissa taso

on alkusyksystä 4–5 %:n tuntumassa – toisessa päässä työttömyysaste kohoaa 12–13 %:n tienoille. Varsinkin Oulusta etäällä olevissa kunnissa on paljon ikääntyneitä työttömiä. Yli 55-vuotiaiden työllistyminen on tunnetusti vaikeaa, varsinkin jos pohjakoulutus on vähäistä, osaaminen ei ole ajan tasalla, mieleistä työtä avautuu vähän lähialueella, eikä työttömältä ole halua muuttaa tai pendelöidä kauemmas. Monissa perusammateissa työ perustuu fyysiseen läsnäoloon – etätömahdollisuus korostuu erityisesti asiantuntija- ja johtotehtävissä.

Työttömyys on vähentynyt kaikissa seurantaryhmissä. Nuorten työttömyys keskittyy määrällisesti Ouluun. Pitkäaikaistyöttömyys kasvoi tasaisesti viime syksyyn saakka. Kun talous alkoi elpyä ja koronarajoitteita purettiin, myös pitkäaikaistyöttömien määrä taittui laskuun. Alkusyksystä Pohjois-Pohjanmaalla oli reilut 6 000 pitkäaikaistyötöntä, mikä oli n. 1 500 vähemmän kuin vuosi sitten. Pitkään työttömänä olleiden aktivoiminen, osaamisen kehittäminen sekä tehokas ohjaus työpaikkoihin edistävät työmarkkinoiden tasapainoa.

Avoimia työpaikkoja on ollut TE-toimistoissa tarjolla poikkeuksellisen paljon vuonna 2022, kuten myös Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaalla paikkamäärä väheni kesää kohti tasaisesti, mutta alkusyksystä tarjonta taas vilkastui. Rekrytointivaikkeudet ja pula osajista jatkuu edelleen maakunnassa. Tilastokeskuksen tulosten mukaan keskimäärin yli puolella Pohjois-Pohjanmaan yrityksistä on ollut vaikeuksia työvoiman hankinnassa viimeisen 4 kvartaalin aikana (Q3/2021-Q2/2022). Pohjois-Pohjanmaan tilanne on maamme vaikeimpia, kuten muissakin Pohjois-Suomen maakunnissa. Tämä vuoden 2. kvartaalin luvussa oli pientä pudotusta, mutta yhden havainnon perusteella ei voida tehdä vielä trendipäätelmää.

Rekrytointivaikkeudet koskettavat laajalti samoja aloja ja ammattiryhmä kuin aiemmin. Syksyn Ammattibarometrissa työvoimapulan ammattiryhmiä (64) oli Pohjois-Pohjanmaalla hieman vähemmän kuin keväällä, mutta määrä on edelleen huomattavan korkea (arviossa reilut 200 ammattiryhmää). 16 ammatissa pula on erittäin suuri. Osaajapula on suhteellisesti vaikein Oulun seuduilla. Haapavesi-Siikalatvan ja Nivala-Haapajärven seuduilla vaje ei ole aivan yhtä laaja, vaikka pulaa useissa tehtävissä esiintyykin.

Työvoimapulaa esiintyy laajasti varsinkin rakentamisen, sosiaali- ja terveyspalveluiden ja metalli- ja konepajateollisuuden aloilla. Avoimiin paikkoihin on vaikeuksia saada tekijöitä myös varhaiskasvatukseen, ICT:n, ravitsemisen, kuljetuksen, kone- ja laitekorjauksen, kiinteistöhuollon, myyntityön ja taloushallinnon aloilla. Useissa sote-ammateissa rekrytointihaasteet ovat kasvaneet viime keväästä. Kaikilla seuduilla koetaan pulaa niin hoivatyöntekijöistä kuin erityisasiantuntijoista. Erityinen tarve olisi kouluttaa lisää hoiva-avustajia vanhustyöhön. Valtion talousarvioon on esitetty lisää rahoitusta hoiva-avustajien kouluttamiseen. Hoiva-alan tekijäpulaan etsitään ratkaisuja myös kansainvälisillä rekrytoinneilla.

Oulun ammattikorkeakoulu osallistuu valtakunnalliseen hankkeeseen, jolla pyritään helpottamaan ulkomaisten sairaanhoitajien pätevöitymistä Suomeen.

Työvoiman ylitarjonta keskittyy lähes kokonaan Oulun seudulle – muilla seuduilla on vain muutamia ylitarjonnan ammattiryhmiä. Oulun seudulla työllistymisen haasteet ja avautuvien paikkojen vähyys koskettavat useita eri ammattiryhmiä – isoja toimialatasoisia haasteita ei ole. Monissa sihteerij- ja toimistotyötehtävissä paikkoja avautuu nyt ja jatkossa vähän suhteessa hakijamääriin. Peruskoulun ja lukion opettajista on edelleen selvää ylitarjontaa – Oulun seudun ulkopuolella työtä olisi tarjolla. Useissa kulttuurin ja luovien alojen ammateissa ylitarjonta on kasvanut aiemmasta.

Työvoimakoulutukset ovat merkittäviä väyliä kouluttaa tekijöitä – tarjolla on koulutuksia, jotka räätälöidään yritysten kanssa ja ne toteutetaan nopeasti. RekryKoulutuksia käytetään paljon etenkin rakentamisen, kuljetusalan, ICT:n, myynnin ja markkinoinnin koulutusmuotona. Vuonna 2022 on alkanut 13 RekryKoulutusta – mukana on ollut 51 yritystä. Loppuvuonna käynnistyy useita yhteishankintakoulutuksia mm. vihreään siirtymän ja ICT-alan osaajien kouluttamiseksi. Seitsemän rakennusalan RekryKoulutusta on jäänyt toteutumatta hakijapulan vuoksi.

Useilla aloilla (esim. maataloustyö, teollisuustuotanto, siivous, hoivatyö) on tarve kohottaa imagoa ja innostaa alasta kiinnostuneita. Kaikilla ei ole ajantasaista ymmärrystä työn moderneista menetelmistä ja työympäristöistä. Työpaikoilla on tärkeä huolehtia riittävästä perehdytyksestä ja ohjauksesta sekä varmistaa työyhteisölliset laatu- ja etätyön lisääntyessä. Heikentävä talous vähentää erityisesti nuorten työllisyyttä. Nuorille tarvitaan oppisopimuspaikkoja ja monialaista ohjausta. Yrittäjävalmiuksien kasvua tukee Nuorten start up -hanke, jossa pilotoidaan alle 30-vuotiaiden yrittäjyyspalveluja, palveluohjausta ja tarvittavia yrittäjyyden tukitoimia. Hanke toteutetaan TE-toimiston ja työllisyyden kuntakokeilujen yhteistyönä.

Alkusyksyyn mennessä Ukrainan sodalla ei ole ollut merkittäviä työmarkkinavaikutuksia Pohjois-Pohjanmaalla. Jatkossa ukrainalaiset lisäävät työvoiman määrää ja myös työllistyvät alueelle. Pitkittyvä sota tuhoaa laajasti Ukrainan infrastruktuuria – monella ripeä paluu ei ole todennäköistä. Pohjois-Pohjanmaan TE-toimistoon on ilmoittautunut reilut 200 ukrainalaista työnhakijaa (lokakuun alun tilanne). Useilla heistä on ammatillinen koulutus tai muu tunnistettu osaaminen. Haasteena on kielitaito: ukrainan tai venäjän lisäksi vain harva osaa englantia ja heistäkin moni heikosti. Kielitukea ja tulkkauspalveluja on tarjolla mm. Oulussa ja Raahessa. Myös kielitaitokursseja järjestetään.

Neljä TE-asiantuntijaa keskittyy ukrainalaisten palveluun, ja työnantajien ja ukrainalaisten työnhakijoiden kohtaantotapaamisia jatketaan. Tarpeita vastaavaa työvoimakoulutusta ja valmennuspalveluita saadaan tarjolle tilanteen mukaan nopeastikin puitesopimusten

tai kilpailutusten kautta. Toistaiseksi vain muutamia kymmeniä ukrainalaisia on hakeutunut maakunnan eri koulutuspalveluihin. Oppilaitoksissa on varauduttu hakijamäärän kasvuun. AMK-opintoja on tarjolla ilmaiseksi – opinnot edellyttävät englannin kielen taitoa. Ukrainalaisten opiskelijoiden määrä on lisääntynyt kansanopistojen vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutuksissa. Ukrainalaisia ohjataan myös kotoutumiskoulutuksiin, joissa suunnitellaan otettavaksi käyttöön digitaalinen osaamiskartoitus ukrainankielisellä käyttöliittymällä. Kunnissa on selvitetty yritysten kiinnostusta työllistää ukrainalaisia ja autettu ukrainalaisia työllistymisen poluille. Maahanmuuttajien osaamiskeskus (Oulun kaupunki) on saanut erityisavustusta ohjaus- ja neuvontapalveluiden kehittämiseen ja toiminnan vakiinnuttamiseen.

Työttömien määrän lasku hidastuu seuraavan puolen vuoden aikana. Pitkäkestoista taantumaa tai matalasuhdannetta ei ole näkyvissä alkusyksystä. Mahdollisen taantumaksiessään lomautuksia käytetään ensisijaisina sopeutuskeinoina. Jo nyt monilla aloilla kilpailu osaajista on kiihkeää – kyvykkäistä tekijöistä ei helpolla luovuta. Sopeutuskeinona voidaan käyttää myös osa- ja määräaikaisten työsuhteiden päättämistä. Laajasti toteutuessa se heikentää nuorten työllisyyttä ja rakennetyöttömien työllistymistä.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

- Sodan välilliset vaikutukset ovat suoria vaikutuksia merkittävämpiä Pohjois-Pohjanmaalla.
- Ukrainalaisia tulee ja jää Suomeen suuri määrä, myös Pohjois-Pohjanmaalle.
- Inflaatio, materiaalipula ja toimitusongelmat madaltavat talouskasvua ja investointihalua.
- Vihreän siirtymän hankkeita on huomattavan runsaasti vireillä.
- Palveluiden kysyntä vähenee kustannusnousun ja ostovoiman heikentymisen seurauksena.
- Työttömyyden merkittävää lisäystä ei ole nähtävissä – lomautukset sekä määrä- ja osa-aikaisten työsuhteiden päätyminen ovat keinoja sopeutua.
- Työvoimapula on merkittävä pullonkaula useilla aloilla, eri tehtävissä ja kaikkialla maakunnassa.

19 Kainuu

Taulukko 18. Avainluvut Kainuu.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	71 255	71 664	74 803	-0,6 %	-4,7 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	2 530	2 932	3 919	-13,7 %	-35,4 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	284	376	544	-24,5 %	-47,8 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	630	801	1 122	-21,3 %	-43,9 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	8,2 %	9,5 %	11,8 %	-1,3 %-yks.	-3,6 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	1 344	1 217	492	10,4 %	173,2 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Kainuun harvaan asutussa maaseutumaisessa maakunnassa on runsaasti luonnonvaroja ja laajoja luontoalueita sekä hyvät mahdollisuudet ympärivuotiseen vapaa-ajan asumiseen ja matkailuun. Viime vuosina vahvasti kasvanut aluetalous ja merkittävä työttömyyden väheneminen ovat siirtäneet Kainuun positiivisen rakennemuutoksen alueeksi. Nopean kasvun myötä osaavan työvoiman saatavuus on vaikeutunut huomattavasti ja johtanut vakaviin rekrytointiongelmiin. Maakunnan toimialarakenteessa korostuu kaivostoiminta; koko maan kaivostoiminnan työpaikoista 17 % on Kainuussa, ja mineraaliklusterin osuus Kainuun kokonaistuotoksesta on reilu viidennes.

Kainuun väestö vähenee ja vanhenee, minkä myötä huoltosuhde heikkenee. Väestön väheneminen on kuitenkin hidastunut. Vuonna 2021 Kainuu sai muuttovoittoa ja kokonaisnettomuutto kasvoi tai pysyi ennallaan valtaosassa kuntia. Haasteena on erityisesti

nuorten naisten poismuutto etenkin alueen koulutustarjonnan kapea-alaisuuden vuoksi. Kainuun kehitys on polarisoitunutta: yli 70 % Kainuun väestöstä asuu Kajaanin seutukunnassa, kun taas Kehys-Kainuun väestö vähenee ja ikääntyy nopeasti. Kajaanin seutukunnan alueella sijaitsee myös valtaosa avoimista työpaikoista. Kainuun väestömäärä ei riitä työvoimatarpeisiin, vaan maakuntaan tarvitaan lisää nuoria ja työikäisiä asukkaita, mihin pyritään mm. edistämällä maahanmuuttoa.

Finnveran Pohjois-Suomen aluekatsauksen 1-6/2022 mukaan investointirahoitus putosi Kainuussa edellisvuoden tasosta ja kohdistui valtaosin teollisuuden käyttöpääomatarpeisiin. Uusia investointeja kaivataankin kehityksen turvaamiseksi, mutta niiden saaminen voi yleisesti ottaen vaikeutua kustannustason nousun vuoksi. Venäjän arvaamattomat toimet saattavat johtaa maariskin kasvamiseen tai vaikuttaa muutoin negatiivisesti investointihalukkuuteen rajaseuduilla. Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset kohdistuvat erityisesti itäiseen Suomeen, jonka elinvoiman vahvistamiseksi tarvitaan lyhyen ja pitkän tähtäimen toimenpiteitä. Asiaa selvittänyt työryhmä esittää toimenpiteiksi alueen vahvuuksia tukevaa aluekehittämistä, saavutettavuuden turvaamista ja energiainvestointeja sekä panostuksia osaamisen kehittämiseen, osaavaan työvoimaan ja työvoiman saatavuuteen samoin kuin vihreään siirtymään ja matkailuun (Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittäminen. Työryhmän loppuraportti. TEM julkaisuja 2022:56).

Kainuussa on 2 toimivaa tuulivoimapuistoa ja vireillä 11 tuulivoimahanketta, joissa ympäristövaikutusten arviointimenettely (YVA) on käynnissä. Lisäksi kolmelle tuulivoimahankkeelle on tehty YVA-tarveharkinta. Kainuun tuulivoimamaakuntakaavan päivitys vuoteen 2035 on käynnissä, ja siinä on esitetty alustavasti noin 10 tuulivoimahanketta lisää. Tuulivoimahankkeet realisoituvat lähivuosien aikana ja ovat merkittäviä maakunnan kehitykselle. Vaihtoehtoisten energianlähteiden painoarvo kasvaa, kun Venäjältä tulevasta energiasta pyritään eroon.

Monin tavoin epävarma tilanne vaikuttaa merkittävästi toimintaympäristöön ja vaikeuttaa elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä. Epävarmuus lentoliikenteen jatkuvuudesta aiheuttaa lisähaastetta elinkeinoelämälle. Materiaalien hintojen ja kuljetuskustannusten nousu heikentää yritysten kannattavuutta. Kustannustason kehittymistä on vaikea ennakoida, mikä vähentää yritysten kehittämishalukkuutta ja -mahdollisuuksia. Muun muassa energian korkean hinnan, komponenttien huonon saatavuuden, korkeiden kuljetuskustannusten ja inflaation vuoksi suurempia kehittämissuunnitelmia ei todennäköisesti käynnistetä.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Syksyn 2022 Pk-yritysbarometrin mukaan Kainuun pk-yritysten suhdannenäkymä mukaillee valtakunnallista kehitystä, mutta on heikentynyt merkittävästi enemmän (saldoluku

-26, koko maa -5). Arviot liikevaihdon ja erityisesti kannattavuuden kehityksestä ovat niinkin alentuneet (Kainuun saldoluvut: liikevaihto 0 ja kannattavuus -28) ja ovat huomattavasti heikommalla tasolla kuin koko maassa (saldoluvut liikevaihto 15, kannattavuus -14). Myös investointien arvon sekä tuotannon ja tuotteiden kehityksen arvioidaan heikentyvän Kainuussa huomattavasti enemmän kuin maassa keskimäärin. Vaikka noin kolmasosa kainuulaisista Pk-yritysbarometriin vastanneista yrityksistä on kasvuhakuisia, kasvua tavoittelevien määrä alenee huolestuttavasti, ja vientiyritysten määrässä on laskeva trendi. Kainuulaisten pk-yritysten ja oppilaitosten koulutusyhteistyö on vahvaa, mutta henkilöstön koulutusta ei nähdä yhtä tarpeellisena kehittämiskohteena kuin aiemmin.

Yli puolet (56 %) kainuulaisista pk-yrityksistä ilmoittaa Pk-yritysbarometrissa, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan on vaikuttanut kielteisesti liiketoimintaan ja/tai tuotantoon. Kielteiset vaikutukset näkyvät erityisesti tuotantokustannuksissa ja heikentyneenä kysyntänä. Venäjän osittaisella liikekannallepanolla arvioidaan olevan yhä suurempia negatiivisia vaikutuksia toimintaympäristöön ja sitä kautta elinkeinoelämään. Tilanne edellyttää myös huoltovarmuuden ja varautumisen huomioimista yritysten toiminnassa. Yritystoiminnan suunnittelua ja kehittämistä vaikeuttaa Euroopan epävakaa tilanne ja turvallisuusuhkien mahdollinen toteutuminen Suomen lähialueilla, kuten Itämerellä.

Matkailu on virinnyt, mutta liikevaihdossa ei olla vielä päästy koronaa edeltävälle tasolle. Suomalaisten ulkomaan matkailun elpyminen on kääntänyt yöpymisten määrän hienoiseen laskuun. Venäjältä suuntautuva vapaa-ajan matkailu ja ostosmatkailu on ollut koronakriisin alusta lähtien vähäistä ja päättyy viisumirajoitusten vuoksi kokonaan. Lisäksi saavutettavuusongelmat, erityisesti pysyvän lentoliikenteen puute, tuovat epävarmuutta. Kotimaanmatkailun kehittymiseen kuitenkin uskotaan, ja osa suunnitelluista investoinneista on toteutumassa, vaikka heikentyvä ostovoima voi vaikuttaa negatiivisesti kotimaanmatkailuun.

Teollisuuden ja erityisesti kaivosteollisuuden tilanne on Kainuussa edelleen yleisesti ottaen hyvä. Erityisesti akkukemikaalituotannon osalta tulevaisuus on lupaava. Yleinen kustannusten nousu ja mm. hankintojen siirtäminen pois Venäjältä ovat lisänneet kuitenkin tuotantokustannuksia. Venäjän markkinoiden sulkeutuminen voi puolestaan vaikuttaa positiivisesti kaivostoimialaan. Terrafame Oy sai kesäkuussa 2022 koko toimintaa koskevan ympäristöluvan. Lisäksi Terrafame Oy on toimittanut Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle kaivostoiminnan laajentamista (Kolmisoppi) koskevan ympäristölupahakemuksen. Sellu- ja biotuotetehdas KaiCell Fibers Oy:n ympäristöluvasta saatiin myönteinen päätös hallinto-oikeudelta, mikä edesauttaa hankkeen etenemistä kohti rahoitusneuvottelujen käynnistämistä. Yhtiö on kuitenkin varautunut siihen, että hallinto-oikeuden päätökseen haetaan todennäköisesti valituslupaa. Pandemian aikana alkaneet ja Ukrainan kriisin myötä pahentuneet raaka-aineiden, materiaalien ja komponenttien saatavuusvaikeudet

näyttävät jatkuvan ja kustannustaso nousee, mikä aiheuttaa varovaisuutta muissa alan yrityksissä. Erityisesti pienten yritysten tilanne on vaikeutumassa.

Edellä kuvatut ongelmat kohdistuvat myös rakentamiseen ja vaikeuttavat mm. urakkalaskentaa. Jo aloitetut rakennuskohteet etenevät, mutta suunnitellut rakennuskohteet voivat jäädä toteutumatta eikä uusia kohteita synny. ICT-toimialalla pelialan yritysten tilanne on varsin hyvä, mutta yrityskäri on Kainuussa kapea. Energiasektori todennäköisesti hyötyy tilanteesta, erityisesti uusiutuvan energian osalta.

Vaikka puun tuonti Venäjältä loppuu, puuta uskotaan saatavan riittävästi kotimaasta. Metsäteollisuus on tuonut koivukuitupuuta Baltian maista korkeaan hintaan. Kuitupuun hinta ei ole vastaavasti noussut Suomessa. Puukaupassa oli kesän aikana lievä notkahdus, joka on alkanut korjautua syyskesän aikana.

Hakkuiden määrää voitaisiin lisätä Kainuussa, ja Venäjältä tulevan sahatavaran merkittävä väheneminen voi avata uusia markkinoita sahoille. Lämpölaitokset toimivat osittain Venäjältä tuotavalla hakkeella, jonka korvaamiseksi tarvitaan lisää kotimaista hakepuuta ja turvetta. Valtakunnan tasolla hakepuun tarve on merkittävä, ja sen saaminen kotimaasta lyhyellä tähtämellä on vaikeaa. Kainuussa korvaavan paikallisen energiapuun saanti ei liene niin suuri ongelma. Metsä Fibren rakenteilla olevan Kemin sellutehtaan raaka-ainehankinnat näkyvät jo tällä hetkellä Kainuussa yrityksen osto-organisaation kehittämistoimina sekä radan parannustoimina.

Maataloustoiminnan kannattavuuden kehitys on edelleen heikkoa. Kainuun maatalouden päätuotteiden tuottajahinnat ovat nousseet, mutta kustannusten nousukehitys on pitänyt kannattavuuden huonona. Polttoaineiden, lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden hinnat ovat olleet kuluvan kasvukauden huipussaan, eivätkä tilauksiaan myöhästyttäneet viljelijät saaneet keväällä enää lannoitteita. Talouspakotteet ovat heikentäneet lannoitteiden saatavuutta, mikä konkretisoitui lannoitemyynnin keskeytyksinä Yaran suunnalta. Myös elintarviketeollisuuden kannattavuus on heikentynyt kustannuskriisin seurauksena. Kasvihuoneviljelyn kannattavuuteen kohonneella energian hinnalla on dramaattinen vaikutus; osa kasvihuoneista otetaan pois viljelystä tulevana talvikautena.

Kuluva satokausi oli kuitenkin hyvä, ja kainuulaisten kotieläintilojen karkearehut riittävät tulevaisuuteen sisäruokintakaudeksi. Tilojen kassatilanne on ratkaisevassa asemassa jatkon kannalta. ELY-keskus on yhteistyössä neuvontajärjestön ja tuottajaliiton sekä keskeisen maatalouden kainuulaisten rahoituslaitoksen kanssa parantanut varautumistaan kriisitilojen auttamiseen.

Valtion 300 M€:n tuki saatiin kesän aikana tiloille energiaveron palautuksen muodossa, seuraavaksi osa tuosta tuesta maksetaan luonnonhaittakorvauksen kansallisen lisäosan

korotuksena kuluvaan syksyn aikana. Muu osa lisäyksestä tulee maksuun keväällä 2023 sika- ja siipikarjatalouteen, puutarhatuotantoon sekä poro- ja kalatalouteen. Loppuosa tuesta kohdennetaan ympäristöpainotteisiin kohteisiin, jotka eivät auta suoraan kannattavuuskriisissä. Olennaista on saada maataloustuotteille edelleen lisähintaa markkinoilta. Uhkana on rakennemuutoksen nopeutuminen ja etenkin eläintuotannon osittainen lopettaminen, jota on vaikeaa aloittaa uudelleen. Kiinnostus näennäisviljelyyn, jossa ei tuoteta ruokaa, kasvaa, koska se vaatii vähiten panoksia.

Yrittäjyys kiinnostaa Kainuussa, ja uusia yrityksiä perustettiin viime vuonna enemmän kuin kertaakaan Tilastokeskuksen ensimmäisen tiedon eli vuoden 2013 jälkeen. Tämän vuoden ensimmäisellä neljänneksellä määrä laski hieman vuoden takaisesta. Starttirahojakin myönnettiin viime vuonna eniten sitten vuoden 2016, ja tahti on jatkunut lähellä samaa tasoa alkuvuonna. Määrissä ei ole näköpiirissä suuria muutoksia tulevina vuosina.

Vireille pantuja konkurssseja oli viime vuonna 32. Vuoden 2019 normaalitilanteeseen verrattuna tässä oli kasvua, mutta useina aiempina vuosina konkurssseja on ollut enemmänkin. Tammi-heinäkuussa konkurssien määrä väheni edellisvuoteen verrattuna. Monien yritysten tilanne on haastava koronakriisin vuoksi, mutta rajoitusten purkamisen parantaa näkymiä eikä Ukrainan kriisikään ole tuonut merkkejä laajasta konkurssiaallosta; tiukka tilanne kuitenkin jatkuu, mikä saattaa johtaa konkurssisiin pidemmällä aikavälillä. Lopettaneiden yritysten määrä oli viime vuonna korkea edellisvuosiin nähden ja kasvoi edelleen tämän vuoden ensimmäisellä neljänneksellä (Tilastokeskus). Tästä huolimatta yrityskanta on kasvanut tasaisesti jo vuodesta 2018 asti, eikä koronakriisikään pysäyttänyt kehitystä.

Yrittäjät ovat ikääntyneitä muun väestön tapaan, ja eläköitymisiä on runsaasti seuraavan viiden-kymmenen vuoden aikana. Omistajanvaihdosten tulee lisääntyä huomattavasti nykyisestä tai monet kannattavat yritykset lopettavat toimintansa. Ongelmana on, että omistajanvaihdoksen valmistelu aloitetaan usein liian myöhään, eikä prosessissa hyödynnetä ulkopuolista asiantuntijaosaamista. Rahoitettujen omistajanvaihdosten määrä kuitenkin kasvoi 14 % v. 2022 alkupuoliskolla verrattuna edelliseen vastaavaan ajanjaksoon, todetaan Finnveran Pohjois-Suomen aluekatsauksessa 1-6/2022.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Ukrainan kriisi ei ole toistaiseksi nostanut Kainuun työttömyyttä, eikä suurta työttömyyden kasvua ole näköpiirissä. Epävarmuus on kuitenkin lisääntynyt ja tulevan työllisyysvaikutuksen arviointi – etenkin ensi vuoden osalta – on vielä osittain haastavaa. Kehitykseen vaikuttaa moni asia kuten sodan kesto, inflaatio, energian ja raaka-aineiden hinta, Euroopan ja maailmantalouden synkentyneet näkymät, komponenttien saatavuus jne.

Jos työttömyys kuitenkin nousee koko maassa, kasvu on Kainuussa todennäköisesti alueista pienimpien joukossa. Jo koronakriisin aikana on nähty, että poikkeustilanteen vaikutus työttömyyteen on ollut alueella selkeästi koko maan pienin. Taustalla on laajasti erilaisia syitä, jotka eivät ole pelkästään positiivisia. Pula osaavasta työvoimasta on vaikea, sekä työttömiä että työssä olevia eläköityy paljon, ja julkinen sektori, sekä varsinkin sosiaali- ja terveydenhuolto, on merkittävä työllistäjä. Kotimainen matkailu maakuntaan on ollut vilkasta eikä kansainvälinen matkailu ollut ennen poikkeusaikaa niin merkittävässä roolissa kuin useimmilla muilla alueilla. Ukrainan kriisin vaikutusta pienentää lisäksi se, että Venäjistä riippuvaisia yrityksiä on ollut maakunnassa vähän.

Kainuun työttömyys vähentyi vuositasolla yhtäjaksoisesti lähes viisi vuotta helmikuuhun 2020 asti. Koronaviruksen leviämisen jälkeen kasvu oli hetkellisesti suurta, mutta työttömyys on ollut vuoden 2019 tasoa matalammalla jo kesäkuusta 2021 asti. Elokuun 2022 lopussa työttömiä oli 2 500, mikä on vähiten Työnvälitystilaston ensimmäisen tiedon eli vuoden 2006 jälkeen. Työttömyys pieneni vuoden 2021 elokuusta 14 % ja koronakriisiä edeltävästä vuoden 2019 elokuusta 17 %. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 8,2 %, mikä oli 16 ELY-keskusalueesta viidenneksi vähiten ja 1,3 prosenttiyksikköä vähemmän kuin sekä vuosi sitten että kolme vuotta sitten.

Vieraskielisiä työnhakijoita oli Kainuussa elokuun lopussa 790, joista työttömiä 220. Ulkomaalaisten aktiivointiaste on ollut Kainuussa maan paras jo vuodesta 2015 ja vuosittain noin kaksi kertaa maakunnan keskimääräistä aktiivointiastetta suurempi. Palveluilla onkin keskeinen rooli kotoutumisen ja osaamisen edistämisessä. Ukrainalaisia pakolaisia on maakunnassa noin 600, joista elokuun lopussa työnhakijana oli 120 ja työttömänä 60. Ukrainalaisten työnhakijoiden määrä on lisääntynyt Venäjän hyökkäyssodan alkamisen jälkeen reilulla sadalla hengellä. Ukrainalaisia oli kesällä kausitöissä, ja iso osa heistä on nyt tullut työnhakijoiksi. Pakolaisilla on monipuolisesti osaamista, mutta isoin työllistymisen haaste on kielitaito, sillä suurin osa heistä ei osaa englantiakaan. Ukrainalaisten kotoutumista on edistetty muun muassa järjestämällä heille kotoutumiskoulutuksia, ja pitemmällä aikavälillä heille on mahdollista löytää laajasti töitä.

Myönteinen työttömyyskehitys näkyy myös työllisyysasteessa. Työllisyysaste oli vuonna 2021 69,3 %, mikä on 1,4 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuoden 2019 normaalitilanteessa ja enemmän kuin kertaakaan Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen ensimmäisen tiedon eli vuoden 2011 jälkeen. Edelleen kuitenkin koko maan keskiarvoon oli matkaa 3 prosenttiyksikköä ja ELY-keskusalueista tulos oli kuudenneksi matalin. Työllisyysasteen nostamiseksi huomiota kiinnitetään myös niiden ryhmien työllisyyden parantamiseen, joissa se on nyt alhainen, mutta joissa on suurin potentiaali nousulle. Näitä ryhmiä ovat esimerkiksi ikääntyneet, pelkän perusasteen koulutuksen varassa olevat, osatyökykyiset, pitkäaikaissairaat ja maahanmuuttajataustaiset. Yksi maakunnan haaste ja työllisyysastetta laskeva tekijä on ollut työvoiman ulkopuolella olevien ja etenkin työikäisten eläkeläisten

suuri osuus väestöstä. Työikäisiä eläkeläisiä on selkeästi enemmän kuin työttömiä. Vuoden 2020 lopussa 11 % työikäisistä oli eläkkeellä, kun koko maassa osuus oli 7 %. Sote- ja etenkin mielenterveyspalveluihin panostaminen on tärkeää, jotta määrää saadaan pienennettyä ja ehkäistyä työikäisten joutumista eläkkeelle.

Pitkäaikaistyöttömyys lisääntyi pitkän pienentymisen jälkeen koronakriisin ensimmäisen vuoden ajan, mutta on jälleen vähentynyt sen jälkeen. Elokuun lopussa pitkäaikaistyöttömiä oli jo 10 % vähemmän kuin vuoden 2019 elokuussa, yhteensä 630. Vuoden takaisesta pitkäaikaistyöttömyys laski 21 %. Edelleen kuitenkin 25 % työttömistä oli pitkäaikaistyöttömiä. Pitkemmällä aikavälillä pitkäaikaistyöttömien määrä jatkaa laskuaan jo pelkästään ikärakenteesta johtuen; elokuun lopussa pitkäaikaistyöttömistä vähintään 60-vuotiaita oli 40 % ja vähintään 50-vuotiaita 66 %. Pitkäaikaistyöttömien lisäksi on paljon työttömiä, joiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille kokoaikaiseen työhön on epätodennäköistä. Syitä ovat muun muassa puutteellinen koulutus ja osaaminen, terveydelliset rajoitteet ja elämänhallinnan ongelmat.

Kainuun väestörakenne, jossa työmarkkinoille tulevien nuorten ikäryhmien koko on työmarkkinoilta eläköityviä poistuvia selvästi pienempi, on jo pitkään vaikuttanut osaltaan työttömyyden pienentymiseen. Työmarkkinoilta eläköityy samanaikaisesti sekä työttömiä että työssä olevia, joiden työpaikat avautuvat nuoremmille ikäluokille. Elokuun lopussa työttömistä yli 60-vuotiaita oli 22 % ja yli 50-vuotiaita 47 %, joten pitkemmällä aikavälillä työttömien määrä vähenee vielä pitkään.

Työvoiman kysyntä oli Kainuussa vuonna 2021 ennätysellistä. Uusia avoimia työpaikkoja ilmoitettiin TE-palveluihin 14 000, peräti 66 % enemmän kuin vuoden 2019 normaali-tilanteessa. Työvoiman kysyntä jatkui lähellä samaa tasoa tammi-elokuussa, sillä paikkoja ilmoitettiin yhteensä 9 500, mikä on 3 % vähemmän kuin samalla aikavälillä edellisvuonna. Myönteinen tilanne johtuu etenkin työpaikkojen määrän huomattavasta noususta työllistämistoiminnan toimialalla, johon kuuluu työnvälitystoiminta, työvoiman vuokraus sekä muu henkilöstön hankinta. Työpaikkoja myös ilmoitetaan aiempaa herkemmin TE-palveluihin osaavan työvoiman pulasta johtuen. Pitkemmällä aikavälillä taustalla on muun muassa työnhaun siirtyminen suurelta osin nettiin. Työvoiman kysyntä jatkuu luultavasti vähintään yhtä vilkkaana tulevinakin vuosina. Tammi-elokuun 2022 paikoista 2 600 oli palvelu- ja myyntityöhön ja 2 000 rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöille.

Tekijöistä onkin pulaa alalla kuin alalla, ja monissa ammattiryhmissä työttömiä työnhakijoita on vähemmän kuin TE-palveluihin ilmoitettuja avoimia työpaikkoja. Tammi-elokuussa 2022 työttömiä työnhakijoita on ollut keskimäärin 2,1 per avoin työpaikka – esimerkiksi vielä tammi-elokuussa 2016 lukema oli 10,1. TE-palveluiden avoimien työpaikkojen keskimääräinen avoinna olon kesto oli tammi-elokuussa hurjat 260 päivää. Tämä oli eniten koko maassa ja 60 päivää vuoden 2021 tammi-elokuuta enemmän. Ammattibarometrin

viimeisen vuoden arvioissa suurin pula tekijöistä on ollut sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä rakennus-, metalli-, ICT-, metsä- ja ravintola-aloilla.

Ukrainan kriisi vaikuttaa työvoiman saatavuuteen miesvaltaisilla aloilla, kuten metsänraivauksessa ja metallialalla, sillä ukrainalaisten ja venäläisten työntekijöiden määrä vähenee. Muuten kriisillä tuskin on suurta vaikutusta työvoiman saatavuuteen, ja pidemmällä aikavälillä osaajia pystytään houkuttelemaan enemmän muista maista. Kesällä kausityöntekijät löydettiin hyvin sodasta huolimatta.

Tilastokeskuksen toteuttaman työnantajahaastattelun mukaan vuonna 2021 kainuulaisista työvoimaa etsineistä toimipaikoista peräti 60 % koki ongelmia työvoiman saannissa edeltävän 12 kuukauden aikana. Maakunnan rekrytointiongelmat ovat olleet kasvussa vuodesta 2015 asti ja koko maan vaikeimmat jo neljänä vuonna peräkkäin. Koko maan keskiarvo oli viime vuonna 48 %. Erityisen huolestuttavaa on se, että kokonaan ilman työntekijää jäi Kainuussa 29 % työvoimaa etsineistä ja koko maassakin 25 %. Syksyn 2022 Pk-yritysbarometrissa kainuulaisista pk-yrityksistä 20 % arvioi työvoiman saatavuuden tärkeimmäksi kehittämisen esteeksi, vaikkakin henkilökunnan määrän arvioitiin alenevan seuraavan vuoden kuluessa (saldoluku Kainuu -6, koko maa 7).

Työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät siis kohtaa, ja työmarkkinoilla on työvoiman osaamisen ja nykyajan työelämän vaatimusten kohtaanto-ongelma. Tähän vaikuttaa osaltaan maakunnan koulutusmahdollisuuksien rajallisuus sekä yliopistotasaisen koulutuksen vähäisyys. Työnhakijoiden, työssä olevien ja yrittäjien osaamistason parantaminen sekä koulutustarjonnan monipuolistaminen on elintärkeää osaavan työvoiman riittävyyden ja yritysten kehittymisen sekä kasvun kannalta. Osaamistarpeiden ennakoitiin panostetaan vahvasti ja koulutusta kehitetään yhteistyössä yrityselämän kanssa, jotta yritysten muuttuviin osaamistarpeisiin ja akuutteihin työvoimatarpeisiin pystytään vastaamaan. Merkittävä osa oppimisesta tapahtuu myös työpaikoilla yhteishankintakoulutuksissa, oppisopimuskoulutuksissa sekä työssäoppimisjaksoilla. Työnantajien rekrytointi- sekä työnantajaosaamisen kehittäminenkin on tärkeää, ja näihin liittyen on useita hankkeita. Lisäksi tarvitaan valtakunnan tason rakenteellisia uudistuksia.

On kuitenkin selvää, ettei Kainuun väestömäärä riitä työvoimatarpeeseen, ja pula osavasta työvoimasta pahenee entisestään tulevina vuosina. Viimeisen kymmenen vuoden aikana maakunnan 15–64-vuotiaiden määrä on pienentynyt 19 % ja Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan se vähenee edelleen 20 % vuoteen 2040. Mikäli väestöennuste toteutuu, edes työllisyysasteen nousu 83 %:iin vuonna 2040 ei riitä pitämään työllisten määrää nykytasolla. Pelkästään kotimaisella työvoimalla ei siis ratkaista haasteita vastaisuudessaakaan – etenkin kun suurimmassa osassa muutakin maata työkäisten määrä vähenee – ja maahanmuuton huomattava lisääminen on välttämätöntä. Kainuussa onkin aloitettu kansainvälisiä rekrytointeja tukevien palvelujen ja asettautumispalvelujen kehittämisen, jota jatketaan aktiivisesti eri toimijoiden kanssa.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

Yleiset vaikutukset

- Ukrainan kriisin vaikutukset heijastuvat myös Kainuuseen – tulevaisuus on epävarma ja suhdannenäkymät heikentyneet.
- Muun muassa inflaatio ja energian sekä materiaalien hintojen ja kuljetuskustannusten nousu heikentävät yritysten kannattavuutta.
- Sumuisista näkymistä, inflaatiosta ja saatavuusongelmista johtuen suurempia kehittämisprojekteja ei todennäköisesti käynnistetä.
- Investointeja kaivataan edelleen lisää, mutta maariskin lisääntyminen voi vaikuttaa Kainuunkin investointeihin.

Vaikutuksia eri toimialoihin

- Kaivannaisalan tilanne on maakunnassa yleisesti ottaen hyvä, vaikka kustannukset ovatkin nousseet.
- Jo ennestään ahtaalla olevien maatalousyritysten tilanne pysyy vaikeana polttoaineiden, lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden hintojen nousun vuoksi.
- Rakentamista vaikeuttaa materiaalien hintojen nousu sekä mahdolliset saatavuusongelmat ja toimitusten viivästyminen. Uusia rakennuskohteita jää toteutumatta.
- Metsäklusterin puun tuonti Venäjältä loppuu, mutta puuta uskotaan saatavan riittävästi kotimaasta.
- Matkailu on virinnyt, vaikka liikevaihdossa ei ollakaan vielä päästy pandemiaa edeltävälle tasolle ja saavutettavuusongelmat luovat alalle epävarmuutta. Venäjältä suuntautuva turismi on ollut koronakriisin alusta lähtien vähäistä ja päättyy viisumirajoitusten vuoksi kokonaan.
- Tuulivoimahankkeet realisoituvat lähivuosien aikana ja ovat merkittäviä maakunnan kehitykselle.

Työllisyys

- Ukrainan kriisillä ei ole ollut toistaiseksi vaikutusta alueen työttömyyteen eikä suurta nousua ole näkyvissä.
- Tulevan työllisyysvaikutuksen arviointi on kuitenkin vielä osittain haastavaa – kehitykseen vaikuttaa sodan kesto, inflaatio, energian ja raaka-aineiden hinta, Euroopan ja maailmantalouden synkentyneet näkymät, komponenttien saatavuus jne.
- Jos työttömyys lisääntyy koko maassa, kasvu on Kainuussa todennäköisesti alueista pienimpien joukossa – näin on ollut jo koronakriisin aikana.
 - Taustalla mm. pula osaavasta työvoimasta, sekä työttömien että työssä olevien eläköitymiset ja julkisen sektorin suuri rooli työllistäjänä.
- Ukrainalaisilla pakolaisilla on monipuolisesti osaamista ja pitemmällä aikavälillä heille on mahdollista löytää laajasti töitä.

Työvoiman saatavuus

- Pula osaavasta työvoimasta on ollut pitkään vaikea ja pahenee entisestään tulevina vuosina.
- Töitä on paljon tarjolla, ja tähän tuskin tulee suuria muutoksia tulevaisuudessa.
- Kriisi heikentää hieman työvoiman saatavuutta miesvaltaisilla aloilla, kuten metsänraivauksessa ja metallialalla, mutta pidemmällä aikavälillä vaikutus on pieni.
- Kesällä kausityöntekijät löydettiin hyvin sodasta huolimatta.

20 Lappi

Taulukko 19. Avainluvut Lappi.

Avainlukujen aihe	Tuoreimman tiedon ajankohta	Tuorein tieto	Vuosi sitten	Viisi vuotta sitten	Muutos vuodessa	Muutos viidessä vuodessa
Väkiluku	2021	176 494	176 665	180 207	-0,1 %	-2,1 %
Työttömät työnhakijat laskentapäivänä	elokuu 2022	7 995	9 210	10 935	-13,2 %	-26,9 %
Alle 25-v. työttömät työnhakijat	elokuu 2022	757	1 028	1 300	-26,4 %	-41,8 %
Pitkäaikaistyöttömät	elokuu 2022	2 422	3 172	3 272	-23,6 %	-26,0 %
Työttömien työnhakijoiden %-osuus työvoimasta	elokuu 2022	9,9 %	11,4 %	13,3 %	-1,5 %-yks.	-3,4 %-yks.
Uudet avoimet työpaikat kuukauden aikana	elokuu 2022	4 571	3 428	2 462	33,3 %	85,7 %

Yleiskuva alueiden tilanteesta ja näkymistä

Pohjoisen toimintaympäristön mahdollisuudet huomioiden Lapin tulevaisuuden näkymät ovat edelleen kokonaisuutena positiiviset. Globaalit kriisit ja niiden kerrannaisvaikutukset elinkeinoelämään yhdessä työvoiman saatavuushaasteen kanssa voivat kuitenkin olla jarruttavia tekijöitä yritysten kasvulle ja kehittymiselle. Lapin elinkeinoelämän visio on olla pohjoisen Euroopan solmukohta, joka yhdistää luonnon kestävästä käytöstä vastuulliseen kasvuun. Ilmastonmuutos ja luontokato ovat vahvasti toimintaympäristöä muuttavia asioita nyt ja tulevaisuudessa. Lapin mineraalit, bioraaka-aineet, kiertotalous ja uusiutuva energia ovat keskeisessä roolissa vihreän sähköistyvän yhteiskunnan toteuttamisessa, omavaraisuudessa ja huoltovarmuudessa. Elinkeinoelämän tukijalat, kaivannais- ja metalliteollisuus, matkailu ja metsät, luovat pohjan laajalle investointipotentiaalille. Kasvua haetaan vahvistamalla perinteisten ja uusien toimialojen toimintamahdollisuuksia, joita tuetaan elinkeinolähtöisellä älykkäällä erikoistumisella.

Lapin yritykset haluavat kasvaa myös kansainvälisillä markkinoilla. Lapin tavoitteena on kehittyä entistä vahvemiksi logistiseksi solmukohdaksi, jossa pohjoisen ja kansainvälisten markkinoiden toimijat kohtaavat. Lapin keskeinen sijainti osana pohjoista Eurooppaa tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden osallistua Pohjois-Ruotsin ja Pohjois-Norjan investointeihin. Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisosien investointipotentiaalin kokonaissumma vuoteen 2030 yltää 160 miljardiin euroon, josta Lapin osuus noin 18 miljardia euroa. Menestys vaatii tehokaiden kansainvälisten logististen yhteyksien kehittämistä eri puolelle Lappia ja Lapin sisällä.

Suomen ja Ruotsin rautatieverkot yhdistävän radan sähköistysurakka on käynnissä. Raidetyhteyttä Kemijärvi-Sodankylä-Kittilä-Kolari selvitetään maakuntakaavoitusta varten. Enontekiö suunnittelee tulevaisuudessa lentojen aloittamista sähkölentokoneilla välillä Rovaniemi-Enontekiö-Tromssa. Nykyinen maailmanpoliittinen tilanne nostaa läntisten yhteyksien kehittämisen tärkeyttä ja osana sitä yhteyksiä Lapista ja muualta Suomesta Norjan satamiin. Tämä edellyttää myös nykyistä vahvempaa panostamista toimivaan ja hyväkuntoiseen tieverkkoon. Lapin 14 rajanylityspaikkaa ja niille johtavat tieosuudet ovat tärkeitä kansainväliselle liikenteelle. Raskasta liikennettä kulkee erityisesti Norjan raja-asemien kautta koko Suomeen. Tornio-Haaparanta on yksi Skandinavian vilkkaimista maarajanylityspaikoista.

Suurhankkeet, positiiviset ja negatiiviset rakennemuutokset, Venäjän hyökkäyssota ja erilaiset kriisit haastavat toimintatapoja ja toimijoita uusiin ratkaisuihin. Useat samanaikaiset poikkeustilat heikentävät ennustettavuutta voimakkaasti. Keskeiset toimijat ovat tunnistaneeet tarpeen yhteistyölle sekä alueellisten että valtakunnallisten tahojen kanssa. Syksyn aikana Lapissa käynnistyy teollisuusstrategian valmistelu. Pohjoismaiden välisen yhteistyön merkitys on lisääntynyt ja kiinnostus yhteistyötä kohtaan kasvamassa. Pohjoiskalotin neuvosto on ehdottanut, että Suomi, Ruotsi ja Norja valmistelisivat hallitusten välisen Yhteinen Pohjoinen -ohjelman, joka vauhdittaisi uusiutuvien energiamuotojen käyttöönottoa ja biomateriaaleihin siirtymistä. Hankeyhteistyö Venäjän kanssa on loppunut.

Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset heikentävät luottamusta tulevaan vuosien ajan. Tällä hetkellä merkittävimpiä vaikutuksia ovat raaka-aineiden saatavuus, energiakriisi, polttoaineiden ja korkojen nousu ja inflaatiokehitys, jotka heijastuvat laajasti eri toimialoille. Energian hintojen nousu sekä tarve vähentää tuontienergiariippuvuutta vauhdittavat Suomen ja Ruotsin Perämeren rannikkoseudun vetytaloussuunnitelmia mukaan lukien Kemi-Tornio alueen teollisen infrastruktuurin mahdollisuudet vetytaloudelle.

Väestökehitys on kääntynyt Lapissa myönteisemmäksi. Maahanmuuton lisäksi myös kuntien välinen nettomuutto oli viime vuonna ensimmäisen kerran positiivinen vuoden 1962 jälkeen. Myönteinen kehitys on jatkunut tänä vuonna, ja kahdeksan Lapin kuntaa on onnistunut kerryttämään muuttovoittoa kuntien välisessä nettomuutossa viimeisen

vuoden aikana. Rovaniemi, Kittilä ja Inari sijoittuivat valtakunnallisessa vertailussa 30:n eniten nettomuuttoa saaneen kunnan joukkoon. Muita muuttovoittoisia kuntia Lapissa olivat Pello, Kolari, Enontekiö, Ranua, Pelkosenniemi ja Salla. Monipaikkaisuus ja etätyö tukevat Lapin väestökehitystä. Ulkomaalaisten ja vieraskielisten määrä ja osuus Lapin väestöstä on kasvussa, mitä työperusteisen maahanmuuton edistäminen nopeuttaa.

Ukrainalaisten maahantulon myötä perustettu Lapin laajamittaisen maahantulon yhteistyöryhmä kokoontuu säännöllisesti. Vastaanottokapasiteettia on lisätty, ja SPR:n Lapin piirin vastaanottokapasiteetti on Lapissa noin 1 000 henkilöä. Lisäksi monessa kunnassa asuu ukrainalaisia yksityismajoituksessa. Maahanmuuttoviraston kuntamajoituksen lisätoimintamallin sopimuksia on tehty kolmen kunnan kanssa, ja neuvotteluja käydään kahden kunnan kanssa. Myös Venäjän osittaisen liikekannallepanon aiheuttamaan laajamittaiseen maahantuloon ja mahdollisiin turvapaikkahakemuksiin varaudutaan.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Alkuvuoden myönteiset suhdannenäkymät ovat muuttuneet Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Sodan vaikutukset energian hintaan, tuotantokustannuksiin ja yleiseen epävarmuuteen laskevat yritysten odotuksia selvästi alkuvuoteen verrattuna. Tuoreimman barometrin mukaan mikro- ja pk-yrittäjien suhdanneodosten heikkeneminen on ollut voimakkainta teollisuudessa ja kaupassa. Rakentamisessa on vielä jossain määrin positiiviset odotukset, muilla toimialoilla näkymät ovat painuneet negatiivisiksi. Lappilaisten pk-yritysten rahoitustarve on viimeisen 12 kuukauden aikana ollut hieman kasvussa. Suurin osa rahoitustarpeista kohdistuu Lapissa edelleen investointeihin. Huolestuttavaa on, että suhdanteista johtuvan käyttöpääomatarpeen rahoituksen osuus on selvästi kasvussa. Sen sijaan rahoitustarpeet omistusrakenteeseen tai yrityskauppoihin ovat selkeästi vähentyneet.

Yrityksillä on lisääntyvää tarvetta saada tilanteeseen liittyvää neuvontaa, sparrausta ja konsultointia sekä kehittää omaa osaamista. Tuottavuutta ja työhyvinvointia -palveluhankkeen tavoitteena on antaa työvälineitä yrityksille selvitä kriiseistä ja löytää liiketoiminnalle mahdollisia uusia suuntia, markkinoita sekä tuote- ja palveluaihioita uuteen markkinatilanteeseen. Yritys- ja kehittämisrahoituksen kysyntä on ollut hyvää, mutta uhkakuvia on näköpiirissä. Investointeja on siirtymässä ja peruuntuu osittain. Yritykset pyrkivät hahmotamaan taantumien syvyyttä ja tulevia markkinoita.

Lapin yrittäjien ikärakenteesta johtuen omistajanvaihdosten tarve on kasvussa. Lapin yrittäjien omistajanvaihdoshanke järjestää syksyn aikana valmennusta lähivuotina yritystoiminnasta luopumista suunnitteleville yrittäjille. Myös yritysten kehittämispalveluja voidaan käyttää esim. yrityksen omistajanvaihdoksen alkuvaiheen valmisteluun ja toteutuksen suunnitteluun.

Oppilaitokset ovat panostaneet toimintaympäristöjen kehittämiseen. Haasteena on saada lappilaiset yritykset vahvemmin mukaan TKI-toimintaan ja hyödyntämään tarjolla olevia rahoitusmahdollisuuksia. Haasteena on myös lisätä ymmärrystä palvelumuotoilun ja muotoilukonsultaation hyödyntämisestä ja mahdollisuuksista TKI-toiminnan tukena.

Lapin Kauppakamarin investointipotentialiselvityksen mukaan Lapin investointipotentiali vuoteen 2030 on noin 18 miljardia euroa, josta yli 10 miljardia kohdistuu teollisuuteen, 4 miljardia energiasektorille ja 1,4 miljardia euroa matkailuun. Suuri osa Lapin teollisista investoinneista liittyy vihreän siirtymän toteuttamiseen. Energiasektorilla on isossa roolissa tuulivoiman rakentaminen ja muihin uusiutuviin polttoaineisiin liittyvät kehittämissuunnitelmat.

Metsä Fibre rakentaa uutta tehdaskokonaisuutta Kemiin vajaalla kahdella miljardilla eurolla. Tehtaan rakentaminen etenee suunnitellusti ja asennukset ovat kuumimmillaan. Biotuotetehdasprojektin kotimaisuusaste on 70 prosenttia. Työmaalle on kirjattu tähän mennessä 1 500 eri yritystä, joista noin 500 yrityksen työkohde on työmaalla yhtä aikaa. Suurin osa yrityksistä on kotimaisia, ja suomalaisyrityksistä suurin osa on Lapista ja Pohjois-Pohjanmaalta.

Stora Enson lakkautettua Kemin tehtaan on Veitsiluodon saari jäänyt vajaalle käytölle. Alueesta ovat olleet kiinnostuneita mm. puun jatkojalostus-, kierrätys- ja kiertotalous- sekä metallin- ja mineraalijalostuksen toimijat. Nevel on ostanut Veitsiluodon alueen kaukolämpöliiketoiminnan ja uudet sopimukset varmistavat palvelun jatkumisen alueen asukkailla sekä kiinteistöihin. Tekstiilikierrätykseen erikoistuva Infinited Fiber Company ilmoitti kesällä suunnittelevansa alueelle noin 400 miljoonan euron investointia tekstiilijätteestä uutta tekstiilikuitua tuottavaan tehtaaseen.

Lapin teollisuuden veturi teräsyhtiö Outokumpu on korjannut talouttaan voimakkaasti viimeisten parin vuoden aikana. Yhtiön velkataakka on keventynyt merkittävästi, ja voidaan olettaa, että lähivuosina nähdään uusia investointeja. Teollisuuspalveluyrityksillä on ollut kiivaasti töitä kotimaassa tuulivoimarakentamisen, kaivosten ja metsäteollisuuden suurhankkeiden parissa sekä Pohjois-Ruotsin uusien teollisuushankkeiden ja Kiirunan alueen rakentamisessa.

Lapin kaivokset tuottavat raaka-ainetta teollisuuden ja sähköistyvän yhteiskunnan tarpeeseen. Kaivosten vuosittaiset investoinnit ovat useita satoja miljoonia, millä on merkittävä vaikutus aluetalouteen Lapissa ja palveluhankintojen myötä laajemmin. Kaivosten kokonaislouhinta pysyi viime vuonna edellisen vuoden tasolla. Yhtiöiden panostukset malminetsintään ovat noin 50 miljoonaa eurossa vuodessa. Malminetsintä ja kehittyneet menetelmät edistävät uusien kaivosten käynnistymistä. Arvioiden mukaan suunnitteilla olevista kaivoshankkeista 1–3 lähtee toteutukseen seuraavan kymmenen vuoden aikana.

Rakennusalan tietopalveluihin erikoistuneen RPT Oy:n mukaan Lapissa oli syyskuun lopussa käynnissä noin 100 rakennushanketta (mukana ei ole matkailurakentamista). Rakennushankkeet kohdistuvat eri puolille Lappia, eniten Rovaniemelle, Tornioon ja Inariin. Raaka-ainepula ja hintojen nousu on kohdannut myös rakentamista. Meneillään olevan Lapin keskussairaalan laajennustyömaan lisäksi Rovaniemellä aletaan kaavoittaa paikkaa uudelle paloasemalle. Lisäksi useissa kunnissa on kouluhankkeita. Asunto- ja liikerakentamista on Rovaniemen lisäksi pistemäisesti eri puolilla Lappia. Teollisuusrakentaminen jatkuu Kemi–Tornio-alueella. Matkailurakentaminen on elpynyt ja etenkin loma-asuntojen rakentaminen on vilkasta. Maarakennusalaan liittyvät epävarmuustekijät väistyivät Metsä Fibren investoinnin myötä, sillä siihen on kytköksissä useita väyläinfrahankeita. Lisäksi teiden parannuskohteita on eri puolilla Lappia. Suurimpia kohteita ovat Sodankylän Jeesiöjoen sillan uusiminen sekä Vt 4 liittymien parantaminen Simossa. Hankkeeseen kuuluu Karsikon ja Ranuantien eritasoliittymän rakentaminen ja Simon taajaman kohdan liittymäjärjestelyt. Tulevien vuosien hankeohjelmassa on Tervolan sillan uusiminen. Valtion lisätalousarvioesityksessä varaudutaan Suhangon kaivoksen tieyhteyden rakentamiseen yhteis- ja jälkirahoitusmallilla.

Ahdinkoon ajautuneella matkailu- ja ravintola-alalla tuleva talvikausi näyttää positiiviselta. Kuitenkaan osa alan yrityksistä ei usko näillä energian ja ruoan hinnoilla selviävänsä kevääseen. Talvikauden onnistumiseen vaikuttaa merkittävästi myös työvoiman saatavuus. Lapin vetovoima ei ole hävinnyt kriisien myötä. Talvikauden varaustilanne on hyvä ja ohjelmopalveluyritysten osalta huippuvuosien tasoa. Lappiin on luvassa ennätysmäärä lentoja Keski-Euroopasta. Kansainvälisiä reittilentoja tulee Rovaniemelle, Kittilään ja Ivaloon. Enontekiölle on varausten mukaan tulossa charterlentoja niin, että lentoaseman matkustajaennätys tulee ylittymään. Venäjän ilmatilan sulkeminen hidastaa yhteyksiä Kaukoidästä Lappiin, mikä vaikuttaa aasialaisten, erityisesti japanilaisten, matkailijamääriin.

Syksyn ruskamatkailijat ovat palanneet etenkin Länsi-Lappiin ja asiakkaat käyttävät ravintoloissa rahaa viime vuosia enemmän. Sallan kansallispuiston avaaminen on tuonut uuden lisän Itä-Lapin luontomatkailuun ja Lapin kansallispuistoverkostoon. Tilastokeskuksen mukaan yöpymisvuorokausien määrä on kasvanut Lapissa tammi-heinäkuussa 65 prosenttia verrattuna viime vuoteen, ja vuotta 2019 ollaan jäljessä enää viisi prosenttia. Kehittämistoiminnassa panostetaan matkailun ympärivuotisuuteen ja lumettomaan aikaan. Esimerkiksi Kilpisjärvellä rakennetaan juhannuksena avatun hotellin lisäksi toista ympärivuoden auki pidettävää hotellia. Pyöräilyinfraan panostetaan usealla matkailupaikkakunnalla ja pyöräilyn tarpeita huomioidaan myös osana rinne- ja hissi-investointeja.

Maatalouden kustannusrakenne on muuttunut kestävämmäksi sähkön, polttoainesten, lannoitteiden ja rehujen hinnannousun myötä. Tuotannosta luopuneita tiloja on paljon, ja lopettamista harkitsee yhä useampi. Hankalassa asemassa ovat viimeisten vuosien aikana isoja investointeja tehneet tilat. Kaikilla ei kuitenkaan mene huonosti.

Sukupolvenvaihdoksia ei juurikaan tapahdu, koska nuoret eivät uskalla lähteä alalle. Yrittäjiä ja työvoimaa on siirtynyt muille aloille. Tornionjoen lohisaalis oli kalastuskaudella 2022 pienempi kuin edellisinä vuosina, mutta matkailullisesti kausi oli kohtuullinen. Tenonjoella ei ole kahtena viime kesänä harjoitettu lohikalastusta, mikä on heikentänyt Utsjoen aluetaloutta.

Puukauppavuosi on ollut kohtalainen, mutta polttoaineiden hintakehitys on nostanut korjuu- ja logistiikkakustannuksia. Hankalin tilanne on puunkuljetuksissa. Lannoitteiden hintojen nousun ja heikon saatavuuden vuoksi valtion mailla luovuttiin Lapissa kivennäismaiden lannoittamisesta tänä vuonna. Lapin metsätalouskentässä venäläisen puun rooli ei ole ollut merkittävä, joten se näyttäisi olevan korvattavissa kotimaisella puulla.

Tervolan Louella Ammattiopisto Lappian, luonnonvarakeskuksen ja yritysten yhteistoiminta laajenee. Louella panostetaan jatkojalostuksen, lähiruuan ja paikallisten tuottajien osaamisen kehittämiseen. ProAgria Lappi ry:n toiminnan päättyessä palvelut ovat siirtyneet pääsääntöisesti entisen henkilöstön toteuttamiksi uusien organisaatioiden kautta. Hanketoiminnan osalta toiminta on siirtymässä Ammattiopisto Lappialle.

Työmarkkinoiden tilanne ja näkymät Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutukset huomioiden

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja sen laaja-alaiset vaikutukset muodostavat epävarmuustekijän tulevalle työllisyyskehitykselle. Vielä vaikutukset eivät työllisyudessa ja työttömyydessä näy. Myönteisestä työllisyyskehityksestä huolimatta työllisten määrä ja työllisyysaste eivät työvoimatutkimuksen mukaan vielä alkuvuoden aikana yltäneet Lapissa aivan koronapandemiaa edeltävälle tasolle ja työvoimaan kuulumattomien määrä on jäänyt aiempaa korkeammaksi. Työttömyyden myönteinen kehitystrendi on jatkunut. Työttömien määrä on alkuvuoden aikana alittanut koronapandemiaa edeltävät luvut, ja elokuussa työttömien määrä alitti jo 8 000, mikä tapahtui edellisen kerran vuonna 1990.

Pk-yritysten arvio henkilökunnan määrän kehityksestä on heikentynyt alkuvuodesta. Yrityksistä kuitenkin edelleen joka viides arvioi henkilökunnan määrän kasvavan vuoden aikana, rakentamisessa joka kolmas ja matkailun järjestämis- ja varauspalveluissa kolme neljästä yrityksestä. Henkilöstön kehittämiseen ja koulutukseen panostetaan pk-yrityksissä. Nähtäväksi jää millainen vaikutus pk-yritysten arvioimilla Venäjän hyökkäyssodan kielteisillä vaikutuksilla on yritysten työvoimatarpeisiin. Henkilöstön sopeuttamisen tarvetta oli syksyn barometrissä kuitenkin vain 3 %:lla vastaajista.

Pitkäaikaistyöttömien määrä ja osuus työttömistä on edelleen korkea, vaikka pitkäaikaisyöttömyys laskee. Työnhakijoiden ikärakenne, osaamisvajeet ja työkykyyn liittyvät tekijät hidastavat työttömien työllistymistä. Aiempaa enemmän tulisi kiinnittää huomiota

osatyökykyisten ja vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien työvoimapotentialiin ja tukea heidän työllistymistä oikea-aikaisilla palveluilla.

Lomautettujen määrä on palautunut tyypilliseen kausivaihtelukehitykseensä, jossa näkyvät vuosittain toistuvat määräaikaiset lomautukset. Uutena ilmiönä keväällä oli muutamat yksittäiset muutosneuvottelut, jotka johtuivat haastavasta työvoimatilanteesta. Elo-syyskuun aikana on ollut nähtävissä, että osa yrityksistä varautuu epävarmoihin tulevaisuuden näkymiin lomautuksia koskevilla muutosneuvotteluilla.

Elokuun lopussa Lapin työttömistä 640 oli vieraskielisiä ja 550 ulkomaan kansalaisia. Tilapäisen suojelun perusteella tulleita ukrainalaisia on ilmoittautunut työnhakijaksi noin 170, joista työttömiä 90. ELY-keskuksessa ja TE-toimistossa on edistetty työnhakijaksi rekisteröityvien ukrainalaisten palvelujen järjestämistä. Työnhaun tueksi käynnistettiin toukokuussa palveluohjaus, joka on tavoittanut lähes 400 työikäistä ukrainalaista. TE-palveluiden kautta on selvitetty työnantajien palvelutarpeita ukrainalaisten työllistymisen edistämiseksi. Yritykset ovat kiinnostuneita ukrainalaisista työvoimasta, ja yhteydenottoja on ollut jo kymmeniin työnantajiin. Esimerkkejä onnistuneista työllistymisistä on eri puolilta Lappia. Toisaalta puutteellinen kielitaito sekä yhteisen kielen löytäminen ovat luoneet haasteita nopealle työllistymiselle.

Työvoiman kysyntä on jatkunut viime vuoden tapaan Lapissa ennätyksellisen vilkkaana. Työpaikkoja on ilmoitettu alkuvuoden aikana TE-palveluihin yli 37 400, mikä on lähes saman verran kuin koko viime vuonna. Määräaikaisten kausiluontoisten työpaikkojen lisäksi myös yli vuoden työmahdollisuudet ovat lisääntyneet, ja niiden osuus avoimista työpaikoista on kolmannes. Kysynnässä näkyvät vahvimmin palvelu- ja hoiva-alan sekä rakentamisen työvoimatarpeet. Matkailutyövoiman kysyntä on elpynyt, ja yritykset ovat tänä vuonna olleet aiemmin liikkeellä työvoiman rekrytoinnissa. Uusien työpaikkojen lisäksi työvoiman kysynnässä näkyy eläköityminen ja vaihtuvuus sekä yrityksissä että julkisella sektorilla. Kuntasektorilla tapahtuu iso muutos ensi vuoden alussa, kun yli 7 600 työntekijää siirtyy hyvinvointialueen palvelukseen. Henkilöstöpalveluyritysten rooli työvoiman hankintakanavana on laajentunut yhä useammille toimialoille.

Kemin biotuotetehdashankkeen rakentamisvaiheen työvoiman saatavuus on ollut merkittävä haaste, jota on tuettu Lapin TE-palvelujen projektitiimin yhteistyöllä Metsä Fibren ja aliurakoitsijoiden kanssa. Biotuotetehtaan rakentaminen on edennyt mekaanisten, sähkö- ja instrumentointiasennusten vaiheeseen. Syksyn aikana työntekijämäärä nousee korkeimmillaan yli 3 000 henkilöön. Kaikkiaan työmaalla on ollut töissä noin 8 500 eri työntekijää, joista 80 prosenttia suomalaisia. Asennustöiden edetessä ulkomaalaisten osuus hieman kasvaa. Rakennusvaihe on myös lisännyt paikallisten kaupan ja palvelualan yritysten kysyntää ja työvoiman tarvetta. Tehdas käynnistetään vuoden 2023 kolmannella neljänneksellä, ja se tulee työllistämään koko suorassa arvoketjussaan Suomessa noin

2 500 henkilöä. Lisääntyvä puunhankinta luo uusia työpaikkoja metsänhoitoon, puun korjuuseen ja kuljetukseen. Metsä Forest valmistautuu kumppaneiden ja alihankkijoidensa kanssa rekrytoimaan uutta työvoimaa puunhankintaketjuun.

ÄRM-toimintasuunnitelman mukaisesti Kemiin tavoitellaan uudenlaisen yritystoiminnan kautta tuhannen uuden työpaikan syntymistä. Veitsiluotoon suunnitellaan tekstiilin kierrätykseen erikoistunutta tehdasta, jonka rakennusvaiheen työllisyysvaikutus on 120 työpaikkaa, ja tehdas tuo arviolta 270 uutta työpaikkaa vuodesta 2025 alkaen. Tehtaalle tarvitaan prosessinvalvonnan-, kunnossapidon ja laboratoriotyön osaajia. Kerrannaisvaikutuksina työpaikkoja syntyy kierrätysmateriaalin keräilyyn liittyen laajasti Suomeen. ÄRM-yhteistyön kautta on löydetty ratkaisuja Stora Enson Veitsiluodon tehtaalta irtisanotuille henkilöille.

Työvoiman kysynnän kasvu on entisestään lisännyt työvoiman saatavuushaastetta. Useampi kuin joka toinen työvoimaa hankkineista toimipaikoista ilmoittaa kokeneensa rekrytointiongelmia. Yleisen suhdannetilanteen jälkeen toiseksi merkittävin pk-yritysten yritystoiminnan kehittämisen este on osaavan työvoiman saatavuus. Työvoiman saatavuushaasteet kohdistuvat yhä useammille aloille ja useampiin ammatteihin yrityksissä ja julkisella sektorilla. Työntekijöiden vaihtuvuus on lisääntynyt, kun työpaikkoja on aiempaa enemmän tarjolla, ja työnhakijoilla on valinnanvaraa ja mahdollisuus halutessaan vaihtaa työpaikkaa. Matkailussa haasteita on lisännyt alalla työskennelleiden siirtyminen pandemia-aikana muille aloille tai koulutukseen. Useilla paikkakunnilla asuntopula voi muodostua työvoiman saamisen esteeksi.

Kesäkuun lopussa julkaistussa Lapin alueen toimijoiden yhdessä työstämässä [osaavan työvoiman saatavuuden toimenpidesuunnitelmassa](#) kuvataan työvoiman saatavuuden nykytila sekä arvio uusien toimenpiteiden tarpeesta. Suunnitelmaan on tunnistettu viisi teemaa: kohtaanto, osaaminen, alueiden veto- ja pitovoima sekä infra. Seuraavassa vaiheessa käydään keskusteluja, miten ja kuka lähtee viemään toimenpiteitä käytäntöön ja miten alueelle suunnattuja kansallisia ja EU-rahoituksia hyödynnetään suunnitelman toimeenpanossa. Teemasta käydään keskusteluja mm. ELY-keskuksen, TE-toimiston ja Lapin liiton seurakuntakierroksella kuntien virkamies- ja poliittisen johdon kanssa syksyn aikana.

Rekrytointitapahtumilla, niin livenä kuin verkossa toteutettavilla, edistetään työnantajien ja työnhakijoiden kohtaamista. Matkailu- ja keittiöpuolella järjestetään erilaisia täsmärekytuskoulutuksia helpottamaan alojen työvoimapulaa. Lapin koulutustarjonnassa monimuoto- ja etäopiskelumahdollisuudet tukevat koulutuksen saatavuutta. Osaamisen kehittämisessä korostuu yhä enemmän jatkuva oppiminen ja sen mahdollistaminen työssä oleville. Haasteena on muualta Lappiin opiskelemaan tulevien kiinnittäminen Lapin työmarkkinoille ja toisaalta muualla opiskelleiden saaminen hakeutumaan

aiempaa enemmän töihin Lappiin. Itä-Lapin kunnat ovat mukana esitetyssä alueellisessa opintolainahyvityskokeilussa.

ELY-keskus tukee hankkeillaan osaavan työvoiman saatavuutta ja työmarkkinoiden kohtaantoa. ESR-rahoitteisessa Koordinoitujen rakennemuutokseen ja kohtaantoon -hankkeessa luodaan konseptia ja pilotoidaan erilaisia toimintatapoja työvoiman kohtaannon kehittämiseen huomioiden erilaiset työnhakijaryhmät. Hyvä työpaikka Lapissa -hankkeessa kehitetään mikro- ja pk-yritysten työhyvinvointia, pitovoimaa ja työnantajakuva Pohjois- ja Tunturi-Lapin palvelualan yrityksissä. Työterveyslaitoksen rahoittaman Osaavaa työvoimaa työyhteisö- ja kumppanuusverkostoilla -hankkeessa määritellään Pyhä-Luoston alueen osaavan työvoiman saatavuuden keskeisimmät kehityskohteet ja laaditaan alue- ja työyhteisökohtaiset kehittämissuunnitelmat.

Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton edistäminen on keskeinen osa osaavan työvoiman tarpeisiin vastaamista alueellisten asettautumispalvelujen kehittämisen ohella. Lapin ELY-keskus on käynnistänyt maahanmuuttostrategia 2030+ päivittämistyön. Strategia valmistuu joulukuussa 2022. Lappi on lisäksi ilmoittautunut mm. sote-lähtömaakoulutuksen yhdeksi pilottialueeksi. Valtakunnallisen Talent Boost –toimintaohjelman alueellinen toimeenpano on käynnistynyt. ELY-keskus kehittää yhteistyössä TE-palveluiden sekä alueellisten Talent Boost ja Hub -toimijoiden kanssa virtuaalista International House of Lapland -verkkoportaalia.

Kooste Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista

Venäjän hyökkäyssodan aiheuttama kansainvälisen toimintaympäristön muutos vaikuttaa laajasti elinkeinoelämään ja myös aluekehittämisen lähtökohtiin. Osa vaikutuksista näkyy vasta pitkällä viiveellä.

- Vaikutukset elinkeinoelämään ovat toistaiseksi maltillisia. Epävarmuus tulevaisuudesta työvoiman saatavuuden haasteen kanssa kuitenkin jarruttaa yritysten kasvua ja uudistumista.
- Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset heikentävät luottamusta tulevaan vuosien ajan. Tällä hetkellä merkittävimpiä vaikutuksia ovat raaka-aineiden saatavuus, energiakriisi, polttoaineiden hintojen ja korkojen nousu sekä inflaatiokehitys, jotka heijastuvat laajasti eri toimialoille.
- Useat samanaikaiset poikkeustilat heikentävät ennustettavuutta voimakkaasti. Keskeiset alueelliset toimijat ovat tunnistaneet tarpeen yhteistyölle sekä alueellisten että valtakunnallisten tahojen kanssa.
- Pohjoismaiden välisen yhteistyön merkitys on lisääntynyt ja kiinnostus yhteistyötä kohtaan on kasvamassa. Yhteistyö Venäjän kanssa on loppunut.

- Yrityksillä on lisääntyvää tarvetta saada tilanteeseen liittyvää neuvontaa, sparrausta, konsultointia sekä kehittää omaa osaamista. Investointeja on siirtymässä ja osittain peruuntuu.
- Sota vaikutuksineen muodostaa epävarmuustekijän tulevalle työllisyyskehitykselle. Vielä vaikutukset eivät työllisyudessa ja työttömyydessä näy. Nähtäväksi jää millainen vaikutus pk-yritysten arvioimilla sodan kielteisillä vaikutuksilla on yritysten työvoimatarpeisiin.
- Kriisi vauhdittaa vihreää digisiirtymää ja ilmastonmuutoksen hillintää – Lapin elinkeinoelämän potentiaali on huomattava, ja sen merkitys korostuu uudessa tilanteessa, jossa omavaraisuus ja alueen turvallisuus nousevat entistä tärkeämmiksi myös investoinneissa.
- Ukrainalaisten maahantuloon liittyen vastaanottokapasiteettia on lisätty. Työnhakijaksi rekisteröityvien ukrainalaisten palvelujen järjestämistä on edistetty mm. palveluohjauksella. Esimerkkejä onnistuneista työllistymisistä on eri puolilta Lappia. Myös Venäjän osittaisen liikekannallepanon aiheuttamaan maahantuloon ja mahdollisiin turvapaikkahakemuksiin varaudutaan.
- Ukrainan sota, huoltovarmuuskysymykset ja vihreän siirtymän kiihdyttäminen nostavat aiempaa vahvemmin esille esim. energiahankkeiden koko ketjun raaka-aineista lopputuotteiksi. Tällä voi olla vaikutusta Lapin kehittymisedellytyksille niin työvoiman saatavuuden, liikenneyhteyksien kehittämisen kuin viranomaismenettelyjen sujuvuuden kannalta.

Verkkajulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-974-2

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi
Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi